

ШЕКСПИР

3 ТРАГЕДИИ

ТОМ 3

УИЛЯМ ШЕКСПИР
СЪБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ
ТОМ 3
ТРАГЕДИИ

Превод: Валери Петров

chitanka.info

Не съм дете, та с хленч да се
разкайвам

за злите си дела! Хиляда пъти
по-зли от тях извършил бих, да
можех!

Но виж, едно добро ако съм
сторил,
от дън душа разкайвам се за
него!

Арон —
„Тит
Андроник“ (V
д., III сц.)

Ромео! О, защо си ти Ромео?
От род и име отречи се или
ако не щеш, любовна клетва дай
ми

и аз не ще съм вече Капулети!

Жулиета
— „Ромео и
Жулиета“ (II
д., II сц.)

Защо не можем да унищожим
духа на Цезар, без да
разтерзаем
самия него!

Брут —
„Юлий Цезар“

(II д., I сц.)

Векът е разглобен. О, дял
проклет:

да си роден, за да го слагаш в
ред!

Но да вървим, приятели!

Хамлет

— „Хамлет“ (I
д., V сц.)

Той бе човек — кажете —
неразумен

във любовта си, но дълбоко
любец!

И не ревнив, но който, хитро
мамен,

изпадна в заслепление...

Отело —

„Отело“ (V д.,
II сц.)

МАРКО МИНКОВ

ПРЕДГОВОР КЪМ „УИЛЯМ ШЕКСПИР.

ТОМ 3. ТРАГЕДИИ“

Върховното постижение на Шекспировото изкуство са неговите трагедии, написани през първите години на XVII век. За да стигне този връх обаче, му е трябвало не малко време и усилия. Събраните тук пет трагедии отбелязват етапите на този творчески път и обхващат част от неговия апогей. За датата на първата от тях малко се знае, но тя явно принадлежи към най-ранните опити на Шекспир, докато „Отело“ го показва вече на върха на неговото изкуство.

Повечето критици биха били доволни наистина, ако можеха да освободят Шекспир от отговорността за „Тит Андроник“ — предположения в тази насока се срещат още към края на XVII в., — обаче всички външни данни говорят недвусмислено за неговото авторство, а стилистичният анализ дава същия резултат, само за първото действие биха могли да се появят известни не много основателни съмнения. Но ако това действие се различава донякъде от останалите, това е навярно така, защото то се състои главно от публични речи, за които Шекспир се е потрудил да изработи един попомпозен, реторичен стил, подходящ за трагедия, поставена в древния Рим. При това, колкото и да ни шокира тази трагедия със своите ужаси и жестокости, колкото и слаба да ни се вижда в сравнение с по-късните Шекспирови произведения, трябва да се признае, че за своето време тя представлява един недостигнат още връх и че никой от предшествениците на Шекспир не е показал такова разбиране за истински трагизъм или дори само умение да построи тъй стегната и все пак разнообразна интрига.

Явно е, че Шекспир се е мъчел да надмине „Испанската трагедия“ от Томас Кид (ок. 1587 г.), първата и твърде популярна трагедия на народната сцена в Англия. В нея авторът успял да съчетае принципите на английската драматургия с много от ефектите на

римските трагедии на Сенека. Преди всичко със сенековската тема за отмъщението Кид въвел една нова трагична схема от първостепенно значение за тогавашната драма. Единствената трагична схема, до която популярната драма се бе добрала със собствени сили, бе тая на престъплението и наказанието, схема, която задоволявала изискването за морална поука — единственото изискване, съзнателно поставено пред литературата тогава, — но която има този недостатък, че е мъчно да се направи от престъпника герой, на когото да съчувстваме напълно. И макар че това се удало на Шекспир в трагедии като „Юлий Цезар“ и „Макбет“, никой от по-ранните драматурзи не е успял да даде на героя престъпник истинско трагично величие. Отмъщението, така както го използва Кид, е всъщност само разновидност на тази схема, при която вниманието се съсредоточава не върху престъпника, а върху пострадалия от престъплението. Отмъстителят става в края на краищата сам убиец; редно е и той да умре, дори делото му не би ни се представяло в пълното си величие, ако той не си жертваше живота заради него. Но това дело е справедливо, особено когато престъпникът е тъй високопоставен, че стои над закона, и ние можем напълно да съчувстваме на изпълнителя на едно по-висше правосъдие, да скърбим за неговата гибел и все пак да се примирим с нея. Така се получава онова съчетание на състрадание и удивление, в което тогавашната критична мисъл виждала същината на трагичното, поправяйки доста сполучливо Аристотеловата формулировка: състрадание и страх. Получава се и нещо друго, на което тогавашните критици не се спират, но което би могло да се отъждестви с Аристотеловия катарзис или пречистване: едно чувство на облекчение, прозрение, че и страданията си имат своето необходимо място в един свят, в който царува не само слялата казуалност или случайност, а едно морално начало, което в края на краищата се налага. Какво точно е разбирал Аристотел под катарзис, е все още предмет на спор и може би критиците от Ренесанса са отминавали въпроса именно поради неяснотата му, но че такова чувство на облекчение, на примирение, дори на възторг или учудване — ренесансовият термин *admiratio* съчетава двете понятия — е между най-съществените елементи на трагичното, едва ли може да се отрече. То се поражда и при схемата „престъпление — наказание“ — но там това става често в такава поста форма, че едва ли може да ни убеди или да ни вълнува много силно; а при схемата на отмъщението, тъй

като чувствата ни тук са по-силно засегнати и при това раздвоени, вълнението е много по-голямо. И колкото е по-голяма дъгата между възторга ни от човека и съзнанието ни, че той трябва да загине, колкото повече се удивляваме както на човешката му сила, така и на величието на онова начало, което го погубва, толкова по-силно преживяваме трагедията.

С „Испанската трагедия“ Кид положил основите на трагедията на отмъщението в Англия, и то тъй здраво, че за дълго време след това други драматурзи приемали направо неговите предпоставки, без изобщо да ги дискутират или изтъкват. Йеронимо се води не като сенековските герои от жажда за лична мъст и омраза, а от чувство за дълг. Той, маршалът на двореца, отговорен за правораздаването в страната, трябва да възстанови правдата, да накаже убийците на своя син и да докаже, че небесата са справедливи. Той си припомня библейския цитат: „На мене принадлежи възмездието, аз ще сторя въздаяние“ и малко софистично се оправдава с някои други цитати, но когато самата сестра на убиеца му припомня дълга, той се убеждава, че небесата го одобряват. А когато дори престъпниците в своето заслепление му дават възможност да действа, изглежда, като че ли наистина е подпомогнат от горе. След Кид тези положения се приемат като дадености. Високият ранг на престъпника служи като оправдание за личното отмъщение и никой не счита за нужно да разисква моралната страна на въпроса и съчетаването на отмъщението с повелите на религията. Престъпниците редовно биват сякаш нападани от заслепление и сами създават условията за своята гибел, без да има нужда да се посочва изрично, че с това небето дава своето съгласие за нея. Но освен тези предпоставки Кид завещал на своите приемници и нещо друго. За да засили патоса на своя герой и да му даде по-дълбока психологическа разработка, за да представи по-осезателно как го е измъчвала невъзможността да действа, той го обрисувал като нападнат от меланхолия в тогавашния смисъл на думата, т.е. в едно състояние, близко до лудостта, което може да доведе до пълно умопомрачаване и при което заболялият алтернира между мрачно бездействие и пристъпи на крайна възбуденост или дори ярост, които постепенно се засилват. Така към всички външни пречки, с които Йеронимо има да се бори, се прибавя една още по-страшна — вътрешна. Меланхолията му подронва волята и му отнема желанието да действа. А когато все пак се

опитва да се оплаче на краля и да иска правосъдие от него, споменът за убийтия му син го хвърля в пристъп на безумие; той ломоти само несвързани думи и противниците му лесно се отърват от него, представяйки го като побъркан. Тези сцени на неговата лудост са имали голям успех и меланхолията в една или друга форма става задължителен спътник на всички отмъстители.

„Тит Андроник“, казахме, е явно написана от Шекспир в съревнование с Кид. Фабулата е навярно измислена от него — една от малкото оригинални негови фабули — и показва, особено в началото, забележителни успоредици с „Испанската трагедия“. И тук действието почва с триумфалното завръщане на победоносен пълководец; и пленниците, които води със себе си, са тук в още по-голяма мяра тия, които ще внесат злото в страната; и това зло ще се шири много по-застрашително, ще се чувства като истински принцип на злото. Завръщащият се победител тук е самият герой на драмата и неговото геройство, родолюбив и строго чувство за дълг и ред се изтъкват от самото начало, докато Йеронимо на Кид е само наблюдател на триумфа, в който участва неговият син, и централната му роля става ясна едва след убийството на последния. Той е и остава докрай типичният „малък човек“. Това навярно е допринесло за голямата му популярност между малките хора на времето, но и прави тъй, че на него липсва трагичното величие. Кид не по-малко от Шекспир задоволява изискването на времето, че трагедията трябва да има за предмет владетели и високопоставени лица, но Шекспир вниква до същността зад това на вид доста условно правило и разбира, че величието се състои не само във външното положение на героя, а преди всичко в характера му, и че въпросът, който всяка трагедия ни поставя — защо трябваше този човек да загине? — се поставя много по-остро, когато чувстваме, че този човек е незаменим.

Въпросът се поставя още по-остро обаче, когато чувстваме, че причината за неговата гибел се крие донякъде именно в това, което го прави велик, и че той сам носи отговорността за своята съдба. А с това стигаме до въпроса за трагическата „вина“, който ренесансовите критици обикновено отминават така мълчаливо, както тоя за катарзиса, но който Шекспир сякаш инстинктивно е усетил като важен. Йеронимо

е въввлечен, тъй да се каже, случайно в събитията, които ще доведат до неговата смърт. Вярно е, че като избира да остане отмъстител, той вече определя съдбата си, но както са представени нещата, едва ли има друг избор; той трябва да отмъсти. А Тит не само избира да отмъсти, но сам е причината за всички нещастия, които го сполетяват, и с непреклонността си пред молбите на готската кралица си навлича нейната омраза. Тази непреклонност обаче не е представена като чудовищна или престъпна и под „трагическа вина“ не бива да се разбере нещо непременно осъдително. „Вината“ на една Антигона например се състои в това, че поставя моралния закон над държавния, и затова можем само да я уважаваме, като съзнаваме същевременно, че този избор е фатален и води към неизбежна гибел. И Тит, като настоява за човешката жертва, изпълнява само един осветен от традицията обред. Ако е жесток към кралицата, това е, защото смята, че дългът го повелява, и той със същата жестокост убива като втори Брут, собствения си син, когато последният се възбунтува против реда. Същото чувство за ред и дълг го кара да се откаже от предложената корона и да посочи първородния син на покойния император за престолонаследник, избор, който се оказва не по-малко фатален за него от първия. И все пак трябва да признаем, че тези римски добродетели не ни топят много сърцето и че една от основните слабости на драмата — може би дори най-съществената — е в това, че героят ѝ може да спечели нашето уважение, но не и симпатията ни.

Най-очевидната нейна слабост обаче са ужасите, с които Шекспир явно пак е искал да надмине Кид. За негово оправдание може да се каже, че той е бил навярно подтикван не само от успеха на Кид пред една доста кръвожадна публика, но и от литературните теории на времето. Смятало се, че сюжетът на една трагедия трябва поначало да бъде някое ужасно престъпление, и най-прочутият учен на времето, италианецът Скалигер, дава поразителен списък на подходящи сюжети, взети всъщност от класическите трагичи. Човек би казал, че Шекспир се е помъчил да включи целия списък в рамките на една-единствена драма; освен кръвосмешението почти нищо друго не липсва. Но и за най-страшните си ужаси Шекспир е могъл да се позове не само на теорията, а и на прекия пример на класиците, образците на съвършенството за онова време. Насилването и осакатяването на Лавиния са взети от легендата за Филомела у Овидий, където се среща

също така и мотивът за страшния пир, при който родителят бива угостен с месото на своята рожба — мотив, който се среща и в Сенековата трагедия „Тиест“. Дори това, което ни отблъсква може би повече от самите ужаси — опитът за разкрасяването им с най-изящните поетични средства, — е пак подражание на Овидий. Все пак характерно е за Шекспир, че той отхвърля едно от главните средства на Кид за създаване на страховита атмосфера — вмъкването на митологически образи като например фурните, или на описания на Тартара — макар че в римската обстановка на неговата трагедия те биха били много по на място, отколкото в Кидовата Испания. Неговият свят е преди всичко свят на човешки казуалности.

Последната част на драмата пак следва в общи линии схемата на Кид. Както Йеронимо, Тит отначало не знае кои са престъпниците и също изпада в меланхолия; само че у него тя взема по-сълзлива, сантиментална форма, която контрастира по-силно с основния му характер. И да се види как суровият воин пролива сълзи по една муха е не по-малко покъртително, отколкото вилнеенето на кроткия Йеронимо. Дори когато узнава истината, Тит е безсилен да предприеме нещо решително, но налудничавите му хрумвания все пак всяват смут сред враговете му и те най-сетне сами устройват клопката, в която попадат. Отмъщението на Тит е страшно и отвратително, защото и деянията, които наказва, са били не по-малко страшни; а те е трябвало да бъдат такива, за да сломят една силна и сурова натура като неговата. Но накрая се получава едно чувство, което Кид не е могъл да създаде и което е много характерно за Шекспировите трагедии: един цикъл от зло се е извъртял, чуждото начало, което се е било загнездило в римската държава и е застрашавало нейните устои, е изкоренено, гражданите са отново сплотени и страната при новия император има изгледи за по-щастливи дни. Особено впечатление прави именно наблягането върху сплотеността в последното явление, защото разединението не играе всъщност голяма роля в самата трагедия. Този въпрос е занимавал Шекспир твърде силно по онова време; историческите драми, които съставляват най-голямата част от ранното му творчество, са написани именно около тази тема и той явно е целял чрез нея да разшири рамките на своята трагедия и да внесе в нея едно чувство на финално успокоение.

Още при този ранен стадий на своето развитие като драматург Шекспир е имал забележително ясна представа за същината на трагичното и е стигнал до едно теоретично прозрение, което изобщо не е съществувало дотогава. Човек има впечатление, че той е написал трагедията си по формула, без да я преживява; но тази формула той е установил до голяма степен сам. И ако трагедията му не ни трогва, виновни са не толкова теориите, а възможностите на автора. Лицата му не ни убеждават, чувствата им не могат да пробият през реториката на стила, от цялото лъха студенина. Дори и на времето си, макар и доста популярна, „Тит Андроник“ не е могла да достигне успеха на „Испанската трагедия“, по-малко правилна, по-наивна, но и по-топла.

Не е изключено сам Шекспир да е осъзнал слабостите на своята първа трагедия и да се е отчаял от формулата си; във всеки случай следващият му опит в този жанр, написан след сравнително дълъг интервал, изглежда като пълен отказ от нея: „Ромео и Жулиета“ е сякаш антипод на „Тит Андроник“. И все пак, ако се вгледаме повнимателно, ще видим, че това, от което се е отказал, е само онова, което е бил възприел от теоретиците. Тук няма жестокости и ужасни престъпления, няма възвишени, монументални личности и короновани глави, нито пък помпозна реторичност. Но онова, до което е стигнал самостоятелно, е запазено: отговорността на героите за своята съдба — която тук е дадена впрочем от самата фабула, но се подчертава от Шекспир чрез мотива за прибързаността — и финалната перспектива към едно по-добро бъдеще. Въпрос е може би дали е налице истински трагизъм, но въпреки това — и въпреки някои други слабости — „Ромео и Жулиета“ ни вълнува и трогва, докато „Тит Андроник“ днес не ни говори нищо.

Трагедията може да се отнесе към 1594 или 1595 г.; тя е навярно първата драма, написана от Шекспир след едно прекъсване от две години, когато театрите били затворени поради чумата и той сам се отдал на епическа и сонетна поезия. Тези занимания са оставили своя отпечатък върху драмата в едно ново богатство и красота на езика, но също така и в известна маниерност главно в използването на т.нар. кончети или остроумни обрати от всякакъв вид: сложни игрословици в сериозен или дори патетичен контекст; парадокси; пресилени

многочленни сравнения, при които се търсят все повече и по-неубедителни допирни точки между предмета и образа. Покрай многото пасажки, които ни омайват със своята свежест и красота, има и не малко, които ни отблъскват с изкуствеността си. И все пак първите са, които остават в нашето съзнание. Свързана със сонетната традиция е и самата любовна тематика на драмата и особено негласната критика, която тя прави на условностите на тази традиция: в началото Ромео е влюбен по петраркистки, той страда, въздиша, оплаква се от раните на любовта и обожава отдалеч, без да смее да предприеме нещо; но истинската любов го окриля и му дава смелост и бодрост. Идеята за този контраст е подсказана от Шекспировия източник, поемата „Ромей и Жулиета“ от Артур Брук (1562 г.), но осъществяването ѝ е на самия Шекспир: в поемата Ромей отива на бала, за да забрави гордата хубавица, която е отказала на предложенията му, не за да я съзерцава мълчаливо. Но може би за избирането на тази фабула по-важен фактор от любовната тема е била темата за свадата между двата дома, която заплашва единството на държавата, като безсмислените, безпричинни свадби между феодалите, които Шекспир обрисова в историческите си драми. Именно в тях той вижда главната причина за упадък на страната и за феодалната анархия, на която новата национална държава на Тюдорите била сложила край. Тази страна на драмата е много по-ясно изработена, отколкото в източника, и тя придава на частната съдба на влюбените нещо от величавостта на трагичното. В последна сметка драмата ни представя не гибелта на влюбените, а триумфа на любовта над враждата.

В тази борба младите са само сляпо оръдие. Наистина, както Антигона — без Шекспир да е познавал Софокловата трагедия, — те избират един път благороден, но опасен; обаче го избират импулсивно, без изобщо да мислят за опасността или за нещо друго; прибързано, както съзнава самата Жулиета, и изборът им не е осиян от моралния ореол на Антигона. А и пътят им не води така неминуемо към гибел. Напротив, катастрофата при тях идва от една редица нещастни случайности, които нямат пряка връзка нито с избора им, нито с враждата между двете семейства. Шекспир наистина се е постарал да създаде впечатление за някаква неизбежност, но по сравнително изкуствен и евтин начин, чрез пролога, който, предричайки нещастния край, обвинява за него звездите, и чрез тежките предчувствия, които

преминават като лайтмотив през цялата драма. Но, от друга страна, той създава една такава лъчезарна атмосфера, за която допринасят многото образи за светлина, особено за светлина в контраст с тъмнината — звезди, елмази, факли, — отделя такова широко място на комични епизоди и личности, на остроумни словесни двубои в стила на комедиите, че нещастният изход, колкото и да сме били подготвени за него, ни се вижда все пак като нарушение на мълчаливия ни договор с автора и ефектът е по-скоро сантиментален, отколкото трагичен. Това, което му дава известно трагично величие, е не толкова намесата на съдбата, а фактът, че влюбените се явяват като изкупителна жертва за грешките на родителите си, от които получаваме чувството за една безпощадна, но все пак справедлива логика в структурата на битието.

Нерядко борбата на младите за своето собствено щастие, обрисувана с пълно съчувствие, се представя от критиката като ново, типично ренесансово начало в драмата. Всъщност тази борба, както и благосклонното отношение към нея, е стара колкото самото човечество, фабулата на „Ромео и Жулиета“ може да се проследи назад в различни варианти през средните векове до една от най-старите ѝ форми, античното предание за Пирам и Тизба, което Шекспир освен в трагедията използвал (и навярно с пълно съзнание за родството) още и в „Сън в лятна нощ“, написана приблизително по същото време, както и трагедията, и свързана с нея не само по стил, но и с фолклорния мотив за феята кралица Маб, която Меркуцио ни обрисова така обаятелно. Подобни сюжети, обикновено с по-щастлив изход, се срещат в много средновековни романи. Един от най-разпространените от тях е този за Флорис и Бланшефлур, който се среща в почти всички европейски страни от Гърция до Исландия и в който кралският син се бори за своята любов към красивата Бланшефлур, приятелка от ранното му детство, най-напред със собствените си родители, а после срещу всякакви външни препятствия. Съвсем сродна е и фабулата на по-известната сега провансалска повест за Окасен и Николета. А между най-прославените влюбени от всички времена са средновековните Тристан и Изолда, чиято нещастна любов е вдъхновила неколцина от най-големите поети от епохата на феодализма. Правото на човека да следва сърцето си и възхвалата на една млада любов, която се издига над предразсъдъците на възрастните, са теми, които се срещат във всички времена и у

всички народи. Така че ако търсим специфично ренесансови идеи в „Ромео и Жулиета“, ще ги намерим не толкова в отношението към любовта, а към родовата свада. Но по-важното е, че цялата драма е пропита с духа на Ренесанса. Него чувстваме в омайната красота, с която е озарена любовта на младите: в богатата и разнообразна картина на кипящ живот, която драмата ни предлага; в оптимизма ѝ, който превръща тежката участ на влюбените в триумф на доброто; в слънчевата, жизнерадостна атмосфера, която лъха от нея.

Ако „Ромео и Жулиета“ представлява антитеза на „Тит Андроник“, то „Юлий Цезар“ би могла да се схване като синтез между трагичната правилност на едната драма и топлата човечност и интимност на другата. Тук става дума пак за големи личности, определящи съдбините на държавата, за една историческа обстановка, и то истинска, а не лъжеисторическа; но не чувстваме, че лицата са поставени на някакъв изкуствен пиедестал, и публичният им живот се слива съвсем хармонично с частния, докато в „Тит Андроник“ няколкото семейни интериора се усещат като нарушение на общия тон. Поезията тук се отличава с една спокойна трезвост, сигурно съзнателно потърсена в съгласие с представите за римско достойнство и тържественост, но без хиперболичността и реторичната скованост на първия опит. А и целият тон на драмата е спокоен и уравновесен. Тук още липсват титаничните емоции на по-късните трагедии. Това е типично произведение от втория период на Шекспировото творчество, незасегнат още от брожението и недоволството, които към 1599 г., когато е написана драмата, почвали вече да намират израз у писатели от по-младото поколение. Дори бихме могли да кажем, че „Юлий Цезар“ е не само трагедия, но и продължение на историческите драми с политическа тематика, които заедно с комедиите образуват преобладаващата част от по-ранното творчество на Шекспир. Само че тук той е имал като източник не наивните истории на своите съотечественици, които само малко се издигат над простата хроника, а психологически разработените животоописания на Плутарх, една от настолните книги на Ренесанса. Тук са използвани главно две от тези биографии — на самия Цезар и на Брут, истинският герой на Шекспировата трагедия, с някои допълнителни факти от живота на

Марк Антоний, — и то до такава степен, че някои пасажии са взети почти дословно от Плутарх. Гръцкият историк със своите задълбочени анализи на характери отговарял особено добре на ренесансовия култ към голямата личност и Шекспировите занимания с него откриват нов етап в неговото портретно изкуство, което до този момент въпреки такива студии в другите жанрове като Шейлок и Фалстаф, в трагедиите не е още достигнало голяма задълбоченост. Тит за своето време представлява наистина сравнително ясно очертан тип, но му липсва не само сложност, но изобщо живот. В „Ромео и Жулиета“ някои от страничните фигури като дойката, стария Капулети или Меркуцио са добре изработени, но в по-простата традиция на комедийния типаж; че двамата главни герои нямат много определени личности, не е слабост в случая, но е факт: те са още твърде млади и от такива романтични фигури не може да изискваме индивидуални физиономии. В „Юлий Цезар“ обаче имаме работа не с шаблонни типове, а със сложни, противоречиви индивиди, чиято съдба лежи в характера им и именно в неговата противоречивост.

На повърхността трагедията следва старата и най-проста схема на престъплението и наказанието. И голяма част от Шекспировата публика едва ли ще е потърсила по-дълбок смисъл от това, че Брут убива и трябва да плати за това с живота си. Но Шекспир не прави нищо, за да подчертае темата на възмездието, и впечатлението, което получаваме, е, че Брут се жертва за една висока, но безнадеждна кауза. Духът на цезаризма е по-силен от републиканския идеал за свободата, по-силен и от самия Цезар, чиито човешки слабости Шекспир подчертава много силно у живия човек, дори измисляйки сам някои физически недъзи, за да изпъкне по-ясно силата на Цезаровия дух, който витае над втората половина от трагедията. Но, от друга страна, той премълчава всичко онова, което би поставило в по-добра светлина каузата на съзаклятниците. Касий не търпи мисълта, че може да бъде подчинен на някого, който показва слабостите на обикновен човек; нуждите на страната изобщо не го интересуват. Брут не може да каже нищо против характера на Цезар, той само се опасява теоретично, че властта може да го корумпира. Плутарх има много по-съществени обвинения против Цезар като личност и наистина ни дава основание да мислим, че той би могъл да се развие като тиран; обаче Шекспир сякаш иска да ни постави пред въпроса не за индивида Цезар, а за

едноличната власт изобщо. Той сам не дава отговор на този проблем нито по принцип, нито с оглед на конкретния исторически момент. Той много по-малко от Плутарх изтъква упадъка на републиката и нуждата от здрава ръка, но все пак представя новата форма на империята като нещо непредотвратимо, като, от друга страна, подчертава чистотата на Брутовите подбуди.

С тези по-абстрактно политически теми обаче се преплитат и други, по-конкретни, които още повече усложняват нещата. Тук се повдига въпросът за качествата на политическата личност и за ролята на Брут. Той е необходим на съзаклятниците, защото неговите всепризнати честност, доблест и прямота ще служат като гаранция за правотата на тяхната кауза. Обаче именно тези негови качества заедно с някои истински слабости — той е твърде доволен от своите добродетели, твърде склонен да смята, че само той е прав, а при това е лош познавач на хората — са това, което ще погуби него и цялата му кауза. Той и само той настоява да се пощади животът на Марк Антоний: у Плутарх отговорността му тук е много по-малка, както е по-малка и ролята на самия Антоний и на променчивостта на тълпата, която Шекспир изтъква още от първата сцена. Всъщност гражданите са били недоволни от убийството от самото начало; те изслушали Брут с внимание, но когато съзаклятникът Цина го последвал на трибуната, те не му дали да си отвори устата. Погребението на Цезар и речта на Антоний следвали няколко дена по-късно при по-други обстоятелства. Но Шекспир, колкото и да симпатизира на хората от народа като индивиди, споделя страха на своята класа от народа като необузdana и безразсъдна маса, ръководена само от чувствата и импулсите си, и както и в историческите си драми, така и тук не пропуска случая да изтъкне политическата незрялост на тълпата. Толкова малко разбира тя от думите на Брут, че когато той обяснява, че е убил не човека Цезар, а Цезар-понятието, тя иска да го провъзгласи за Цезар; а веднага след това, насъскана от Антоний, който апелира не към разсъдък, а към чувствата, е готова да разкъса новия си Цезар на парчета. Безнадеждността на Брутовата кауза е всъщност ясна още преди да настъпи обратът; хората искат един Цезар, не могат без него. И впоследствие виждаме, че Брут не само не е унищожил цезаризма, а е докарал нещо още по-лошо — хаоса на междуособната война и властта на политическите опортюнисти, които, ако не знаят друго,

поне знаят здраво да пипат и безмилостно да изстребват всички, които биха могли да бъдат опасни за тях. Нещо повече, дори и Брут не може да запази докрай не само чистотата на своята кауза, но и личната си чистота. Той упреква Касий за насилията, които върши, а почти със същия дъх му иска парите, получени от тези насилия, защото не можел сам да си цапа ръцете. Пред угрозата, която ги заплашва, дори и приятелството между двамата почва да се руши и те успяват само с известно усилие да го закърпят. И все пак това, което ни се внушава накрая, не е безплодността на Брутовите усилия, а, напротив, светлият пример, който той завещава на вековете. Сам Брут умира с увереността, че ще спечели повече слава с поражението си, отколкото неговите победители с триумфа си, и последната възхвала, вложена в устата на главния му противник, напълно ни примирява със съдбата му. Заключение: реплики на всяка трагедия от онова време изпълняват една много прозаична задача: при театър без завеса е необходимо да се изнесат трупите на мъртвите, което не може да става безмълвно. Повечето драматурзи използват случая, за да внушат някоя доста банална морална поука. Шекспир предпочита да дава преценка на героя си, сякаш за него е важно не какво е направил, а що за човек е. И от всички негови герои Брут получава най-висока оценка: „Той бе човек“ — същите думи, които Хамлет употребява за баща си.

Това, което прави най-силно впечатление при „Юлий Цезар“ в сравнение с първите Шекспирови опити, е нейната многоплановост. Дори сложността и противоречивостта на портретирането е само един аспект от тази многоплановост. И според това кой план или коя тематична нишка избираме за водеща се явяват най-различни тълкувания. Пиесата се представя ту като лична трагедия на измамения идеализъм, ту като историческа драма на политически идеи. Понякога се изтъква величието на Цезар, друг път — неговата кухост; от едни Брут се представя като съвкупност на всички добродетели, от други — като егоцентричен позьор. Във всички едностранчиви тълкувания от този род може да има по някое зърно истина, но богатството на драмата при тях изчезва. Зрелият Шекспир, както ни учи Маркс, положително не е от онези драматурзи, които изхождат от някакъв тезис и се мъчат да ни го наложат. Той ни представя живота какъвто е — сложен и противоречив; образите му са многоизмерни, те могат да се разглеждат под най-различни ъгли и да влизат в най-различни

съотношения според това коя гледна точка избираме. Той дори е склонен да изпуска подбуди и обяснения, които източниците му предлагат, сякаш за да не ни обвърже с дадено тълкувание. Ако се заковем на едно само становище, опростяваме и разваляме цялото. Само в едно отношение Шекспир обикновено се намесва, за да насочи нашите реакции по-определено: моралните му оценки не са релативни и престъплението остава за него престъпление, независимо от това какво той мисли за престъпника. Но ето че в „Юлий Цезар“ се извършва едно убийство, за което има възмездие наистина, но което все пак не се изтъква ясно и недвусмислено като престъпление.

Споменатата едностранчивост на тълкуванията намалява стойността на твърде голяма част от безбрежното море на критическата литература върху „Хамлет“. Вярно е, че такова разногласие между диаметрално противоположни възгледи едва ли е възможно тук и критиците, които виждат в престъпника Клавдий носител на положителните ценности в драмата, човека, който гледа към живота вместо към смъртта, са нищожно малцинство. Но такива критици има и те дори изпълняват донякъде положителна роля, като дават отпор на твърде разпространената склонност да се вижда всичко с очите на Хамлет. Хамлет е безспорно положителен герой, който по традициите на трагедията на отмъщението води героична борба за правдата. И в тази борба лежи главният смисъл на трагедията. Но колкото и очарователен да е Хамлет в много отношения, той не е светъл ангел, заобиколен от черни дяволи, а и умът му е помътен от това, че в съгласие с традицията и той, както всички отмъстители, е нападат от меланхолия. Разликата е в това, че у него меланхолията не е последица от невъзможността да действа, а го е нападнала още преди да почне драмата. Но тя не е и част от истинския му нрав, а се корени в разочарованието му от неговата майка. И едно от върховните постижения на Шекспировото изкуство е, че през булото на меланхолика виждаме все още проблясъци от истинския Хамлет, и то не само чрез описанието на Офелия, а чрез думите и държането му: той е мил, загрижен за другите, готов да уважава човека у всекиго, дори да го идеализира; готов също да се поставя на негово място и да вижда нещата с негови очи; с бърз и стегнат ум, при това и решителен.

Меланхоликът Хамлет обаче е мнителен, егоцентричен, суров и муден; той вижда всичко в най-черни краски. Още в първия му монолог може да открием у него склонност да преувеличава: в продължение на само няколко стиха виждаме как два месеца се превръщат в непълни два, в един, в по-малко от един. Всичко, което Хамлет казва за моралния облик на Клавдий, е вярно, но физически едва ли ще е бил толкова отблъскващ, както ни го обрисова той, щом е могъл да спечели любовта на Гертруда; и той положително не е „крал-парцал“: той добре се справя с държавните работи, държането му е достойно и, нападнат от разярения Лаерт, той запазва спокойно авторитета си. Хамлет явно не е свидетел, достоверен във всяко отношение. И тогава може да се запитаме какво основание имаме да приемем неговата преценка за Розенкранц и Гилденстерн. На тях е заръчано от законно избрания им крал, за когото нищо лошо не знаят, да се погрижат за неговия племенник и да открият причината на болестта му, за да може той да бъде лекуван; самата му майка, искрено загрижена за сина си, прибавя и своите молби към тези на краля. А за Хамлет самият факт, че са изпратени от краля, ги осъжда безапелационно. Ние не знаем как биха реагирали, ако той им разкриеше истината; но също така не знаем как биха реагирали, ако им беше ясно с каква мисия се пращат в Англия. И не можем, ако сме обективни, да ги упрекнем строго за това, че, отритнати и обиждани от някогашния си приятел, те се утешават с благоволенieto, показано им от краля, и почват все повече да му сервилничат; или че най-сетне отвърщат на принца за оскърбленията му с хладност или дори враждебност. А и с Полоний, другият образ, който тъй често се взема като изразител на покварата в датския двор, нещата не стоят по-зле. Дори Хамлет не го смята за нещо повече от стар дърдорко, който се бърка, където не му е работа. Той се крие зад гоблена, където ще намери смъртта си, главно с намерение да спаси принца от изгнание в Англия, може би и с желание да покаже правилността на диагнозата си за неговата лудост, но — така или иначе — намеренията му не са лоши. Вярно е, че е забранил интимността между принца и дъщеря си, и то по доста неделикатен начин. Но всеки баща би почувствал, че е крайно време да се намеси, ако престолонаследникът е стигнал дотам да се кълне пред дъщеря му във всички светини, а не счита за нужно да се обърне към родителите ѝ. А когато смята, че с възбраната си е докарал лудостта на принца,

Полоний искрено се кае. Какви са били истинските отношения между Хамлет и Офелия ние не узнаваме, но между многото доста противоречиви улики, които получаваме, има и такива, които загатват, че бащината намеса е дошла може би твърде късно. Нещастieto на Хамлет не е само в това, че светът е такъв, какъвто той го вижда, а до голяма степен в това, че той вижда света така. Има наистина нещо гнило в Дания, но това нещо е язвата на Клавдиевото престъпление, която се шири и обхваща все повече хора, невинни или поне безобидни сами по себе си и между тях на първо място самия принц. И която, докато той бездейства, се разпространява все повече.

Това е второто нещо, по което Хамлет се различава от традиционните отмъстителите. И те са се бавели — най-сетне без такова бавене нямаше да има драматично напрежение, — но бавенето им не им се вменява в грях. Вярно е, че и при Хамлет упреците произхождат главно от самия него, но никой друг не е посветен в тайната му и не би могъл да го упрекне. А затуй пък и злото е представено за пръв път като нещо, което расте и обхваща всичко наоколо, а бавенето е изрично подчертано като нещо обективно. Сцената, в която Полоний разговаря със слугата си, първата сцена след срещата на Хамлет с призрака, е нещо единствено в целия корпус на тогавашната драматургия — една сцена, вмъкната с явна цел да покаже минаването на времето. Обикновено драматурзите, и Шекспир между тях, прикриват по възможност всички интервали, така че дори целия живот на един човек може да мине пред очите ни, без да имаме чувство за някакво прекъсване или прескачане; и Отело например може да убие жена си в първата вечер след брачната нощ, макар че в разговорите се загатва за един по-дълъг престой на острова. Тук обаче ни се дава ясно да разберем, че времето е направило скок — по-късно можем дори да направим сметка, че са минали точно два месеца, без нищо да е станало. Ясно е, че Хамлет отлага така, както никой друг отмъстител. Това са факти на драмата, за които всеки тълкувател е длъжен да държи сметка.

Точната дата на създаването на „Хамлет“ не е известна; можем само да говорим, че стои някъде между 1600 и 1602 г., когато драмата била регистрирана в списъка на печатарската гилдия. Ето защо е невъзможно и да установим точно отношенията между нея и някои други трагедии на отмъщението, написани приблизително по същото

време, преди всичко „Отмъщението на Антонио“ от Джон Марстон (1600 г.), една свободна преработка на легендата за Хамлет, която показва доста допирни точки с Шекспировата драма. Също така за прекия му източник не знаем почти нищо, освен че е имало една по-стара трагедия за Хамлет, навярно от Кид, и че в нея вече се явявал призрак, викащ за отмъщение. В старата легенда за Хамлет, която датира от XII в., но се явява в разширена форма в сборника от новели на французина Белфоре (1576 г.), няма призрак и няма нужда от такъв, защото там убийството не е тайна. Клавдий убива брат си уж за да спаси жена му и целият двор приема очевидната лъжа и се съюзява да изтръгне тайната на младия Хамлет, който, за да спаси живота си, представяйки се за безопасен, се преструва на луд. Ако Шекспировото намерение е било да даде картина на напълно покварено общество, старата легенда би му предложила много по-добра основа с целия лицемерен двор, съзнателно участващ в престъплението и готов да се хвърли върху невинния момък при най-малкия признак на съзнание у него. От Шекспир дори не узнаваме с положителност дали Гертруда има друга вина освен безочливата бързина, с която встъпва в незаконен брак; дали знае за убийството и дали връзката ѝ с Клавдий предшества смъртта на първия ѝ мъж остава неизвестно; но изглежда по-скоро, че е невинна по двете тези точки.

Кой пръв е изменил фабулата, като направил от убийството скрито престъпление, дали Кид, Марстон, или Шекспир не може да се каже с положителност, но изглежда, че не е бил Шекспир. С промяната се внася по-голяма драматичност, но и известна нелогичност в историята. Хамлет и сега се преструва на луд и това е извор на много добри сценични ефекти, но не е ясно какво цели с тази игра; всъщност с нея той обръща повече внимание върху себе си и прави своята задача още по-трудна. И в тази нелогичност е коренът на не малка част от т.нар. проблем за Хамлет. „Проблемът“ обаче се крие най-вече в това, че през XIX в. никой не е знаел нищо за ренесансовите представи за меланхолията и никой не обърнал внимание на това, че „Хамлет“ принадлежи към един определен жанр с определени традиции. Това не значи, че Шекспир не би имал възможност да се откъсне от тази традиция, но значи, че ако е искал да влее коренно ново съдържание в старата схема и да бъде разбран от своята публика, той би бил принуден да покаже много ясно своите намерения, както са направили

някои по-късни представители на жанра, които недвусмислено осъждат отмъщението. А в „Хамлет“ не можем да намерим нищо, което да е в разрез с основните линии, начертани още от Кид. Хамлет се съмнява в много неща, но нито веднъж в това, че е негов дълг да накаже едно гнусно престъпление; и той постига своята цел, както Йеронимо и Тит, когато самият престъпник му създава условията. Много е популярно обяснението, че той не търси отмъщение, а иска да оправи света:

*„Векът е разглобен. О, дял проклет:
да си роден, за да го слагаш в ред!“*

Но една-единствена реплика, без всякаква друга поддръжка, е много слаба основа за интерпретация на цяла драма. При това според тогавашните схващания убийството на миропомазания заместник Божи на този свят е престъпление достатъчно голямо, за да разклати рамката на времето. Така в „Макбет“ всички естествени връзки се късат с убийството на Дънкан и нещата вървят „против природата“; и тук Клавдий е язвата, която заразява страната, нещо, което се подчертава постоянно чрез образите за язви, болести и гниlost, които преминават през драмата като лайтмотив. С изрязването на тази язва времето ще се сглоби. Шекспир наистина ни показва три различни отношения към отмъщението — дори четири, ако включим и Пир от монолога на актьора, — но не три различни принципни становища, а реакцията на три различни лица към това, което и тримата смятат за очевиден дълг. Фортинбрас постъпва решително, но когато вижда пътя си препречен, се примирява с положението и търси друга цел в живота. Лаерт, без да разсъждава, се хвърля в действие и става жертва на Клавдиевите интриги. А Хамлет не намира сила да действа. Не е проблемът за отмъщението, който стои в центъра, а проблемът за човешкия характер.

Все пак, макар че следва една стара схема, трагедията на отмъщението претърпяла известно развитие през годините между „Тит Андроник“ и „Хамлет“. Това са за Англия години на икономическа криза, на неурожайи и поскъпване, когато в сградата на новата национална държава се появява първата пукнатина и негласният

договор между короната и буржоазията губи своята сила; когато въпросът за търговските монополи, раздавани от короната, става остър и новите повеи на кризата на хуманизма в западния свят намират изведнъж особено благоприятна почва. В никоя друга страна тази духовна криза не се е разразила с такава сила и така внезапно, както в Англия, където целият облик на литературата коренно се изменил за няколко години. Младите сатирици, предводителите на тази нова вълна, обичали да се представят като меланхолици и Шекспир отначало ги осмил в лицето на меланхолика Жак от „Както ви харесва“. Но вълната се разраснала много бързо, обхващайки и театрите, и се оказало, че меланхоличният отмъстител може да се използва като идеален изразител на разочарованието на времето. Към началото на новия век „Испанската трагедия“ била преработена с добавка на нови сцени, посветени главно на лудостта на Йеронимо, в които меланхолията му получава ново съдържание с по-сатирична отсянка. През 1600 г. Марстон, който се бил проявил вече като сатирик, написал „Отмъщението на Антонио“ в духа на новото време, а Хамлетовите нападки против жените и размишленията му на гробищата са също така напълно в духа на сатириците. И все пак Шекспир изразил гледището на младото поколение от недоволници, но не го е споделял или го е споделял само отчасти. Неговият Хамлет вижда света в черни краски, обаче не го е виждал винаги така. Някога той е имал ренесансовото виждане за човека:

„Какво великолепно творение е той! Колко благороден е с разума си! Колко безкрайно богат на способности, изразни движения, колко изумително свършен в действията си; колко приличен на ангел в своята прозорливост, колко подобен на бог? Върховна красота на света! Венец на всички живи твари!...“

И понеже е имал това виждане и го е загубил, той страда много повече от ония, които никога не са го имали. Така той става върховен изразител на разочарованието на времето и неговата трагедия е истински реквием за ведрия дух на Ренесанса, който няма вече да се върне. Но тя съдържа същевременно и упрек срещу това

разочарование, което му унищожава волята и го кара да се затваря в себе си. Той не търси помощта на стражата, която му е доказала своята преданост, обръщайки се към него, а не към краля. Лаерт ни показва колко лесно би било за принца, любимец на народа, да свали краля, но той не прави нищо. Той измисля оправдания за своето бездействие, които на повърхността изглеждат приемливи, но които Шекспир много ловко ни показва като несъстоятелни. Той се сеща, че призракът може да е пратеник на Сатаната, но много късно и само за да оправдае хрумването си да представи пиеса, която най-напред е решил да даде със съвсем друга цел — да подтикне краля към публично самопризнание. А това представление е всъщност фатална грешка, защото така той разкрива картите си пред краля. Той наистина ги е разкрил вече до голяма степен чрез престорената си лудост — пак плод на случайно хрумване, — но сега ги разкрива напълно. Все пак му остава една възможност да поправи грешката си, когато заварва краля по време на молитвата му, но той пропуска и нея. Мотивът му изглежда убедителен, макар че с това той слиза до равнището на личния отмъстител: на осъдения престъпник винаги се давала възможност да се помири с бога си. Но и тук думите на Хамлет показват, че най-напред се е отказал от действието и после търси оправдание: „Сега бих могъл!“ Той вече знае, че няма да го направи. И ироничният коментар на Шекспир идва с думите на краля, който съзнава, че молитвата му не стига до небето, защото не може да се кае истински.

Най-страшното за Хамлет — както и за Йеронимо — е онова вътрешно разложение, с което се бори, без сам да разбира корените му, и което застрашава да го погуби. Това е онази нещастна бенка, за която сам говори:

*„... по-късното въздействие например
на някоя черта в темперамента,
която, избуяла в миг, помита
преградите на разума...“*

Хамлет, разбира се, не говори тук съзнателно за себе си. Но словата му така точно отговарят на неговия случай и така са поместени пред самата завръзка на трагедията — точка, която Шекспир обича да

насища с драматична ирония, — че очевидно се отнасят за него и биха могли да послужат като мото за цялата драма, дори и за цялата поредица от трагедии, която следва подир нея. Нещо чуждо се е загнездило у него, нещо, за което той не е отговорен или е отговорен само доколкото не е съзнал опасността овреме и което застрашава да погълне цялата му личност. Той успява най-сетне да се освободи от него; като че ли истеричният му пристъп над гроба на Офелия — най-силният от всичките му моменти на свръхвъзбуденост, когато за пръв път напълно губи контрол над себе си — му е помогнал да се освободи. След това той е спокоен, примирен, уверен в новото си прозрение, че моралното начало ще победи и че зрелостта е всичко. И той достойно изпълнява дълга си; той умира, но е унищожил язвата, която е заразявала страната, унищожил е и язвата в своята душа.

От гледна точка на основния замисъл не може да се каже, че „Хамлет“ е много по-дълбока от „Испанската трагедия“. В центъра на двете стои борбата за правдата и борбата със себе си — величави идеи безспорно, но не и философски откровения. И ако въпросът беше за оригиналност на мисълта, Кид би заслужил короната, защото с темата за подриването на волята той като че ли действително е внесъл нещо ново в литературата, което Шекспир само е подел. Но задачата на поета не е да ни разкрива нови идеи, а да ни представя идеи, идеали, проблеми, стари може би колкото самото човечество, но така, че да ги преживеем в душата си, а не да ги приемаме само като абстракция. Ние чувстваме трагедията като дълбока, защото тя ни вълнува дълбоко; а тя ни вълнува, защото ни убеждава. Убеждава ни емоционалната сила на Хамлетовите думи, особено на монолозите му; но също така и чувството, което получаваме за една определена, неповторима личност, носител на тези емоции; чувстваме бързината и остротата на ума му в игрите на думи, които той толкова обича, в това как може да зашеметява събеседника си; в езика му има известно нехайство, предпочитание към малко нелитературни думи, презрение към формалната изисканост. Образите му са основани много често върху занаятчийски и професионални термини и когато виждаме как разговаря с гробарите и ги разпитва за занаята им, разбираме защо това е така. След завръщането му от морето почват дори да се явяват моряшки изрази в речника му. Той е учен, обича да размишлява и да прави обобщения; мислите му не надхвърлят това, което може да се

намери у Монтен и други писатели на времето, но на сцената са достатъчни, за да ни убедят в неговата оригиналност. Любител е и на драмата. С една дума, от него се излъчва една такава индивидуална атмосфера, че го чувстваме като жив човек. Той е толкова жив, че въпросът дали характерът е правилно построен просто не може да изникне. Шекспир сякаш е искал нарочно да подчертае противоречията у него. В първото действие той ни дава шест различни картини от него; групирани в противоположни двойки: виждаме го най-напред с чичо му и майка му — остър, саркастичен, дори непристоен; но пред Хорацио и стражата той е съвсем друг човек — дружелюбен, внимателен, толкова добре възпитан като принц, че първите му думи, преди още да познае посетителите си, са една любезност — автоматична и външна, но все пак любезност в момента, когато той би могъл по-скоро да бъде раздразнен от появата им. След това получаваме от Лаерт и Полоний две противоположни преценки за отношенията му с Офелия. Двамата са съгласни, че на любезностите му не бива да се даде голяма вяра, и там са всъщност прави — Хамлет е вече заличил Офелия от мислите си с обобщението: „О, слабост, твойто име е жена!“ Но Лаерт го вижда по-скоро като чист, сантиментален младеж, който не може да прецени положението си и дава свобода на чувства, които няма да може да удовлетвори; докато за стареца той е егоистичен прелъстител, готов да се гаври с най-нежните девичи чувства. Когато очаква идването на призрака, Хамлет е принцът философ, напълно спокоен и готов да се разпростира върху отвлечени проблеми за оценката на човека от страна на обществото, а след срещата — нова изненада: той много скоро превъзмогва мъката си и се показва в едно странно състояние на еуфория, което може да е отчасти престорено, но е все пак симптом на неговото болезнено състояние. Сякаш още тук, в уводната част, Шекспир ни предлага: „Ето няколко Хамлетовци — изберете кой е истинският!“, за да ни се подиграе после с невъзможността да анализираме такъв характер:

„Искате ли свирите на мен. Държете се, сякаш познавате всички дупчици на ума и сърцето ми. Искате да изтръгнете скрития звук на тайната ми, да ме продухате от най-ниската до най-високата ми нота...“

Но Шекспир не само ни дава един извънредно сложен и противоречив портрет. Той донякъде ни хвърля в състояние подобно на Хамлетовото, което се мъчи сякаш нарочно да ни дезориентира. Няма друга драма от Шекспир, в която толкова много факти да остават скрити за нас. Докъде се простира вината на Гертруда? Тя ту изглежда престъпница наравно с Клавдий, ту може да я смятаме за сравнително невинна, но ние никога не получаваме ясен отговор на този въпрос. Какво е отношението на Хамлет към Офелия? Факт е, че в нейно отсъствие той нито веднъж — дори когато убива баща ѝ — не помисля за нея; и изразът, с който винаги я назовава в своите мисли — „красивата Офелия“, — не издава никакво дълбоко чувство. Произнесени в момента, когато узнава за нейната смърт, думите звучат направо като безучастни. Любовното му писмо до нея е такава странна смесица от модните безвкусици на дворцовия флирт и искрено чувство, че оставя на нас да си изберем на кое да наблегнем. Държанието му пред нея, особено мръсните двусмислици, с които я обсипва пред целия двор, показва пълно безразличие към нейните чувства. С каква цел се явява той в стаята ѝ в екстравагантното облекло на мнимия луд? За да търси утеха? Или иска да я използва без оглед на нейните страдания, за да маркира своята престорена лудост? Над гроба ѝ той наистина твърди, че я обичал повече от четиридесет хиляди братя, но сцената, в която меланхоликът се разярява пред вида на чуждата скръб и се мъчи да докаже, че неговите страдания са най-големи, е дежурен ефект в трагедията на отмъщението още от времето на Кид и ние не знаем колко внимание да обърнем на неговите хиперболи. Въпросът пак остава открит. Той не е от централно значение и се отнася във всеки случай до миналото на Хамлет: у меланхолика според тогавашните схващания — освен ако страдал от любовна меланхолия — половото чувство било напълно потушено и в рамките на трагедията Хамлет не проявява никаква любов: за него Офелия е жена, както майка му, и не заслужава повече внимание. А как е с нея? Че тя го люби, е във съмнение и обикновено приемаме, че тази любов е чиста и невинна. Но защо тогава Шекспир слага онази мръсна песничка в устата ѝ? За да ни смрази, за да ни покаже опустошенията на истинската лудост? Безспорно. Но може би и да ни загатне за някакъв действителен случай. И думите на свещеника, който представя като особена милост това, че я погребват все пак с девичия ѝ

венец, ни припомнят, че това е все пак една възможност. Неправилно би било да наблегнем много на факта, че всъщност не знаем от какво полудява Офелия, макар и това да изглежда толкова очевидно. Строго погледнато обаче, тя не може да знае кой е убиецът на баща ѝ, защото това е било държано в тайна. Но това узнаваме по-късно и нямаме време да вадим заключението, че не смъртта на баща ѝ, а нещо друго тежи на съзнанието ѝ. Шекспир е често пъти крайно небрежен по отношение на подробностите и ако бихме дали много тежест на такива несъответствия, ще се объркаме напълно, например с образа на Хорацио, който според нуждите на момента ту обяснява на датчаните политическото положение в страната им, ту се явява като чужденец, на когото трябва да се обясняват най-обикновените датски обичаи; ту е беден и неизвестен студент, ту е доведено лице в свитата на кралицата. Една от най-големите мъчнотии при тълкуването на Шекспировите драми е, че той е понякога толкова небрежен и така наивно подчертава и обяснява очевидното, че ще кажем, че пише за публика, която абсолютно нищо не вижда сама, и че е безсмислено да четем между редовете му; а, от друга страна, ни смайва с такива тънкости, които на сцената ще останат незабелязани дори от най-острия наблюдател — кой например ще забележи промяната в Хамлетовия речник след морското му пътуване? — така че ще кажем, напротив, че всяка негова дума е точно обмислена, за да звучи с всичките си обертонове, и че всяка най-малка подробност има свой смисъл. Понякога имаме впечатление, че мисли само за моментния ефект, без да държи сметка за цялото, и че си променя схващането за своите характери според случая: Полоний при първото си явяване съвсем не е старият дърдорко от по-късните сцени. А понякога виждаме, че стратегията му обхваща цялата пиеса: Фортинбрас, който ще се появи чак накрая, за да произнесе епилога, се въвежда така обстоятелствено в първите сцени, че очакваме да бъде главно действащо лице. Но Шекспир никога не крие от нас съществени факти така, както в „Хамлет“, и не ни хвърля така постоянно и като че ли нарочно от една крайност в друга, сякаш за да потвърди думите на героя:

„.... Няма нищо добро или лошо, което да не е направено такова от нашето мислене“ —

една разновидност на любимата Шекспирова тема за несъответствието между привидно и действително, която и в основната си форма образува една от подтемите на драмата. Всичко това придава на цялото една загадъчност, едно чувство на несигурност, което го доближава извънредно много до живота, както го знаем, пълен с въпроси без отговор, с характери, до чието дъно не можем да стигнем, с действия, чиито подбуди можем само смътно да доловим. В това се състои голяма част от неувяхващия чар, който „Хамлет“ упражнява върху нас; може би главната тайна на тази най-популярна от Шекспировите трагедии.

Както „Хамлет“, така и „Отело“ (1604 г.) е трагедия на разочарованието; но на разочарование много по-неоправдано, отколкото при датския принц. И тук характерът на героя се разпада пред очите ни вследствие на едно чуждо начало, всадено в душата му отвън. Но този път това начало не е меланхолия, а нещо, което при липса на по-добра дума трябва да наречем ревност. Отело не е ревнив по природа; напротив, ахилесовата му пета е неговата добродетел: вярата, която има в човека; и само неоспоримите — както ги смята той — доказателства за изневяратата на жена му са в състояние да разклатят доверието му в нея. Известна слабост на пиесата е може би това, че тези доказателства не ни се виждат чак толкова неоспорими и за да получим ефекта, който Шекспир очевидно е целял, би трябвало да си представим човек, комуто е показана изкусно монтирана снимка на жената, която боготвори, в легло с друг мъж. Това не е просто ревност, а рухване изведнъж на това, което е давало смисъл на живота му. Трагедията на Отело нямаше да бъде по-малка, ако Дездемона беше наистина това, за което Яго я представя, щеше да бъде дори побезнадеждна, а и значително по-проста. Облекчението ни в случая идва от това, че идеалът му се възстановява по-чист и светъл от всякога, че красотата на идеалното отношение между съпрузите, което Яго се мъчи да оскверни, се оказва непобедима. Отело сам унищожава своето щастие и не би могъл да живее след това, но тук се касае за нещо по-ценно от щастието и то се запазва. Дори в момента на убийството, още преди да разбере страшната си грешка, Отело вече със собствени сили е успял да се освободи от отровата на Яго. Той убива,

но не в сляпа ярост, не като дивия звяр, който Яго е успял — но само за малко — да направи от него, а спокойно, като изпълнител на справедлива присъда и пазител на собствената чест, дори с неугасима любов в сърцето си. Дивата ревност лумва пак в най-последния момент пред погледа на Дездемонините сълзи по Касио и му помага да преодолее тази любов, но не е решаващият фактор.

И все пак въпреки това от всички трагедии на Шекспир „Отело“ е най-мъчителната и най-малко доказва, че страданията имат своето необходимо място в един свят, направляван от морално начало. Това донякъде се дължи на туй, че Яго не се явява като такова мощно възплъщение на злото, каквито са другите злодеи на Шекспир. Той няма нито ранга, нито силата на Клавдий; няма поддръжници като Арон или дъщерите на Лир; няма и свръхестественото обаяние на вещиците в „Макбет“. Той работи сам чрез дребни, мръсни интриги и ние нямаме чувството, че с унищожението му страната се освобождава от едно гнездо на зараза. „Отело“ е и единствената трагедия на Шекспир, в която общото благо на страната не играе съществена роля. В сравнение с източника му — една новела на италианеца Чинтио (1565 г.) — Шекспир наистина дава много по-широко място на държавните въпроси: високият ранг на Отело и непосредствената опасност от турците са негови добавки. Но те остават външен фон, неповлиян от частната съдба на Отело и Дездемона. Главното изменение обаче, което Шекспир внася във фабулата, е, че лишава Яго от най-убедителния му мотив, а именно от това, че сам е искал да прелъсти Дездемона и е бил отблъснат от нея. С тази промяна образът на Дездемона става още по-чист; никой освен скудоумния Родриго — образ, измислен от Шекспир — не може да помисли да я притежава, а дори и той не смее да ѝ говори. Но — което е по-важно — Яго става по-зъл. Шекспир му приписва други мотиви — огорчението му от туй, че не е получил очакваното повишение, и подозрението му, че Отело му е сложил рога. Но двата мотива донякъде се унищожават взаимно. Последният ни се вижда — като познаваме Отело — чиста измислица; а и Яго не ни убеждава, че вярва в него или че мисълта го измъчва много. Той сякаш сам чувства, че първият му мотив е твърде слаб за такова страшно отмъщение, и търси да се оправдае пред себе си. И впечатлението, което ни оставя, е по-скоро, че е движено от чиста злоба, която не може да търпи невинността и красотата и трябва да ги окаля.

И това се потвърждава от една серия поетични образи, свързани с дребни, отблъскващи животни, не хищни зверове, както в „Крал Лир“, а кози, маймуни, жаби, мухи. Те не са винаги пряко свързани с Яго — както и образите за язви и болести в „Хамлет“ не сочат направо към Клавдий, — но създават едно настроение, в което неговата дейност става по-понятна.

Яго е човекът на новото време, създаден от новите условия на капитализма, на бързите печалби и безмилостната конкуренция, освободен от старите предразсъдъци и останал без вяра в друго освен в собствения си интерес, без уважение към нищо. Обичайки да се хвали със своята прямота, с трезвия си разум и с ироничната си толерантност към човешките слабости, той си е спечелил прозвището „честен“ — което на английски носи и отсянката на „добряк“ — името на човек без фалш. Всички го обичат, всички му вярват, дори жена му не е прозряла завистта и злобата, които той таи в душата си. Но въпреки това и въпреки интелекта си той не е стигнал много далеч в живота. Последният му неуспех с назначението, на което е разчитал, го е озлобил напълно и той чувства нуждата да докаже своето превъзходство над всички глупци, които вярват в такива празни за него думи, като „доблест“, „честност“, „вярност“. И скалата, поради която кроежите му претърпяват коработушение, е верността на жена му, безгласната буква, чиито понятия за морал не са много изискани, но която знае какво е обич.

Пред човек като Яго Отело е беззащитен, защото умът му не може да побере съществуването на такава мерзост. Той е противоположност на Яго във всяко отношение, дори и по цвят. Че е мавър или по-скоро негър, няма никакво значение за неговата психика, нито пък влияе съществено върху хода на събитията. У Чинтио черният му цвят се използва само за да подчертае една любов, лишена от всякаква чувственост — Дездемона го обича заради душевните му качества. Шекспир дори прибавя и една значителна разлика в годините, за да изпъкне това още по-ясно, и използва несигурността му като чужденец, който не познава дотам добре италианските нрави, само за да го направи по-лесна жертва за Яго. У него няма никакъв „расов проблем“ — такъв проблем не би бил и актуален за тогавашната Англия — и не едно враждебно общество, а личната ненавист на Яго помрачава красивото отношение между брачната

двойка. У него, както и у Родриго, може да прозира расов антагонизъм, но той е резултат или форма на проява, а не причина на ненавистта у двамата. Инак всички почитат и обичат Отело, той е бил любим гост и в къщата на Брабанцио и ако последният не го иска като зет, това стои на по-друга плоскост и не влияе върху катастрофата. Няма и никаква разлика по нрав и държане между него и белите. Ако под действието на всадената у него ревност той се превръща временно в звяр, това не е, защото е по природа дивак, а защото е човек с дълбоки чувства, които при нормални обстоятелства държи под контрол; но както обича с цялата си душа, така и ревнува. И ако смята, че поруганата му чест може да се възстанови само чрез убийство, той постъпва, както стотици измамни съпрузи в новелите на Чинтио, Бандело или Маргарита Наварска, с тази само разлика, че убива открито, докато те обикновено, включително и Чинтиовият мавър, маскират убийството като злополука. Но при Шекспир чернотата на мавъра има още една твърда важна функция, която не срещаме у Чинтио — да подчертае една от най-важните тематични нишки в драмата му, една от най-постоянните му теми изобщо както в комедиите, така и в трагедиите: несъответствието между привидното и действителното. Черното е обикновено цветът на злото — затова и Арон е черен, затова и злият гений на сонетите е смуглата дама. Но тук — парадоксално при една драматургия, която все още запазва доста много от средновековния символизъм — черният Отело, както забелязва дожът, е съвсем светъл, а черният дявол, чийто истински цвят никой не може да прозре, е „честният“ Яго. Непростима режисьорска грешка е да се прави от Яго очевиден злодей. За да вкусим неговото двуличие и разберем как действа върху другите и най-вече върху самия Отело, той трябва да има вид на весел, общителен добряк; малко груб, малко недодялан, той трябва да изглежда самото олицетворение на честността.

Цялата драма е изградена върху контраста между тези две личности и ако при „Хамлет“ се удивляваме на изкуството, с което два различни характера са събрани в една личност, тук чудото се състои в това как двата характера излъчват своята специфична, лична аура. Основните контури на характерите са прости, при Отело са дори извънредно прости. Но всеки от тях — особено там, където се явяват заедно — говори със свой собствен глас. И това е може би най-трудното нещо в литературата освен при чисто жанрови фигури. В

сравнение с него изграждането на характера е сравнително лесно, а при поетичната драма поезията обикновено заличава личния глас. Но Шекспир е такъв майстор на словото, че използва дори средствата на поезията, за да създаде впечатление за личност. Ритмите на Отело са спокойни, плавни, дори тържествени; той употребява необикновени, поетични и старинни думи. Образността му е също така величествена и с екзотична нотка. У Яго имаме пълен контраст: ритмите му са нервни, разпокъсани, със сложно засукани изречения, с прекъсвания и вметнати забележки; думите му са често пъти нелитературни и в образността му има нещо прозаично и меркантилно. И двамата употребяват образи, свързани с морето, но тези на Яго са свързани главно с техниката на мореплаването и не показват никакво чувство за величието, силата и романтиката на морската стихия, както при Отело. Под действието на Яговата отрова обаче и Отело попива нещо от езика му и почва например да използва животинската образност, която в началото е характерна само за Яго. Обикновеният читател едва ли възприема съзнателно тези подробности, но той чувства една разлика, макар и да не знае на какво се дължи, и това е, което дава живот на фигурите и впечатление за извънредно голяма сложност и проникновение. И не е важно, че по начина на говорене има нещо общо между Яго и Хамлет, докато Отело и Клавдий образуват донякъде една двойка. Как ще реагираме на личната атмосфера зависи от главните контури на характерите, но тя е, която създава впечатление за пълнокръвен, трептящ живот.

Именно в тази атмосфера се крие една от най-отличителните черти на Шекспировата драматургия или по-скоро на драматургията на неговото време; защото, макар и най-големият майстор в това отношение, той не е единственият. Героите в гръцката или френската трагедия говорят всички със същия глас. Расин дава по-тънки и прецизни анализи на подбуди и характери, отколкото Шекспир, и ни позволява да вникнем по-дълбоко в механизма на човешката душа. Но именно на човешката душа изобщо, на онези пластове, до които стигаме главно чрез самонаблюдение, докато Шекспир ни показва индивида, както се показва навън. Двата метода са оправдани и тук не е въпрос да се възхваля единият автор за сметка на другия, а да се

изясни спецификата на Шекспировото изкуство. Класицизмът ни дава живота избистрен, сведен до най-същественото, в монументална простота. Поддръжниците му могат да получават една концентрираност, която е извън възможностите на Шекспир. Но той ни дава впечатление за самия живот, поетизиран, разбира се, по-богат, по-разкошен, с по-възвишени върхове и по-страшни бездни, отколкото познаваме във всекидневието, с по-наситени багри, но сложен и разнообразен. Разбира се, както е безсмислено да се постави живописиста над скулптурата или обратно, така е безсмислено да се дават оценки за едната или другата форма на трагедията. Но в рамките, поставени от неговия вид, Шекспир представлява един абсолютен и непостигнат от никого връх.

Проф. Марко Минков

ТИТ АНДРОНИК^[1]

[0] Оригина̀лното заглавие на трагедията е „The most lamentable Tragedy of Titus Andronicus“ — „Извънредно жалостива римска трагедия за Тит Андроник“.

Ударението в името Тамора бе пренесено от първата сричка върху втората — така звученето на името ни се виждаше по-естествено на нашия език. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

САТУРНИН — син на покойния римски император; после сам император

БАСИАН — негов брат

ТИТ АНДРОНИК — знатен римлянин

МАРК АНДРОНИК — негов брат, народен трибун

ЛУЦИЙ, КВИНТ, МАРЦИЙ, МУЦИЙ — синове на Тит

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ — момче, син на Луций

ПУБЛИЙ — син на Марк Андроник

ЕМИЛИЙ — знатен римлянин

АЛАРЪ, ДЕМЕТРИЙ, ХИРОН — синове на Тамора

АРОН — любовник на Тамора

ВОЕНАЧАЛНИК

ПРАТЕНИК

СЕЛЯК

ТАМОРА — царица на готите, после римска императрица

ЛАВИНИЯ — дъщеря на Тит

ДОЙКА и ЧЕРНО ДЕТЕ

Римляни, готи, сенатори, трибуни, военачалници, войници и слуги

Място на действието: Рим и околностите му.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. Пред Капитолия.

Тръбен звук. Появяват се — горе — трибуните и сенаторите. След тях влизат с барабанен бой, следвани от своите привърженици — от едната страна Сатурнин — от другата Басиан.

САТУРНИН

Патриции, с оръжие в ръка
правата ми над трона наложете!
Приятели, привърженици мои,
бранете с меч законния наследник!
Аз първият съм син на оня, който
короната на Рим носи последен —
недейте старшинството позори
и дайте ми венеца на баща ми!

БАСИАН

Приятели, привърженици мои,
поддръжници на моите права,
ако синът на Цезар, Басиан,
е бил обичан някога от Рим,
пазете Капитолия за него,
не позволявайте срамът да стигне
до трона свят — седалище и символ
на чест, въздържаност и благородство;
за чистата заслуга дайте глас
и се борете за свободен избор!

Появява се горе — с корона в ръце — Марк Андроник.

МАРК АНДРОНИК

Князе, оспорващи си власт и царство
със клики и приятели, узнайте,

че едногласно римският народ,
на който сме представители ние,
предлага, за безчислени и важни
заслуги към държавата да бъде
избран за император Тит Андроник,
известен с прякора Благочестиви.
По-честен гражданин, по-храбър воин
не знае Рим. Сенатът призова го
обратно тук след трудната война
със варварите готи, във която
той заедно със своите синове —
страшилища за нашите врази —
успя да обуздае и зажегли
това могъщо войнствено племе.
Години десет минаха, откакто
за пръв път делото на Рим той взе
в ръцете си, за да накаже с меч
надмения ни враг, пет пъти тук,
окървавен, донасяше в ковчези
чадата си от бойните полета,
и всеки път пред паметника древен
на своя род принасяше във жертва
най-знатния от пленниците готи.
Сега със чест и плячка натоварен,
добрият ни Андроник се завърна,
безстрашният ни Тит е пак сред нас!
Ний молим ви във името на оня,
когото искате да наследите,
и с правото на римския Сенат,
на който казвате, че сте покорни,
двамина да разпуснете веднага
сподвижниците си и се явите
смирени претенденти за престола,
решени да се състезават само
със силата на своите предимства!

САТУРНИН

Как бързо укротиха мисълта ми
словата на народния трибун!

БАСИАН

О, Марк Андроник, аз тъй силно вярвам
във твоята безкористност и честност,
тъй скъпи сте ми ти и твоите близки,
и брат ти Тит, и неговите храбри,
чудесни синове, и дъщеря му
Лавиния, на чийто чар съм пленник,
че своите приятели отпращам
и делото си слагам на везната,
държана от Съдба и от Народ.

Привържениците на Басиан излизат.

САТУРНИН

Привърженици мои, тъй усърдно
законното ми право защитили,
със благодарност ви освобождавам
и себе си оставям да завися
от обичта на моята страна.

Привържениците на Сатурнин излизат.

Тъй както аз пред тебе съм склонен,
ти благосклонен, Рим, бъди към мен!...
Пуснете ме! Вратите разтворете!

БАСИАН

И мен — смирен съперник — приемерте!

Тръбен звук. Двамата се изкачват в Сената. Влиза капитан.

КАПИТАНЪТ

Път, римляни! Великият Андроник,
безстрашният защитник на доброто,
върховният военачалник римски,
се връща във триумф оттам, където
със меч ярем издяла несломим
за всички неприятели на Рим!

Тръбен звук. Барабанен бой. Влизат един след друг: двама синове на Тит; войници, носещи ковчег, покрит с черен плат, други двама синове на Тит. След тях: Тит Андроник, следван от Тамора, Аларб, Хирон, Дементрий, Арон и други пленници. Ковчегът бива положен на земята.

ТИТ

О, Рим, ликуващ във жалейни дрехи,
привет на теб! Подобно кораб, който,
товара си отнесъл, се завръща
с безценна стока в родния си залив,
от който някога е вдигнал котва,
Тит в лаври връща се да поздрави
през сълзи своя роден край... през сълзи
от радостта, че си е въкъщи пак.
Защитниче на този Капитолий^[1],
със милост приеми тоз обред, който
се готвим да отслужим! Погледнете,
о, римляни, от двайсет и петте
безстрашни синове, които имах
(наполовина колкото Приам!),
останаха ми само тези тука,
в ковчег и край него! Рим велики,
на оцелелите плати със обич,
а на загиналите с вечен отдых
там, дето праотците им лежат!
След боя с готите ти вложи, Тит,
меч в ножницата си. Защо търпиш
душите на чадата ти все още
да бродят непогребани край Стикс^[2]?...
При братята им направете място!
Гробницата бива отворена.

Вместилище на радостите мои,
свят дом на благородство и на младост,
как много синове ми ти отне,
които няма да ми върнеш, не!

ЛУЦИЙ

Най-славния от пленниците дай ни,
на късове разсечен, да го хвърлим
ad manes fratrum^[3] в кладата свещена,
та сенките им да почиват кротко
и да не стряскат живите от сън!

ТИТ

От всички оцелели най-добрия
аз давам ви: сина първороден
на таз изпаднала в беда царица.

ТАМОРА

Не, римски братя! Спрете! Не, о, Тит!
Завоевателю великодушни,
смили се над сълзите ми горчиви,
сълзи на майка, страдаща за чадо!
Ако на теб любим синът е бил,
мисли, че моят и за мен е мил!
Не стига ли, че трябва да красим
под двойно иго — твое и на Рим —
триумфа ти тържествен, та желаеш
да съсечеш сина ми затова,
че храбро се е бил за роден край?
Ако да водят бой за цар и царство
било е чест за твоите синове,
то чест е и за моите! Тит Андроник,
не цапай своята гробница със кръв!
На бог подобен би желал да бъдеш —
бъди богоподобен в милостта!
Тя знак е на човешко благородство,
смили се над сина ми, благи Тит!

ТИТ

Царице, примири се и прости ми!
Тез тук са братя на онез, които
вий, готите, видяхте да умират.
За братята си те желаят жертва
и твоят син за нея е белязан
и ще умре, та да затихне стонът
на мъртвите, жадуващи за мъст!

ЛУЦИЙ

Палете огън! Да го отведем!
Върху жарта ще го сечем на части,
додето се превърне в дим и пепел!

Луций, Марций, Муций и Квинт излизат, извеждайки Аларб.

ТАМОРА

Каква безмилостна благочестивост!

ХИРОН

И в Скития^[4] не са така жестоки!

ДЕМЕТРИЙ

Не слагай Скития до злия Рим!
Аларб ще спи спокойно, а пък ние
пред взора на Андроник ще треперим!
О, майко, утеши се и живеи
с надежда, че небето, дало случай
на старата Хекуба^[5] да плати
за злото на тракийския тиран,
ще подкрепи и тебе, о, царице —
царувала над, готите, когато
те бяха готи, — да си отмъстиш
за преживяната от тебе мъка!

Влизат отново Луций, Марций, Муций и Квинт.

ЛУЦИЙ

Изпълнен беше обредът, о, татко.
Насякохме сина й на парчета
и жертвеният огън, с тях подхранен,
направи да ухаят небесата.
Остава да заровим своите братя
със тръбен звук във римската земя.

ТИТ

Така да бъде! Време е Андроник
да се сбогува с техните души.

Тръбен звук. Ковчегът бива положен в гробницата.

О, мои синове, герои римски,
почивайте във мир и светла слава
от земните превратности далеч!
Тук няма завист, не цъфти омраза,
не веят бури, не кълнят отрови —
тук царствуват спокойствие и сън.
Герои римски, мои синове,
почивайте навек във мир и чест!

Влиза Лавиния.

ЛАВИНИЯ

До век във мир и чест живея, о, татко!
Добре дошъл си, господарю Тит!
Виждам, данък от сълзи горчиви лея
над гроба на убитите си братя,
а в твоите нозе сълзи от радост
проронвам затова, че ти си тук.
Благослови ме със победна длан,
о, ти, чиято слава поздравяват

най-тачените граждани на Рим!

ТИТ

Рим, драг за мен, задето е опазил
теб, мое укрепително лекарство,
останало да радва в стари дни
сърцето ми! Лавиния, живеј
цял век подир баща си и бѣди
припомняна за пример и тогава,
когато млѣкне всяка друга слава!

Марк Андроник, Сатурнин, Басиан и други слизат отново долу.

МАРК

Привет на тебе, Тит, мой скѣпи братко,
любимецо на римския народ!

ТИТ

Благодаря ти, доблестни трибуне,
достойни Марк, обични братко мой!

МАРК

Добре дошли вий, племенници мои —
и живи, и починали! Вий всички
еднакво се прославихте, младежи,
сражавали се доблестно за Рим,
но по е окончателен триумфѣт
на тез, които стигнали са вече
Солоновото щастие^[6], презряло
обратите на земния живот.
О, Тит Андроник, римският народ,
на който бил си винаги приятел,
чрез мене, свой трибун и пълномощник,
ти дава таз одежда белоснежна
във знак, че можеш да оспорваш трона
наравно с тези двама претенденти.

Бъди ни candidatus^[7], та чрез теб
в законни избори да оглавим
с глава достойна плещите на Рим!

ТИТ

Великото му тяло заслужава
глава подходяща, а не такава,
която се тресе от възрастта.
Какво ще правя с бялата ви дреха?
Да бъда днес избран единодушно,
та с отказ от престола или смърт
да ви създавам утре нови грижи?
Рим, служих ти четиресет години,
в победи водих твоите войски
и двайсет и един безстрашни сина,
провъзгласени конници във битки
и паднали геройски с меч в ръка,
за твоето величие погребях —
дари ми почетен старешки посох,
не скиптър, за да властвам над света!
Последният ни цар държа го здраво.

МАРК

Поискай го и ще го имаш, Тит.

САТУРНИН

Отде позна, трибуне упорит?

ТИТ

Спокойно, княже!

САТУРНИН

Мечове вадете,
патриции и граждани на Рим,
и в ножници недейте ги прибира,
дорде не стана император ваш!...
Дано те видя в ада, Тит, преди

да си ми взел сърцето на народа!

ЛУЦИЙ

Не спъвай сам, надменни Сатурнине,
великодушието на баща ни!

ТИТ

Бъди спокоен, княже — ще ти върна
народните сърца, дори да трябва
да ги отбивам от самите тях!

БАСИАН

Не те лаская, знаеш го, Андроник,
но до последен миг ще те почитам.
Ако зад мен застанат твоите хора,
ще ти платя с признателност, а тя е
добра награда за добрия мъж!

ТИТ

Трибуни и народ, от вас аз искам
да бъда във доверие облечен.
Ще го гласувате ли на Андроник?

Трибуните

Във чест на връщането ти с победа
народът ще приеме оногова,
когото Тит Андроник му предложи!

ТИТ

Благодаря ви, доблестни трибуни,
и моля ви да прогласите цар
по-стария от двата царски сина,
княз Сатурнин, чиято добродетел
ще сгрее Рим — надявам се, — тъй както
Титановият лъч^[8] земята сгрява,
и ще направи висша справедливост
навред да разцъфти. И тъй, ако

в съвета ми се вслушате, отдайте
венеца римски нему и кажете:
„Да бъде император Сатурнин!“

МАРК

С гласуване ний всички, сбрани тук —
патриции, плебеи, — в обща радост
провъзгласяваме за император
княз Сатурнин и казваме му тъй:
„Царувай, император Сатурнине!“

Продължителен тръбен звук, докато всички слизат долу.

САТУРНИН

За помощта, която ми оказа,
благодаря ти много, Тит Андроник,
и тъй като желая и на дело
да ти се отплатя, на първо място,
отвел във Пантеона^[9] дъщеря ти
Лавиния, от нея ще направя
владетелка на своето сърце
и царствена императрица римска.
Отговори, съгласен ли си, Тит?

ТИТ

Не само съм съгласен, подарю,
но този брак е висша чест за мен
и в отговор пред погледа на Рим
на тебе, Сатурнине, вожде наш,
и на света аз подарявам своите
заложници, скъп меч и колесница —
достойни дарове за римски цар.
Вземи ги, те са знаци на честта ми,
простряла се във твоите нозе!

САТУРНИН

Благодаря ти, благородни Тит.
Как горд съм с теб и с даровете твои,
ще помни Рим и ако аз забравя
най-малката от твоите заслуги,
то нека римляните да забравят
за верността, която ми дължат!

ТИТ (*към Тамора*)

Сега, царице, пленница си вече
на император, който ще умее
да се отнася с теб и твойта свита
в съгласие със знатния ти сан.

САТУРНИН

О, хубост! Теб избрал бих, честно слово,
ако стоех пред избора отново!
Царице, своя образ проясни!
Загубена държава натъжава,
но в Рим не си, за да понасяш срам.
Към тебе тук ще се отнасят с почит.
Повярвай ми, не давай на скръбта
да заличава твоите надежди —
тоз, който утешава те, могъл би
да те направи повече от туй,
което си била, царице готска!
Лавиния, нали не се засягаш?

ЛАВИНИЯ

О, не, царю! Знам, в твоите уста
това са знаци на любезността.

САТУРНИН

Благодаря ти... Римляни, след мен!
Пленените без откуп да се пуснат!
С тръби и барабани разгласете
възхода ми на римския престол!

БАСИАН

Не му я давай! Тя е моя, Тит!

ТИТ

Какво, какво? Шегуваш ли се, княже?

БАСИАН

Не, славни Тит, и твърдо съм решен
да защита правата си над нея!

МАРК

Cuique suum^[10]. Князът иска само
това, което му принадлежи!

ЛУЦИЙ

И ако аз съм жив, ще го получи!

ТИТ

Изменници!... Пазачите къде са?...
Отвякоха Лавиния, царю!

САТУРНИН

Отвякоха? Кой дръзна да го стори?

БАСИАН

Тоз, който слят е с нея с клетви скъпи
и никому не ще я преотстъпи!

Излиза заедно с Марк, извеждайки Лавиния.

МУЦИЙ

Помагайте му, братя! Аз оставам!
Тоз меч не ще ги пусне през вратите!

Луций, Марций и Квинт излизат.

ТИТ

Последвай ме, царю! Ще ти я върна!

По време на спречкването Сатурнин, Тамора, Деметрий, Хирон и Арон излизат.

МУЦИЙ

Не, татко! Не те пускам!

ТИТ

Дързък момък!

На пътя ми ще се изпречваш в Рим?

Пронизва го.

МУЦИЙ

На помощ, Луций!

Влиза отново Луций.

ЛУЦИЙ

Татко, ти извърши
несправедливост! Повече дори!
Във спор неправ да умъртвиш сина си!

ТИТ

Не сте ми синове ни той, ни ти!
Мой син не би ме тъй опозорил!
Върни на императора сестра си!

ЛУЦИЙ

Ще му я върна мъртва, ако трябва,
но не като съпруга на съпруг,
когато обещана е на друг!

Излиза. На горната сцена се появяват отново Сатурнин, Тамора, Деметрий, Хирон и Арон.

САТУРНИН

Не, Тит Андроник, твойт император
не иска нито нея, нито теб,
ни кой да е от вашата порода!
На други, подиграл ме, бих простил
все някога, но никога на тебе
и твойте безочливи синове,
надумали се да се гаврят с мен!
Нима в цял Рим не се намери друг,
с когото да си правите шеги,
та взехте Сатурнин? Добре се свързва
таз гавра, Тит, с хвалбата ти надменна,
че бил съм ти изпросил своя трон!

ТИТ

Чудовищно! С какво съм го заслужил!

САТУРНИН

Добре, добре! Върви тогаз и дай
изменчивата си мома на брат ми,
щом толкова размахва меч за нея!
Ще имаш храбър зет! Добър да спори
със синовете ти кой по-добре
умее смут да внася във страната!

ТИТ

Слова-бръсначи в моето сърце!

САТУРНИН

Затуй, Тамора, прелестна царице
на готите, която надсияваш
най-първите красавици на Рим,
тъй както Фебе^[11] — всички свои нимфи,
ако приемеш бързия ми избор,
избирам теб, Тамора, за съпруга
и бъдеща императрица римска!

Кажи, че си съгласна и кълна се
подред във всички римски богове,
че както храм, жреци, света вода
са близо тук и факлите горят
и всичко само чака Хименея^[12],
не ще пристъпя улиците римски,
ни царския дворец ще изкача,
преди оттука да съм те извел
съпруг за теб пред Рим и небесата!

ТАМОРА

Пред Рим и небесата се заклевам,
че ако император Сатурнин
така издигне готската царица,
бавачка тя ще стане на страстта му,
на младите му пориви слугиня!

САТУРНИН

Възлез, красавице, към Пантеона!
Вий, знатни на града ни, придружете
владетеля си царствен и онази,
която боговете му дариха,
а той със своя ум ощастливи!
Да се извърши брачният ни обред!

Излизат всички освен Тит.

ТИТ

Не бях поканен в шествието даже!
О, Тит, кога си ходил тъй самотен,
така посрамен и онеправдан?

Влизат отново Марк, Луций, Марций и Квинт.

МАРК

О, гледай, Тит! Какво си сторил, Тит?

Несправедливо си убил сина си!

ТИТ

Не, смахнати трибуне, той не е
мой син, ни ти — мой брат, ни тези тук
са мои с нещо! Вий във низък сговор
опозорихте славния ми род!
Безчестен брат, безчестни синове!

ЛУЦИЙ

Поне покой достоен дай на Муций!
Да спи и той при другите ни братя!

ТИТ

Махнете се! Тоз склеп не е за него!
Преди разкошно да го подновя,
пет века той се е издигал тук!
Умрели в бой или на мирна служба
във него спят, а не убити в свада.
Погребвайте го другаде, не в него!

МАРК

Това е вече нечестиво, Тит!
С дела тоз гроб заслужен е от Муций —
той трябва да лежи при своите братя!

КВИНТ и МАРЦИЙ

И ще лежи! Или ще идем с него!

ТИТ

Кой каза „ще лежи“?

КВИНТ

Тоз, който знае
да отстоява туй, което иска!

ТИТ

Напук на мене ще го погребете?

МАРК

Не, Тит. Ти сам на Муций ще простиш
и в този гроб ще му дадеш покой.

ТИТ

И ти опръска с кал рода ни, Марк,
и с тез хлапета нарани честта ми!
За мене всички вий сте врагове,
махнете се оттук, не ме гневете!

МАРЦИЙ

Не е на себе си! Да се отдръпнем!

КВИНТ

Не, не, преди да съм погребал брат си!

Четиримата коленичат.

МАРК

Природата те моли, драги братко!

КВИНТ

Природата те учи, скъпи татко!

ТИТ

Млък, казах, че и други ще пострадат!

МАРК

О, Тит, по-скъпа моя половина!...

ЛУЦИЙ

О, татко, наша същност и средина!...

МАРК

Смили се, позволи на Марк Андроник
да погребе в това гнездо на чест
достойния си племенник, загинал
за правото на своята сестра!
Ти римлянин си — варварин не ставай!
Ахейците погребяха Аякса,
макар да беше той самоубиец,
когато чуха благите слова
на многомъдрия Лаертов син^[13].
Недей затваря склепа си семеен
пред Муций, който беше твоя радост!

ТИТ

Вдигни се, Марк!... О, грозен ден за Тит!
Чадата ми да се посрамят в Рим!
Внесете го! А след това и мене!

Тялото на Муций бива внесено в гробницата.

ЛУЦИЙ

Спи с тях, додето се завърнем, Муций,
за да окичим гроба ти с трофеи!

ВСИЧКИ (коленичат)

На Муций дан — сълзи недейте дава —
тоз, който падне с чест, живее в слава!

МАРК

Кажи ми, Тит — скръбта за да разсеем, —
как изхитри се таз царица готска
да се издигне толкоз бързо в Рим?

ТИТ

Не зная, Марк, но зная, че е тъй
(със хитрост или не — там горе виждат!).
Ще бъде ли — как мислиш — благодарна

на она, който толкоз отдалече
към щастието тука я доведе?

МАРК

О, да, и щедро ще го награди!

Влизат отново от едната страна Сатурнин със своята свита, Тамора, Дементрий, Хирон и Арон; от другата страна Басиан, Лавиния и други.

САТУРНИН

Честито, Басиан! Дано небето
даде ти щастие със таз женичка!

БАСИАН

На теб със твойта! Повече не казвам,
по-малко не ти искам! Сбогом, братко!

САТУРНИН

Бунтовник! Ако има в Рим закони
и в мене — власт, за дръзкия грабеж
ще ми платите ти и твойта шайка!

БАСИАН

„Грабеж“ наричаш, че си отстоях
оназ, която бе за мен сгодена
и е сега омъжена за мен?
Дорде съдът отсъди кой е прав,
което си е мое, ще го имам!

САТУРНИН

Добре, добре! Ти рязък си със нас,
ала и ний ще бъдем твърди с теб!

БАСИАН

Царю, за туй, което съм извършил,
ще знам да отговоря и с кръвта си,
но в името на своя дълг към Рим

едно все пак бих искал да ти кажа:
честта и името на Тит Андроник
пострадаха съвсем несправедливо —
преследвайки Лавиния и мен,
той с меч уби най-младия си син,
ядосан — от усърдие към тебе, —
че пречат му да ти даде онази,
която бе ти отредил с готовност.
Върни във милостта си, Сатурнине,
тоз, който винаги е бил на дело
приятел и баща за теб и Рим!

ТИТ

Княз Басиан, недей ме защитава!
Ти тъкмо и тез тук ме опетнихте!
Небето праведно и Рим ще кажат
привързан ли съм бил към Сатурнин!

ТАМОРА

О, властелине мой, ако Тамора
услаждала е нявга твоя поглед,
изслушай безпристрастните й думи
и миналото, скъпи мой, прости!

САТУРНИН

Какво? Да ме обидят и страхливо
да скрия меча си, неотмъстил?

ТАМОРА

Опазили ме боговете горе
от туй да навредя на твойта чест,
но своята чест залагам, че Андроник
не е виновен в нищо. Яростта му
доказва непритворната му скръб.
Чуй мене: погледни го милостиво,
тъй леко не губи тъй скъп приятел,
не му трови сърцето с мрачен взор!...

Тихо.

В съвета ми се вслушай, господарю,
скрий своето недоволство и обида!
Отскоро си на трона и народът,
а и патрициите са способни,
като размислят малко, да застанат
на Титова страна и да те смъкнат
за непризнателност — в Рим грозен грях.
Послушай и на мен ги остави —
ще дойде ден, ще ги изстребя всички,
от корен до един ще ги изскубя —
жесток баща, свирепи синове, —
ще помнят как са карали царица
напразно да ги моли за сина си
на колене сред градския площад!

На глас.

Ела, добри царю!... Ела, Андроник!...
Вдигни тоз старец, утеши духа му,
загиващ в бурята на твоя взор!

САТУРНИН

Вдигни се, Тит! Царицата надви.

ТИТ

Благодаря на двама ви, царю!
Таз реч, тез погледи ме възкресяват!

ТАМОРА

Андроник, аз съм вече част от Рим.
Поримлянчена, трябва да помагам
с добър съвет на нашия владетел.
От днес са мъртви всичките ви дрязги...
Признай, съпруже скъпи, че е моя
заслугата за сключения мир!...
От твое име, княже Басиан,
на императора ни дадох дума,

че ти ще бъдеш мек и сговорчив...
Лавиния и вий, роднини нейни,
не бойте се, но хубаво ще бъде
пред негово величество за прошка
да сгънете смирено колене!

ЛУЦИЙ

Кълнем се пред небето и престола,
че действахме по най-умерен начин
за своята и сестрината чест!

МАРК

И аз го потвърждавам със честта си!

САТУРНИН

Омръзнахте ми! Нито дума вече!
Махнете се от моите очи!

ТАМОРА

Не, не, царю! Нали се помирихте?
Народният трибун и тез младежи
те молят, коленичили за милост —
не им отказвай, погледни към тях!

САТУРНИН

Заради тебе, Марк, и зарад брат ти
и по молба на дивната Тамора
прощавам им ужасната постъпка.
Станете!

Лавиния, ти грубо ме остави,
но аз намерих щастие във друга
и няма да си тръгна без съпруга
от храма там. Хазната ми, аз вярвам,
ще издържи две сватби наведнъж,
ела с приятелите си и ти!...
Голям любовен ден ще е, Тамора!

ТИТ

Царю, ако желаяш утре с мен
пантера да ловиш или елен,
ще те събудим с рог и звънък лай.

САТУРНИН

Благодаря. Желая, то се знай!

Тръбен звук. Излизат.

[1] „Защитниче на този Капитолий...“ — Става дума за върховния бог на римляните, Юпитер. ↑

[2] *Стикс* (мит.) — река в подземното царство, край чиито брегове според вярването на древните гърци душите на мъртвите блуждаели, докато телата им не бивали погребани. ↑

[3] „*ad manes fratrum*“ (лат.) — „На душите на братята.“ ↑

[4] *Скутия* — област на север от Черно море, населявана в древността от скитските племена, считани за диви и жестоки. ↑

[5] *Хекуба* — царица на Троя, която след смъртта на синовете си и изгарянето на града била отведена като робиня в Тракия. Тук тракийският цар Полимнестор заповядал да бъде убит най-младият ѝ син Полидор и тя за отмъщение, привличайки го нощем с измамата за богатство, скрито сред развалините на Троя, го ослепила и убила двамата му синове. ↑

[6] „... *Солоновото щастие*...“ — Атинският мъдрец Солон (VII-VI в.пр.н.е) казвал: „Никой не може да бъде наречен щастлив, преди да умре“, защото само смъртта правела хората независими от превратностите на съдбата. ↑

[7] „*candidatus*“ (лат.) — облечен в бяло; бял „палуим“ са носели в Рим кандидатите за високи държавни длъжности. ↑

[8] „... *Титановия лъч*...“ (мит.) — Титан е едно от имената на гръцкия бог на слънцето Хелиос. ↑

[9] *Пантеон* — храм в Рим, посветен на всички богове. ↑

[10] „*Suique suum*“ (лат.) — „Всекиму неговото.“ ↑

[11] *Фебе* (мит.) — друго име на богинята на луната, Диана — римска богиня на лова, покровителка на девствениците, често отъждествявана с луната. ↑

[12] *Хименей* (мит.) — бог на брака у гърците и римляните. ↑

[13] „... *Аякса... Лаертов син...*“ (мит.) — Прочутият гръцки герой от Троянската война Аякс в припадък на гняв се самоубил и тялото му само благодарение на намесата на Одисей — сина на Лаерт — било изгорено на клада, ритуал, отказван на самоубийците. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. Пред двореца.

Влиза Арон.

АРОН

Тамора се издигна на Олимп.
Сега царува горе, защитена
от ударите злобни на съдбата,
за мълнии и бури непристъпна,
високо над бледнеещата завист.
Тъй както слънцето изгрява сутрин
и океана къдрав позлатило,
подкарва колесницата си пищна
по зодиака и след туй поглежда
отгоре най-високите била —
така и тя, Тамора, е над нас;
угажда на ума ѝ храбростта
и честността трепери пред гнева ѝ.
А щом е тъй, Ароне, ум изострай,
за да възлезеш смело до зенита
на своята любовница, която
от толкоз време влачиш във триумф
като робиня здраво окована
за взора ти с вериги, по-дебели
от тез, с които Прометей^[14] е бил
привързан за Кавказ! Далеч от мен
тез рабски дрипи и страхливи мисли!
От днес, облечен в сърма и във бисер,
като придворен ще напътствам своята
новопомазана императрица...
Ще я напътствам, да, и ще безпътствам,
ще блудствам с таз царица, с таз богиня,
сирена, сладница, Семирамида^[15],

вълшебница, която ще омае
тоз римски цар и ще докара него
и неговото царство до провала!...
Я гледай ти! Каква е тази буря?

Влизат — увлечени в кавга — Хирон и Деметрий.

ДЕМЕТРИЙ

Годинки не ти стигат, ум ти липсва,
добри обноски нямаш ти, Хироне,
за да се мушиш, дето аз съм канен
и имам за какво да съм обичан!

ХИРОН

Във всичко ти премного се надуваш,
а и сега ме плашиш с празни думи!
Две-три години разлика не правят
желан Деметрий, нежелан Хирон!
Аз като теб достоен съм да служа
и да заслужи нейната любов!
Ще ти докажа ето със това,
че имам над Лавиния права!

АРОН (на себе си)

Чудесно! Тез любовници се сбиха!

ДЕМЕТРИЙ

Хлапе, защото майка ти без време
дарила ти е меч да си играеш,
затуй ли плашиш с него всеки срещнат?
Подръж го в ножницата да клеясва,
дорде узнаеш как се действа с него!

ХИРОН

Все пак и с малкото, което знам,
един урок ще мога да ти дам!

ДЕМЕТРИЙ

Я как се перчи!

АРОН

Луди ли сте, хей?

Как може да се биете открито
и до двореца по подобен повод!
Не бих желал за милион жълтици
да разберат причината онези,
които тя засяга най-отблизо;
а благородната ви майка даже
за повече не би се съгласила
да чуе, че я срамите така
пред двора й! Прекъсвайте веднага!

ДЕМЕТРИЙ

Не, никога, преди да съм му вмъкнал
тоз меч в гърдта и в гърлото натикал
обидните слова, които той
изригна срещу мойте чест и име!

ХИРОН

Ела, ела, ругателю пъзливи!
Умееш много да трешиш с езика,
а пък не смееш с меч да свършиш нещо!

АРОН

Прекъсвайте! Кълна се в боговете,
в които вярват войнствените готи,
таз празна препирня ще ни погуби!
Не виждате ли колко е опасно
да искате, което е на княза?
Или Лавиния е тъй развратна,
а Басиан дотолкоз извратен,

че за жена му да избухват свади
без страх от правосъдие и чест?
Внимавайте, младежи! Зле ще бъде,
ако императрицата узнае
причината на вашата кавга!

ХИРОН

Цял свят да знае, мен не ме е грижа!
Лавиния — това е моят свят!

ДЕМЕТРИЙ

Търси по-ниско нейде, малчуган!
Лавиния е изборът на брат ти!

АРОН

Вий луди ли сте? Или досега
не сте разбрали, че мъжете в Рим
са пламенни и не търпят да имат
съперници във своята любов?
Смъртта си търсите по този начин!

ХИРОН

Хиляда смърти съм готов да срещна,
за да добия своята любима!

АРОН

Да я добиеш? Как?

ДЕМЕТРИЙ

Защо се чудиш?

Жена е — може да се атакува;
жена е — може да се завоюва;
Лавиния е — трябва да е моя!
Протича в яза повече вода,
отколкото воденичарят вижда.
От рязан хляб краде се лесно резен.
Макар мъжът и да е брат на царя,

и по-добри от него са били
окичвани със знака на Вулкан^[16]!

АРОН

О, да, и по-добри от Сатурнин!

ДЕМЕТРИЙ

Защо тогаз да се отчайва, който
умее да ухажва с реч и поглед?
Не си ли удрял често и ти сам
по някоя сърничка под носа
на горския пазач?

АРОН

Тогава, значи,
един подобен изстрел на вас двама
би свършил работата?

ХИРОН

Мойта — да.

ДЕМЕТРИЙ

Улучи и за мен.

АРОН

Да бяхте вий
улучили, от тази разпра чий
да бъде дивечът, сега едва ли
кънтели биха дворцовите зали!...
Я чуйте, чуйте! Толкоз ли сте луди
да спорите за туй? Нима е лошо,
ако и двама имате успех?

ХИРОН

За мене — не.

ДЕМЕТРИЙ

За мене също — не.

АРОН

Тогава се сдружете за това,
което ви делеше! С хитрост само
ще имате желаното от вас.
Щом нещо, както искаме, не става,
да го постигнем то ни принуждава
тъй, както можем. Знайте туй от мен:
дори Лукреция^[17] не е била
по-честна от желаната от вас.
По-кратък път от празните въздишки
ний трябва да поемем. И аз знам го:
във подготовка е тържествен лов;
най-хубавите римлянки ще бъдат
в гората с нас; а тя предели няма
и в нейните заплетени пътечки
се срещат кътчета, които сякаш
природата създала е нарочно
за злодеяния. В едно от тях
вий своето сърненце отклонете
и го простреляйте насила, щом
от думи не разбира. Само този
е пътят към успеха ви. Друг няма.
Да идем при царицата ни, хайде!
Блестящият ѝ разум посветен е
на престъплението и мъстта —
кроежа си когато ѝ разкрием,
тя толкоз хитро ще го донамисли,
че вместо да си пречите взаимно,
вий дружно ще постигнете върха
на своите страсти. Този царски двор е
съвсем като двореца на Мълвата^[18] —
навсякъде: очи, уши, езици;
а пък лесът е глух, дълбок и мрачен,
каквото искате, правете в него,
насищайте се, весели младежи,

ликувайте, пирувайте, грабете
хазната на Лавиния!

ХИРОН

Я гледай!
Съветът ти не лъха на пъзливост!

ДЕМЕТРИЙ

Sit fas aut nefas^[19]. Лек дорде намеря
за своята страст, вода за своя плам,
напред! „Per Stygia, per manes vehor!“

Излизат.

[14] *Прометей* (мит.) — титан, който откраднал от Олимп огъня и го дал на хората, за което бил наказан от Зевс: на Кавказката скала, към която той бил прикован с вериги, всяка сутрин долитал огромен орел и кълвял черния му дроб, който през следващата нощ се възстановявал. ↑

[15] *Семирамида* — легендарна царица на Асирия, прочута със сладострастието си. ↑

[16] „... знака на Вулкан...“ (мит.) — Вулкан, римски бог на огъня, покровител на ковачите, бил женен за Венера, която често му изневерявала; оттук: „знак на Вулкан“ — рога на мамен съпруг. ↑

[17] *Лукреция* — съпруга на знатния римлянин Публий Колатин, живяла през VI в. пр. н. е. Обезчестена от сина на цар Тарквиний Секст, тя се самоубила, след като взела клетва от своя баща и от Юний Брут, че ще отмъстят за нейната смърт; нещо, което те сторили, като изгонили Тарквиний и установили римската република. ↑

[18] „... двореца на Мълвата...“ — или на Славата — в представите на древните бил изграден целият от очи, уши и езици. ↑

[19] „... Sit fas aut nefas...“, „... Per Stygia, per manes vehor...“ (лат.) — „Право или криво...“, „... Пътувам през земите на Стикс, сред душите на предците!“ — Втората фраза е цитат от трагедията „Хиполит“ на римския философ и драмописец Сенека (ок. 2–65 г. н. е.).

↑

ВТОРА СЦЕНА

Гора край Рим.

Кучи лай и звук на рог. Влизат Тит, Марк, Луций, Марций и Квинт.

ТИТ

Ловът започва. Изтокът е дрезгав,
дъхти полето и лесът е свеж.
Пуснете кучетата, с весел лай
от сън да вдигнат царствената двойка
и княза ни. Ловджийски рог надуйте,
така че дворът да отекне цял!
Да бъде ваша мисъл, синове,
тъй както ще е моя, да се грижим
за императора! Лош сън сънувах,
но утринният хлад ме разведри.

Кучи лай и звук на рог. Влизат Сатурнин, Тамора, Басиан, Лавиния, Хирон, Деметрий и свита.

Безброй щастливи дни за теб, царю,
и също толкова за теб, царице!
Събуждане ловджийско обещах ви.

САТУРНИН

И думата си удържа отлично;
дори — за новобрачни — подрани.

БАСИАН

Лавиния, а ти какво ще кажеш?

ЛАВИНИЯ

За мене — не. Бях будна от два часа.

САТУРНИН

Тогаз — на колесници и коне!
И да започваме!... Сега, царице,
ще видиш лов по римски.

МАРК

Мойте псета
ще вдигнат най-свирепата пантера,
ще скочат на най-стръмната скала!

ТИТ

Конете ми назад не ще останат,
дори и лястовици да ловим!

ДЕМЕТРИЙ

Хироне, ний, без псета и коне,
дано свалим едно сърне поне!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

В гората.

Влиза Арон с торба.

АРОН

Разумният ще вземе за безумец
тоз, който златото си крий под храсти,
за да не го използва след това;
но нека знае, който луд ме смята,
че аз от тоз метал ще изкова
великолепен образец на подлост.
Спи, злато, в храста тук, до тази яма,
та сън за враговете ни да няма!

Скрива торбата.

Влиза Тамора.

ТАМОРА

Защо си тъжен, сладки ми Ароне,
когато всичко — виж — се весели!
Звънливи птички пеят в храсталака,
змиите спят под ласкавото слънце,
листенца трепкат с хладния ветреца
и хвърлят по земята пъстра сянка.
Ароне сладки, да поседнем тук
и нека, чуй, със втори звънък звук
повтаря ехото звука на рога
и мами кучетата, сякаш в ход са
два успоредни лова, а ний двама
да се порадваме на таз измама
и след приятна схватка — като тази
между Дидона^[20] и Еней, когато

те скрили са се от добрата буря
във пазещата тайни пещера —
и ний, в прегръдките един на друг,
полека да потънем в златна дрямка,
докато птички, рогове и лай
ни галят като песен на бавачка,
приспиваща сънливото дете!

АРОН

Царице, под различни сме планети:
Венера управлява твоите чувства,
а властелин над моите е Сатурн^[21].
Не се лъжи от мътния ми поглед,
от туй, че мълчалив съм и печален
или че къдравите ми коси
са се изпънали като змийчета
в мига, преди да клъвнат смъртоносно —
не, туй не са Венерините знаци!
Мъст имам аз в сърцето, смърт в юмрука,
разплата в слепоочията чука!
Тамора, блян на моята душа,
жадуваща теб само, знай, любима:
съдбовен ден е днес за Басиан —
на сладкогласната му Филомела^[22]
днес твоите синове със взлом ще вземат
езика и съпружеската чест
и в неговата кръв ще се измият
от нейната! Вземи това писмо
и го предай на царя!... Не, не питай!
Пристигат две от бъдните ни жертви,
незнаещи какво им се крои!

Влизат Басиан и Лавиния.

ТАМОРА

Богатство мое! Мавре мой безценни!

АРОН

Мълчи, царице! Басиан пристига.
Ти предизвикай го, пък аз ще пратя
Деметрий и Хирон да се намесят.

Излиза.

БАСИАН

Я, кой бил тук! Царицата без свита?
Или това Диана^[23] е, която,
облякла дрехите й, е излязла
от своето светилище зелено,
за да погледа земния ни лов?

ТАМОРА

Нахални съдникo на моите стъпки,
Дианината власт да притежавах,
аз бих те украсила както трябва
с клонатите рога на Актеон^[24]
и хрътките ти щяха да раздърпат
еленската ти козина, наглецо!

ЛАВИНИЯ

Прости, царице, но и тъй говорят,
че си умеела рога да слагаш
и май че готвеше със своя мавър
подобен опит. Юпитер да пази
съпруга ти от неговите псета!
Дано не го помислят за елен!

БАСИАН

Повярвай ми, царице, този твой
катранен кимериец^[25] ще изцапа
честта си със омразния си цвят!
Защо напуснала си своята свита

и слязла от кобилата си снежна,
пеша дошла си в туй самотно място
съвсем сама със своя варвар мавър,
защо, ако не е за сласт и похот?

ЛАВИНИЯ

И тъй като попречихме ти, ясно,
че моят мъж ще бъде строго смъмрен
за дързост и нахалство!... Княже мой,
да я оставим с милия й гарван!
Добре избрали са си тук гнезденце.

БАСИАН

Мъжът ти ще узнае за това!

ЛАВИНИЯ

Коего всички знаят освен него!
Горкият император! Как го мамят!

ТАМОРА

Какво? И аз понасям всичко туй?

Влизат Хирон и Деметрий.

ДЕМЕТРИЙ

Какво е станало, императрице?
Защо така си пребледняла, майко?

ТАМОРА

Вий мислите, че нямам за какво?
Тез двама ме примамиха във този
неприветлив, ужасен, мрачен дол.
Дърветата са — виждате ги — в него,
макар и да сме лято, сухи, грозни,
обвити в мъх и гибелен имел;
тук лъч не стига и прелитат само

жестоки гарвани и мрачни сови.
Подмамили ме в туй страхотно място,
те казаха ми, че в среднощна доба
тук духове и съскащи змии,
подути жаби, грозни таралежи
се сбирали и тъй врещели страшно,
че който смъртен чуел ги, умира
или оставал луд за цял живот!
Налели тези ужаси в слуха ми,
заплашиха ме те, че ще ме вържат
за ствола на туй тисово дърво^[26]
и тъй ще ме оставят да умра;
и ме нарекоха „прелюбодейка“
и „готска блудница“ и още с други
обидни имена във този смисъл;
и ако вий не бяхте се явили,
те биха се разправили със мен.
Заради майка си им отмъстете
или от днес аз нямам синове!

ДЕМЕТРИЙ

Това свидетелства, че имаш син!

Пронизва Басиан.

ХИРОН

А туй — че имаш двама, не един!

Пронизва го и той.

ЛАВИНИЯ

О, зла Семирамида! Не — Тамора!
За твоя нрав е слабо друго име!

ТАМОРА

Кинжал! Кинжал! Самичка ще изправя

неправдата, изречена за мен!

ДЕМЕТРИЙ

Царице, стой! За нея има още!
Зърното извършей, а след това
изгаряй сламата! Това девойче
се перчеше със честност, клетва, вяност
пред твоето величие. Със тях ли
ще го оставим да си иде в гроба?

ХИРОН

Скопец да бъда, ако го допусна!
Влачи съпруга ѝ във някой ров,
трупа му ще ни служи за възглавка!

ТАМОРА

Но след като ѝ вкусите меда,
осата умъртвете, да не жили!

ХИРОН

Бъди спокойна за това, царице!...
Е, тръгвай, мила, да се насладим
на честността, която толкоз пазиш!

ЛАВИНИЯ

Тамора, твоят лик е на жена!...

ТАМОРА

Водете я! Не искам да я чувам!

ЛАВИНИЯ

О, помолете я да ме изслуша!

ДЕМЕТРИЙ

Послушай я, за да се хвалиш после
със сълзите ѝ, но към тях духът ти
да бъде както кремък към дъжда!

ЛАВИНИЯ

Как? Тигърчето учи своята майка?
На нея ти не преподавай стръв!
Със млякото си тя ти я е дала,
от мъничък свирепост си бозал!...
Но някои чада не носят нрава
на своите родители.

Към Хирон.

Кажй й
да прояви към мене женска милост!

ХИРОН

Как? Искаш да не бъда нейн син?

ЛАВИНИЯ (*към Тамора*)

Да, вярно. Врана славей не измътва.
Но чула съм — дано се потвърди! —
че и лъвът, смилил се, нявга давал
да му изрежат царствените нокти;
а гарванът сирачета изхранвал,
като оставял своите да гладуват.
Макар срещу сърцето си, бъди —
ако не можеш като него блага —
със капка милосърдие все пак!

ТАМОРА

Не знам таз дума! Тръгвайте със нея!

ЛАВИНИЯ

О, позволи ми да ти кажа нещо!
Зарад баща ми, който пощади те,
когато можеше да те убие,
недей затулва своите уши!

ТАМОРА

От тебе лично да не знаех зло,
зарад баща ти щях да съм без жалост!
Спомнете си, момчета, как за брат ви
в краката му горчиви сълзи лях,
а злият Тит не щя да се смили!
Водете я! От двама ви ще бъде
по-мил за мен по-злюбният към нея!

ЛАВИНИЯ

Убий ме тук с ръцете си, Тамора,
и Милосърдната ще те зоват —
защото не живот от тебе прося:
със своя Басиан и аз умрях!

ТАМОРА

Какво тогава искаш? Остави ме!

ЛАВИНИЯ

Аз искам бърза смърт. И още нещо,
което ме е свян да изрека:
спаси ме от сладта на тези двама,
далече по-противни от смъртта,
тласни ме, моля те, в бездънна дупка,
където мъжки взор не ще ме види —
направиш ли това със мен, Тамора,
ще бъдеш ти убийца милостива!

ТАМОРА

Чадата ми да бъдат без награда?
Не, нека им плати плътта ти млада!

ДЕМЕТРИЙ

Върви! Поемай! Много ни забави!

ЛАВИНИЯ

Ни капка женственост? Ни капка милост?
Чудовищно създание! Зъл звяр!

Противнице на женския ни род,
проклета да...

ХИРОН

Аз твоята уста
ще я запуша!... Ти вдигни мъжа й —
в тоз трап Арон ни каза да го скрием!

Деметрий хвърля тялото на Басиан в един трап. Той и Хирон излизат, отвеждайки Лавиния.

ТАМОРА

Вървете и недейте й прощава!
Сърцето ми да не намери радост,
преди родът Андроников да свърши!
Ще ида да подиря где е маврът,
додето те над стървата се гаврят!

Излиза.

Влиза отново Арон, следван от Марций и Квинт.

АРОН

Ловци безстрашни, ускорете крачки!
Не сме далеч от грозната бърлога,
в която зърнах спящата пантера.

КВИНТ

Не знам какво ми е, но трудно виждам!

МАРЦИЙ

И аз, ей Богу! Да не се срамувах,
зарязал бих лова, за да си дремна.

Пада в трапа.

КВИНТ

Къде изчезна? О, коварна яма,
прикрита с тръне, по чиито листи
алеят капчици от кръв, по-свежа
от утринна роса по цъфнал цвят!
Ужасен трап! Ранен ли си, о, братко?

МАРЦИЙ

Не аз, а погледът ми е ранен
от най-смразяваща сърцето гледка!

АРОН (*настрани*)

Сега ще доведе и Сатурнин,
та щом ги види тука, да помисли,
че двамата са умъртвили брат му!

Излиза.

МАРЦИЙ

Къде си, братко мой? Защо мълчиш?
По-бързо помогни ми да изляза
от тази зла, пропита с кърви дупка!

КВИНТ

Прости! Внезапен страх ме вцепени!
От хладна пот съм целият раздрусан!
Сърцето ми предчувства нещо страшно!

МАРЦИЙ

Тогава убеди се, че не лъже:
вий в трапа погледнете със Арон
и страшното ще ви смрази до кости!

КВИНТ

Арон изчезна, а сърцето в мене
не смее да погледне със очи
към своята догадка? Какво има?

Като дете не съм се плашил тъй
от неизвестното!

МАРЦИЙ

Тогава чувай:
добрият Басиан, насечен зверски,
като заклано агне е захвърлен
в тоз тъмен ров, прогизнал от кръвта му!

КВИНТ

Щом тъмен е, отде позна трупа?

МАРЦИЙ

На пръста си той носи камък, който —
подобно факел в гробница — огрява
землистия му образ и стените
на този трап, във който сме и двама;
тъй блед под лунния светлик лежал е
покритият с моминска кръв Пирам^[27]!
Отслабнала ръка подай ми, братко —
защото сигурно и ти слабееш, —
да се измъкна жив от тази яма,
по-зла от устието на Коцит^[28]!

КВИНТ

Подай ми своята, за да те изтегля,
или мощта ако не ми достигне,
да те последвам в лакомото лоно,
погълнало злочестия ни княз.
Не, не, не мога да те извлека!

МАРЦИЙ

Пък аз не мога да се изкатеря!

КВИНТ

Дай пак, и този път не ще я пусна:
или ти — долу, или горе — аз!...

Не щеш да дойдеш? Ето ме при теб!

Пада в трапа.

Влизат Сатурнин и Арон.

САТУРНИН

Ела със мен, да видя тази дупка
и кой във нея скочи преди малко!...
Ей, кой си ти? Кой сте вие там
във зиналата земна празнина?

МАРЦИЙ

Децата на Андроник — Квинт и Марций, —
доведени във час нещастен тука,
за да открият мъртвия ти брат!

САТУРНИН

Как брат ми? Басиан? Не е възможно!
Оставих го с жена му преди час
във ловния заслон, далеч на север!

МАРЦИЙ

Не знам къде оставил си го жив,
но тук, царю, намерихме го мъртъв!

Влизат Тамора, Тит и Луций.

ТАМОРА

Къде е царят?

САТУРНИН

Тука съм, Тамора,
душевно наранен от смърт на близък!

ТАМОРА

Къде е брат ти?

САТУРНИН

С тоз въпрос ти бръкна
дълбоко в раната ми! Там е — мъртъв!

ТАМОРА

Тогаз пристига късно туй писмо,
разбулващо коварния кроеж!
Не вярвах, че любезните усмивки
могли да крият тъй жестока подлост!

Дава на Сатурнин писмото.

САТУРНИН (чете)

„Ако не срещнем на удобно място
въпросния (разбирай: Басиан),
ловецо, ти за него погрижи се
(разбираш какво искаме да кажем)!
За своята награда разрови
копривата под бъзовия храст,
надвесващ се над трапа, в който с тебе
решихме да заровим Басиан.
Свърши това и ще ни имаш двама
приятели навеки!“

О, Тамора,
ти чувала ли си подобно нещо?
Това е дупката! Това е храстът!
Я вижте да откриете ловеца,
подкупен да убие моя брат!

АРОН

Открих торба със злато, господарю!

САТУРНИН (към Тит)

Две кръвожадни палета от твойте —
порода куча! — умъртвиха брат ми...

От този трап да се измъкнат бързо
и да се хвърлят тутакси в затвора!
Ще чакат там, додето им измисля
възмездие, нечувано до днес!

ТАМОРА

Нима са в трапа? Чудно, колко лесно
разкривали се тайните злодейства!

ТИТ

На колене те моля, господарю,
с очи в сълзи, за мене непривични,
вината на убийците... убийци,
ако докаже се, че са виновни...

САТУРНИН

Какво ще се доказва? То е явно!
Писмото кой откри? Тамора, ти ли?

ТАМОРА

Андроник сам го вдигна от земята.

ТИТ

Да, сам, царю! Но позволи поне
да поръчителствам за тях пред теб!
Заклевам се във гроба на баща си,
че щом повикаш ги, ще предоставя
главите им на царския ти съд!

САТУРНИН

Не позволявам. Тръгвай подир мен!
Едни да отнесат трупа, а други
да отведат убийците в затвора!
Без приказки! Вината им е ясна!
Да имаше по-страшно от смъртта,
и туй по-страшно бих им отредил!

ТАМОРА

Андроник, аз за тях ще се застъпя.
Не се страхувай — няма да пострадат!

ТИТ

С мен, Луций! Тук! Недей говори с тях.

Излизат.

[20] *Дидона* — картагенска царица, чиято любов към Еней, избягалия от опожарената Троя легендарен родоначалник на римския народ, е разказана в „Енеидата“ на римския поет Вергилий. ↑

[21] *Венера... Сатурн* — Според средновековните астролози планетата Венера внушавала на хората любовното чувство, а планетата Сатурн — тягостно настроение и лоши мисли. ↑

[22] *Филомела* (мит.) — дъщеря на атинския владетел Пандион, която била изнасилена от Терей, тракийски цар, съпруг на сестра ѝ Прокна. За да не бъде издаден, Терей изтръгнал езика на Филомела, но тя избродирала разказа за насилието на една завеса, която изпратила на сестра си. Прокна отмъстила на мъжа си, като убила собствения си син и подмамила Терей да яде от месото му. Узнал истината, Терей искал да убие двете сестри, но Зевс превърнал Филомела в славей, Прокна — в лястовица, а него самия — в папуняк. ↑

[23] *Диана* (мит.) — римска богиня на лова, покровителка на девствениците, често отъждествявана с луната. ↑

[24] *Актеон* (мит.) — млад ловец, който съгледал в гората къпещата се Диана. Разгневената богиня го превърнала в елен и той бил разкъсан от собствените си кучета. ↑

[25] „... *катранен кимериец*...“ (мит.) — Според древногръцките вярвания кимерийците били народ, обитаващ „крайния запад“ — област, в която не прониквал никога слънчев лъч. ↑

[26] „... *тисово дърво*...“ — Тисът бил смятан по Шекспирово време за зловещо дърво, свързано с магиите и чародействата. ↑

[27] *Пирам* (мит.) — Пирам и Тизба са герои на трагична история, разказана в „Метаморфозите“ на римския поет Овидий и използвана пародично от Шекспир в „Сън в лятна нощ“. Пирам и Тизба, деца на две враждуващи семейства от Вавилон, се обикнали и

си уговорили през една дупчица в зида, дялящ двата дома, нощна среща в полето. Пристигнала първа, Тизба била подгонена от лъв и се спасила, но изпуснала окървавеното си було. Дошъл по-късно, Пирам видял булото ѝ и като решил, че любимата му е станала жертва на звяра, се самоубил. Завърнала се, Тизба открила трупа му и също се убила с неговия нож. „... Овидиевите «Метаморфози»...“ — прочута поема, съставена от митологически предания, на римския поет Публий Овидий Назон (43 г.пр.н.е.-17 г.н.е.). ↑

[28] *Коцит* (мит.) — подземна река в ада на древните. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В гората.

Влизат Хирон и Деметрий, водещи Лавиния с отрязани ръце и език.

ДЕМЕТРИЙ

Сега кажи им кой честта ти взел е
и кой езичето ти е отрязал!

ХИРОН

И с тез ръце без китки, ако можеш,
разкрий им писмено каквото знаеш!

ДЕМЕТРИЙ

Чрез знаци обяснявай се със тях!

ХИРОН

Напарфюмирай ги, та да ухалят!

ДЕМЕТРИЙ

Да я оставим, нека се разхожда
така замислена и мълчалива!

ХИРОН

Да бях на нея, щях да се обеса!

ДЕМЕТРИЙ

А със какви ръце би вързал клупа?

Излиза заедно с Хирон.

Звук на рог. Влиза Марк.

МАРК

Какво е туй? Лавиния, която
избяга, щом видя ме?... Богове!
О, говори! Къде е твойт мъж?
Ако сънувам, всичко свое дал бих
да се събудя; буден ако съм,
бих искал зла звезда да ме облъчи
и потопа във непробуден сън!
О, мила, сладка племеннице, казвай:
кои немилостиви, зли ръце
окастриха снагата ти така
от нежните ѝ клони, във чиято
извита сянка толкова царе
напразно са мечтали да задремат!
Защо мълчиш? Уви! Червена струя
от топла кръв на тласъци избликва
— като фонтан от вятъра развяван —
ведно с дъха на сладките ти устни!
Знам, някой нов Терей^[29] те е насилил
и след това езика ти отрязал,
за да не можеш да го издадеш!
Свенливия си лик от мен отвръщаш
и въпреки че още губиш кръв,
като чешма от три гърла шуртяща,
пак бузите ти пламват от румянец,
като Титановия лик, когато
се среща с облак! Вярно ли отгатнах?
Да знаех какво имаш във сърцето
и кой е звярът, та да облекча
душата си с проклетия към него!
Като закрыта пещ, скръбта без излаз
изпепелява нашите сърца!
С език отрязан Филомела смогна
да изведе печалния си разказ,
но по-лукав Терей отсече твоите
умели пръстчета, с които ти
би везала по-майсторски от нея!
Да бе ги виждал звярът как трептяха,

подобно трепетликови листенца,
по струните на цитрата, щастливи
от техните целувки, той за нищо
не би им сторил зло! Да беше слушал
езика ти как сладко ромолеше,
той щеше да изпусне своя нож
и да задреме като злия Цербер^[30]
в нозете на тракийския поет!
Ела, върви да ослепим баща ти,
защото след такава гледка никой
баща не може да остане зрящ!
За час пороят нивата помита,
а той, горкият, с месеци ще плаче!
Недей се дърпа! Ще те жалим всички,
но как да облекчим такава мъка,
о, дъще безезична и безръка!

Излизат.

[29] *Терей* (мит.) — дъщерята на атинския владетел Пандион — Филомела, била изнасилена от Терей, тракийски цар, съпруг на сестра ѝ Прокна. За да не бъде издаден, Терей изтръгнал езика на Филомела, но тя избродирала разказа за насилието на една завеса, която изпратила на сестра си. Прокна отмъстила на мъжа си, като убила собствения си син и подмамила Терей да яде от месото му. Узнал истината, Терей искал да убие двете сестри, но Зевс превърнал Филомела в славей, Прокна — в лястовица, а него самия — в папуняк. ↑

[30] *Цербер* (мит.) — триглаво куче, което пазело изхода на древния ад и пускало всекиго да влезе, но никого — да излезе. Само тракийският поет Орфей успял да го приспи с песните си и да изведе от ада жена си Евридика. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица в Рим.

Влизат съдии, сенатори и трибуни, които водят към лобното място вързаните Марций и Квинт; пред тях, умолявайки ги, върви Тит.

ТИТ

Почтени старци, доблестни трибуни,
почакайте! За миг! От жал към този,
чиято младост минала е в битки,
докато вие спали сте спокойно;
зарад кръвта му, дадена за Рим,
зарад безсънните му зимни нощи
и зарад горките сълзи, които
пълзят по тези сбръчкани страни,
смилете се над неговите рожби,
които във душите си не са
покварени тъй, както всички мислят!
За другите си двадесет и двама
не плача аз, защото тях достойно
прие ги ложето на доблестта.

Просва се на земята, докато трибуните излизат.

За тези, о, трибуни, във праха
аз вписвам с плач горчивата си мъка.
О, нека сълзите ми утолят
таз жадна пръст, наместо от кръвта им
да се черви, засрамена и гузна!
Тез мои разрушени очни урни
ще те поливат, о, земя, по-щедро,
отколкото дъждовният Април!
Ще те роса със сълзите си лете,
с тях зиме ще ти сталям снеговете,
та винаги над тебе да е пролет —
но само не приемай да изпиеш

кръвта на синовете ми, земя!

Влиза Луций с изваден меч.

Трибуни справедливи, мъдри старци,
присъдата си грозна отменете!
Неопитните ми сълзи да бъдат
за вас красноречиви адвокати!

ЛУЦИЙ

Мой скъпи татко, ти напразно плачеш —
трибуните ги няма, тук си сам!
На камъка изказваш своята скръб!

ТИТ

Не ми пречи да им се моля, Луций!
Трибуни мъдри, аз ви умолявам...

ЛУЦИЙ

Но тях ги няма! Няма да те чуят!

ТИТ

Какво от туй? И да ме биха чули,
не биха спрели; и да биха спрели,
не биха се разчувствали: но аз
не мога да не моля за сина си,
макар и безнадеждно! Затова
на камъните мъката си казвам.
Те няма, знам, да ми дадат утеха,
но — по-добри от нашите трибуни —
поне ми позволяват да говоря.
Смирено те сълзите ми приемат
и сякаш плачат заедно със мен!
Да бяха в тоги, като тях трибуни
едва ли би могъл да има Рим!
Те восък са — онези там са камък!
Език те нямат, за да вършат зло,
а пък онези там току изпращат

с езика си човеците на смърт!...
Но где си тръгнал с тоз изваден меч?

ЛУЦИЙ

Опитах с него да освободя
нещастните си братя и затуй
прокуден съм от Рим за цял живот!

ТИТ

Щастливецо! Съдът те е спасил!
Не виждаш ли, наивнико, че Рим
е пущинак, във който бродят тигри?
Те гладни са за плячка, а пък той
не им предлага друго освен нас.
Затуй блазе ти, че си бил изгонен
далеч от кръвожадната им стръв!...
Ала коя е тази с брат ми Марк?

Влизат Марк и Лавиния.

МАРК

Готви си старите очи да плачат
или сърцето дряхло да се скъса:
убийствена печал ти нося, Тит!

ТИТ

Ако наистина убива, дай я!

МАРК

Това до мене беше дъщеря ти!

ТИТ

Защо ми казваш „беше“? Още е!

ЛУЦИЙ

Умирам! Тази гледка ме срази!

ТИТ

Вдигни се, слаби момко, погледни я!
Лавинио, коя ръка те прати
без ръка пред очите на баща ти?
Кой луд вода прибавя към морето
и хвърля съчки в пламналата Троя?
Преди да дойдеш, мойта горест беше
достигнала до върхната си точка —
сега залива всичко като Нил!
Подай ми меч, да отсека и аз
ръцете си, защото са се били
за този град, незнаещ благодарност;
защото, хранейки това дете,
са хранили скръбта; защото слабо
са молили от небесата милост!
За лошата им досегашна служба
едната другата да отсече —
това единствено ще им поискам!
Лавинио, защо ни са ръце,
щом за труда им няма Рим сърце?

ЛУЦИЙ

Кажи, сестрице: кой осакати те?

МАРК

Не питай! Мускулчето сладкогласно,
изричащо най-тънките й мисли
с така пленителна красноречивост,
е млъкнало! Злодей го е изтръгнал
от прелестната клетчица, в която
то пееше, със чистите си трели
омайвайки слуха на всички нас!

ЛУЦИЙ

Тогава ти кажи ни: кой го стори?

МАРК

Така я срещнах. Луташе се в парка
и се опитваше да се потули
като сърничка, смъртно наранена.

ТИТ

Тя бе сърничка моя и тоз, който
я е ранил, и мене е прострелял!
Усещам се сега като крушенец
на канара сред яростно море,
следящ със страх как приливът нараства,
вълна подир вълна, и как след малко
съдбовният талаз ще го изпрати
в солената утроба на смъртта...
Тук минаха чадата ми, на път
към лобното си място; тук стои —
изгнаник клет — последният от тях;
а тук е брат ми, хлипащ над скръбта ми.
Но ти, но ти срази ме най-жестоко,
Лавинио, любима дъще моя!
Да бях те зърнал на картина тъй,
бих полудял — какво тогаз да сторя,
когато виждам те така на живо?
Ръце си нямаш — сълзи да избършеш,
език си нямаш — злото да разкриеш;
мъжът ти мъртъв е, а твоите братя —
осъдени за неговата смърт —
не ми се вярва вече да са живи!
О, виж я, Марк! Сестра си гледай, Луций!
За братята й като стана дума,
проблеснаха по бузите й сълзи,
като роса по лилия, която,
едва откъсната, и вече вехне!

МАРК

Възможно е да плаче за мъжа си,
убит от тях; а може и за тях,

ако ги знае, че не са виновни.

ТИТ

Ако са те убийци на мъжа ти,
възрадвай се, Лавинио, защото
законът отмъсти им безпощадно.
Не, те не са могли да го извършат —
самата ти с плача си го доказваш!
Лавинио, дай устни за целувка
и ми кажи със знаци как могъл бих
да облекча скръбта ти! Може би
да седнем — чичо ти и брат ти Луций,
и ти, и аз — край някой чист басейн
и във водата му да отразим
лица, съсипани като ливади
след наводнение, все още влажни
и във петна от наносната тиня;
и да се гледаме, дорде водата
не стане — като морската — солена
от сълзите ни, капещи във нея?
Ръцете си да отсечем и ние?
Езиците сами да си отхапем
и да говорим със беззвучни знаци
до края на омразните си дни?
Какво да правим? Нека, докато
сме още със езици, се сговорим
какво по-страшно нещо да си сторим,
та хората, дордето свят светува,
съдбата ни с покруса да си спомнят!

ЛУЦИЙ

О, татко, не плачи, че, виж, сестра ми,
видяла те, по-силно заривава!

МАРК

Търпи ми, мила! На, изтрий се, Тит!

ТИТ

О, Марк! О, братко! Как да си избърша
сълзите в кърпата ти, като тя
от твоите е цяла напоена?

ЛУЦИЙ

Сестрице скъпа, дай да те избърша!

ТИТ

Ах, виж я, Марк! Аз вече я разбирам.
Да имаше език, на брат си тя
би казала, което аз ти казах:
че с кърпата си, мокра от плача му,
сълзите ѝ той мъчно ще попие.
Какво съзвучие на скръб е туй
и как не ще небето да го чуи!

Влиза Арон.

АРОН

О, Тит Андроник, римският владетел
при теб ме праща да ти съобщя,
че ако синовете са ти мили,
достатъчно ще е един от вас —
Марк, син ти Луций или ти самият —
да отсече и прати във двореца
едната си ръка; срещу което
той двата сина ще ти върне живи
и ще им счита заличен греха!

ТИТ

О, милосърден цар! О, драг вестител!
Кога до днес чер гарван е донасял
вестта на утринната чучулига?
Със радост ще изпратя във двореца
ръката си. Ела, добри Ароне,

и помогни ми да я отсека!

ЛУЦИЙ

Стой, татко! Той не бива да получи
ръка, сразила толкова врази.
Прати му мойта! Младостта понася
по-лесно загубата на кръвта
и затова е редно братска кръв
на братята ми да спаси живота!

МАРК

Ръцете и на двама ви за Рим
са вписвали със кървави секири
разрухата по вражите стени —
и двете са богати на заслуги,
а мойта е бездействала до днес —
тя трябва да послужи като откуп
за моите племенници; тъй поне
ще съм я пазил за достойна цел!

АРОН

Решавайте, че, току-виж, умрели,
преди да стигне милостта до тях!

МАРК

Предлагам свойта!

ЛУЦИЙ

Не, не съм съгласен!

ТИТ

Недейте спори! Моята ще бъде!
За скубане са сухите треви!

ЛУЦИЙ

Свой син ако ме смяташ, татко, нека
аз братята си да спася от смърт!

МАРК

Не, в чест на майка ни и на баща ни
аз нека да покажа братска обич!

ТИТ

Отстъпвам. Вий решете помежду си!

ЛУЦИЙ

Отивам за секира!

МАРК

Но аз ще я използвам!

Излиза заедно с Луций.

ТИТ

Ела, Ароне! Ний ще ги излъжем.
Ръка ми дай и своята ще ти дам!

АРОН (*настрани*)

Ако такъв нарича се лъжлив,
ще бъда честен, докато съм жив.
Но иначе ще те излъжа аз
и ти ще го усетиш подир час.

Отсича ръката на Тит.

Влизат отново Луций и Марк.

ТИТ

Недейте спори! Откупът готов е.
Добри Ароне, отнеси на царя
една ръка, която много пъти
го е спасявала в опасни дни;
и нека погребете я, както трябва —
тя заслужава повече от туй.

А колкото до моите два елмаза,
кажи му, че — понеже са си мои —
аз смятам, че ти плащам твърде скъпо,
но евтино за туй, което струват.

АРОН

Отивам и в отмяна за ръката
ще имаш синовете си след малко...

Настрани.

... или главите им! С какво злорадство
предчувствието вече ме изпълва!
Глупците светли нека са добри,
аз чер се искам вдън душа дори!

Излиза.

ТИТ

Понеже двете си ръце не мога,
една простирам аз към небесата:
ако към сълзите сте милостиви,
към вас зова!... Какво? Нима и ти
със мене коленичиш, скъпа моя?
Добре, ела! Небето ще ни чуе
или в дъха на своите въздишки
ще скрием слънцето му, както бива,
когато облаците го обхванат
във своите топящи се прегръдки!

МАРК

Говориш невъзможното, мой братко!
Недей изпада във такава крайност!

ТИТ

Нима не е безкрайна горестта ми —
защо поставяш изблика ѝ в рамки?

МАРК

Бъди все пак и в жалбите разумен!

ТИТ

Ако намирах разум в таз беда,
тогаз и сам разумен бих бил, да!
Но щом небето плаче, как земята
да не лудей в потоци и въртопи?
Щом вихрите бушуват, как морето
и то да не издува пянна гръд?
А ти, о, Марк, от мене искаш разум!
Морето аз съм — чувай как се носят
въздишките й горестни към мен!
Земята аз съм — тя е сводът в сълзи!
Тогаз природно е да се вълнувам,
тогаз природно е да съм залят
от наводнения и от потоци,
защото, щом в сърцето ми скръбта
не се побира, то ще я избълва
като пияница. Не ме възпирай!
Тоз, който губи, прав е да си търси
отдушник във горчивите слова!

Влиза пратеник, носещ две глави и една ръка.

ПРАТЕНИКЪТ

Добри Андроник, зле възнаграден си
за храбрата ръка, която прати
на царя ни. Това са тук главите
на благородните ти двама сина,
а туй е твоята ръка, която
той връща ти със присмех към скръбта ти
и с гавра над показаната твърдост.
И, вярвай, туй по-силно ме измъчва
от спомена за края на баща ми!

Излиза.

МАРК

На Етна жарът нека да изстине,
сърцето ми ще бъде огнен кратер!
Не, мъка като таз не се понася!
Съчувствието ни помага малко,
но присмехът в скръбта е двойна смърт!

ЛУЦИЙ

Как може зрелище да ни направи
така дълбока рана, а животът
през нейния отвор да не излитне;
да носи още името „живот“,
като е дишане и само толкоз?

Лавиния целува Тит.

МАРК

О, бедната ми, твоята целувка
без полза е за него като ручей,
покрит от лед за жадната змия!

ТИТ

Кога ще свърши този страшен сън?

МАРК

Самоизмамо, бягай! Тит, умри!
Не сън е туй, а правда. Виж главите
на своите нещастни синове;
осакатената си дъщеря;
ръката си отсечена; сина си —
изгнаник, пребледнял пред тази гледка;
и мене, брат ти, който ти говори,
безчувствен като статуя от камък!
Не, няма вече да те утешавам!

Скуби среброто си, гризи със зъби
единствената си ръка и нека
туй зрелище завинаги затвори
очите ни, измъчени от плач!
Сега е време да бушуваш. Хайде!
Защо стоиш безмълвен?

ТИТ

Ха-ха-ха!

МАРК

Защо се смееш? Нищо смешно няма!

ТИТ

Какво да правя? Нямам вече сълзи.
И после мъката е враг за мен —
очите ми тя иска да превземе,
та да ѝ плащат влажна дан, додето
останат слепи. А тогава как
ще найда Пещерата на мъстта?
Защото тези две глави ми казват,
че няма до блаженството да стигна,
преди да бъдат всички тез злодейства
натъпкани в гърлата на онези,
които са ги сторили!... Сега
да видим какво има да се прави.
Обиколете ме, печални люде,
та поотделно да се закълна
пред всекиго, че ще мъстя за него!
Заклех се! Братко, пристъпи насам!
Вземи една от тези две глави —
на мен една за таз ръка ми стига.
Лавиния, във сгънатите лакти
носи отсечената ми ръка!
А ти, изгнанико, по-бързо бягай,
върви при готите, сбери войски
и ако ме обичаш, както вярвам,

в обятията бащини ела!
Сега върви — тук чакат ни дела!

Излизат всички освен Луций.

ЛУЦИЙ

Прощавай, скъпи татко, най-злочестни
от всички, някога живели в Рим!
Прощавай, Рим, и чакай да се върна —
оставям ти в залог човеци, чийто
живот по-мил ми е от моя собствен!
Прости и ти, Лавиния! Бих искал
да станеш пак, каквато беше, мила...
Но млък! Сега, сестрице, аз и ти
сме само отмъстителни мечти!
Ако е Луций жив, ще дойде време
за Сатурнин и гордата Тамора
да просят пред вратите на града
като преди Тарквиний^[31] и жена му!
Към готите тогава да вървим,
а след това — с войски от тях — към Рим!

Излиза.

[31] Тарквиний — наречен Горди. Легендарен цар на Рим, с чието изгонване — ок. 510 г.пр.н.е. — било сложено начало на римската република. Лукреция — съпруга на знатния римлянин Публий Колатин, живяла през VI в.пр.н.е. Обезчестена от сина на цар Тарквиний, Секст, тя се самоубила, след като взела клетва от своя баща и от Юний Брут, че ще отмъстят за нейната смърт; нещо, което те сторили, като изгонили Тарквиний и установили римската република.

↑

ВТОРА СЦЕНА

Рим. В дома на Тит. Наредена трапеза.

Влизат Тит, Марк, Лавиния и Малкият Луций.

ТИТ

Така, така. Насядайте! Но яжте
не повече, отколкото е нужно,
за да сме силни за мъстта, която
на враговете си ще въздадем.
Ти, Марк, бъди добър и развържи
печалния венец на тез ръце,
които сплел си пред гърдта си, братко.
Ний двама с дъщеря ми сме безръки
и нямаме какво да скръстим в знак
на тежка скръб. Но моята десница
помага ми все пак и щом сърцето
измъчено започне да се блъска
във тясната си клетка, аз, ей тъй,
го удрям да кротува...

Към Лавиния.

А пък ти,
ням образ на скръбта, която само
със знаци разговаряш, ти не можеш
сърцето си така да усмиряваш,
когато то разтупа се от горест.
С въздишки и със стонове плаши го
или стисни във зъбите си ножче
и се бодни дълбоко чак до него,
така че сълзите, които рониш,
да капят в раната и да удавят
това ридаещо във теб глупаче!

МАРК

Но, братко, ти я учиш да посегне
на себе си, наместо във скръбта ѝ
да ѝ дадеш ръка!

ТИТ

„Ръка?“ „Посегне?“

Нима и ти си полудял от скръб?
Аз само имам право да лудея!
Какво „посягане“? Каква „ръка“?
Защо Енея караш да разказва
за втори път как Троя изгоряла?^[32]
Не казвай думи, свързани с „ръце“,
които спомнят ни, че те ни липсват!...
Какви ги бърбля! Сякаш ако Марк
не бе изрекъл думата „ръка“,
не бих си спомнил, че съм еднорък!
Да седнем! Пиленце, вкуси от туй!
За пиене май няма. Чуй я, Марк!...
Аз схващам вече немите ѝ знаци —
тя обяснява ни, че пие само
напитката, която горестта
изстискава от очите ѝ и лее
по бледите ѝ бузи! Жалбо няма,
речта ти ще изуча, както схимник
по памет знае своите молитви!
Ти няма да въздъхнеш, ни въздигнеш
ръце осакатени към небето,
ни коленичиш, ни очи затвориш,
без аз от твоите знаци да извадя
най-точна азбука, за да разчитам
по буквите ѝ всяка твоя мисъл!

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Недей да охкаш, дядо! Разкажи
на лелка нещо смешно, да не плаче!

МАРК

Горкичкото, съчувства на старика
и хленчи, като вижда как той страда!

ТИТ

Мълчи, ластарче — от сълзи прорасло,
ти скоро ще изгниеш от сълзи!

Марк удря с нож по чинията си.

Какво удари, Марк?

МАРК

Муха. Убих я.

ТИТ

Кръвнико, вълн! Сърцето ми разкъсваш!
Очите ми са сити от злодейства.
Позорно е за Титовия брат
невинни същества да умъртвява.
Отивай си! Не си от моя род!

МАРК

Но, братко, само за една муха?...

ТИТ

Как каза? „Само?“ Как си мислиш ти,
мухата няма ли баща и майка?
Как тъжно със крилцата си златисти
ще бръмнат те във въздуха, горките!
Нещастната мушица,
дошла е да зарадва с весел бръм
обяда ни, а ти я умъртви!

МАРК

Прости ми, братко мой, но таз муха
бе черна като мавра на Тамора
и просто не можах да се стърпя.

ТИТ

О-о-о!

Тогава ти прости ми, че сгълчах те,
когато си извършил добрина!
Дай ножа си! Дай, дай да я накълцам,
представяйки си, че е маврът, който
нарочно е дошъл да ме отрови!

Удря по чинията.

Това за теб! Това пък за Тамора!
Ах, мерзка душо!
Не сме дотам дошли, че да не можем
да смачкаме една муха, която
дошла е тук под образа на мавър!

МАРК

Нещастникът! От скръб се е побъркал
и взима своите призраци за правда!

ТИТ

Раздигайте!... Лавиния, ела
във стаята ми, да ти прочета
печални приказки от старо време...
Ела и ти! Очите ти са млади —
когато погледът ми се премрежи,
момченцето ми, ти ще продължиш.

Излизат.

[32] „... Енея... как Троя изгоряла“ — Своя разказ за преживените беди Еней започнал според „Енеидата“ с думите: „Царице, ти ме караш да преживея отново неописуеми страдания!“ ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. Пред дома на Тит.

Влизат от едната страна Малкият Луций, който бяга с книги под ръка от гонещата го Лавиния; от другата страна — Тит и Марк.

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

На помощ, дядо! Леля ми ме гони!
Не мога да я разбера защо!
Виж, дядо Марк! На, ето я, пак иде!

МАРК

Ела тук, Луций! Бива ли така
да се боиш от леля си, детенце!

ТИТ

Тя много те обича, нали знаеш!

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Да, знам, когато беше татко в Рим,
ний много си играехме със нея.

МАРК

Какво ли ни разказва с тези знаци?

ТИТ

Не бой се, чадо!... Нещо изразява...
Виж, Луций, все към тебе се обръща!
Приканва те да идеш нейде с нея!
Корнелия^[33], детенце, не е чела
на Гракхите тъй често, както тя
четеше ти из римските поети
и от „Оратора“ на Цицерон!

МАРК

Не можеш ли отгатна какво иска?

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Не, дядо Марк! Но може да е луда,
защото дядо казваше преди,
че мъката докарвала до лудост,
и чел съм, че с троянската Хекуба
тъй станало. Затуй ме хвана страх,
макар да знам, че леля ме обича
тъй силно, както бедната ми майка,
и само ако подлудее, може
да иска да ме плаши... Може би
съм хвърлил книгите си и побягнал
без нужда, лельо, моля те, прости ми
и ако дядо Марк ни придружи,
готов съм с теб да дойда, дето искаш!

МАРК

И аз готов съм.

ТИТ

Какво, Лавиния? Виж, виж я, Марк,
как рови се в разхвърляните книги!
Изглежда, търси някоя от тях!...
Коя, девойко?... Разтвори ги, Луций!...
Но ти си твърде учена за тези —
ела в библиотеката ми, скъпа,
скръбта си да залъгваш там, додето
не ни посочи пръстът на небето
палача ти... Защо ръце сакати
издига тя така, една след друга?

МАРК

Навярно се опитва да ни каже,
че той не е бил сам! Или ги вдига,
за да измоли от небето мъст!

ТИТ

Я, Луций, виж каква е тази книга,
която се опитва да отвори!

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Това ми е подаръкът от мама —
Овидиевите „Метаморфози“^[34].

МАРК

От обич към покойната навярно
избрала е сред всички тъкмо тях.

ТИТ

Не, вижте я! Как трескаво прелиства!
Да ѝ помогнем!... Дъще, какво търсиш?...
Това е разказът за Филомела,
насилена от подлия Терей!
Боя се, че насилие е скрито
и в дъното на твойта злополука!

МАРК

Я, виж я, Тит! Тя търси нещо в текста!

ТИТ

Лавиния, нима и ти била си
нападната, насилена без жалост,
озлочестена като Филомела
в самотен, мрачен, грозен пущинак?
Да! Да! Едно такова кътче помня
в гората, дето ходихме на лов —
защо ни беше! — от което сякаш
поетът е копираля своя стих,
така природата го бе създала
за изнасилвания и убийства!

МАРК

Защо ще го създава, ако не
защото боговете се развличат
с човешките трагедии?

ТИТ

О, дъще,
тук свои сме, със знаци покажи ни
кой римлянин посегна върху теб?
Не е ли дело туй на Сатурнин,
като Тарквиний стана си напуснал,
за да лиши Лукреция от чест?

МАРК

Седнете тука, племеннице, братко!...
Палада, Юпитер и Аполон^[35]
съвет ми дайте как да разгада
злодейството!... Лавиния, виж тука!

Пише по земята с пръчка, която крепи с уста и движи с краката си.

Тук пясъкът е гладък. Направлявай
таз пръчка като мене! Ето, виждаш?
Написах името си без ръце...
Проклет да бъде, който ни докара
до туй така да пишем!... Хайде, пиле,
чертай и ни разкрий, което Бог
би искал да разбули за мъстта ни!
Небето твоето перо да води,
та да узнаем цялата ти болка
и мерзките виновници за нея!

Лавиния пише по земята, като крепи пръчката с уста и я движи с осакатените си ръце.

Четеш ли, братко? Тит, какво написа?

ТИТ

„Хирон. Деметрий. Stuprum^[36]“

МАРК

Таморините синове са, значи,

извършили това ужасно дело.

ТИТ

„Magni Dominator poli,
tam lentus audisscelera? Tam lentus vides?“^[37]

МАРК

Владей се, братко, въпреки че, знам,
тез букви на земята са способни
да тласнат най-спокойните към бунт
и да изтръгнат вопли от дечица!
Коленичете трима като мен!
Ти, братко мой! Лавиния, ти също!
И ти, о, Луций наш, надежда скъпа
на римския ни Хектор^[38] — на колене!
Да си дадем един на други клетва —
като оназ, която Юний Брут^[39]
положи със бащата и съпруга
на чистата Лукреция, когато
разкри им тя ужасния си срам —
сътс хладен ум във кървава разправа
да отплатим на извергите готски
или — не го ли сторим — да умрем
в срама от неизпълненото слово!

ТИТ

Това без друго, ако знаеш как;
но искаш ли мечетата да хванеш,
внимавай майка им да не подуши;
защото тя е близка със лъва
и легнала по гръб, играе с него,
додето хубавичко го приспи,
и после прави туй, което ще.
Новак-ловец си, Марк. На мен ги дай!...
Но първо плочка бронзова ще взема,
сътс връх стоманен трите й слова
ще врежа в нея и ще я запазя;

че този пясък северният вятър
ще го издуха в миг като листата
със предсказанията на Сивила^[40],
и де ще е заветът ѝ тогаз?
Какво ще кажеш, Луций?

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Аз ще кажа,
че ако бях голям, ги бих настигнал
и в спалнята на майка им! Тез роби,
тез кучета край римската трапеза!

МАРК

Така е, внучето ми. Твоят татко
е правел точно тъй със враговете
на своята непризнателна родина.

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

И аз ще бъда също като него!

ТИТ

Ела във оръжейната ни, чадо,
да те снабдя с подаръци, които
ще отнесеш от мен на синовете
на нашата императрица... Хайде!
На дядо си не искаш да помогнеш?

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Ще им помогна с нож в корема, дядо!

ТИТ

Не тъй, момчето ми! Не е тоз пътят.
Ела с мен, дъще! Марк, пази дома ни!
Ний с Луций ще отидем във двореца,
да, да, и там ще ни окажат почест.

Излизат всички без Марк.

МАРК

О, небеса, как слушате безстрастно
добрият да ридае? Марк, помагай
във лудостта на брат си, който има
по-малко резки вражески на щита,
отколкото следи от скръб в сърцето,
а тъй добър е, че не иска мъст!
Но щом не иска той, тогава ти,
небе, за Тит Андроник отмъсти!

Излиза.

[33] *Корнелия* — майка на братята Гракхи (II в.пр.н.е.), двамата доблестни римски трибуни, които тя възпитала в любов към отечеството и народа си. ↑

[34] „... *Овидиевите «Метаморфози»*“... — прочута поема, съставена от митологически предания, на римския поет Публий Овидий Назон (43 г.пр.н.е. — 17 г.н.е.). ↑

[35] *Палада... Юпитер... Аполон* (мит.) — Атина Палада е гръцка богиня на мъдростта и занаятите; Юпитер е върховният бог на римляните; Аполон е богът на светлината и изкуствата у гръците. ↑

[36] „*Stuprum*“ (лат.) — обезчестяване. ↑

[37] „*Magni Dominator poli, tam lentus audisscelera? Tam lentus vides?*“ (лат.) — „Велики владетелю на небето, тъй бавно ли чуваш престъпленията, тъй бавно ли ги виждаш?“ — цитирани свободно стихове от „Хиполит“ на Сенека. ↑

[38] *Хектор* — син на троянския цар Приам, един от главните герои на Омировата „Илиада“. ↑

[39] *Юний Брут* — легендарен освободител на Рим от игото на Тарквиниите и основател на републиката. ↑

[40] *Сивила* — нарицателно име за някои жени, на които древните римляни приписвали пророчески дарби. Най-прочутата от тях била, според легендата, Кумейската Сивила (от гр. Куме в Южна Италия), която доживяла до седемстотингодишна възраст. Легендарните „свитьци на Сивилата“, които съдържали пророчества за

съдбините на Рим, се пазели в Капитолия, но по-късно изчезнали при неизвестни обстоятелства. [↑](#)

ВТОРА СЦЕНА

Рим. В двореца.

Влизат от едната страна — Арон, Хирон и Деметрий, а от другата — Малкият Луций, носещ сноп мечове и свитък.

ХИРОН

Това е Луциевото хлапе —
изпратено е, явно, с вест при нас.

АРОН

Да, с луда вест от лудия му дядо.

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Велможи римски, нося ви смирено
сърдечния привет на Тит Андроник...

Настрани.

Небето да ви смачка като въшки!

ДЕМЕТРИЙ

Благодарим ти много, сладки Луций,
какво ни носиш?

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ (*настрани*)

Туй, че сте разкрити
и двамата като злодеи гадни,
това ви нося!...

На глас.

Дядо ми ме праща
с най-ценното от своята оръжейна
във дар на вашата почтена младост,
велико упование на Рим.
Тъй каза да ви кажа — тъй ви казвам.

Подаръка му скромен приемерте,
така че, ако нужда се отвори,
да бъдете добре въоръжени.
С това оставям ви...

Настрани.

... мръсници подли!

Излиза.

ДЕМЕТРИЙ

Я гледай! Свитък. Целият изписан.
Да видим!
„Integer vitae, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis, nec arcu.“^[41]

ХИРОН

Това е от Хораций. Знам добре.
В граматиката учихме го, помня.

АРОН

Да, точно. От Хораций е. Улучи...

Настрани.

Но и с граматика, магаре щом си...
Добра шега! Старикът е отгатнал
вината им и мечове им праща,
увити в остри стихове, които
пробождат ги, без те да се досещат.
Да беше моята Тамора тук,
би оценила Титовия намек.
Но нека си почива още малко
във своите покои без покой...

На глас.

Е, казвайте: не ни ли е довела
звезда щастлива в Рим, щом, чужденци

и даже пленници, се извисихме
до царски сан? Изпитах жива радост
да смърря пред вратата на двореца
трибуна Марк в присъствие на брат му.

ДЕМЕТРИЙ

Аз — двойна, като гледам брат му с разни
подаръци така да ни се мазни!

АРОН

Не е ли прав човекът? Ти, Деметрий,
не беше ли любезен с дъщеря му?

ДЕМЕТРИЙ

Дай Боже над хиляда като нея
да мога своята похот да излея!

ХИРОН

Каква добра молитва!

АРОН

Липсва само
царицата — за да рече: „Амин!“

ХИРОН

За десет хиляди тя би го рекла!

ДЕМЕТРИЙ

Да идем да помолим небесата
да облекчат родилните ѝ мъки.

АРОН (настрани)

Вий дяволите по-добре молете —
зарязаха ни вече боговете!

Тръбен звук.

ДЕМЕТРИЙ

Защо е този знак на Сатурнин?

ХИРОН

По всяка вероятност има син.

ДЕМЕТРИЙ

Стой! Някой иде!

Влиза Дойка, носеща черно пеленаче.

ДОЙКАТА

Извинете, моля,
да сте видели мавра нейде тук?

АРОН

Пред теб е той, освен ако е друг.
Това съм аз, Арон. Защо ти трябвавам?

ДОЙКАТА

Загубени сме, доблестни Ароне!
Помагай или свършено е с теб!

АРОН

Какво мяука там? Какво си скрила
в това вързопче, а?

ДОЙКАТА

Това, което
бих искала да скрия от небето —
срама на нашата императрица,
бедата за великия ни Рим!
Царицата ни се освободи...

АРОН

Че кой я е затварял!

ДОЙКАТА

Никой. Казвам
„освободи от бременност“.

АРОН

Така ли?
Да я поживи Бог! Какво й прати?

ДОЙКАТА

Един чер дявол!

АРОН

Тъй ли? Аз си знаех
че е голяма дяволица! Ха!
Чудесна рожба!

ДОЙКАТА

Грозна, гадна рожба!
На, виж го — отвратителен жабок
сред белите чада на този климат!
Императрицата ти го изпраща —
понеже с твой печат е — да го кръстиш
по мавърски със кривия си нож!

АРОН

Мълчи, мръснице!... Цветето на татко,
какво, че си ми черно като сажди —
и тъй си ми красиво!

ДЕМЕТРИЙ

Злодей, какво си сторил?

АРОН

Не ми се стори лошо.

ХИРОН

Със майка ни ти спал си!

АРОН

Не съм и мигвал даже!

ДЕМЕТРИЙ

И с туй си я разсипал, черен изверг!

Проклет да е злокобният ѝ избор!

Дано издъхне уродът ти, демон!

ХИРОН

Той няма да живее!

АРОН

Той няма да загине!

ДОЙКАТА

Ще трябва, мавр-! Майка му го иска.

АРОН

Добре тогаз. Но никой друг, сам аз
ще съм палач на своята плът и кръв!

ДЕМЕТРИЙ

Дай, дай го това попово лъжиче,
да го нанижа с меча си на шиш!

АРОН

Но първо моят тук ще те изкорми!...
Назад и ти, злодей!... Братоубийци!
Кълна се във свещиците небесни,
които светеха така сияйно,
когато този момък бе зачеван,
че ятаганът ми ще посече
тогова, който дръзне да припари
до моя първородник и наследник!

Заклевам се, че нито Енцелад^[42]
със страшната си шайка от титани,
ни Херкулес, ни богът на войната
от моята прегръдка ще изтръгнат
таз ценна плячка!... Черното ще хулят!
Пъзливи руменеещи хлапаци!
Варосани стени! Кръчмарски фирми!
Катраненият цвят е най-добрият,
защото побеждава всички други!
Безкрайните води на океана
не могат да отмият чернотата
от плавките на лебеда, макар че
той непрекъснато ги плакне в тях!...
Кажи на майка му, че съм на възраст,
която знае своето да опазва,
а да му мисли тя какво да казва!

ДЕМЕТРИЙ

И своята господарка ще изложиш?

АРОН

Тя, господарката е господарка,
а туй съм аз самият! Ей го, живо
подобие на мойта мощ и младост!
Аз него от цял свят ще го опазя,
дори и някой в Рим да си пострада!

ДЕМЕТРИЙ

Но туй ще е за майка ни позор!

ХИРОН

Ще я презират всички във града!

ДОЙКАТА

И царят ще я обрече на смърт!

ХИРОН

От свян червя се, щом си го помисля!

АРОН

Това е то да имаш светла кожа!
Тфу, цвят-предател, който разгласява
сърдечните ви замисли и тайни!
Виж, тоз юнак, изпечен в друга пещ!
Я, гледайте го, черния мошеник
как смее се, като че ли ми казва:
„Ей, дърто, аз съм твой!“ Но той е също
ваш брат, изхранен от кръвта, която
и вас е хранила; освободен
от същата утроба, във която
сте чакали затворени и вие;
да, брат, и от безспорната страна,
макар да носи личния ми знак!

ДОЙКАТА

А на царицата какво да кажа?

ДЕМЕТРИЙ

Ароне, измисли какво да правим!
Съгласни сме детето да живее,
ако това не навреди на нас.

АРОН

Тогаз да седнем и да поразмислим...
Там стойте! Аз и син ми сме нащрек...
Така! Сега приказвайте спокойно!

ДЕМЕТРИЙ

Кажи, кой още е видял детето?

АРОН

Виж, туй е друго. Ако сме в съюз,
аз ставам агънце. Но щом ме дразнят,
глиганът бесен, скалната лъвица,

морето бурно са далеч по-кротки
от гневния Арон!... И тъй, да чуем:
кои жени видели са детето?

ДОЙКАТА

Корнелия, която го пое,
царицата и аз — ний трите само.

АРОН

Родилка, баба, дойка — никой друг?
Кажи на майка му, че тайна има,
ако я знаят двама, не и трима!

Убива Дойката.

„К’ви, к’ви са тез неща? — свинята квика,
когато я приготвяха за шиша.“

ДЕМЕТРИЙ

Умря! Защо я умъртви, Ароне?

АРОН

Предпазна мярка. Трябва ли да бъде
оставена, за да раздрънка всичко,
една устата сплетница? Не, драги!
Сега узнайте целия ми план:
На моя сънародник Мулитей,
живеещ близо тук, жената вчера
добри момче, по-светло и от вас,
защото се е метнало на нея.
Вървете, намерете ги и дайте
пари на майката и обяснете
на двамата, че тяхното дете
ще се издигне много и ще стане
наследник на престола, ако бъде
подставено на мястото на мойто,
за да избегнем бурята в двореца.
И нека царят ни си го подруска!

Аз таз я изцериx. А вие двама
по-бързо заровете й трупа —
полето ей го, вий сте здравеняци.
А после бабата ми изпратете —
изчезне ли след дойката и тя,
жените в двора нека да си дрънкат.

ХИРОН

Ти тайните си, виждам, не разгласяш
по вятъра, Ароне.

ДЕМЕТРИЙ

И Тамора —
и ний за нея — ти благодарим.

Излизат.

АРОН

Сега напред със лястовича скорост
към готите. На тях ще поверя
съкровището си и ще се свържа
с приятелите на Тамора... Хайде,
дебелоуст разбойнико, със мен!
Ти вкара ни във сума ти беди,
но аз със ягодки ще те храня,
със суроватка, с корени, с извара,
ще спиш в колиби, от кози ще сучиш
и ще ми станеш мъж и пълководец!

Излиза.

[41] „*Integer vitae... nec arcu...*“ (лат.) — „Който води праведен живот и е чист от престъпления, не се нуждае от мавърски копия и лък...“ — цитат от „Одите“ на римския поет Квинт Хораций Флак (65 г.-8 г.пр.н.е.). ↑

[\[42\]](#) *Енцелад* (мит.) — гигант, взел участие в бунта на титаните срещу Зевс. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Улица в Рим.

Влизат Тит, носещ стрели с прикрепени към тях писма, Марк, Публий, Малкият Луций и други с лъкове.

ТИТ

Марк, идвай! Вий, приятели, насам!
Я покажи как стреляш, Луций младши!
Опъвай здраво и ще долети.
„Terras Astraea reliquit“^[43]. Напусна
земята на божествената Правда.
Нали си спомняш, Марк, за този стих?...
Вий лъковете опънете, хайде!
А вий, приятели, във океана
ловете я със въдици и мрежи!...
Но не, аз знам, че Правда в него има
не повече, отколкото на суша...
Да, Публий и Семпроний, дано вие
успеете! С лопати и със кирки
копайте до сърцето на земята
и стигнали подземните царства,
кажете на Плутон^[44], че Тит Андроник
от него чака Правдата след всички
нещастия, които е изсипал
над него непризнателният Рим...
Ах, Рим! Да, да, аз сторих го нещастен,
когато го подучих да приеме
тоз, който днес е тъй свиреп към мен...
Вървете и внимавайте! Търсете
във бойните галери — току-виж,
тоз подъл цар я пратил по море
в изгнание. Тогава ние с вас
ще има да подсмърчае за Правда!

МАРК

О, Публий мой, не е ли страшна мъка
да гледаме как чичо ти безумства?

ПУБЛИЙ

Затуй, о, татко, трябва да го пазим,
така че всяка негова прищявка
да бъде обкръжена с нежна обич,
додето времето даде му цяр.

МАРК

Не, цяр за неговата мъка няма,
освен да сключим с готите съюз
и да накажем в кървава война
тоз град за злата му неблагодарност
и Сатурнин за черната му власт.

ТИТ

Е, казвай, Публий! Казвайте, копачи!
Намерихте ли я във дън земя?

ПУБЛИЙ

Не, чичо, но Плутон ни отговори,
че можел вместо нея да ти прати
Мъстта от ада. Правдата била
заета с Юпитер във небесата
или пък другаде, така че ти
ще трябва да я чакаш доста дълго.

ТИТ

Не е добре от негова страна
да ме залъгва тъй. Аз ще се гмурна
в пламтящите му адски езера
и за петите ще я извлека
от Ахерон^[45]! О, Марк, не сме ний кедри,
не сме циклопи^[46] — дребни сме на ръст,

ала гръбнакът ни е от стомана —
макар да се превива под теглото,
което мъчно се издържа, братко! —
и щом по таз земя, а и във ада
я няма Правдата, тогава ние
ще се обърнем към небето горе,
да ни я спусне, за да възмезди
неправдите, които сме понесли!
Започвай, Марк! Добър стрелец си, знам те.

Раздава стрелите.

Ad Jovem Ad Apollinem — за вас!
Ad Martem^[47] е за мен! За вас, момци,
са тези до Палада и Меркурий!^[48]
Кай, ти изстреляй тази до Сатурн^[49]!....
Не Сатурнин, защото, ако сбъркаш,
ще похабиш стрелата си... Да почнем!
Кълна се, че добре съм ги написал,
и няма бог, останал без писмо!

МАРК

Приятели, целете се в двореца!
Да поразим надменността на царя!

ТИТ

Е? Стреляйте!... Отлично, Луций, право
в онуй на Девата! Сега в Палада!

МАРК

Прехвърлих цяла миля зад Луната.
Навярно вече Зевс го е прочел.

ТИТ

Ха-ха! Какво направи, Публий, Публий!
Улучи — гледай — рога на Телеца!

МАРК

А той, вбесен от точния му изстрел,
тъй кюсна със рогата си Овена,
че неговите паднаха в двореца
и кой ще ги намери, ако не
императрициният чер арапин?
А тя се изкикоти и му каза
да ги даде подарък на мъжа ѝ.

ТИТ

Чудесен дар! Да му помага Бог!

Влиза Селяк, носещ два гълъба в кошница.

Вестител от небето! Писмоносец!
Е, казвай, драги! Правдата къде е?
Защо си без писма? Какво ти каза
Зевс, Юпитер, Великият Кронид^[50]?

СЕЛЯКЪТ

Кой? Кромидът ли? Казва, че след седмица трябва да го вадим.

ТИТ

Питам те: какво каза Юпитер?

СЕЛЯКЪТ

Виноват, господарю, но с никакъв Питер нямам запознанство. Не
ни се е случвало да сме на чашка с такъв.

ТИТ

Нима не си носител на вести от Горе?

СЕЛЯКЪТ

Не, аз съм носител на птици „отдолу“. Тръгнал съм да подмажа
народния трибун с тези два гълъба, та да потули една кавга между
вуйчо ми и един слуга на императора.

ТИТ

Значи, не идеш от небето?

СЕЛЯКЪТ

Не думай, уважаеми! Още не съм бил там и опазил ме Господ от такова нахалство: да се натискам тъй млад за толкоз високо място!

МАРК

Братко, това е отличен случай да пратиш прощението си и нека отнесе на императора и тези гълъби от твое име.

ТИТ

Слушай, ще можеш ли да върчиш на царя едно прошение?

СЕЛЯКЪТ

Аз — прошение на царя? Той трябва да прости на вуйчо ми!

ТИТ

Ела, мошенико! Не дрънкай много,
а занеси тез гълъби на царя!

Ще ти помогна някак да получиш
от него правосъдие. Дръж злато!...

Подайте ми мастило и перо!

Е, можеш ли да предадеш на царя
едно прошение?

СЕЛЯКЪТ

Да, господарю.

ТИТ

Тогава ето ти го тук. И когато се появиш пред него, първо трябва да коленичиш, да целунеш крака му, да предадеш гълъбите и след това да чакаш за отговор. Аз ще бъда наблизко. Само гледай да изпълниш всичко, както трябва.

СЕЛЯКЪТ

Ще го изпълня, уважаеми. Аз река ли...

ТИТ

Стой, стой! Нож имаш ли? Я дай да видя!
Увий го във прощението, Марк —
написал си го прекалено кротко...
И след като го предадеш на царя,
ела във моя дом, да ми докладваш
какво ти е отвърнал.

СЕЛЯКЪТ

Непременно.
Благодаря ти, знатни господарю!

ТИТ

Е, Марк, да тръгваме! След мене, Публий!

Излизат.

[43] „*Terras Astraea reliquit...*“ (лат.) — „Астрея напусна земята“ — стих от „Метаморфозите“ на Овидий. Астрея била богиня на справедливостта. ↑

[44] *Плутон* (мит.) — владетел на подземното царство на мъртвите според вярванията на древните гърци. ↑

[45] *Ахерон* (мит.) — река, която течала през подземното царство на мъртвите, у древните гърци. ↑

[46] *Циклопи* (мит.) — еднооки гиганти, които ковели неотразимите оръжия на боговете. ↑

[47] „... *Ad Jovem Ad Apollinem... Ad Martem...*“ (лат.) — „За Юпитер, за Аполон... за Марс...“ — адресати в случая са едновременно и боговете, и наречените на тяхно име планети. ↑

[48] *Меркурий* (мит.) — римски бог на търговците и крадците, съответстващ на гръцкия Хермес. ↑

[49] *Сатурн* (мит.) — римски бог на земеделието. Планетата, носеща неговото име, имала мрачно влияние върху хората. ↑

[50] *Кронид* (мит.) — название на Зевс (Юпитер), който бил син на бога Кронос, едно от най-древните доолимпийски божества. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Рим. Пред двореца.

Влизат Сатурнин, Тамора, Хирон, Деметрий, знатни граждани и други. Сатурнин държи стрела, хвърлена от Тит.

САТУРНИН

Какви са тези гаври? Кой от вас
е виждал нявга римски император
да бъде тъй обиждан, дразнен, хулен,
и то защото е отсъдил право?
Каквото и сеячите на смут
да бръмкат във ухото на народа,
на вас и на небето е известно,
че спрямо синовете на Андроник
бе действано напълно справедливо
и строго по закона. Като тъй,
ако скръбта надвила е ума му,
нима сме длъжни ний да му търпим
прищевките, припадъците бесни,
лудешките му приливи на гняв?
Сега пък праща просби до небето!
На, вижте! Тази тука е до Зевс,
тез двете — до Меркурий и до Арес^[51],
а таз — до Аполон. И тез писма
се носят над града! Не е ли туй
открито обвинение към мен
и към Сената във несправедливост?
Не лошо хрумване, нали така?
Излиза, че във Рим законност няма.
Но ако жив съм, той и всички с него
ще разберат, че мнимата му лудост
не ще покрива вече тез обиди!
Да, той и всички с него ще узнаят,

че справедливостта е в Сатурнин
и щом задреме, той ще я събуди
и в своя гняв тя грозно ще накаже
най-гордия метежник на света!

ТАМОРА

О, милостиви господарю мой,
велики Сатурнине, мъжо скъпи,
владетелю на моите ум и чувства,
удръж гнева си, мъдро изтърпи
проявите на възрастта у Тит
и приливите бурни на скръбта му
по храбрите му синове, чиято
ужасна загуба е поразила
дълбоко бащиното му сърце!
По-мъдро е да му дадеш утеха,
отколкото обиди като тези
наляво и надясно да преследваш.

Настрани.

На умната Тамора тъй приляга
за всекиго да има дума блага,
но, Тит, в живеца те пронизах аз,
кръвта ти взех! Ако Арон успее,
тогава всичко е наред и ние
спокойно в пристана ще хвърлим котва!

Влиза Селякът.

Какво те носи, драги? Нас ли търсиш?

СЕЛЯКЪТ

Бога ми, вас, ако твоя милост ни е императорката.

ТАМОРА

Императрица би желал да кажеш.
Но онзи там е твойт император.

СЕЛЯКЪТ

Вярно, същият... Добра ти вечер, твоя милост! Господ и свети Стефан да са ти на помощ! Донесох ти писмо и чифт гълъби.

Сатурнин чете писмото.

САТУРНИН

Водете го! Веднага на въжето!

СЕЛЯКЪТ

И колко пари ще получа?

ТАМОРА

Върви, върви! Отиваш да те бесят!

СЕЛЯКЪТ

Да ме бесят? Господи, какъв поврат за моя врат!

Излиза, изведен от стражи.

САТУРНИН

О, гнусни, възмутителни обиди.
Нима ще понеса такава наглост?
Отлично зная кой го е изпратил.
Като че ли чадата му не бяха
наказани със смърт съвсем законно
зарад убийството на моя брат,
а аз съм ги заколил своеволно!
Негодник изфирясал! За косата
веднага тука да се довлече
без оглед на години и на знатност!
За таз последна гавра ще ти стана
аз сам палач, мизернико лукави,
помогнал ми да се издигна само,
за да командуваш и Рим, и мен!

Влиза Емилий.

Защо си развълнуван тъй, Емилий?

ЕМИЛИЙ

Опасност! На оръжие! До днеска
не е бил Рим тъй грозно застрашен!
Войска събрали, готите отново
са тръгнали към Рим за кръв и плячка!
Предвожда ги синът на Тит Андроник,
беглецът Луций, който ни заплашва,
че щял със Рим да стори туй, което
не се удаде на Кориолан^[52]!

САТУРНИН

Как? Вожд на готите — храбрецът Луций?
Таз вест смразява ме! От нея клюмвам
като трева от буря, цвят от мраз!
Сега нещастieto приближава.
Сам чувал съм — когато, преоблечен,
съм бродил из града — да се говори,
че Луций бил изгнан несправедливо
и че би трябвало да стане цар.

ТАМОРА

Не се страхувай! Рим е укрепен.

САТУРНИН

Така е, но народът е със Луций —
ще ме свали, за да постави него!

ТАМОРА

О, Сатурнине, възправи духа си
в съзвучие със властното си име!
Нима помръква слънцето от туй, че
прехвърчали мушици пред лика му?
Орелът горд на птичките не пречи
да цвъркат своето, защото знае,
че щом му зърнат сянката, и млъкват.

Туй можеш ти със римските бъривци.
Затуй вдигни глава и ми повярвай:
аз стария Андроник ще омая
с със думички по-сладостно опасни,
отколкото стръвта е за шарана
и злата детелина за овцете —
едната, криеща жестока кука,
а другата, отравяща коварно.

САТУРНИН

Той няма да се съгласи за нас
да моли своя син.

ТАМОРА

Освен ако

Тамора за това помоли него!
Защото аз тъй зная да запълвам
ушите старчески със златни думи,
че даже той, нечуващ и безчувствен,
сърце и слух на мен ще подчини...

Към Емилиј.

Върви напред като посланик наш!
Кажи, че императорът желае
да преговаря с войнствения Луций,
и то във неговия бащин дом.

САТУРНИН

Но запази достойнство при това!
Ако за своята безопасност той
заложници желае, нека сам
определи кои да бъдат те.

ЕМИЛИЙ

Повелята ви ще изпълня точно!

Излиза.

ТАМОРА

Пък аз при Тит ще ида и изкусно
ще му въздействам да отцепи Луций
от готите. Царю, вдигни глава
и погребви страха си в мойта хитрост!

САТУРНИН

Върви, Тамора, и дано успееш!

Излизат.

[51] *Арес* (мит.) — гръцки бог на войната, съответстващ на римския Марс. ↑

[52] *Кориолан* — римски военачалник (V в. пр.н.е.). Недоволен от това, че не станал консул, той се свързал с неприятелите на Рим, но уговорен от майка си, пощадил родния си град, заради което бил убит от съюзниците си. Герой на едноименната трагедия на Шекспир. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Равнина близо до Рим.

Влиза — с барабани и знамена — Луций, водещ готски войници.

ЛУЦИЙ

Добри приятели, безстрашни войни,
от Рим ми пишат, че народът там
дълбоко мразел своя император
и пламенно желаел да ни види.
Затуй бъдете, вождове, каквито
ви сочат прозвищата — горди, твърди, —
и принудете Рим да ви плати
за всякоя вреда във тройна мяра!

ПЪРВИ ГОТ

О, сине смел на гордия Андроник,
наш трепет вчера — наша радост днес,
чиито подвизи блестящи Рим
възнагради с отритване и присмех,
на нас разчитай! Ний ще бъдем с теб
и като рой от жилещи пчели,
поведени във жарък летен ден
от вожда си към цветните поля,
ще отмъстим за тебе на Тамора!

ВСИЧКИ

Той каза туй, което ние мислим!

ЛУЦИЙ

Благодаря на него и на вас...
Какво е туй? Кого тоз воин води?

Влиза Арон, с детето в ръка, воден от Втори гот.

ВТОРИ ГОТ

Преславни Луций, отделил се малко
от редовете ни, за да разгледам
един порутен древен манастир,
додето взирах се в развалините,
дочух детински плач; пристъпих тихо
и долових как нечий мъжки шепот
с тез думи усмиряваше детето:
„Млък, черно мелезче! Мълчи, гардженце!
Ако не те издаваше цветът ти
чие си изтърсаче, ако беше
се метнало на майка си, глупаче,
аз щях да те направя император!
Ала от млечнобели бик и крава
теле такова черно рядко става.
Млък, копеле!“ — И после: — „Ще те дам
на мой доверен гот. Добре го знам —
ще те отгледа с обич, щом му кажа,
че рожба си на тяхната царица.“
Дочул тез думи, мечта си измъкнах,
изскочих зад зида, плених човека
и водя го, за да постъпиш с него
тъй, както ти намериш за добре.

ЛУЦИЙ

О, храбри воине, пленил си ти
самия дявол, който похити
ръката на баща ми, Тит Андроник!
Това е бисерът, омаял взора
на вашата царица^[53], а пък туй е
плодът проклет на жарката й сласт...
Е, казвай, къде носиш, белооки,
туй копие на адския ти образ?...
Мълчиш? Не чуваш? Глухоням си, значи?...
Въже! Да се обеси този дявол!
Хе там, на клона, без да губим време,

и редом с него — черното му семе!

АРОН

Детето — не! То има царска кръв!

ЛУЦИЙ

Но много и арапска!... Първо него,
та този урод чер да се измъчи
от гледката на сетния му гърч!
Подайте стълба!

АРОН

Само мен! О, Луций,
сина ми пощади и отнеси го
на майка му! Ако направиш туй,
ще ти разкажа чудеса, които
от полза ще ти бъдат; ако не,
каквото да ме правиш, ти от мене
ще чуеш само „Чума да ви тръшне!“

ЛУЦИЙ

Разказвай! Ако твоите чудеса
харесат ми, синът ти ще живее
и заповед ще дам да го отгледат.

АРОН

Да ти харесат ли? Бъди уверен,
че те душата ти ще изтерзаят,
защото я очаква повест, пълна
с убийства, престъпления, злочинства,
насилия, по-мрачни от нощта,
лъжи, лукавства, подлости, измами,
сами ужасни, а и дважд ужасно
изпълнени! И всички те ще бъдат
погребани със мене, ако ти
не изречеш пред мен, бащата, клетва,
че син ми ще живее!

ЛУЦИЙ

Говори!

Синът ти ще живее. Обещавам.

АРОН

Не, клетва дай, тогава ще говоря!

ЛУЦИЙ

В какво да се кълна? Ти в Бог не вярваш,
тогаз как вярва ще дадеш на клетва?

АРОН

И да не вярвам — както и не вярвам, —
какво от туй? Аз знам, че ти си вярващ
и носиш нещо, назовано „съвест“,
във себе си, със още двайсет верски
формалности и обреди там разни,
които — виждал съм те — спазваш строго;
затуй от тебе искам клетва, както
я бих поискал от глупака шут,
за който знам, че вярва в своята хлопка
и не пристъпва клетвата, която
е дал във нейно име. Закълни се
във който искаш бог, щом вярваш в него,
че няма да убиеш моя син,
а ще го храниш и ще го отгледаш —
без тази клетва ще мълча до гроб!

ЛУЦИЙ

Кълна се в своя бог, че ще го сторя!

АРОН

Така! Тогава, като първо, знай,
че майка му е вашата царица.

ЛУЦИЙ

Ах, сладострастница неуголима!

АРОН

Хе-хе! Това пред другото е просто
благочестиво дело. Знай, о, Луций,
че синовете й са тез, които
убиха Басиан и на сестра ти
честта, езика, китките отнели,
докараха я, както я видя.

ЛУЦИЙ

Наричай туй „докарване“, злодей?

АРОН

Нима не е „докарване“ това —
да я постегнат, да я поскъсят,
устата й да начервят? При туй
те сториха го със голяма радост...

ЛУЦИЙ

О, зверове, на тебе само равни!

АРОН

Е, да — понеже аз им бях наставник.
От майка си са толкоз похотливи —
това е ясно като коз в игра,
но че от мен са учили жестокост —
и туй се чувства като кучи зъб.
Но по-добре делата да говорят:
аз твоите две братчета подмавих
във дупката с трупа на Басиан,
пак аз написах онова писмо,
което твоят татко Тит намери,
и споменатото във него злато
скрих в заговор със вашата царица
и двамата й сина. Няма нищо —
дори най-дребно — пакостно за вас,

в което пръст лукав да нямам аз!
Излъгах аз баща ти за ръката
и щом добих я, скрих се и от смях
едва ли не се пукнах! След това
през дупчица в зида го наблюдавах,
когато с нея заедно получи
главите на двамината си сина,
и над сълзите му така се смях,
че просълзих се не по-зле от него!
Царицата и тя, като й казах
за тази смешка, щеше да припадне
от удоволствие и за отплата
обсипа ме с градушка от целувки!

ПЪРВИ ГОТ

И нямаш свян да казваш всичко туй?

АРОН

„Чер пес не се черви“ — тъй има дума.

ЛУЦИЙ

И за злините си не съжаляваш?

АРОН

Да, жално ми е, че не съм извършил
хиляда в повече. Проклинам дните —
макар че те са доста малобройни, —
в които съм пропуснал да извърша
поне една порядъчна злина:
едно убийство да не съм скроил,
насилил или план за туй подготвил,
невинни обвинил, фалшиво клел се,
до кръв другари да не съм смразил
и уморил добитък на бедняци,
хамбар подпалил и злорадо викнал:
„Стопанино, гаси го със сълзи!“
Такъв сам аз. Нерядко съм изравял

покойници от техните гробове,
когато у роднините им вече
скръбта е поугасвала, и нощем
пред техните врати съм ги изправял
със надпис върху кожата изрязан:
„Нима и в паметта ви съм умрял?“
Хиляда злодеяния съм сторил
тъй леко, както смачква се муха,
и мъчно ми е само, че не мога
да сторя десет хиляди от тях!

ЛУЦИЙ

Ах, дявол чер! Смъкнете го веднага!
За него тази смърт е твърде блага!

АРОН

Да вярвах в дяволите, бих помолил
на вечна служба да съм в ада, само
компания за да ви правя там
и със горчив език да ви измъчвам!

ЛУЦИЙ

Войници, запушете му устата!

Влиза Трети гот.

ТРЕТИ ГОТ

Безстрашни Луций, пратеник от Рим
пристигнал е с послание до теб!

ЛУЦИЙ

Да дойде тук!

Влиза Емилий.

Приветствам те, Емилий!
С какво послание те праща Рим?

ЕМИЛИЙ

Безстрашни Луций, готски пълководци,
чрез мене императорът на Рим
ви праща поздрав! Тъй като узнал е,
че ти, о, Луций, си извадил меч,
той кани те във твой бащин дом
на разговор и чака да му кажеш
кои заложници да прати тук.

ПЪРВИ ГОТ

Какво ще каже нашият водител?

ЛУЦИЙ

Емилий, нека твоят император
заложници по собствен избор прати
на моя чичо Марк и на баща ми
и ний ще се явим... Тръби за поход!

Тръбен сигнал. Излизат.

[53] „... Това е бисерът, омаял взора на вашата царица“ — фраза, свързана с английската поговорка „За светлата жена черният мъж е бисер.“ ↑

ВТОРА СЦЕНА

Рим. Пред Титовия дом.

Влизат преоблечени Тамора, Деетрий и Хирон.

ТАМОРА

В туй странно и ужасно облекло
ще се явя пред Тит и ще му кажа,
че съм самата Мъст, дошла при него
да му помогне да си отмъсти.
Чукнете на работната му стая,
където казват — в самота обмислял
нечувани кроежи за разплата,
и му кажете, че Мъстта дошла е
със плач и смърт за всеки негов враг!

Чукат. Горе се появява Тит.

ТИТ

Кой там тревожи мойта самота?
Нарочно искате да ви отворя,
та плановете ми да излетят
и целият ми труд да се погуби!
Напразен опит — мислите ми тук са,
записал съм кроежа си със кръв
и всяка буква в него ще се сбъдне!

ТАМОРА

Дошла съм, Тит, за разговор със теб.

ТИТ

Не, нито дума! Аз съм еднорък —
не мога с жестове да си помагам.

С предимство ти си. Затова мълчи!

ТАМОРА

Би слязъл, ако знаеше коя съм.

ТИТ

Не съм побъркан. Зная те отлично.
Свидетел ми е таз ръка саката,
свидетел ми е туй писмо от кръв,
свидетел ми е туй чело във бръчки,
свидетели са ми тъгата нощна
и дневното страдание, че ти си
императрицата на Рим, Тамора!
Защо си тук? За другата ми китка?

ТАМОРА

Грешиш, нещастнико! Не съм Тамора.
Тя враг е твой, а аз съм твой приятел.
Мъстта съм аз, изпратена от ада,
за да наситя клюна на ума ти
със мръвките на грозната разправа.
Слез тук и дай ми прием на земята,
за кръв и смърт да поговорим с теб!
Знай, няма нийде пещера бездънна,
ни гола пустош, ни гора шумата,
тъй скришни, че ужасното Убийство
и грозното Насилие от мене
във тях да се укрият. Вред ги виждам
и те ме виждат също и треперят,
като им съсна името си: „Мъст!“

ТИТ

Наистина ли си Мъстта, дошла
да ми помогне срещу враговете?

ТАМОРА

Наистина. Слез тук и приеми ме!

ТИТ

Добре, но искам да те проверя;
Убийство и Насилие до теб са;
дай доказателства, че си Мъстта —
със колесницата си прегази ги
и твой колар ще стана и ще литна
със теб около земното кълбо!
Впрегни в колата си два врани коня,
които да я понесат така,
че във бърлогите им да застигнем
кръвниците и щом я натоварим
с главите им, от нея аз ще скоча
и пеш край колелата ѝ ще припкам
от първия Хиперионов лъч^[54]
до залеза на слънцето в морето,
и ден след ден ще върша тази служба,
ако убиеш тез двамина тук!

ТАМОРА

Не може. Те са мои помагачи.

ТИТ

Защо тогава се наричат тъй?

ТАМОРА

Защото имат служба да мъстят
на сториците тези две злодейства.

ТИТ

О, Боже, колко много те напомнят
императрицините синове!
А ти — самата нея! Но аз зная,
на смъртните очите са неверни
и често лъжат ни. Аз ида, Мъст,
и моята прегръдка едноръка
ако ти стига, ще те взема в нея.

Скрива се.

ТАМОРА

Съгласие съгласно с лудостта му!
Сега, с каквото да река да храня
причудите на болния му мозък,
подкрепяйте ме вие в своите речи,
защото той ме смята за Мъстта
и аз, използвайки таз луда вяра,
ще го накарам да извика Луций;
а той щом дойде, ще го задържа
на пиршеството и ще изнамеря
в туй време някакъв нетруден способ
да пръсна лекомислените готи
или поне да ги смразя със него...
Пристига! Влизам в ролята на Мъст!

Влиза Тит.

ТИТ

Отдавна чакам те във самота.
Добре дошла във скръбния ми дом,
свирепа Фурио^[55] и вие също,
Убийство и Насилие, здравейте!
Как силно ми напомня външността ви
царицата и двамата й сина!
Да имахте отнейде един мавър!
Нима не се намери в ада дявол,
подобен нему? Нашата царица
без своя черен бяс не прави крачка,
така ще щом си в ролята й, трябва
един придворен дявол и за теб.
Но може и така. Какво ще правим?

ТАМОРА

Какво от нас желаеш, Тит Андроник?

ДЕМЕТРИЙ

Убиец посочи ми, ще го смачкам!

ХИРОН

Насилник назови ми, ще го стрия!

ТАМОРА

Хиляда изброи ми, от които
си бил онеправдан кога да е,
и аз ще ги избия до последен!

ТИТ

Огледай се из тоз порочен град
и видиш ли свой двойник, порази го,
добро Убийство — той ще е убиец;
върви със него и съзреш ли също
човек да ти прилича — умъртви го,
добро Насилие — насилник той е;
върви и ти със тях и във двореца
царица щом съгледаш, придружена
от черен мавър — ще я разпознаеш
по туй, че е във всичко като теб —
добричка Мъст, безжалостно убий ги:
те жал не знаеха към мен и моите!

ТАМОРА

Добре ни учиш и ще го направим.
Ала бъди добър, о, драги Тит,
прати писмо до своя храбър Луций,
повел към Рим войска от диви готи,
и покани го вкъщи си на пир!
Щом дойде тук, ще ти докарам царя,
царицата със двамата й сина
и всички твои кръвни врагове
в нозете ти да хленчат за пощада

и ти над тях гнева си ще излееш.
Харесва ли ти планът ми, Андроник?

ТИТ

Марк, идвай! Тит, нещастникът, те вика!

Влиза Марк.

Към Луций, своя племенник лети,
добри ми Марк. При готите е той.
Кажи му, че го викам. Нека дойде
с най-първите им вождове, оставил
войските си на лагер, дето са.
Кажи му, че в семейния ни дом
ще бъде императорската двойка
и той е канен да пирува с тях.
Стори го ти за брат си, а пък той
от обич към баща си да го стори!

МАРК

Отивам и веднага ще се върна!

Излиза.

ТАМОРА

Аз трябва да вървя по твойто дело.
Убийство и Насилие, след мен!

ТИТ

Не, искам ги при мен! Ако си тръгнат,
ще върна брат си Марк и ще разчитам
за мъст единствено на своя син!

ТАМОРА (*тихо към синовете си*)

Какво ще кажете за туй, момчета?
Ще ме почакате ли да отида

при императора и да му кажа
как хубаво играта ни сполучи?
Ласкайте го, угаждайте му хитро
и стойте тук, додето се завърна!

ТИТ (*настрани*)

Те мислят ме за луд, но аз познах ги.
Ще хлътнат в собствената си измама
таз адска кучка с адските ѝ псета!

ДЕМЕТРИЙ

Отивай, майко! Ще останем тук.

ТАМОРА

Прощавай, Тит! Мъстта немилостива
да мами враговете ти отива!

ТИТ

На теб разчитам. Сбогом, сладка Мъст!

Тамора излиза.

ХИРОН

Е, казвай, старче, как ще ни използваш?

ТИТ

Търпение! Ще видите след малко...
Кай! Публий! Валентин! Елате тук!

Влизат Публий и други.

ПУБЛИЙ

Кажи, о, господарю!

ТИТ

Познаваш ли тези гости?

ПУБЛИЙ

Приличат на Деметрий и Хирон,
момчетата на нашата царица.

ТИТ

Пфу, Публий, пфу! Така да се излъжеш!
Убийство и Насилие са туй
и ти затуй вържи ги бързо, Публий!...
Хвани го, Кай!... Не пускай, Валентине!...
Вий знаете как чаках този час
и ето го! Добре ги затегнете
и запушете им устата здраво!

Излиза.

ХИРОН

Не ни докосвайте, простаци! Ний сме
децата на царицата! Не пипай!

ПУБЛИЙ

А ние изпълняваме повеля!
Вържете им устата, да не кряскат!
Добре ли са? Така! Стегни по-здраво!

Влиза отново Тит, с нож в ръка, следван от Лавиния, носеща тас.

ТИТ

Ела, ела, Лавиния, не бой се!
Виж, вързани са твоите врагове...
Устата им по-плътно затъкнете,
за да мълчат и чуят по-добре
това, което имам да им кажа:
Деметрий и Хирон, убийци мерзки,
тоз извор чист замътихте вий с тиня,
таз пролет вий смразихте с леден дъх,

убихте ѝ мъжа (и край това
загинаха двамина нейни братя,
а аз загубих своята ръка),
а на самата нея вий злодейски
освен ръцете и езика сладък
отнехте нещо, сто пъти по-ценно —
неопетнената ѝ чистота!
Какво ми бихте казали, да бях ви
оставил да говорите? Срамът
не би ви дал да просите за милост!
Треперещи мизерници, узнайте
каква ужасна смърт съм ви измислил:
със таз ръка, която ми остана,
главите ви ще срежа, а пък таса
за кучата ви кръв с ръце сакати
Лавиния ще подържи под вас!
Вий чухте тук, че майка ви ще дойде
на пир в този дом (тя смята ме за луд
и ме залъгва, че била Мъстта);
за този пир, негодници, узнайте,
аз костите ви на брашно ще смея
и на тесто омесил ги с кръвта ви,
главите ви ще опека във него
и тази двойна баница с месо
ще поднеса на мръсната ви майка
и ще я гледам как — като земята —
поглъща туй, което е родила.
На пир такъв поканена е тя!
С храна такава ще я нагостя!
Измъчихте по-зле от Филомела
детето ми — по-тъпкано от Прокна
ще ви го върна! Давайте гърлата!
Лавиния, кръвта им приеми,
та после да я сипеш във брашното
от костите им и да опечем
главите им във тяхното тесто!
Помагай, хайде! Да се готвим всички

за пиршество тъй кърваво и грозно,
че и кентаврите да ни завидят!^[56]

Заколва двамата.

Така! Ще готвя сам. Тела и съд
веднага във дома да се внесат!

Излизат.

[54] „... Хиперионов лъч...“ (мит.) — „Хиперион“ е едно от названията на Слънцето у древните гърци. ↑

[55] Фурия (мит.) — фуриите били римски божества на отмъщението. ↑

[56] „... че и кентаврите да ни завидят...“ (мит.) — Кентаврите били легендарни същества, полухора-полуконе, които обитавали Тесалия. На сватбения пир на царя на лапитите Пирифой поканените кентаври се напили и опитали да отвлекат невестата, но били избити. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Рим. В дома на Тит. Наредена трапеза.

Влизат Луций, Марк и готи, които водят Арон.

ЛУЦИЙ

Баща ми пожела да дойда в Рим
и ето ни във къщи, чичо Марк.

ПЪРВИ ГОТ

И ние сме с теб, каквото ще да става.

ЛУЦИЙ

Пази, ти, чичо, този чер арапин,
тоз дявол прокълнат, тоз хищен тигър;
недей му дава никаква храна,
дорде като свидетел не застави
царицата да си признае всичко.
И виж засадата да е нащрек,
че може Сатурнин да готви нещо.

АРОН

Бяс шепне ми в ушите скверни хули,
за да избълвам с тях ненавистта,
препълнила до пръсване сърцето!

ЛУЦИЙ

Вън, куче безчовечно, пес некръстен!
О, готски пълководци, помогнете
на моя чичо да го изведе!

Готите излизат, извеждайки Арон. Тръбен звук.

Това е императорският знак.

Нов тръбен звук. Влизат Сатурнин, Тамора, Емилий, сенатори, трибуни и други.

САТУРНИН

Нима небето има две слънца?

ЛУЦИЙ

Голяма полза — да си викаш „слънце“!

МАРК

Царю на Рим, мой племеннико, спрете
и отложете спора за нататък
в по-мирен дух! Готова е пред вас
гощавката, която Тит приготви,
загрижен за спокойния живот,
единството и благото на Рим.
Приканвам гостите да заповядат.

САТУРНИН

Със радост, Марк!

Тръбен звук. Влизат Тит, облечен като готвач; Лавиния, забулена; Малкият Луций и други.

ТИТ

Добре дошъл, царю! И ти, царице!
Добре дошли вий, готи! И ти, Луций!
Добре дошли, останалите всички!
Гостоприемството ми е оскъдно,
но все ще ви насити. Яжте, моля!

САТУРНИН

Защо си в тези дрехи, Тит Андроник?

ТИТ

За да съм сигурен, че ще е всичко
във ред за височайшите ми гости.

САТУРНИН

Признателни сме ти сърдечно, Тит.

ТИТ

Да знаехте сърцето ми, царю!...
Но искам да попитам, господарю,
дали Виргиний^[57] е добре постъпил,
когато сам, без бавене, убил е
озлостената си дъщеря?

САТУРНИН

Добре постъпил е.

ТИТ

Защо, царю?

САТУРНИН

Защото тя живяла би в позор
и жива, би раздухвала скръбта му.

ТИТ

Разумен, верен и безспорен повод,
отличен пример и прекрасен подтик
за мен, злочестия, да го последвам!
Умри, Лавиния, и с теб — срамът ти!
А със срама — и ти, о, моя скръб!

Убива Лавиния.

САТУРНИН

Какво направи, изверг безчовечен?

ТИТ

Убих най-скъпото си, за което
очите си изплаках. О, скръбта ми
е страшна като тази на Виргиний,

а пък причината да го извърша
бе сто пъти по-страшна. И сега
извърших го!

САТУРНИН

Но кой я поруга?

ТИТ

Хапни, царице! Нека ти е вкусно!

ТАМОРА

Защо уби я? По какъв закон?

ТИТ

Убиха я Деметрий и Хирон!
Ръце, език и чест ѝ взеха те!
Заради тях останах без дете!

САТУРНИН

Извикайте и двамата пред нас!

ТИТ

Те тука са — поднесох ви ги аз
в туй блюдо, от което вкусно яде
хиената, която плът им даде!
А ето и на теб за твоя дял!

Убива Тамора.

САТУРНИН

Умри и ти, старико полудял!

Убива Тит.

ЛУЦИЙ

Око на син таз гледка да изтрай?

За мяра — мяра! Хъркай, негодяй!

Убива Сатурнин. Общ смут. Луций и Марк се изкачват на горната площадка.

МАРК

О, скръбнолики синове на Рим,
разкъсани от смута като ято,
което вихърът е разпилял,
съвет от мене чуйте как да свържем
във сноп разпръснатите класове
в единно тяло късчетата плът!
Да свърши Рим в саморазруха срамна,
на себе си позорно да посегне
като бедняк, изгнан от обществото,
градът, пред който толкоз много царства
трепереха, ако не ви склонят
тез власи в скреж и туй чело в бразди —
свидетели за възраст и за опит —
да чуете, което ще ви кажа...
Но не, не мога! Луций, разкажи им
за всичко, както праотецът наш^[58]
на слушащата го с любов Дидона
разказа за онази грозна нощ,
в която хитроумните ахейци
запалиха Приамовия град;
разкрий им кой Синон^[59] слуха ни грабна,
кой внесе коня в римската ни Троя,
за да ни хвърли в гражданска война?...
Не е от кремък туй сърце: река ли
да ви опиша всичките ни мъки,
поток сълзи речта ми ще залее
и ще ме спре там, дето бих желал
да бъда най-внимателно изслушан,
за да разчувствам вашите сърца.
Пред вас е този млад войник на Рим.
Слух дайте му, докато аз остана

да лея сълзи, слушайки речта му!

ЛУЦИЙ

Добре тогаз, слушатели, узнайте,
че умъртвиха Басиан не други,
а гнусните Деметрий и Хирон!
Сестра ми изнасилиха пак те
и зарад тях умряха на дръвника
двамината ми братя, а баща ни,
осмян в скръбта си и измамен подло,
лиши се от ръката си, която
ковала бе победите на Рим
и пращала вразите му във гроба!
Най-сетне аз самият зарад тях,
прокуден, трябваше да прося помощ
от наште неприятели, които
удавиха враждата си в плача ми
и ме прегърнаха като приятел.
А аз, от Рим изританият, знайте,
съм защитавал този Рим с кръвта си,
посрещал съм с неустрашими гръд
насоченото в него острие!
И не мислете, че се перча само —
тез белези, макар да нямат глас,
ви казват, че езикът ми не лъже...
Но стига! Твърде много се увлякох
в себеизтъкване. Но ще простите —
щом няма друг, човек се хвали сам.

МАРК

Сега мой ред е. Вижте туй дете!
Тамора му е майка, а баща —
безбожният арапин — първомайстор
на всички ужаси, които чухте.
Злодеят се намира в този дом
и ще свидетелства, че туй е вярно.
Сега съдете, можеше ли Тит

да не мъсти за всичкото туй зло
неописуемо, неизразимо,
непоносимо за кого да е?
Вий чухте, римляни. Отговорете!
Ако сме сбъркали, кажете где,
и сетните Андрониковци в миг
оттук, където са, ще полетят
пред вас, ръка в ръка, с глава надолу
и черепи о плочите разбили,
ще сложат край на своя род. Кажете,
че правилно е да платят така,
и те ще полетят ръка в ръка!

ЕМИЛИЙ

Достойни римлянино, слез към нас
ръка в ръка със тоз, когото — зная —
за цар с единен глас ще одобрим.
Привет на тебе, Луций, цар на Рим!

МАРК

Привет на тебе, Луций, цар на Рим!...

Към слугите.

А вие влезте в тоз почернен дом
и домъкнете мавъра безверник,
да му присъдим злобна смърт, каквато
заслужил е със злия си живот!

Слугите излизат. Луций и Марк слизат от горната площадка.

Привет на тебе, император Луций!

Викове на одобрение.

ЛУЦИЙ

Благодаря ви, римляни. Дано
царувам тъй, че да сплотя в едно
и изцерея града ни от враждите.

Но помогнете ми преди това
да издължа най-тежкия от всички
синовни дългове. Любезни мои,
сторете място! Чичо, пристъпи,
покойника във сълзи да изкъпеш!...
За вас е, устни хладни, таз целувка;
за теб са, лик във кърви, тези сълзи —
последни дарове от верен син!

МАРК

На мен ти даде сълзи и целувки,
целувки и сълзи ти връщам аз.
Да беше броят им неизброим,
пак бих ти ги възвърнал без остатък.

ЛУЦИЙ

Ела, от нас учи се, синко мой,
сълзи да лееш! Дядо ти тъй много
обичаше те. Помниш колко често
те друсаше на своето коляно,
люлееше те със приспивна песен
върху възглавницата на гърдта си
и приказки разправяше ти, помниш,
и казваше ти да не ги забравяш,
когато него няма да го има!

МАРК

О, колко пъти тези бледни устни
съгрываха се приживе от твоите!
Сега, дете, целувка сетна дай му,
кажи му „сбогом“ за последен път!

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

О, дядо, дядо! Само ако можех
аз да умра, за да живееш ти!...
Плачът ми пречи да говоря, татко,
сълзите ми се стичат във устата!

Влиза Арон, воден от слуги.

РИМЛЯНИН

Андрониковци, своя дълг жалеен
изпълнихте. Сега произнесете
заслужена присъда над злодея,
извършил толкоз пагубни злини!

ЛУЦИЙ

В земята до гърди да се зарови
и да крещи за хляб и за вода,
дорде издъхне! Който съжали го
и помощ му окаже, да умре!
Такава е присъдата над него...
Вий гледайте добре да го затъпчат!

АРОН

Защо сте глухонеми, бяс и ярост?
Не съм дете, та с хленч да се разкайвам
за злите си дела! Хиляда пъти
по-зли от тях извършил бих, да можех!
Но виж, едно добро ако съм сторил,
от дън душа разкайвам се за него!

ЛУЦИЙ

Приятели на бившия ни цар,
да го положат с обич при баща му!
Баща ми и Лавиния да бъдат
положени в семейния ни склеп!
А колкото до бясната тигрица,
наречена Тамора, тя да няма
ни обред, ни оплакване, ни траур,
ни скръбен звън! Трупа ѝ захвърлете
на лешоядите и зверовете —
сама бе тя за десет лешояда
и те да я погребват, ѝ се пада!

[57] *Виргиний* — плебеят *Луций Виргиний* всъщност убил дъщеря си *Виргиния* не след обезчестяването ѝ, а за да я спаси от него. Шекспир в случая е допуснал неточност. ↑

[58] „... *праотецът наш*...“ — отново става дума за *Еней*. ↑

[59] *Синон* — син на коринтския цар *Сизиф*, уговорил троянците да вкарат дървения кон зад стените си и с това станал причина за гибелта на *Троя*. ↑

РОМЕО И ЖУЛИЕТА

ТРАГЕДИЯ^[1]

[0] Оригина́лното название на драмата е „*The Tragedy of Romeo and Juliet*“ — „Трагедия за Ромео и Жулиета“. В оригинала някои от имената са оцветени по английски (Капулет, Монтегю, Ромео, Джулиет, брат Лоуренс и др.) — за главните от тях бе оставена наложилата се вече у нас италианска форма. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ЕСКАЛ — княз на Верона

ПАРИС — млад дворянин, родственик на княза

МОНТЕКИ, КАПУЛЕТИ — глави на две враждуващи семейства

СТАРЕЦ — от семейството на Капулети

РОМЕО — син на Монтеки

МЕРКУЦИО — родственик на княза и приятел на Ромео

БЕНВОЛИО — племенник на Монтеки и приятел на Ромео

ТИБАЛТ — племенник на синьора Капулети

БРАТ ЛОРЕНЦО, БРАТ ДЖОВАНИ — монаси-францисканци

БАЛТАЗАР — слуга на Ромео

САМСОН, ГРЕГОРИО — слуги на Капулети

ПИЕТРО — слуга на дойката на Жулиета

АБРАМ — слуга на Монтеки

АПТЕКАР

ТРИМА СВИРАЧИ

ПАЖ на Парис

ДРУГ ПАЖ на Парис

ОФИЦЕР

СИНЬОРА МОНТЕКИ — съпруга на Монтеки

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ — съпруга на Капулети

ЖУЛИЕТА — дъщеря на Капулети

ДОЙКА на Жулиета

ХОР

Граждани на Верона, сродници на двете семейства, маскирани лица, пазачи, стражи, слуги.

Място на действието: Верона; Мантуа.

ПРОЛОГ

Влиза Хорът^[1].

ХОРЪТ

Два рода равно знатни от Верона,
чиято красота е тук пред вас,
отново нарушавайки закона,
проливат ближна кръв със вражи бяс.
Двамина млади през стени от злоба
обикват се под гибелна звезда
и таз любов, отвела ги до гроба,
погребва с тях и кръвната вражда.
Със жребия на тез нещастни двама
и спора бащин, към страстта им глух,
във хода на два часа тази драма
ще занимае тънкия ви слух.
Където тя не е дотам добра,
дано помогне нашата игра!

Излиза.

^[1] *Хор* — така в Шекспировия театър се наричал актьорът, който произнасял текста на пролога, помагаш на зрителите да разберат правилно пиесата. ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Верона. Площад.

Влизат Самсон и Грегорио, въоръжени с щитове и мечове.

САМСОН

Казвам ти, Грегорио, няма да им цепим басма!

ГРЕГОРИО

Разбира се! Да не сме им шивачи!

САМСОН

Искам да кажа, че трябва да се пазят от всяко нещо, което би ме вбесило!

ГРЕГОРИО

Да, от бесилото трябва да се пазиш.

САМСОН

Ха, аз, като кипна, меча бързо го вадя!

ГРЕГОРИО

Бързо го вадиш, бавно кипваш.

САМСОН

Щом видя някое псе от дома на Монтеки, веднага се раздравам!

ГРЕГОРИО

Искаш да кажеш: „Раз, и драсвам“?

САМСОН

Когато да срещна от тези кучета — жена, мъж, все едно, — ще мина откъм стената!

ГРЕГОРИО

Защото си кекав. Само слабите ги притискат до стената.

САМСОН

И затова слабия пол ние си го притискаме към стените. Тези от прислугата на Монтеки, ако са мъже — далеч от стената, а ако са жени — хайде към нея!

ГРЕГОРИО

Кавгата е мъжка — само на господарите и на слугите им.

САМСОН

Няма значение. Аз ще бъда безжалостен! Като свърша с мъжете, ще се заема с момите. До една ще ги изпребия!

ГРЕГОРИО

Ще изпребиеш момите?

САМСОН

Пребия или пробия. Разбирай го по свой вкус.

ГРЕГОРИО

Тези, дето ще го вкусват, те трябва да разберат нещо.

САМСОН

Ще разберат много, докато им ставам, щом минат, не се бой! Ти ме знаеш, че съм добро парче месо.

ГРЕГОРИО

Добре че не си риба — щеше да бъдеш маринована хамсийка. Хайде, вади сечивото си! Двамина Монтекиевци пристигат.

Влизат Абрам и Балтазар.

САМСОН

Ето го измъкнато. Предизвикай ги! Аз съм зад теб.

ГРЕГОРИО

За да се криеш зад гърба ми, а?

САМСОН

Не се бой за мен!

ГРЕГОРИО

За себе си се боя, че ще офейкаш, докато се обърна.

САМСОН

По-добре законът да бъде на наша страна. Да ги оставим те да почнат.

ГРЕГОРИО

Като минем край оня, ще го изгледам зверски. Нека го вземе, както иска.

САМСОН

Не както иска, а както му стиска. Аз пък ще им покажа пръст — ако го изтърпят, ще е срам за тях.

АБРАМ

На нас ли показвате пръст, господине?

САМСОН

Аз си показвам пръст, господине.

АБРАМ

На нас ли показвате пръст, питам?

САМСОН (*настрани, към Грегорио*)

Ако кажа „да“, законът откъм нас ли ще е?

ГРЕГОРИО (*настрани, към Самсон*)

Не.

САМСОН

Не, не показвам пръст на вас, господине. Просто си показвам пръст.

ГРЕГОРИО

Кавга ли търсите, господине?

АБРАМ

Кавга ли? Не, господине.

САМСОН

Защото, ако търсите кавга, господине, аз съм насреща! Моят господар не е по-лош от вашия!

АБРАМ

Но не е и по-добър!

САМСОН

Може.

Влиза Бенволио.

ГРЕГОРИО

Кажи, че е по-добър! Един роднина на господаря иде насам!

САМСОН

Да, по-добър е, господине!

АБРАМ

Лъжеш!

САМСОН

Вън мечовете, ако сте мъже! Грегорио, не забравяй страшния си удар!

Бият се.

БЕНВОЛИО

Веднага спрете! Шпаги настрани!
Глупци, незнаещи защо се бият!

Влиза Тибалт.

ТИБАЛТ

И ти със гола шпага сред слугите?
Бенволио, насам се обърни
и виж смъртта си!

БЕНВОЛИО

Аз ги разтървавам!
Скрий шпагата, Тибалт, или със нея
ми помогни да въдворим мира!

ТИБАЛТ

Извадил шпага, а за мир говори?
Аз мразя тази дума, както мразя
Лукавия, Монтеките и теб!
Брани се, пъзльо!

Бият се.

Влизат неколцина Граждани с тояги и алебарди.

ГРАЖДАНИ

С тояги! С алебарди! Удряй! Бий!
Монтеки, Капулети — както дойде!

Влиза Капулети — по роба — заедно със Синьора Капулети.

КАПУЛЕТИ

Ха! Бой? Донесте дългия ми меч^[1]!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Не меч, а патерица ти е нужна!

КАПУЛЕТИ

Аз казах — меч! Виж стария Монтеки
как дръзко маха своя срещу мен!

Влизат Монтеки и Синьора Монтеки.

МОНТЕКИ

Ах, капулетска смет!... Недей ме дръж!

СИНЬОРА МОНТЕКИ

Ще ме послушаш, ако си ми мъж!

Влиза Княз Ескал^[2], следван от свитата си.

КНЯЗЪТ

Размирици! Врази на тишината,
със кръв съседска осквернили шпаги!...
Кому говоря?... Хора-зверове,
които огъня на своята разпра
гасите със потоци кръв, шуртящи
от жилите ви!... Чувате ли, хей!
Под страх от тежки мъки, незабавно
махнете от ръце окървавени
позорното оръжие и чуйте
заповедта на гневния ви княз!
Трикратно вече в три безумни свади,
възникнали от думичка въздушна,
все вие, Капулети и Монтеки,
разтърсвате стъгдите на града ми
и карате достойните веронци,
съблекли тежки роби, с алебарди,
разядени от мирната ръжда,

враждата, вас разяла, да смиряват.
Ако отново причините смут
из тези улици, ще го платите
с цената на живота си! За днеска
по домовете да си идат всички!
Вървете вие е мене, Капулети,
а вий, Монтеки ще ми се явите
следобед във двореца Вилафранка^[3],
където правосъдие раздавам,
за да узнаете какво е мойто
решение по случката. Повтарям,
под страх от смърт, разпръсвайте се всички!

Излизат всички освен Монтеки, Синьора Монтеки и Бенволио.

МОНТЕКИ

Кой пак раздуха старата ни ежба?
Вий, племеннико, бяхте ли, когато
започна всичко?

БЕНВОЛИО

Не. Като пристигнах,
слугите — вашите и на врага ви —
се вече биеха. Измъкнах шпага,
за да ги разтърва. Но в този миг
се появи горещият Тибалт
и шпагата си, сипейки обиди,
размаха над главата си, така че
накара ветровете невредими
подигравателно да го освиркат.
Докато ний разменяхме атаки,
прииждаха все нови помагачи,
но, слава Богу, князът най-подир
възстанови разкъсания мир.

СИНЬОРА МОНТЕКИ

О, де е син ми? Радвам се, че той
не е участвал в този кървав бой.

БЕНВОЛИО

Госпожо, тази сутрин, час преди
божественото слънце да надзърне
на изтока през златния прозорец,
от лошо настроение подтикнат,
навън излязох и като минавах
през старите смокинови градини
на запад от града, видях Ромео
да се разхожда в сумрака самичък.
Запътих се към него, ала той
ме забеляза и се скри в гъстака.
За чувствата му съдейки по своите,
аз, който — сам на себе си дотегнал —
най-много исках да намеря кътче,
където друг най-малко ще ме търси,
последвах собствената си тъга,
наместо неговата да изследвам
и с тайно удоволствие избягнах
тоз, който явно бягаше от мен.

МОНТЕКИ

Нерядко той е бивал виждан там
да умножава със горчиви сълзи
росата утринна и да прибавя
към парите й своите въздишки;
а слънцето щом почне да разтваря
завесите, които затъмняват
леглото на Аврора, моят син,
странейки от деня, се връща вкъщи,
усамотява се във своята стая,
капаци и врати затваря плътно
и си създава втора дневна нощ.
Тез навици ще му докарат гибел,
ако съвет разумен от страни

причината за тях не отстрани.

БЕНВОЛИО

А тя коя е, благородни вуйчо?

МОНТЕКИ

Уви, не зная. Той я пази в тайна.

БЕНВОЛИО

Самия него питахте ли?

МОНТЕКИ

Питах

и лично, и посредством близки хора,
но той за свой съветник е избрал
единствен себе си — съветник, който
не знам доколко заслужава вяра, —
а към останалите е потаен
и недостъпен като млада пъпка,
която подъл червей е загризал,
преди листенца нежни да разтвори
за пролетния лъх и да приветства
светлика слънчев с първата си прелест.
Недъга му да можех да отгатна,
церил го бих с охота като тая,
с която диря днес да го узная.

Влиза Ромео.

БЕНВОЛИО

Той иде тук. Отивайте си, моля!
След малко, вярвам, нещичко ще знам.

МОНТЕКИ

Дано успеете във тази роля
на изповедник. Тръгвайте, мадам!

Излиза заедно със Синьора Монтеки.

БЕНВОЛИО

Добрутро, братовчеде!

РОМЕО

Как, нима е
все още в плените си денят?

БЕНВОЛИО

Сега би девет!

РОМЕО

Времето се мае,
когато черни мисли ни гнетят...
Не беше ли баща ми тук сега
и где така внезапно той избяга?

БЕНВОЛИО

Отиде си. Кажи: каква тъга
Ромеовите часове разтяга?

РОМЕО

Тъга по туй, което съкращава —
щом имам го — тез същи часове.

БЕНВОЛИО

Любов?

РОМЕО

Обратното!

БЕНВОЛИО

Вражда тогава?

РОМЕО

Любов, която без ответ зове!

БЕНВОЛИО

Уви, Амур, тъй прелестен на вид,
нерядко бива злобен и сърдит!

РОМЕО

Уви, Амур и с вързани очи,
към нас успява път да различи...
Къде ще хапнем?... Ха, следи от бой!
Не говори! До мене стигна той.
Омразата, аз виждам, действа вещо.
Но любовта и тя е страшно нещо:
любов — жестока ласка, нежен яд,
от хаоса новосъздаден свят,
пух тежък, леден пламък, болно здраве
невярваща си вяра, сън наяве —
такваз е в мене, братовчеде, тази
любов, която своя пламък мрази!
Извиквам смях, нали?

БЕНВОЛИО

По-скоро сълзи.

РОМЕО

Защо?

БЕНВОЛИО

Защото виждам, че дошъл си
по пътя на страстта до край суров.

РОМЕО

Това ще е излишък от любов:
до мъката, що тегне в мойта гръд,
щом твойта легне, ще се разплодят
без бавене! Приятелю злодей,
да размножаваш мойта скръб недей!

С въздишки страстни свода ний кадим;
опитай се да пръснеш този дим —
в миг пламъци ще лумнат от очи;
но хайде на пожара попречи —
в море от плач ще потопиш света.
Това, приятелю, е любовта.
И още: зорка лудост, тъжна радост,
горчилка адска и небесна сладост!...
Прощавай, драги!

БЕНВОЛИО

Не, Ромео! Стой!
Не ме обиждай с този отказ свой!

РОМЕО

Да, откъс! Аз откъснат съм оттук!
Какво е туй „Ромео“? Празен звук!

БЕНВОЛИО

Кажи ми искрено, коя е тя?

РОМЕО

А мога ли без искри да пламтя?

БЕНВОЛИО

Не, без шега!

РОМЕО

Ти казваш на болника
„не, без шега“ свещеника да вика!
Една жена аз любя с огнен плам!

БЕНВОЛИО

Това, че е жена, улучих сам!

РОМЕО

Дали улучи колко е прекрасна?

БЕНВОЛИО

По-лесно се улучва цел по-ясна.

РОМЕО

Тук не улучи: тя като Диана^[4]
е в ризница от девственост изляна,
в която малкият Амур, уви,
напразно все стрелите си криви.
За нежни речи тя преграда има,
за жарък взор не е възпламенима
и безнадеждно скутът ѝ закрит е
за златото, подкупващо светците.
Да, тя богата откъм красота е,
но на земята ще я завещае!

БЕНВОЛИО

Обет е дала за моминство строго?

РОМЕО

И тъй, пестейки се, прахосва много,
защото своя чар като сковава,
от този чар потомците лишава.
Красива, скромна — мен тя хвърли в ада,
за да спечели рая си в награда,
и ей ме: жив, но по безкръвен начин
убит от нейния обет безбрачен!

БЕНВОЛИО

Послушай мене: забрави за нея!

РОМЕО

Ти искаш да забравя да живея?

БЕНВОЛИО

Огледай се за други красоти
наоколо!

РОМЕО

Не, тъй насочваш ти
към нея дважд по-силно мисълта ми:
нали под маски прелестните дами
към себе си по-силно ни влекат,
защото, скрит зад черното, ликът
е в спомена ни с двойна красота;
не помни ли дважд по-красив света
тоз, който е останал без очи?
И най-красивата ми посочи —
ликът ѝ чуден ще ми спомня само
за мойто чудо, двойно по-голямо!
Прости! За мен не ще намериш лек!

БЕНВОЛИО

Ще го намеря, да не съм човек!

Излизат.

[1] „... дългия ми меч...“ — По времето на Шекспир дългите средновековни мечове били излезли вече от употреба. Детайлът наемква за старостта на Капулети. ↑

[2] *Княз Ескал* — описваните събития са се случили, според легендата, в началото на XIV в., когато Верона била управлявана от Бартоломео дела Скала. Оттук измененото име Ескал. ↑

[3] *Вилафранка* — град близо до Верона. ↑

[4] *Диана* (мит.) — римска богиня на лова. Покровителка на девствениците. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Улица.

Влизат Капулети, Парис и Слуга.

КАПУЛЕТИ

Залог Монтеки внесе равен с моя,
и мисля, че за старци като нас
не е тъй трудно да живеят в мир.

ПАРИС

Еднакво сте на почит двама вие
и странна е враждата ви. Но, моля,
какво ще кажете за мойта просба?

КАПУЛЕТИ

Ще кажа туй, което вече казах.
Детето ми живота не познава
и няма четирнадесет години.
Ще трябва мраз два жести да попари,
дорде узрее тя за годежари.

ПАРИС

По-млади зная плод щастлив да връзват.

КАПУЛЕТИ

По-млади съхнат, като тъй избързват!
Земята взе ми всичко освен нея,
от нейната надежда аз живея;
затуй за нея може да се каже,
че е надеждна, пренадеждна даже.
Но вие, Парис, време не губете,
с ухажване сърцето й пленете,
защото моят глас ще избере

сред тези, на които тя се спре.
Таз вечер за годишния ни бал
приятели най-скъпи съм избрал —
увеличете пъстрия им рой
със едного, когото чувствам свой.
Вий първи сте поканен, то се знае.
Елате и пред вас ще засияе
цял рой от земни светила, чието
трептение ще освети небето.
От радостта, която всеки млад
изпитва, щом Април, облечен в цвят,
със смях подгони куцащата зима,
от тази радост и за вас ще има
в моминския цъфтеж на моя дом.
Със взор и слух избирайте и щом
се спрете на една, да бъде тя!
И мойто чедо между тез цветя
ще е едно. От скромните, уви!
Елате с мене.

Към Слугата, като му дава бележка.

А пък ти върви
и съобщи на всички в този списък,
без да забравяш за поклона нисък,
че тази вечер, щом се спусне мрака,
домът на Капулетите ги чака!

Излиза, следван от Парис.

СЛУГАТА

„Съобщи на всички в този списък!“ Има дума: общарят да си държи метъра, шивачът — калъпа, рибарят — четката, бояджията — мрежата. А аз какво да си държа? Кара ме да съобщавам по този списък, когато първо трябва някой на мен да съобщи какво е написал в него, който го е писал! Къде да намеря грамотни да ми го разчетат?... Ха, тъкмо навреме!

БЕНВОЛИО

Клин клин избива. Заем плаща заем.
Нов огън стария задушва в дим.
Когато от въртене се замаем,
в обратната посока се въртим.
Ти влей в очите си зараза нова
и ще убиеш старата отрова!

РОМЕО

Живовлякът и той добре ни пази.

БЕНВОЛИО

Какъв живовляк?

РОМЕО

Ами при зарази,
при драскотинка или пръст подут.

БЕНВОЛИО

Ромео, какво бърбриш? Ти си луд!

РОМЕО

Не съм, но съм държан във тъмнина
по-зле от луд, завързан, без храна,
измъчван, бит...^[1] Какво желаш, драги?

СЛУГАТА

Да ви поживи Господ, господине. Умееете ли да четете, а?

РОМЕО

Да — своя жребий в тома на скръбта.

СЛУГАТА

Може да сте го научили наизуст и затова. Кажете, моля ви се,
умееете ли да прочетете всичко, като го видите?

РОМЕО

Щом буквите му и езика знам.

СЛУГАТА

Добре че го признахте. Много ви здраве!

РОМЕО

Не бързай, драги! Мога да чета.

Чете.

„Синьор Мартино с жена му и дъщерите му, граф Анселмо и красивите му сестри; уважаемата вдовица на Витрувио; синьор Плаченцио и милите му племеннички; Меркуцио и брат му Валентин, моят чичо Капулети с жена му и дъщерите; прекрасната ми племенница Розалина; Ливия; синьор Валенцио и братовчед му Тибалт; Лучио и веселата Елена.“

Отлично общество. Къде ги каниш?

СЛУГАТА

У нас.

РОМЕО

Къде „у вас“?

СЛУГАТА

Вкъщи. На вечеря.

РОМЕО

Но в чия къща?

СЛУГАТА

На господаря, чия?

РОМЕО

Прав си, трябваше първо за него да те запитам.

СЛУГАТА

Аз ще ви го кажа и без да питате. Моят господар е богатият синьор Капулети и ако вие не сте от дома на Монтеките, заповядайте довечера да му обърнете една чашка! Да ви поживи Господ!

Излиза.

БЕНВОЛИО

На този празник твойта Розалина
ще бъде роза сред една градина,
цъфтяща от веронски красоти.
Да идем там! Със тях сравни я ти
и в погледа ти своята избрана
ще стане изведнъж от лебед — врана.

РОМЕО

О, кажат ли го тези две зеници,
тъй често давени и все пак живи,
да пламнат като явни еретици
за богохулства и слова лъжливи!
Не може друга чар такъв да има!
Не, моята любов е несравнима!

БЕНВОЛИО

Не несравнима. Само несравнена.
Видял си я от други отделена,
но ако дойдеш с мене, ново чудо
ще сложим на отсрещното ѝ блюдо
и вярвай, то за миг ще наклони
на взора ти кристалните везни.

РОМЕО

Ще дойда не на лов за образ нов,
а за да зърна своята любов!

Излизат.

[1] „... и държан във тъмнина... завързан, без храна, измъчван, бит...” — едно свидетелство за начина, по който били „лекувани“ лудите по Шекспирово време. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Стая в дома на Капулети.

Влизат Синьора Капулети и Дойката.

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Къде е дъщеря ми? Нека дойде!

ДОЙКАТА

Извиках я. Това е вярно, както
че на дванайсет още бях мома!
Хей, агънце! Хей, пиле! Где се дяна
това девойче? Де си, Жулиета?

Влиза Жулиета.

ЖУЛИЕТА

Защо ти трябвавам?

ДОЙКАТА

Майка ти те вика.

ЖУЛИЕТА

Какво ще заповядате, мадам?

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Ела насам!... Ти, дойке, остави ни
да поговорим... Или не! Постой!
Като размисля, май е по-добре
и ти да слушаш. Дъщеря ми, знаеш,
е вече стигнала известна възраст...

ДОЙКАТА

Известна я! На мен ако не е
известна до минутка! Аз, която...

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Да. Тя навършва скоро четирнайсет...

ДОЙКАТА

От тези зъби четирнайсетте —
макар че само четири май са те —
залагам, че на четирнайсет точно
ще стане не след много! Още колко
остава до Петровден?

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Две недели.

ДОЙКАТА

След две недели, значи, през нощта
срещу Петровден тя ще стане точно
на четирнайсет. С моето Сузанче —
мир на праха й! — двете нали бяха
връстнички с нея. Бедното ми чедо,
не съм го заслужавала! Та, казвам,
в нощта срещу Петровден тя ще стане
на четирнайсет. Толкоз, няма грешка!
Сега сме единайстата година
от земетръса, а добре си спомням,
че я отбих на него точно ден.
С пелин си бях намазала зърното
и бях я взела в скути до зида
на гълъбарника; седим на припек —
вий двамата със господаря бяхте
отишли в Мантуа — и изведнъж,
като й догорча, че като писна,
глупачето, и точно в този миг
се люшна оня ми ти гълъбарник,
така че не разбрах сама кога

съм хукнала да бягам! Единайсет
години са изтекли оттогава.
Тя вече бе проходила — какво ти
проходила! — търчеше като зайче
и даже ден преди това ѝ беше
изскочила цицина на челцето;
а мъж ми — царство му небесно, той
обичаше шегите! — я повдигна
и вика: „Сега падай по очи;
когато порастеш, по гръб ще падаш.
Ще падаш ли? А, Жули?“ и, ей Богу,
това фъндъче спря да се дере
и каза: „Да!“ Като помислиш само:
случайни думички, а пък се сбъдват!
Ще си го спомням, докато съм жива!
„Ще падаш ли? А, Жули?“ А то: „Да!“

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Добре, разбрахме го. Сега мълчи!

ДОЙКАТА

Мълча, госпожо. Само че отвътре
надува ме, като си спомня само
как млъкна изведнъж и каза: „Да!“
А, честна дума, буцата ѝ беше
като яйце на млад ерген. Огромна
цицина, казвам ви! А пък мъжът ми:
„Когато порастеш, по гръб ще падаш.
Ще падаш ли? А, Жули?“ А пък то
веднага млъкна и му казва: „Да!“

ЖУЛИЕТА

И ти млъкни, бърбуривке без юзда!

ДОЙКАТА

Добре, ще млъкна. Бог да ти помага!
Ти стана най-чудесната от всички,

които съм откърмила. Дано
дочакам щастието да те видя
омъжена, не искам нищо друго!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

„Омъжена.“ По тоз въпрос те викнах
да ти говоря. Как си мислиш, дъще:
не е ли вече време за венчило?

ЖУЛИЕТА

Не съм мечтала за подобна чест.

ДОЙКАТА

Да, точно чест! Ако не бях ти дойка,
бих казала, че цицала си мъдрост!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

А време е за сватба да помислиш.
По-млади и от теб девойки знатни
са вече задомени и със рожби.
Самата аз бях вече твоя майка
на възрастта, в която ти, Жулиета,
все още се момееш. Но накратко:
граф Парис иска твоята ръка.

ДОЙКАТА

Ах, Жуленце, това се казва мъж!
Красив и нежен. Сякаш е от восък!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

По-чуден цвят Верона не познава!

ДОЙКАТА

Да, точно цвят! Да, честна дума, цвят!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Но ти кажи: на тоз красив младеж

желаеш ли ръка да подадеш?
Той днес ще е на гости у дома —
във тома на лицето му сама
ти ред по ред усърдно прочети
на красотата нежните черти
и ако яснота не ти достига
във някой ред на тази ценна книга,
търси разгадката за всеки спор
в тълковника на бистрия му взор.
На този сборник, дъще, чист и скъп,
му липсват две корици, един гръб —
ти ценността му, скъпа, опази я
във своята изящна подвързия!
Цени се двойно книгата, когато
и разказът, и скобките са злато,
а Парис теб ще те обогати,
без нещо свое да загубиш ти.

ДОЙКАТА

Какво? Да губи тя? О, Боже прави!
Напротив, много скоро ще прибави!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Кажи, ще го погледнеш ли с любов?

ЖУЛИЕТА

Ако почувствам във сърцето зов.
Но волност на очите си ще дам
дотам, додето е угодно вам.

Влиза Слуга.

СЛУГАТА

Господарко, гостите са посрещнати, трапезата — сложена, ваша милост — очаквана, госпожицата дирена, дейката — попържана; изобщо вкъщи е пъкъл същи. Слизайте, моля ви!

Излиза.

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Върви! Ще те последваме веднага.
Граф Парис чака. Тръгвай с мене, драга!

ДОЙКАТА

Върви, дете, и свойто графче дръж!
Жената — денем, нощем — иска мъж!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Улица.

Влизат Ромео, Меркуцио, Бенволио с неколцина младежи, маскирани и носещи факли.

РОМЕО

Какво решаваме? Дали да почнем
с приготвената реч, или да влезем
без много извинения, направо?

БЕНВОЛИО

Брътвежите излязоха от мода.
Ще минем без Амур, очи превързал
и глупаво към дамите насочил
татарски лък от шарено дърво
като хлапе, поставено да пази
от гарги лозето; и без да бъдем
предшествани от пролог, издърдорен
с ухо към подсказвана. Ние нека
му тропнем една джига^[1], а пък те
да ни жигосват, както им се ще
за грубостта!

РОМЕО

Не ми е днес до танци.
На мене дайте ми да нося факла.
Понеже мрачен съм, ще ви посветя.

МЕРКУЦИО

А, не, Ромео, ще танцуваш с нас!

РОМЕО

На вас е леко в тези обувки бални,
а мен ми тегнат мисли погребални

надолу към земята.

МЕРКУЦИО

А крилцата
на Купидон? Нали си влюбен ти —
вържи си ги и леко полети
насам-натам!

РОМЕО

Но там е, че той сам
с крилата си наместо да ме вдигне,
свали ме със стрелата си на място!
Любов, теглото ти едва издържам,
така съм хлътнал в тебе!

МЕРКУЦИО

А я караш
тя да издържа твоето тегло,
когато хлътваш в нея, толкоз нежна!

РОМЕО

Кой? Любовта? Не, тя към мен е груба
Боде ме тя жестоко като трън!

МЕРКУЦИО

Щом тя за теб е трън, ти глог бъди!
Щом тя боде и ти я набоди!...
Подайте ми калъфка за лицето!
Муцуна връз муцуната! Сега
на грозотата ми и да се смеят,
таз маска вместо мен ще се черви!

БЕНВОЛИО

Напред! Похлопайте на този вход
и влезем ли, веднага всеки в танца!

РОМЕО

Аз искам факла. Радостните нека
рогозките с пети да гъделичкат —
аз следвам мъдростта от старини:
„Тоз, който свети, гледа отстрани.“
Играта е добра, но аз съм вънка!

МЕРКУЦИО

Не вънка си, а вътре до ушите
в бездънното тресавище на своята —
със извинение — любов, отдето
ний за опашката ще те измъкнем!
Върви, върви! Хабим по светло факли!

РОМЕО

Сега е нощ.

МЕРКУЦИО

Аз казвам, господине,
че от умуване нощта ще мине.
Най-умното накрая си остава:
по-малко ум и повече забава!

РОМЕО

Тоз път не ми се вижда умно то.

МЕРКУЦИО

А можеш ли ни обясни защо?

РОМЕО

Сънувах сън.

МЕРКУЦИО

И аз!

РОМЕО

Какъв? Кажи!

МЕРКУЦИО

Такъв: че сънищата са лъжи!

РОМЕО

Не, те предсказват истински неща.

МЕРКУЦИО

Разбрах — при теб била е през нощта

Кралица Маб^[2]. Това е таз, която
бабува на останалите феи.

На ръст е като фигурката дребна,
изрязана в ахатовия пръстен

на някой член на общински съвет;

понесена от впряг прашинки, тя

препуска всяка нощ по носовете

на хъркащите. Нейната каляска

е лешник, издълбан от чичо Червей

и майстор Катеричко, открай време

доставчици придворни на коли

за феите; отгоре вместо сенник

тя има две крилца на водно конче,

за спици служат ѝ крака на паяк,

а паяжинни нишки — за юзди;

хамутите ѝ са от лунен блясък,

а пък камшикът ѝ — от кост на бръмбар

с привързан звезден лъч; едно комарче

на капрата седи в ливрея сива,

по-дребничко от кръглите живинки,

които между пръстите се въдят

на мързеланите. Тъй всяка нощ

Кралица Маб препуска, без да спира,

през мозъци на влюбени — и те

сънуват нежности; по колена

на царедворци — и насън те виждат

отличия; по пръсти на юристи —

и те броят в съня си хонорари;

по устни на моми — и те бълнуват

целувки цяла нощ (и туй не стига,
но пришки им издува Маб, задето
са лакоми за сладки); някой път
Кралицата препусва по носа
на дърт сановник и на него в миг
му се присънва подкупче богато;
след туй с опашка на прасе-сукалче
носа на пастора погъделичква
и нему се привиждат нови служби;
а други път по гърлото минава
на спящ войник и той сънува в миг
велико колене на враговете,
засади, пробиви, испански шпаги,
наздравии направо от ведрото,
бой барабанен... и от него стреснат,
набързо изругава две молитви,
обръща се на другата страна
и пак захърква; Маб е таз, която
играе си да счепква конски гриви
и нощем прави възли във косите
на рошлите, та те да си докарват
нещастия, когато ги развържат;
и тя натиска в тъмното момите,
щом те заспят по гръб, и тъй ги учи
да носят онуй бремене, от което
се бременее; Маб е тази...

РОМЕО

Стига!

Меркуцио, говориш празни думи!

МЕРКУЦИО

А как да бъдат пълни те, когато
говоря ви за сънищата, тези
чада на празна леност, оплодена
от празната фантазия, която
е по състав от въздуха по-тънка,

а по менливост — по-непостоянна
от този вятър, който преди малко
е милвал хладно-мраморната гръд
на Севера, но охладял към нея,
с презрение в миг казва: „Фу!“ и хуква
към тънещия в росна нега Юг!

БЕНВОЛИО

Тоз вятър май отвлече ни далече
и за вечеря закъсняхме вече.

РОМЕО

Пък аз боя се, че сме подранили.
Душата ми предчувства, че там горе
звездите готвят ми неясна участ,
която тази нощ ми дава в заем
тъй весела забава, за да може
след туй във кратък срок да ми измъкне
като жестока неустойка този
немил живот, заключен във гръдта ми.
Но нека води ме по своя воля
кормчията на моята съдба!
Да влизаме без страх, макар незвани!

БЕНВОЛИО

Това се иска! Бийте, барабани!

Излизат.

[1] *джига* — бърз танц, популярен по Шекспирово време. ↑

[2] *Кралица Маб* — царица на феите; фантастичен персонаж от келтските народни поверия. Тя бабувала на феите, тоест помагала за раждането на сънищата. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Зала в дома на Капулети.

Влизат свирачи и слуги.

ПЪРВИ СЛУГА

Къде е този Топитиган, та не помага в оправянето? Той ще се мръдне да прибере чиния, да остърже паница!

ВТОРИ СЛУГА

Не е работа, когато цялото миене е легнало на ръцете на двама, и те с немити ръце!

ПЪРВИ СЛУГА

Отнеси столовете, дръпни масата за сервиране и се погрижи за сребърните прибори!... И виж там, сложи настрана едно парче марципан; и ако си приятел, намигни на вратаря да пусне Нели и Сузи Точилката... Антони! Топитиган!

ТРЕТИ СЛУГА

Ей ме! Какво има?

ПЪРВИ СЛУГА

Има, че те няма! А в салона те чакат, търсят, викат и ругаят.

ТРЕТИ СЛУГА

Човек не може да е навсякъде. Но хайде, момчета, по-живо! На тоя свят — пот, на оня — живот!

Излизат.

Влизат Капулети, Синьора Капулети, Жулиета, Тибалт, Дойката и маскираните гости, между които е Ромео.

КАПУЛЕТИ

Здравейте, господа! Добре дошли
на празника ни! Дамите, които
не страдат от мазоли на краката,
готови са да потанцуват с вас!
Ха-ха, госпожички, сега да видим
коя ще каже „не“ на господата!
Рече ли, все едно, че казва: „Имам
мазол на кутрето.“ Ха-ха, сега
настъпих ви мазолчетата, а?...
Добре дошли, младежи! Ех, и аз
съм носил маска и съм шепнел нежно
в ушенца на красавици такива
едни неща! Но време, време, време!...
Синьори, смело! Музиката, почвай!

Музика. Танц.

Освободете пода! Ха, така!
А вий, госпожици, не го щадете!
Ленивци, дайте още светлини!
Тез маси вън! Добре! И загасете
камината! Така ще се сварим...
Таз ваша изненада, млади гости,
е истински навременна!... Чудесно!
Седнете братовчеде Капулети!
Не сме за танци ний. От колко време
не сме били на маскен бал със вас?

ДРУГИЯТ КАПУЛЕТИ

Ей Богу, има тридесет години!

КАПУЛЕТИ

Какво говорите! Не, няма толкоз.
От Петдесетницата, на която
Лученцио се задоми — тогава

маскирахме се, спомням си добре, —
да са изтекли двадесет и пет!

ДРУГИЯТ КАПУЛЕТИ

Не, повече са. Син му е на трийсет.

КАПУЛЕТИ

Е, как на трийсет! Преди две години,
отлично знам, не беше пълнолетен!

РОМЕО *(към един слуга)*

Коя е дамата, обогатила
ръката на синьора, ето там?

СЛУГАТА

Не мога да ви кажа, господине.

РОМЕО

Тя факлите край нея учи как
да осветяват околния мрак
и върху плюша на нощта сияе,
като че ли брилянтна обица е,
висяща на ухо на чернокож!
О, незаслужен от света разкош!
Дори сред тези красавици подбрани
тя сякаш гълъбица е сред врани!
Ще проследя след танца де отива
и тази длан ще приюти щастлива
светинята на нейната ръка!
Обичал съм? Твърдых, че е така,
но, Господи, отде тогаз да зная,
че е възможна хубост като тая?

ТИБАЛТ

Монтеки е! Познах го по гласа!...
Донес ми шпагата!... И как посмял е,

промъкнал се под маска, да се гаври
със празника на знатния ни дом?
Не ще е грях, кълна се в чест и род,
ако му взема мръсния живот!

КАПУЛЕТИ

Какво ти е, Тибалте? Буйстваш пак!

ТИБАЛТ

Един Монтеки, вуйчо! Мръсен враг
дошъл е във дома ви, безобразник,
за да скверни семейния ни празник!

КАПУЛЕТИ

Прилича ми на младия Ромео.

ТИБАЛТ

Да, гадният Ромео, точно той е!

КАПУЛЕТИ

Любезни племеннико, остави го!
Държи се той достойно и учтиво
и — нека си признаем — във града
говори се навсякъде, че бил
високонравствен и възпитан момък.
Не ща — дори за цялата Верона! —
да бъде оскърбен във моя дом.
Затуй спокойствие! Не го закачай
и ако волята ми тачиш ти,
бъди любезен и не се мръщи —
за празник не върви такава злост.

ТИБАЛТ

Върви, щом имаме подлец за гост!
Не мога да го изтърпя!

КАПУЛЕТИ

Какво?

Я, гледай го, хлапака! Той не можел!
Пък аз ти казвам: трябва! Или ти си
във тази къща господарят, а?
Петле! Ще ми разстройва празненството!
Той ще командва! Той е главен тук!

ТИБАЛТ

Но, вуйчо, срамно е!

КАПУЛЕТИ

Т и ще мълчиш!

Нахален момчурляк, я виж го ти!
Това ще ти излезе през носа!
На мен ще възразява!... Браво! Браво!
На място казано! Така ви искам!...
Ти, сополанко, ще кротуваш или...
Я, още светлини!... Не те е срам!
Аз ще ти дам да разб... По-живо, хайде!

ТИБАЛТ

Гневът ми твърд запрет насилствен среща
и прави в мен да ври кръвта гореща
Неканенико, смей се и играй —
меда със жлъчка ще платиш накрай

Излиза.

РОМЕО

Ако ръката ти, светиньо плаха,
съм осквернил със грубата си длан,
дай устните ми като два монаха
да ти платят с целувка свята дан!

ЖУЛИЕТА

Поклоннико смирен, недей кори ти

ръката си, простена и така —
ръцете на светците са открити
затуй, да ги докосваме с ръка.

РОМЕО

Светиньо, а защо ни са тез устни?

ЖУЛИЕТА

Поклоннико, за да се молим с тях.

РОМЕО

И моите молят те да им отпусне
светинята един безгрешен грях!

ЖУЛИЕТА

Светините към нас не дават знак.

РОМЕО

Но често благосклонни са все пак!

Целува я.

О, чувствам, че грехът ми опростен е!

ЖУЛИЕТА

Ала светинята го стори свой!

РОМЕО

Упрекваш ме. Тогава пак във мене
да дойде той!

Целува я.

ЖУЛИЕТА

Сега са два на брой!

ДОЙКАТА

Вървете, мила! Майка ви ви дири.

РОМЕО

Коя е майка й?

ДОЙКАТА

Коя ще бъде!

Стопанката на тази къща, момко.
Жена добра и умна, и почтена.
Пък аз съм дойката на дъщеря й —
с която си говорихте сега.
За сведение, който я получи, —
ще пипне тежичка торба с монети.

РОМЕО

Какво говориш? Тя е Капулети?
Защо, защо прекрачих този праг?
Сега живот ми дава смъртен враг!

БЕНВОЛИО

Да тръгваме! Разгарът мина вече.

РОМЕО

И моето спокойствие отвлече!

КАПУЛЕТИ

Не, господа, и дума да не става!
Приготвили сме мъничка закуска...
Щом толкоз настоявате, добре.
Благодаря на всички. Лека нощ!
Слугите, още факли!... А пък ние —
в креватите, че вече стана късно.
Е, лека нощ! Отивам да си легна.

Излизат всички освен Жулиета и Дойката.

ЖУЛИЕТА

Почакай, кой е оня там?

ДОЙКАТА

Синът
на стария Тиберιο.

ЖУЛИЕТА

А оня
отляво, дето ей сега излезе?

ДОЙКАТА

Петручио. Да, той е.

ЖУЛИЕТА

А след тях,
тоз, дето не танцува ни веднъж?

ДОЙКАТА

Не го познавам.

ЖУЛИЕТА

Бягай, разузнай!...
Ако излезе, че е задомен,
саванът ще е булото за мен!

ДОЙКАТА

Ромео бил, хлапакът му с хлапак!
Наследникът на дъртия Монтеки!

ЖУЛИЕТА

Узнах го късно, за да се опазя,
обикнах го, преди да го намразя —
вещае ми — усещам — кръв и мрак
таз обич към заклетия ми враг!

ДОЙКАТА

Какво ти има? Нещо е не в ред?

ЖУЛИЕТА

О, нищо — рима от един куплет,
дочут във танца

Глас отвън: „Жулиета!“

ДОЙКАТА

Идваме веднага...
Отидоха си. Във леглото, драга!

Излизат.

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПРОЛОГ

Влиза Хорът.

ХОРЪТ

Една любов лежи на смъртно ложе,
а друга бърза да я наследи.
Пред Жулиета да блести не може
таз, дето тъй блестяща бе преди.
И ето ги: той себе си излива
пред кръвен неприятел в трепет плах;
а тя краде наслада примамлива
от въдица, внушаваща й страх.
Не може той открито да я среща,
тъй както правят влюбените вред;
тя длъжна е да крие страст гореща
от поглед на родител и съсед.
Но младостта прескача зид и ров
и сладка ѝ е скришната любов!

Излиза.

ПЪРВА СЦЕНА

Улица край градината на Капулети.

Влиза Ромео.

РОМЕО

Не, там ми е сърцето! О, върни се
към своята душа, бездушна пръст!

Излиза.

Влизат Бенволио и Меркуцио.

БЕНВОЛИО

Ромео! Братовчеде!

МЕРКУЦИО

Не е луд той —
кой знай от колко време нанка вкъщи.

БЕНВОЛИО

Оттук изтича, казвам ти! Видях го,
когато се прехвърли през зида.
Извикай го, Меркуцио!

МЕРКУЦИО

Не с вик —
със заклинание ще го измъкна:
Ромео! Дух! Любовнико! Глупако!
Яви ни се поне като въздишка!
Кажи „уви!“ и знак ни направи!
Един куплет мухлясал изрови!
Римувай „зов“ с „любов“ и за Венера
изкарай две-три думи от килера

на комплиментите; изнамери
нов прякор за сина ѝ, този бог
безочлив, освен дето е безок,
улучил със лъка си Кофетуа^[1]
и сторил от любов да се търкаля
пред някаква си просякиня краля!...
Не чува, не помръдва, знак не дава!
Преструва се, маймунът!... Чуй тогава:
заклинам те в лика на Розалина,
на устните ѝ пламенни в кармина,
в крачето ѝ, в бедренцата ѝ тръпни
и в другите местенца недостъпни
в съседство с тях — веднага се яви!

БЕНВОЛИО

Ако те чуе, ще се разгневи!

МЕРКУЦИО

Защо? Би трябвало от гняв да пламне,
ако във нейния магичен кръг
такова заклинание извърша,
че моя дух там вътре да се бави,
додето тя сама не му направи
обратно отклинание, понеже
е паднал духом. Ако беше тъй,
разбирам да се сърди, а пък аз
във името на милата му карам
самия него да се понадигне!

БЕНВОЛИО

Той иска, скрил се във гъстака там,
да стане част от тъмнината сам.
На сляпата любов подхожда мрака.

МЕРКУЦИО

Но сляп стрелец улучва мъчно знака!
На бас ловя се, че сега е седнал

до ствол на синя слива и мечтае
любимата под нея да му капне
като плода ѝ, със чието име
девойките, когато са самички,
наричат... А, Ромео, тя да бъде
една разпукана... и тъй нататък,
а ти — един изострен присад, а?
Е, лека нощ тогава! Предпочитам
да спя във своето пухено легло
наместо в твойто походно!... Вървим ли?

БЕНВОЛИО

Вървим. Какво ще правим! Няма нужда
да търсим, който иска да се скрие!...

Излизат.

[1] *Кофетуа* — африкански цар — герой на стара английска балада, — който се влюбил в просякинята Зенелофон и се оженил за нея. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В градината на Капулети.

Влиза Ромео.

РОМЕО

... Правете си шеги с бедата чужда,
като не сте я преживели вие!

На прозореца се появява Жулиета.

Но стой, каква е тази светлина,
която от прозореца изгрява?
Той изток е, а Жулиета — слънце!
Изгрей, о, слънце, и надвий луната,
която и така е побледняла,
защото си по-хубава от нея!
Щом толкоз ти завижда, нейна жрица
недей да бъдеш вече — тя те кара
да носиш този бледосинкав цвят
на девствениците. Хвърли го ти!
О, скъпа моя! Обич моя нежна!...
Да знаеше какво е тя за мен!
Помръдва устни, но не казва нищо!
Но затова очите ѝ говорят!
Ще им отвърна! Не, премного смел съм!
Те не със мен говорят: две звезди,
най-светлите от небосвода горе
заети другаде, молба отправят
към нейните очи, да ги заместят
във сферите им временно. Какво ли
ще бъде, ако двете светли двойки
си разменят местата? Знам, звездите
пред образа ѝ ще посърнат, както
свещици сутрин; а от тези очи

небето тъй ще заструи в лъчи,
че вред ще почне лудото цвърчене
на птичките, помислили, че ден е!
О, как подпира бузка със ръчица!
Да можех, станал нейна ръкавица,
да я помилвам тъй!

ЖУЛИЕТА

О, аз горката!

РОМЕО

Говори! Тя говори!... Говори,
о, ангел лъчезарен! Да, защото
над мене ти във тъмното сияеш
като крилат вестител на небето,
когото смаяните смъртни гледат —
обърнали очите си до бяло
и падайки по гръб — как той се носи
сред бухналите облаци, поддържан
от трепкащата гръд на ветровете!

ЖУЛИЕТА

Ромео! О, защо си ти Ромео?
От род и име отречи се или
ако не щеш, любовна клетва дай ми
и аз не ще съм вече Капулети!

РОМЕО (настрани)

Да ѝ отвърна ли или да слушам?

ЖУЛИЕТА

Едничко твойто име ми е враг.
А без да си Монтеки, ти ще бъдеш
пак същият. Какво е туй „Монтеки“
Не е ръка, ни крак, ни друга част
на тялото ни. Името смени си!
Какво е едно име? Туй, което

зовем ний „роза“, ще ухае сладко
под всяко друго име. Точно тъй
Ромео и без името „Ромео“
ще пази всички свои съвършенства,
които не от името му идат.
Ромео мой, смени туй свое име
и вместо него цялата вземи ме!

РОМЕО

Взех думата ти: назови ме само
„любими мой“ и кръстен втори път,
ще бъда всичко друго, не Ромео!

ЖУЛИЕТА

О, кой си ти, под плаща на нощта
нахълтал в тайните ми?

РОМЕО

Как, светиньо,
със името си да ти кажа кой съм?
Намразих го, защото ти го мразиш.
Да бе на лист хартия, бих го скъсал!

ЖУЛИЕТА

Ушите ми не са изпили още
стотина думи, казани от тебе,
а ти познах гласа. Не си ли ти
Ромео и Монтеки?

РОМЕО

Ни едното,
ни другото, ако поискаш само!

ЖУЛИЕТА

Кажи: защо и как дошъл си тука?
Висока е градинската стена
и ако нашите те сварят в двора,

за тебе това място ще е смърт!

РОМЕО

Върху криле любовни тук долитнах.
Не спират зидовете любовта.
Когато нещо е възможно, тя
не се колебава да го стори!

ЖУЛИЕТА

Ако те сварят тук, ще те убият!

РОМЕО

Очите ти са много по-опасни
от двеста техни шпаги! Усмихни се
и аз ще съм неуязвим за тях!

ЖУЛИЕТА

Не искам да те видят тук! Върви си!

РОМЕО

Нощта ме крие в плаща си. Да зная,
че любиш ме, пък нека ме убият!
По-скоро смърт от тяхната ненавист,
отколкото живот без твойта обич!

ЖУЛИЕТА

Но кой доведе те до този кът?

РОМЕО

Сърцето, тласнало ме да го диря.
То мен подтикна, аз очи му дадох.
Не съм моряк, но ако беше ти
на бряг далечен зад безброй морета,
пак бих насочил своето платно
към стока скъпоценна като теб!

ЖУЛИЕТА

Нощта закрива моето лице
със маската си, иначе видял би
как то от свян девичи руменее
заради думите, които ти
дочу ме да изричам тази нощ.
Бих искала приличие да спазвам,
да отрека, което съм признала,
но късно е! Прощавайте, преструвки!
Обичаш ли ме? Знам, ще кажеш: „Да“
и аз на думата ще ти повярвам.
Но клетви да изричаш ти недей,
че има дума: „Зевс дори се смей
над клетвите любовни“^[1] и ти можеш
лъжлив да се окажеш, мой Ромео!
Обичаш ли ме? Честно ми кажи!
Но ако ти си мислиш, мили мой,
че твърде лесно си ме завоювал,
ще почна да се глезя, да те мъча
и ще ти казвам „не и не“... но само
за да те карам да ме поухажваш,
а инак не, за нищо на света!...
Знам, глупаво говоря, мой Монтеки,
и може би ще ти се видят леки
обноските ми. Но повярвай, мили,
аз по-невинна съм от тез, които
умеят да изглеждат непристъпни.
По-сдържано от тях — ще ти призная
със теб се бих държала, да не беше
подслушал, без да зная, моя порив.
Затуй прости ми и недей отдава
на лекота таз моя всеотдайност,
която мракът скритен ти разкри!

РОМЕО

Кълна ти се в луната, посребрила
върхарите на тез градини в цвят...

ЖУЛИЕТА

Не, в нея не! Ако кълнеш се в тази
непостоянница, която сменя
лика си всеки месец, твойта обич
ще бъде постоянна като нея!

РОМЕО

В какво тогаз да се кълна?

ЖУЛИЕТА

Във нищо
или, щом искаш, в себе си самия,
защото ти си бог мой, идол мой,
и вярвам аз на клетви само в тебе!

РОМЕО

Ако сърцето ми, обична моя...

ЖУЛИЕТА

Не, стой, недей! Макар да ти се радвам,
не ми е радостно от този наш
любовен сговор. Вижда ми се той
премного необмислен, бърз, внезапен,
приличен на светкавица, която,
преди да кажеш: „Святка се!“ и вече
изчезнала е. Лека нощ, мой сладки!
Възможно е таз пъпка от любов
под летния зефир да се разтвори
в разкошен цвят при следната ни среща.
Прощавай, лека нощ, любими мой!
Покой и мир в съня ти да царят,
тъй както царствуват във мойта гръд!

РОМЕО

Ще ме отпратиш тъй, незаплатен?

ЖУЛИЕТА

Каква заплата искаш ти от мен?

РОМЕО

Любовна клетва в отговор на мойта.

ЖУЛИЕТА

Аз дадох ти я, без да си я искал,
но иска ми се да не съм я дала!

РОМЕО

Обратно си я искаш? А защо?

ЖУЛИЕТА

Защото искам пак да ти я дам.
Но всъщност искам туй, което имам,
защото щедростта ми е без бряг
като морето, но и любовта ми
е също тъй без дъно като него
и колкото по-щедро те дарявам,
със толкоз повече любов оставам!...

Гласът на дойката: „Жулиета?“

Сега!... Бъди ми верен, мой Монтеки!
Почакай мъничко! Ще дойда пак!

Излиза.

РОМЕО

Благословена нощ! А, знам ли, може,
понеже нощ е, всичко да е сън?
Премного сладко е, за да е вярно!

Жулиета се появява отново.

ЖУЛИЕТА

Три думи още, скъпи ми Ромео,

и лека нощ наистина тоз път!
Ако признанието ти е честно
и намерението ти — женитба,
по таз, която утре ще ти пратя,
прати ми вест: кога и где би искал
да се венчаем с теб, и аз ще сложа
богатствата си в твоите нозе
и ще те следвам, господарю мой,
до края на света!

Гласът на дойката: „Госпожице!“

Сега! Сега!...

Но ако тук си със нечестни цели,
аз моля те...

Гласът на дойката: „Госпожице!“

Сега!... Да се откажеш
от опитите си и ме оставиш
на моята печал! Ще пратя утре...

РОМЕО

Кълна се!...

ЖУЛИЕТА

Лека нощ! Върви! Върви!

Излиза.

РОМЕО

Без теб не ще е лека тя, уви!
Ний припкаме, щом срещата напред
като дечица към полята лете;
но щом е тя отдире ни, пълзиме
като дечица към школото зиме.

Влиза отново Жулиета.

ЖУЛИЕТА

Ромео! Ссст! Ромео! О, да можех
да те извикам с глас на соколар,
соколе мой! Но пленът е безгласен.
А иначе разтърсвала аз бих
с вика си пещерата, във която
спи нимфата на ековете, Ехо^[2],
докато нейният въздушен глас
пресипне като моя от неспирно
повтаряне на името „Ромео“!

РОМЕО

О, собствената ми душа ме вика!
Как сладко-сребърно звънти в нощта
гласът на влюбените! Сякаш нежна
неземна музика за тънък слух!

ЖУЛИЕТА

Ромео!

РОМЕО

Да, соколче?

ЖУЛИЕТА

Утре в колко
да дойде мойта пратеница?

РОМЕО

В девет.

ЖУЛИЕТА

Във девет. Дотогава има век!
Забравих вече за какво те върнах!

РОМЕО

Ще чакам тук, додето си го спомниш!

ЖУЛИЕТА

Но аз ще го забравям постоянно
и само, че те искам тук, ще помня!

РОМЕО

Пък аз ще ти помагам да забравяш,
стойки тук, забравил за дома си.

ЖУЛИЕТА

Но гледай, съмва! Искam да си вече
далеч оттук... Не повече все пак,
отколкото завързаното птиче,
което палавката малка пуска
да хвъркне уж, но тъкмо изхвърчало,
със нишка свилена издърпва пак
във шепите си, от любов ревнива
към свободата му.

РОМЕО

Аз бих желал
да бъда твое птиче!

ЖУЛИЕТА

О, и аз,
но от милувки ще те умъртвя!
О, лека нощ! О, лека нощ! Тъй сладка
е моята печал, че чувствам, мога,
ненасъбрала за раздяла мощ,
до утре да ти казвам: „Лека нощ!“

Излиза.

РОМЕО

Дано гръдта ти навести покой!...
Защо не съм, където ще е той!
Зората сивоока оцветява

на изтока вълнистата държава
и Мракът, цяла нощ владял земята,
като пияница встрани се мята,
за да не го прегази в своя път
с каляската си огнена Денят.
Отивам свойта обич да разкрия
на брат Лоренцо в святата килия!

Излиза.

[1] „... Зевс дори се смей над клетвите любовни...“ — цитат от поемата на римския поет Овидий (43 г. пр.н.е. — 17 г. от н.е.) „Любовно изкуство“. ↑

[2] *Ехо* (мит.) — Древните обяснявали ехото с това, че на човешките гласове се отзовавала една нимфа, обитаваща пещера в планината. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Пред килията на брат Лоренцо.

Влиза Брат Лоренцо с кош.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Преди властителят на небесата
да е изпил със своя плам росата,
покрила с бисери света зелен,
таз кошница — тъй както всеки ден —
догоре трябва да е пълна чак
с целебно биле и отровен злак.
Земя, на всичко живо ти си гроба
и ти си раждащата го утроба,
и от гръдта ти тайно сучат мляко
безброй дечица и е разнo всяко,
и всичките почти са с мощ целебна
и ни едно без своя полза дребна.
О, много може чарът, който скрит е
във минералите и във тревите,
защото няма зло на този свят,
което да не носи благодат,
или добро, което да не крие
вреда, щом зле прилагаме го ние.
Порок е дарът, впрегнат в зла посока
добре насочен, става дар порока.

Влиза Ромео.

Тоз крехък цвят в смешение такова
съдържа и лекарство, и отрова,
че вдъхнат, дава обща лекота,
а вкусен, спира в жилите кръвта.
Тъй в дребната тревица и в човека
неспирно водят бой от памтивека

добро и зло — враждуващи крале —
и дето за доброто стане зле,
смъртта изгризва — червей неуморен —
нешастието растенийце от корен.

РОМЕО

Добрутро, отче!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Бог добро да дава!

Чий толкоз ранен глас ме поздравява?

Не ти е, синко, мирно на душата,
щом станал си тъй рано от кревата.

На стареца от сухите клепачи
съня разгонват грижите-пазачи,
но инак е при младостта, която,
щом легне, и заспива сън от злато.

Затуй — познавам — нещо те гори,
щом станал си от сън преди зори.

Или се лъже старецът, защото
изобщо не си лягал във леглото?

РОМЕО

Не съм, но в по-друг сън нощта ми мина

БРАТ ЛОРЕНЦО

Прости му. Боже! Бил си с Розалина?

РОМЕО

Със Розалина ли? Не, отче, не!

Сърцето ми таз мъка вече сне.

БРАТ ЛОРЕНЦО

И по-добре. Но где си бил тогава?

РОМЕО

Ще ти разкажа всичко: на забава

във къщата на първия ни враг.
И там ранен бях от самия праг
и сам раних. За двама ни ранени
във своите ръце благословени
ти пазиш, знам, единствения цяр.
О, изцери ни! Виждаш, отче стар —
не дух на мъст при теб ме е изпратил,
щом моля и за своя неприятел!

БРАТ ЛОРЕНЦО

По-ясно, чадю! Трудно се лекува
болникът, който с лекаря хитрува.

РОМЕО

Ще ти го кажа ясно, отче свети:
обичам Жулиета Капулети!
И тя обича не по-малко мен,
така че всичко е във ред освен
тоз обред, който ще ни свърже в брак!
Ще ти разкажа пътем где и как
разкрихме се, но ако обещаеш
днес още, татко мой, да ни венчаеш!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Свети Франциск! И, значи, в миг изстина
безумният ти жар към Розалина?
Младежите — по всичко туй личи —
обичат не с душа, а със очи.
Исус-Мария! С колко влага скъпа
по Розалина ти скръбта си къпа
и с колко плач соли една любов,
която да не вкусиш си готов!
Въздишките ти дневното светило
не е докрай в небето изпарило,
ехтят в слуха ми още твоите жалби
и себе си погледнеш ли, видял би
по бузата ти още да пълзи

следата от предишните сълзи!
Ако си оня същият сега
по Розалина беше таз тъга,
а ако чак дотам си променен,
тогаз повтаряй заедно със мен,
че щом мъжът крепи се тъй нездраво,
жената да пропада има право!

РОМЕО

Преди към мойта страст ти бе суров!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Защото страст бе, синко, не любов!

РОМЕО

И казваше да ѝ копая гроб!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Но не на друга за да станеш роб!

РОМЕО

Не ме кори! Обичам я могъщо
и тя със обич ми отвръща също,
а другата...

БРАТ ЛОРЕНЦО

Тя просто бе разбрала,
че ти бърбориш като папагала,
без сам да схващаш своите слова.
Но нека да оставиме това!
Върви със мене, ветренико луд!
Ще ти помогна. Може моят труд
чрез вас така полезно да подейства,
че да сближи две скарани семейства.

РОМЕО

Да тръгваме!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Без бързане, човече!
Със бавен ход се стига по-далече.

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Улица.

Влизат Бенволио и Меркуцио.

МЕРКУЦИО

Къде, по дявола, се е дянал тоя Ромео? От снощи не се ли е прибирал?

БЕНВОЛИО

В бащината си къща — не. Питам слугата му.

МЕРКУЦИО

Онази бледо-хладна Розалина
така го мъчи, че ще го побърка!

БЕНВОЛИО

Тибалт, роднината на Капулети
му е изпратил у дома писмо.

МЕРКУЦИО

Вика го на дуел, бас държа!

БЕНВОЛИО

Ромео ще съумее да му отговори!

МЕРКУЦИО

Бедният Ромео, той е вече мъртъв: прободен от черния поглед на една бледа хубостница, промушен през ухото от една любовна песничка, продупчен в центъра на сърцето си от тъпата стрела на онова сляпо недоносче — къде такъв човек ще устои на Тибалт!

БЕНВОЛИО

Че какво пък толкоз е Тибалт?

МЕРКУЦИО

Във всеки случай не е котешкият крал^[1]! Това е царят на всички тънкости на честта! Той може да ти изтананика един дуел по ноти, със спазване на такта, дължините и темпото! Казвам ти: не пропуска и най-малката пауза — едно, две и три-то вече ти е излязло откъм гърба! Тибалт — това е смъртта на копринените копчета! Той е велик дуелант, боец с талант, фехтовчик — чик-чик-чик — от първа класа! Търсач на предлози, облози и случаи като този! Ах, безсмъртното му „пасадо“^[2]! Неговото „пунто реверсо“! Неговият „хой“!

БЕНВОЛИО

Неговият „кой“?

МЕРКУЦИО

Неговият „хой“! Чумата да ги порази всички тези хойкащи, развяващи се, фъфлещи и превземащи се контета, дето само знаят да кълчат езика ни: „Голяма шпага! Голям боец! Голяма фльорца!“ Дявол ги взел, не е ли тъжно, приятелю, че трябва да ни тровят живота тези чуждестранни мухи, тези продавачи на фасони, тези силвуплезльовци и силвуглезльовци, тези „пардоне муа“, които толкоз държат на новите кройки, че не могат да седнат на старите пейки. О, техните „бон, бон“, дето ги търкалят като бонбони в устата си!

Влиза Ромео.

БЕНВОЛИО

Ето го Ромео, ето го Ромео!

МЕРКУЦИО

Какъв ти Ромео! Това е един Ро-мяу, който се е изтощил да мачка своята мачка по покривите! Един херинг, който си е хвърлил хайвера. О, плът човеческа, как си се орибила! Сега се носи на хрилете на поезията, дай му да се плакне в сълзи като оня Петрарка^[3]. Лаура пред неговата дама е била перачка и нищо повече, само дето любовникът ѝ е бил по-силен по римите; Дидона^[4] пред нея е дърта Дона; Клеопатра^[5]

— патрава циганка; Елена^[6] и Херо^[7] — две уличници, хвани едната — удари другата; а Тизба^[8] — вярно, синеока, но не върши работа!... Бонжур, синьор Ромео! Френски поздрав заради френските ви гаци. Добре ни метна снощи!

РОМЕО

Добро утро на двама ви! Защо да съм ви метнал?

МЕРКУЦИО

И аз не знам защо, но ни метна и двамата или по-право — сам се метна през оградата.

РОМЕО

Прощавай, Меркуцио, но имах работа тогава и не можех да държа на формите.

МЕРКУЦИО

И от много работене сега не можеш да се държиш на пищялките си!

РОМЕО

Искаш да кажеш: от много реверанси?

МЕРКУЦИО

Позна. Разбира се, от тях!

РОМЕО

Колко възпитано предположение!

МЕРКУЦИО

О, аз съм цветът на възпитанието!

РОМЕО

Цвят, но не за мирисане!

МЕРКУЦИО

Не, разбира се — за украса!

РОМЕО

Тогава бих си украсил обувките с теб!

МЕРКУЦИО

Тези твои общарски подмятания скоро ще си изхабят тънките подметки и ти ще усетиш подметеното с ходилото си!

РОМЕО

Както ти го усещаш сигурно, защото, откак те помня, си бос във всяко отношение. И при това ходилото ти е плоско като твоите закачки!

МЕРКУЦИО

Бенволио, ела да ме откачиш от неговите! Петте ми умствени способности^[9] не са способни да се надбягват с такъв остроумец!

РОМЕО

Че шибни ги, пришпори ги! Иначе ще стигна пръв!

МЕРКУЦИО

Ще стигнеш пръв... да не казвам къде! Ако ще се надкрякваме като гъските, предавам се. В твоята глава има голямо количество гъша духовитост, а аз не ща да имам нищо общо с тези пернати!

РОМЕО

А като подушиш гъска на чужда трапеза, веднага тичаш да си гризнеш!

МЕРКУЦИО

Аз ще ти изгриза ухото за тази шега!

РОМЕО

Гъските пасат, а не гризат, и после, както виждаш, аз не съм пасъл трева, та да ти се оставя да ме гризеш!

МЕРКУЦИО

Прекалено са ти сочни подправките, знаеш ли?

РОМЕО

Какъвто гъсока — такъв и сока!

МЕРКУЦИО

Ум, който разтяга се във всяка посока! Като ярешка кожа — от два пръста до цял лакът!

РОМЕО

Разтегнат ум за разпуснат език!

МЕРКУЦИО

Че какво? Не е ли по-добре разпуснат език, отколкото подсмърчащ нос и мокри очи? Така те искам! Сега се вчовечи! Сега си пак старият Ромео! Огън и пламък, какъвто си беше! И слава Богу, защото влюбеният прилича на луд шут, който тича насам-натам с изплезен език и търси дупка, за да си скрие хлопката в нея!

БЕНВОЛИО

Стига толкова! Прекъсвай!

МЕРКУЦИО

Е, как ще прекъсвам? Тъкмо бях навлязъл в най-сладкото и изведнъж — стига!

БЕНВОЛИО

Защото ти, като го отпуснеш в тази област, край няма!

МЕРКУЦИО

Много се лъжеш. Там е лошото, че има. Де да нямаше! Аз, и без да ме прекъсваш, бях навлязъл достатъчно дълбоко в нея и се готвех да приключвам.

РОМЕО

Какво се вижда?

Влизат Дойката и Пиетро.

Платно на хоризонта!

МЕРКУЦИО

Две, две! Фуста и гащи!

ДОЙКАТА

Пиетро!

ПИЕТРО

Ето ме!

ДОЙКАТА

Ветрилото ми, Пиетро!

МЕРКУЦИО

Дай ѝ го да се скрие зад него, Пиетро! По-добре ветрилото, отколкото мутрилото!

ДОЙКАТА

Добро утро, господа!

МЕРКУЦИО

Вече е обяд, прекрасна мадам!

ДОЙКАТА

Как обяд?

МЕРКУЦИО

Ами да — мръсният пръст на часовника е точно върху резката на пладнето.

ДОЙКАТА

Пфу, не ви е срам! Какъв човек сте вие!

РОМЕО

Един човек, благородна госпожо, за когото Бог е казал: „Ще го създам, да се посрамя сам!“

ДОЙКАТА

Честна дума, добре го рекохте — „да се посрами сам“!... Господа, дали някой от вас може да ми каже къде да намеря младия Ромео?

РОМЕО

Аз мога. Но боя се, че младият Ромео ще бъде по-стар, когато го намерите, отколкото е бил, когато сте го търсили. Аз съм най-младият от всички с това име. На ваше разположение по липса на по-лош!

ДОЙКАТА

Как само добре го рекохте!

РОМЕО

Значи тъй, а — лошото било добро! Как точно схваща! Голям ум, ей!

ДОЙКАТА

Ако вие сте Ромео, господине, бих искала да ви осведомя за нещо.

БЕНВОЛИО

Ще го отмъкне на някоя вечеря!

МЕРКУЦИО

Иска да го осведоми, сводницата му сводомска. Гоморът да я хване^[10]! Дръж, дръж! Бау, бау, бау!

РОМЕО

Какъв дивеч си дигнал?

МЕРКУЦИО

Не знам какъв, но не е младо зайче. По-скоро ще е дърта дива коза, от тези, дето дори през пости могат да се ядат.

Пее.

*„Една дърта коза
от онези там, за
залъгване в дните на пости,
но които не са
ми съвсем по вкуса,
каквито са жили и кости!“
Ромео, ще се върнеш ли в къщи? Ние сме на обяд у
вас.*

РОМЕО

Ще ви настигна.

МЕРКУЦИО

Прощавайте, антична мадам!

Пее.

*„Мадам, мадам, мадам,
привет любезен вам!“*

Излиза заедно с Бенволио.

ДОЙКАТА

Моля ви се, кой е този безсрамник, който си позволява такива невъзпитаности?

РОМЕО

Един господин, уважаема дейко, който много обича да слуша своя говор и може за една минута да каже повече, отколкото да чуе за цял месец.

ДОЙКАТА

Нека посмее да говори по мой адрес! Ще му дам да разбере на него и на двацет такива като него даже и да са по-разтропани! И ако аз не мога, ще се намери кой да му запуши устата! Негодник! Той тия

да ги говори на своите фльорци и на пройдохите от неговата си пасмина... А ти бе, стоиш тук като пън и търпиш всеки нехранимайко да си прави удоволствие с мен!

ПИЕТРО

Досега не съм видял нито един да си прави удоволствие с вас! Ако бях видял, щях веднага да измъкна шпагата си, честна дума! Аз съм не по-малко бърз в тази работа от всеки друг, стига да имам повод за свада и закон зад гърба.

ДОЙКАТА

Бог вижда, така съм нервена, че всичко по мен трепери! Негодник с негодник!... Моля ви се, господине, две думи! Както ви казах, младата ми господарка ме помоли да ви подиря. Туй, дето тя ми го заръча, аз ще ви го кажа, но първо да ви предупредя, че ако сте с възнамерение да ѝ завъртите главата и, дето се вика, да я пратите в рая на глупачките, това, значи, ще бъде една много вулгарна постъпка от ваша страна. Защото госпожицата ни е младичка и затова, ако вие я мамите, това ще бъде, значи, много, лошо нещо спрямо една госпожица и некавалерийско от вас!

РОМЕО

Ти отнеси поздравите ми на своята госпожица и моя господарка. Кълна ти се, че...

ДОЙКАТА

О, как се радвам! Непременно ще ѝ го предам точно както го казахте! Божичко, как ще подскочи от радост!

РОМЕО

Но какво ще ѝ предадеш, като не си ме чула още?

ДОЙКАТА

Ще ѝ предам, че съм чула как вие се заклехте, и това е много благородническо според моето мнение.

РОМЕО

Добре. Кажи й да намери начин
на изповед да иде след обяд.
В килията на брат Лоренцо бързо
ще бъде опростена и венчана.
Това е за труда ти.

ДОЙКАТА

Не, недейте!
Не, ни стотинка!

РОМЕО

Дръж, като ти дават!

ДОЙКАТА

Днес след обяд? Ще дойде непременно!

РОМЕО

Постой! Зад манастирската стена
слугата ми след час ще те намери
и стълба от въже ще ти даде.
Със нейна помощ аз — щастлив моряк —
ще се кача таз нощ догоре чак
по мачтата на висшето блаженство!
Бъди ни предана и аз ще зная
да те възнаградя. И отнеси
привета ми на своята господарка!

ДОЙКАТА

Да ви поживи Господ, господине!...
Но чакайте!

РОМЕО

Какво?

ДОЙКАТА

Тоз ваш слуга...
Нали се казва: „Тайна между двама

е тайна, щом единия го няма.“

РОМЕО

Слугата ми е гроб, бъди спокойна!

ДОЙКАТА

Добре тогава. Ама ще знаете, господине, моята господарка е най-сладкото девойче на света! Когато беше едно такова бърливо дребосъче... Около нея се върти един благородник, господин Парис му е името; та той си точи зъбите за нея, ама тя, милинката, като го погледне, сякаш вижда жаба, честен кръст, пъпчива жаба! Аз понякога, нарочно, за да я ядосам, ѝ викам, че този Парис е точно за нея, ама — гръм да ме поразят, ако лъжа! — тя става бяла като най-бялото платно от цялата световна вселена!... Розмарин и Ромео нали се пишат със същата буква?

РОМЕО

Да, дойко. И двете с „р“. Само че „розмарин“ се пише с малко „р“, а „Ромео“ е с голямо отпред.

ДОЙКАТА

Ах вие, смешник! „С голямо отпред?“ Не, не беше с „р“. „Р-р-р!“ — това е кучешка буква. С друго почваше, знам. А тя измисли едни такива пуетични думички за вас и розмарина, че драго да ви стане да ги чуете!...

РОМЕО

Поздрави я от мене!

ДОЙКАТА

Непременно!

Ромео излиза.

Пиетро!

ПИЕТРО

Ето ме!

ДОЙКАТА

Пред мен и тръгвай!

Излизат.

[1] „... котешкият крал...“ — Името Тибалт или неговите варианти носел героят на средновековния „Роман за Писан“, познат в много европейски страни. ↑

[2] *Пасадо*, *пунто реверсо*, *хой* (исп.) — термини от фехтовката, която по Шекспирово време била новост в Англия. Преди това двубоят там се водел с мечове и щитовете. ↑

[3] *Петрарка* — Франческо Петрарка (1304–1374). Италиански поет от Възраждането, възпял в сонети паметта на своята любима Лаура. ↑

[4] *Дидона* (мит.) — картагенска царица, чиято любов към Еней, избягалият от опожарена Троя легендарен родоначалник на римския народ, е разказана в „Енеида“ на римския поет Вергилий. ↑

[5] *Клеопатра* — последна царица на Египет, известна с красотата си. Тя станала жена на римския пълководец Марк Антоний и след като той бил надвит от другия претендент за господство над Рим, Октавиан, се самоубила заедно с мъжа си. Героиня на Шекспировата трагедия „Антоний и Клеопатра“. ↑

[6] *Елена* (мит.) — съпруга на гръцкия цар Менелай, прочута с хубостта си. Станала според легендата причина за Троянската война, възпята в „Илиада“ на Омир. ↑

[7] *Херо* — героиня на любовния разказ „Херо и Леандър“, много популярен по Шекспирово време. Леандър, млад грък от Абидос — на единия бряг на Хелеспонт (Дарданелите), — всяка нощ преплувал протока, за да се срещне в Сестос — на отсрещния бряг — със своята любима, жрицата на Афродита, Херо. Една нощ вятър угасил огъня, с който Херо го насочвала към себе си, и Леандър загинал във вълните. Херо, отчаяна, се хвърлила в морето. ↑

[8] *Тизба* — героиня на трагичната любовна история за Пирам и Тизба. ↑

[9] „... петте умствени способности...“ — За такива били смятани по Шекспирово време: здравият разум, въображението,

находчивостта, способността за преценка и паметта. ↑

[10] „... сводницата му сводомска. Гоморът да я хване...“ — игрословица, основана върху имената на библейските градове Содом и Гомор — прословути с разврата на жителите си. (В оригинала играта на думи е по друга линия.) ↑

ПЕТА СЦЕНА

В градината на Капулети.

Влиза. Жулиета.

ЖУЛИЕТА

Когато тръгваше, удари девет,
а обеща, че щяла да се бави
по-малко и от час! А може би
не го е срещнала? Не е възможно!
Не, тя се тътри като... Боже мой!
Носителки на вестите сърдечни
би трябвало да бъдат наште мисли,
далеч по-бързи от лъчите златни,
които пъдят утринните сенки
по хълмовете! Та нали затуй
във колесницата на любовта
запрегнати са бързи гълъбици,
нали затуй по-вихрени от вихър
са леките крилца на Купидон!
На, слънцето достигна до превала
на дневния си път. Три дълги часа —
от девет до дванайсет, — а я няма!
Да беше с млада кръв и млади чувства,
тя би хвърчала като лека топка,
подхвърлена от моите слова
и върната от неговите! Ах,
тъй бавни са и мудни тези дърти,
че някои изглеждат вече мъртви!

Влизат Дойката и Пиетро.

О, слава Богу! Сладка дойко, казвай!
Видя ли го?... Кажи му да излезе!

ДОЙКАТА

Излез и чакай пред вратата, Пиетро!

Пиетро излиза.

ЖУЛИЕТА

Е, дойчице? Но ти изглеждаш мрачна
Печал ако ми носиш, облекчи я
със весел вид; ако ми носиш радост,
недей разваля музиката нежна
на новините си със тъжен лик!

ДОЙКАТА

Съвсем съм капнала! Да си почина!
Болят ме костите от туй търчане!

ЖУЛИЕТА

Разменям с тебе кости срещу вести!
Разказвай, мила! Миличка, разказвай!

ДОЙКАТА

Исусе, колко бърза! Е, потрай, де!
Не виждаш ли, че просто нямам дъх!

ЖУЛИЕТА

Как нямаш дъх, когато имаш дъх,
за да го кажеш! Думите, с които
отлагаш своите вести, са по-дълги
от вестите, които с тях отлагаш!
Кажи: добри ли са или са лоши!
Подробностите остави за после!
Добри ли са, кажи, или не са?

ДОЙКАТА

Добре тогава. Хубав избор си направила, няма що! Не знаеш да
избираш мъж, детето ми! Ромео! Намерила кого! Не е за теб той! Може

на лице да е по-красив от останалите, но пък краката му са по-стройни, отколкото на всички други. А пък това ръцете му, раменете, тялото... просто не заслужават да се говори за тях, толкова са хубави. Не е кой знай колко учтив, що си е право, но че ще е кротък като агънце, това ти го гарантирам. Хайде, стига ти толкоз! Ей, да не сте обядвали вече?

ЖУЛИЕТА

Не сме, но всичко туй ми бе известно.
Какво за сватбата ти каза той?

ДОЙКАТА

О, Божичко, каква глава ме стяга!
Отвътре чука, сякаш ще се пръсне
на хиляди парчета! А пък кръста!
Ох, този пусти кръст! Не те е грях
така да ме разкарваш да си търся
смъртта по улиците! Старост! Старост!

ЖУЛИЕТА

Прости ми, дойчице, че те измъчих,
но разправи ми, мила, сладка, скъпа:
любимият ми, той какво ти каза?

ДОЙКАТА

Любимият ти, като млад човек — по всичко си личи — учтив,
благороден, приятен, мил и положително добродетелен, ми каза...
Къде е майка ти?

ЖУЛИЕТА

Къде е майка ми? Във къщи — где!
Но ти какви такива ги говориш?
Любимият ми, като млад човек
учтив и благороден, бил запитал
къде е майка ми?

ДОЙКАТА

О, майко свята!

Как кипва бързо! Сигурно това е
напарката за болните ми кости?
Добре тогава! Отсега нататък
сама върви при своя хубостник!

ЖУЛИЕТА

Ах, колко шум! Кажи, какво ти каза?

ДОЙКАТА

На изповед днес можеш ли да идеш?

ЖУЛИЕТА

Да, мога.

ДОЙКАТА

Тогаз върви оттук при брат Лоренцо.
Едно мъжле там чака да направи
от теб женичка. Ха, кръвта безсрамна
изби по бузите ти! Виж я само,
невинната, как в миг поруменя!
Върви към черквата! Пък аз ще ида
да взема една стълбичка. По нея
едно момченце ще се изкатери,
в едно гнезденце птиче да намери.
Днес аз ще мъкна тежките неща,
но ти ще носиш тежко през нощта
Отивам да си хапна. А пък ти
направо към килията лети!

ЖУЛИЕТА

И към мига, сънуван толкоз пъти!
Любима дойчице, благодаря ти!

Излизат.

ШЕСТА СЦЕНА

Килията на Брат Лоренцо.

Влизат Брат Лоренцо и Ромео.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Дано небето освети с усмивка
тоз обред наш, та бъдещият ден
с печал за него да не ни плати!

РОМЕО

Дочул те Бог! Но даже и най-тежка
печал да дойде, няма да натегне
над радостта, с която ме изпълва
една минутка с моята любов!
Свържи ръцете ни със благослов,
пък нека прави с нас каквото ще
смъртта, убийцата на всяка обич,
нали ще съм изрекъл: „Тя е моя!“

БРАТ ЛОРЕНЦО

Тез бурни чувства имат бурен край.
Умират те в триумфа си върховен,
тъй както огън и барут загиват
в целувката си! Знаеш, че медът
поради своята прекомерна сладост
най-бързо става гаден за небцето.
Люби със мярка! Стар закон това е:
по-кротката любов по-дълго трае.

Влиза Жулиета.

А, ето я и нея! Как танцуващ
е ходът ѝ, като че ли не стъпва
по камъка! Да, влюбените могат

да яздят върху нишките въздушни,
лениво носени от синевата
на лятото! О, суета сърдечна,
как лека си и как недълговечна!

ЖУЛИЕТА

Добра ви вечер, мой духовни отче!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Ромео за нас двама, дъще моя,
ще ти благодари.

ЖУЛИЕТА

Тогаз и нему
ще кажа „добър вечер“, да не би
да бъде в много благодарността му.

РОМЕО

О, Жулиета, ако твоята радост
прелива като моята и имаш
дар повече от мен да я опишеш,
то подслади с дъх нежен този въздух
и разкажи със говора си пеещ
за туй неописуемо блаженство,
което аз от теб и ти от мене
изпитваме сега един до друг!

ЖУЛИЕТА

Едно богато чувство се гордее
със своята същност и не чувства нужда
от никакви слова. Бедняк е, който
знай бройката на своето богатство.
А моята любов е толкоз много,
че аз не бих могла да преброя
дори и половината от нея!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Вървете с мен, вървете с мен, за Бога!
Да ви оставя тук сами не мога.
Като ви гледам, нужно е по-бърже
светата наша църква да ви свърже!

Излизат.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Площад.

Влизат Меркуцио, Бенволио, Паж и слуги.

БЕНВОЛИО

Меркуцио, да си вървим оттук!
Горещо е. Гъмжи от Капулети.
Ако се срещнем, ще избухне свада —
във тази жегата лесно ври кръвта!

МЕРКУЦИО

Ти си от онези приятели, дето, щом влязат в кръчмата, плясват върху масата шпагата си и казват: „Дай Боже да не ми влезеш в работа!“, а още необърнали две чашки, вече са я обърнали срещу слугата за нищо и никакво и го гонят между масите. От тези, дето първо налитат, после питат!

БЕНВОЛИО

Кой, аз ли ти приличам на такъв?

МЕРКУЦИО

Хайде, хайде! Нали те знам — малко ти трябва, когато си кипнал, и още по-малко — за да кипнеш. Ти си един от най-избухливите младежи в цяла Италия. Просто рядко явление.

БЕНВОЛИО

Друго да има?

МЕРКУЦИО

Друго явление като тебе? Не! Защото, ако имаше две, вече нямаше да има нито едно; щяхте да сте се заклали взаимно! Ами че ти си готов да се сдравиш с първия срещнат, защото брадата му имала един косъм повече или по-малко от своята! Готов си да извикаш на дуел

някой, който яде кестени, само защото и твоите очи били кестеняви. Твоите очи! Те виждат причини за обиди, дето други не могат ги види. Главата ти е пълна с предлози, както яйцето е пълно със съдържание. А колко пъти са ти я чупили като яйце от много петльовско налитане! Не се ли сби с едного, задето се беше изкашлял и беше стреснал кучето ти, което дремеше на слънце? А кой нападна онзи шивач, защото се беше показал в новата си дреха преди Великден? А оня, другия, не искаше ли да го нанижеш, понеже беше нанизал стари панделки в новите си обувки? И тъкмо ти ще ме предпазваш от свади!

БЕНВОЛИО

Ако аз бях склонен към свадите като теб, бих си написал завещанието с валидност за час и четвърт!

МЕРКУЦИО

И кому би завещал безценната си глупост?

Влизат Тибалт и други.

БЕНВОЛИО

Залагам главата си, Капулетите идат!

МЕРКУЦИО

Залагам краката си, не мърдам оттук!

ТИБАЛТ

Вървете с мен! Ще ги запитам нещо...

Здравейте, господа! Две думи само.

МЕРКУЦИО

Две думи само? Защо не прибавите към тях още нещо. Нека бъдат две думи и един удар!

ТИБАЛТ

Стига да искате, господине! Само ми дайте причина!

МЕРКУЦИО

Защо трябва да ви я давам аз? Не смееете ли да си я вземете сам?

ТИБАЛТ

Меркуцио, вие се въртите в кръга на Ромео...

МЕРКУЦИО

Аз се въртя в кръг? Ти за акробати ли ни взимаш? Или за пътуващи музиканти? Ако е така, музиката ни ще подраска ухото ти. Ето моя лък, ето нещо, което ще те накара да потанцуваш! Виж го ти, въртял съм се в кръг!

БЕНВОЛИО

Прекъсвайте таз свада сред площада!
Или да идем настрана, или
да се разделяме! Очи ни гледат!

МЕРКУЦИО

Очи защо са — нека гледат! Ха!
За чуждо удоволствие не мърдам!

Влиза Ромео.

ТИБАЛТ

Пътувай! Ей го моето момче!

МЕРКУЦИО

Момче ще ти е той, щом облече
ливреята ти! Виж, ако ти трябва
да те изпрати в рая, честна дума,
той ще ти каже, че е твой слуга!

ТИБАЛТ

Ромео, обичта, която чувствам,
като те видя, не допуска друго
название за теб освен „подлец“!

РОМЕО

Тибалт, причината, която имам,
да те обичам, усмирява в мен
гнева, уместен при такава дума.
Не съм подлец. Не ме познаваш. Сбогом!

ТИБАЛТ

Обидата не се измива с думи!
Хлапе, обръщай се и шпага вън!

РОМЕО

Тибалт, не помня да съм те обидил.
Към теб, кълна се, ме изпълва обич,
в която ти едва ли ще повярваш,
преди да чуеш нейната причина.
Затуй те моля, драги Капулети —
чието име не ценя по-ниско
от туй на моя род, — не се гневи!

МЕРКУЦИО

О, срамно, подло, хрисимо покорство!
Едно „стокато“ ще го изличи!

Измъква шпага.

Страшилище за мишките, насам!
Кураж, Тибалт!

ТИБАЛТ

Какво от мене искаш?

МЕРКУЦИО

Дребна работа, ваше величество, кралю на мачките! Само един
от деветте ви живота. Ще си поиграя с него като котка с мишка, а
после, според това как се държите, може и да ви избия от тялото
останалите осем. Ще издърпаш ли шпагата си за ушлетата й?

Побързай, че може, преди да си я измъкнал, моята да свирне край твоите уши!

ТИБАЛТ

На твоите услуги!

Измъква шпага.

РОМЕО

Меркуцио, скрий шпагата си!

МЕРКУЦИО

Хайде!

Започвайте! „Пасадото“-то е ваше!

РОМЕО

Бенволио, измъквай шпага! Бързо!

Да ги заставим да се разделят!

Меркуцио, Тибалт, позор и срам!

Спомнете си забраната на княза!

Тибалт, недей! Меркуцио!

Тибалт пробожда Меркуцио изпод ръката на Ромео.

ЕДИН ОТ КАПУЛЕТИТЕ

Тибалт, изчезвай!

Тибалт избягва заедно с другите Капулети.

МЕРКУЦИО

Дявол да ги вземе

и двете ви семейства! Аз съм свършен!

А оня се измъкна тъй, без нищо?

РОМЕО

Ранен ли си, Меркуцио?

МЕРКУЦИО

Тук малко.

Одраскване. Одраска ме котакът.
Но ще ми стигне. Пажът ми къде е?
Магаре, тичай бързо за хирург!

Пажът излиза.

РОМЕО

Не се страхувай! Раната няма да е тежка.

МЕРКУЦИО

Разбира се. Не е дълбока като кладенец, нито широка като черковна врата. Но и такава ми стига. Ще ми свърши работа. Потърсете ме утре и ще намерите бърбивия Меркуцио мълчалив като гроб. Вече съм подреден за оня свят, честна дума! По дяволите двете ви семейства! Да пукне макар това куче, тоя плъх, тоя котарак, който ме одраска така! Самохвалко, негодник, мръсник, който се бие като по книга! А ти за какъв дявол се завря между двама ни? Той ме мушна изпод ръката ти!

РОМЕО

Аз исках да ви разтърва!

МЕРКУЦИО

Бенволио, води ме в някой дом!
Крепи ме, че ще падна! Ах, мръсника!
По дяволите двете ви семейства!
Те ме превърнаха в добра храна
за червеите! Двете ви семейства!...

Излиза заедно с Бенволио.

РОМЕО

Заради мен получи смъртна рана
приятелят ми, сродникът на княза,
а аз мълчах със име, опетнено
от оскърблението на Тибалт;
Тибалт, с когото сме от час роднини!
О, сладка Жулиета, ти размекна
любимия си, твойт чар отвърна
закалката на мъжкия ми дух!

Влиза отново Бенволио.

БЕНВОЛИО

Ромео, о, Ромео, страшна вест!
Меркуцио е мъртъв! Възкачи се
по облачните стъпала духът му,
тъй преждевременно презрял земята!

РОМЕО

Туй черно утро черни дни чертай.
Начало то е на печален край.

Влиза отново Тибалт.

БЕНВОЛИО

Тибалт се връща!

РОМЕО

С тържествуващ вид,
а там Меркуцио лежи убит!
Върви си в небесата, кротък нрав!
Водач бъди ми, огнедишащ гняв!...
Тибалт, вземи си думата „подлец“,
с която ме нарече преди малко!
Душата на Меркуцио витае
все още над главите ни; тя чака,
за да пътува заедно със твойта!

Ти или аз! Един от нас ще трябва
да тръгне с него!

ТИБАЛТ

Ти си му приятел —
ти ще вървиш!

РОМЕО

Това ще каже кой!

Сражават се. Тибалт пада.

БЕНВОЛИО

Ромео, идат хора! Той е мъртъв!
Не стой като вкопан! Ако те хванат,
присъдата на княза ще е смърт!
Не стой така, ти казвам! Бягай, бягай!

РОМЕО

О, аз съм шут в ръцете на Съдбата!

БЕНВОЛИО

Все още тук? Ще бягаш или не?

Ромео излиза.

Влизат Граждани.

ГРАЖДАНИ

Къде е този, който е убил
Меркуцио? Тибалт? Къде е той?

БЕНВОЛИО

Пред вас. Това е вашият Тибалт!

ГРАЖДАНИН

Задържам ви във името на княза!

Ще отговаряте за тази кръв!

Влизат Князът, Монтеки, Капулети, Синьора Монтеки, Синьора Капулети и други.

КНЯЗЪТ

Отново свада? Кой е почнал пръв?

БЕНВОЛИО

Аз мога да разкажа, княже мой,
злочестия развой на този бой.
Пред вас е тоз, от чийто бяс загина
Меркуцио, добрият ви роднина,
Тибалт на име. Него пък, уви,
във равен бой Ромео умъртви.

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Тибалт! Тибалт! Мой племеннико скъп!
Съпруже! Братов синко! Черна скръб!
О, княже справедлив, пред твоя съд
за тази кръв кръв трябва да внесат
Монтеките! О, племеннико мой!

КНЯЗЪТ

Бенволио, свидетелствуй: кой
разпали тази кървава кавга?

БЕНВОЛИО

Тибалт, мъртвешки сън заспал сега.
Ръката на Ромео го срази,
но преди туй устата на Ромео
не малко стори, за да му припомни
нищожността на пламналата свада
и вашето високо недоволство
от тези сблъсквания. Всичко туй,
макар изречено със кротък глас,
благ поглед и препънато коляно,

уви, не спря Тибалтовата ярост
и той насочи острата стомана
в гърдите на Меркуцио. И ето,
нападнатият, не по-малко огнен,
изтегля срещу шпагата му шпага
и отклонил презрително смъртта
с една ръка, със другата я връща
обратно на Тибалт, чиято ловкост
спасява го по чудо. „Стойте! Спрете“ —
отчаяно извика им Ромео
и със ръка, по-бърза от езика,
им блъсна остриетата надолу
и между тях се втурна. Ала в миг
един изпълнен с гняв Тибалтов удар,
изпод ръката му, срази живота
на храбрия Меркуцио. Тибалт
побягна, но след малко пак се върна
към зажаднелия за мъст Ромео
и като две светкавици те двама
се оплетоха във битка. И додето
измъкна шпага, да ги разтърва,
безстрашният Тибалт бе вече мъртъв,
а пък Ромео — впуснал се да бяга.
Ако ви лъжа, да умра веднага!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

И той е от проклетия им род —
на кръвна обич тази реч е плод!
За да убият моя братов син,
те двацет са били, а той — един!
За неговата смърт аз моля, княже,
убиецът със смърт да се накаже!

КНЯЗЪТ

Ала убитият убил е пръв,
а кой ще плаща тази първа кръв?

МОНТЕКИ

Не моят син! Меркуцио и той
другари бяха. За другаря свой
Ромео е отнел онуй, което
и по закона би било отнето —
живота на Тибалт!

КНЯЗЪТ

Затуй тозчас
изгнан да бъде го осъждам аз!
Дотам достигна дивата ви стръв,
че да пролее моя сродна кръв,
но ще ви струва тя такава глоба,
че вий ще я запомните до гроба!
И без молби! Ще бъдат празен звук
Ромео да се маха въвн оттук,
че след часа, във който бъде хванат
не много часове ще му останат!
Трупа вдигнете! Указът ми строг
да се изпълни в едnodневен срок!
Съдът, простил убиеца, убива
и милостта му е немилостива.

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Градината на Капулети.

Влиза Жулиета.

ЖУЛИЕТА

Препускайте по-бързо, огнегриви
коне на Феб^[1]! Ако ви беше шибнал
синът му Фаетон^[2], ленивци, щяхте
да се прибирате на запад вече,
довлекли подир себе си нощта!
О, нощ, съюзнице на любовта,
простри завесата си пред окото
на пътника случаен, за да може
Ромео, несъзрян и неодуман,
да скочи — жарък — в моите ръце!
Любовниците знаят да отслужват
вълшебния си обред, осветени
от собствената своя красота;
а и на сляпата любов подхождаш
най-много ти. Ела, о, скромна нощ,
ела, пазачко строга, в черна дреха,
и научи ме как се губи тази
печелеща игра, в която залог
са две невинности! Във своя мрак,
като с качулка за соколче^[3], скрий ти
таз пърхаща по бузите ми, още
немирна кръв, дордето осмелея
и всичко в любовта за мене стане
най-скромна чистота! Ела, о, нощ!
Ела, Ромео мой! Ела, мой ден
сред тъмна нощ, защото, знам, ще светиш
върху крилете на нощта, по-бял
от утрин сняг върху крило на гарван!

Ела, гальовна, сладка, смугла нощ!
Ела по-бързо и донес ми моя
любим Ромео! А като умре,
на ситнички парченца разпилей го
и той небето ти ще озвезди
така, че всичко живо ще се влюби
във тебе, дивна нощ, и ще престане
да тачи заслепяващото слънце!
Дворец си купих — гледам го отвън.
Той купи мене — има ме насън!
О, този муден ден се точи бавно
като нощта пред празника, на който
детенцето най-сетне ще излезе
във новите си дрешки!... Ей я, иде!

Влиза Дойката с възжена стълба.

Тя връща се от него, а пък който
случайно каже името „Ромео“,
за мен е сладкогласен като ангел!...
Е, казвай, какво ново! Какво носиш?
Въжето ли?

ДОЙКАТА (*хвърля стълбата на земята*)
Да, да, въже за него!

ЖУЛИЕТА
О, Боже! Какво има? Защо кършиш
ръцете си?

ДОЙКАТА
Горкият! Мъртъв! Мъртъв!
Загубени сме, миличка! О, Боже!
Намушкан, умъртвен, убит, издъхнал!

ЖУЛИЕТА
Нима небето може тъй да мрази?

ДОЙКАТА

Небето — не, но твоят мил Ромео,
той може! О, Ромео! О, Ромео!
Кой би си го представил! Как можа!

ЖУЛИЕТА

Защо ме мъчиш, дяволицо дърта!
От изтезание като това
би изревал и пъкълът! Ромео
се е самоубил? Добре ли чух?
Речеш ли „да“, в миг моята звезда
във мрака ще потъне без следа,
защото всички тез „вражда“, „межда“,
„вреда“, „беда“ са до едно чада
на твойто „да“! Не ме мъчи поне!
Умрял ли е? Отвърщай с „да“ и „не“!
Два къси звука, а за мен от тях
зависят скръб и радост, плач и смях!

ДОЙКАТА

Видях му раната! Със тез очи!
Без докачение, ей тука точно!
Труп! Мъртъв труп! Бял, бял като платно!
И целият в съсиреци и кърви!
Като го зърнах, и ми причерня!

ЖУЛИЕТА

О, спри, сърце, внезапно обедняло
до просешка тояга! Във тъмница,
очи, загубили лъча си скъп!
О, да умра! Любима до любим,
на общия ковчег да натежим!

ДОЙКАТА

Тибалт! Тибалт! О, моят пръв любимец!
Възпитан! Благороден! Ах, защо ли
останах жива, мъртъв да те зърна!

ЖУЛИЕТА

Каква е тази бърканица твоя?
Убити са Ромео и Тибалт?
Безценният ми братовчед и още
по-ценният ми мъж? Тръба Господня,
тръби тогава края на света!
Щом те са мъртви, кой ще е останал?

ДОЙКАТА

Тибалт е мъртъв! А Ромео — пратен
в изгнание. Защото той убил е
нещастния Тибалт!

ЖУЛИЕТА

Какво? Ромео
да е пролял Тибалтовата кръв?

ДОЙКАТА

Пролял и още как! Да, той! Той точно!

ЖУЛИЕТА

О, зъб на зла змия зад цъфнал храст!
Ужасен дракон в златна пещера!
Злодей чаровен! Адски херувим!
Овчица с вълчи зъби! Хищен ястреб
с пера на гълъб! Всичко най-презряно
под облика на всичко най-красиво!
Какъв изглеждаше — какъв си бил!
почтен подлец! Светец със пъклен дух!
С какво ще пълниш ада си, природо,
щом дяволските духове заселваш
във рая на такава дивна плът?
Кога тъй грозно слово е било
обвито в тъй изящна подвързия?
Как може подлостта да обитава
такъв дворец?

ДОЙКАТА

В мъжете не търси
ни чест, ни съвест! Всички до един са
двуличници, измамници, лъжци!
Къде е моят Пиетро? Дай да сръбна!
Ох, тези скърби ще ме състарят!
Позор и срам за твоя хубостник!

ЖУЛИЕТА

Да ти излезе пришка на езика!
Съпругът ми не е роден за срам.
Срамът срамува се да се покаже
върху челото му, защото то е
престол, на който би могла да бъде
миропомазана честта, едничка
кралица на вселената! И аз,
див звяр, охулих го!

ДОЙКАТА

Добре, хвали
човека, който е за теб убиец
на братовчед ти!

ЖУЛИЕТА

А какво? Да черня
човека, който е за мен съпруг
пред Бога и света? О, господарю,
кой бедното ти име ще погали,
щом аз, жена ти, го разкъсах тъй
три часа подир сватбата? Защо,
кръвнико, си погубил братовчед ми?
Но той, кръвникът, би погубил теб!
Къде сте рукунали, сълзи-глупачки!
Назад към своите извори! Вий дан сте
на мъката — защо сте се завтекли
към радостта ми? Жив е моят мъж,

когото братовчед ми би убил;
и мъртъв — братовчед ми, който би
убил мъжа ми. Значи, всичко в ред е.
Защо тогава плача? Помня, помня!
По-зла от новината за Тибалт
една-едничка дума ме уби!
О, как бих искала да я забравя,
но тя впечатана е в паметта ми,
подобно пъклен грях във гузна съвест:
„Тибалт е мъртъв, а Ромео — пратен
в изгнание!“ „В изгнание“ — туй само
„в изгнание“ в изгнание изпраща
смъртта на десет хиляди Тибалта!
Тибалтовата смърт ми би донесла
сама не малко скръб, а ако трябва
една беда да иде непременно
с приятелки, за да не ѝ е скучно,
защо подир това „Тибалт е мъртъв“
тя не прибави: „и баща ти също“,
или: „и майка ти“, или направо:
„родителите ти“ — макар и тежка,
туй би била обикновена скръб.
Но след „Тибалт“ това: „Ромео — пратен
в изгнание“ като засада подла,
изскочила и покосила в миг
баща ми, майка ми, Тибалт, Ромео
и Жулиета, всички с един залп!
„Ромео във изгнание“ — о, има
безкрайна гибел, смърт неизброима
във тези думи! Думи нямам аз
такава скръб да изразя на глас!
Къде е татко? Майка ми къде е?

ДОЙКАТА

Където целият ви род жалее
нешащния Тибалт. Да идем там!

ЖУЛИЕТА

Сама върви и с плач трупа му мий!
Като останете без сълзи вий,
все още сълзи аз безкрай ще роня,
защото все в прокуда ще е оня,
когото ще очаквам всеки ден!...
Въже, измами той и теб, и мен:
любовен път от тебе не направи,
а мен вдовица девствена остави!...
Отнес го в стаята ми! Да вървим!
Смъртта ще е за мен жених любим!

ДОЙКАТА

Върви си в стаята! Ще ти докарам
таз нощ Ромео! Да те утеши!
Не чуваш ли? Ще дойде! Той сега е
при брат Лоренцо, тоя твой съпруг!

ЖУЛИЕТА

Да, дай му този пръстен и да знае,
че чакам го за сетно сбогом тук!

Излизат.

[1] Феб (мит.) — друго име на Аполон, едно от главните божества на гръцката митология; бог на слънцето и изкуствата. Неговият образ се слива с този на Хелиос, също бог на слънцето, който бил представян на колесница, дърпана от четворка огненишащи коне, която сутрин възлизала на изток, а вечер се спускала на запад, в Океана. ↑

[2] Фаетон (мит.) — син на Хелиос. Той опитал един ден да кара сам колесницата на баща си, но не удържал огнените ѝ коне и за малко не подпалил земята, за което Зевс го сразил с мълнията си. ↑

[3] „... като с качулка за соколче...“ — Главите на ловните соколи, преди да бъдат пуснати, бивали закривани с нарочни качулки. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В килията на брат Лоренцо.

Влиза Брат Лоренцо.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Излез, излез, уплашени човече!...
Скръбта се влюби в чара ти, Ромео,
нещастieto се венча за теб!

Влиза Ромео.

РОМЕО

Разказвай, отче! Казвай: на какво
осъден съм? Каква злина незнайна
подава ми ръка за запознанство?

БРАТ ЛОРЕНЦО

Да, ти премного се сдружи с бедите.
Съдът на княза каза своята дума.

РОМЕО

И ме изпраща пред съда на Бога?

БРАТ ЛОРЕНЦО

По-мека е присъдата, която
изрече той: изгнание, не смърт.

РОМЕО

Изгнание? Смили се! „Смърт“ кажи!
Изгнанието е за мен по-страшно,
о, сто пъти по-страшно от смъртта!
Изгнание! Това не казвай само!

БРАТ ЛОРЕНЦО

В изгнание, но само от Верона,
а този свят е пъстър и широк!

РОМЕО

О, не! Извън Верона няма свят,
а само скръб, чистилице и ад!
„Изгнание от този град“ — туй значи
„изгнание от този свят“, или
друг начин да се каже „смърт“. С туй свое
„изгнан си“ ти главата ми отсичаш
със златна брадва, радостно усмихнат
на удара ѝ, който ме убива!

БРАТ ЛОРЕНЦО

О, смъртен грях! О, зла неблагодарност!
За твоето деяние законът
предвижда смърт; но благият ни княз
направи изключение от него
и замени с изгнание смъртта,
а ти, слепец, не виждаш милостта му!

РОМЕО

Мъчение — каква ти милост! Дето
е Жулиета, там за мен е раят,
и в него има право да живее
и да я вижда всяко куче, котка,
нищожна мишка; а Ромео — не!
На по-голяма почит са мухите,
които се роят край всяка мърша,
отколкото Ромео. Да, те могат
да кацат върху бялото вълшебство
на нейната ръка и да крадат
нектара свят на скромните ѝ устни,
които сякаш двойно руменят
от свян, че се целуват една друга!

Мухите могат, а Ромео — не!
Ромео е в изгнание. Мухата
върти се покрай нея, а пък мене
ме гонят, както гони се муха!
Изгнан съм аз, а пък мухите имат
свободен достъп във града! И казваш,
изгнание и смърт не са едно?
О, нямаше ли ти по-меко средство
да ме убиеш — остър нож, отрова —
освен това „в изгнание“? Таз дума
и в ада срещат с вой! Ах, как можа
ти, божият служител, мой учител,
наставник, изповедник, утешител,
да ме разкъсаш с грозния й звук!
„В изгнание!“

БРАТ ЛОРЕНЦО

Стой! Чуй ме, луди момко!

РОМЕО

„В изгнание“ — пак туй ще кажеш, зная!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Не, като лек за него ще ти дам
на злите мъки сладостното мляко,
което философия зовем.
В изгнание ти с нея...

РОМЕО

Ето пак
„в изгнание“! По дявола! Дали
таз твоя философия ще може
да ми направи нова Жулиета,
да отмени съда или града
да пренесе в изгнание със мене?
Като не може, дръж си я за теб!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Изглежда, лудите са без уши!

РОМЕО

Когато здравите са без очи!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Не мога ли все пак да поговоря
за твойто положение?

РОМЕО

Не можеш!

За да говориш, трябва да го чувстваш.
Да беше млад и влюбен в Жулиета,
и току-що венчан, да бе убил
роднината й; и да те изпращат,
пламтящ от страст, в изгнание — тогава
могъл би да говориш и да скубеш
косите си и, проснат на земята —
така! — за гроба си да взимаш мярка!

Чука се.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Ромео, ставай! Някой чука! Скрый се!

РОМЕО

Не, никога! Освен ако мъглата
на моите въздишки ме закрие!

Чука се.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Чуй, чукат!... Кой е?... Вдигай се, Ромео!
Ромео, ще те хванат!... Ида!... Ставай!

Чука се.

Върви в читалнята ми!... Ида!... Боже,
какви детинщини!... Минутка само!

Чука се.

Кой чука толкова? Какво ви трябва?

ДОЙКАТА (*отвън*)

Пуснете ме! Дошла съм по поръка
на моята господарка Жулиета!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Добре дошла тогаз!

Влиза Дойката.

ДОЙКАТА

Кажете, отче,
Ромео де е? Де е господарят
на господарката ми?

БРАТ ЛОРЕНЦО

Ей го, проснат,
пиян от своите собствени сълзи.

ДОЙКАТА

Тогава той със нея се покрива
така във всичкото, че ще й влезе
във положението и ще дойде!
О, сродна мъка! Сходство на скръбта!
И тя, горката, също като него
реве и хълца, хълца и реве!...
Вдигнете се! И дръжте се по-твърдо!
Какъв омекнал! Може ли чак толкоз!
Не бива мъж да спада изведнъж
пред трудността, така де!

РОМЕО (*става*)

Дойко, дойко!

ДОЙКАТА

Недейте! Всички ще отдъхнем в гроба!

РОМЕО

За Жулиета ли приказваш ти?
Как тя посрещна станалото? Казвай:
не ме ли смята загрубял убиец,
задето радостта ни опетних
със кръв за нея сродна? Как е? Где е?
Какво невестата ми тайна казва
за нашата разкъсана любов?

ДОЙКАТА

Какво ще каже! Плаче, та се къса —
в постелята се тръшка, скача пак,
пищи: „Тибалт!“ и после с вик: „Ромео!“
се просва възнак!

РОМЕО

Сякаш това име,
изстреляно от смъртоносна цев,
я е убило, както този, който
нарича се с туй име, и уби
роднината! Кажи ми, отче мой,
кажи ми, във коя презряна част
на тялото ми обитава туй
злокобно име, за да го измъкна
от крепостта му!

Измъква шпагата си.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Какво си ти? На вид изглеждаш мъж,
но си плачлив като жена, а буйстваш

със дивото безумие на звяр!
Приличаш и на трите, а това
е неприлично и не ти прилича!
Учудваш ме! Кълна се в своя орден,
че смятах те за по-благоразумен!
Не стига, че уби Тибалт, сега
посягаш и на себе си и с туй
желаеш да убиеш и жената,
живееща единствено чрез тебе!
Въставаш срещу род, земя, небе,
щом — рожба и на трите — се опитваш
да разрушиш единството им в теб!
Позор и срам! От тях ти надарен си
най-щедро с красота, любов и ум,
но като стар лихварин ги използваш
по начин, който знай, не прави чест
на тези красота, любов и ум!
Ти красотата си превръщаш в кукла
от мъртъв восък, като тъй отнемаш
от нея качества на мъжа;
клетвопрестъпна става любовта ти,
като убиваш крехката онази,
която се закле да любиш нежно;
умът ти, най-подир, венецът, който
краси любов и красота, избухва,
зле ползван, във ръцете ти подобно
барутница на неумел войник
и ти загиваш, сине мой, разкъсан
от своето оръжие! Стани!
Стани, човече! Твоята Жулиета
е жива, а за нея преди малко
ти бе умрял от страх. Върви ти, значи!
Тибалт те диреше да те убие,
но ти уби го. Значи, пак върви ти!
Законът, който готвеше ти смърт,
смекчи сърцето си. Върви ти пак!
Цял дъжд от щастие над теб се сипе,

съдбата те ухажва, пременена
в най-скъпите си дрехи, а пък ти
се цупиш като глезена девойка
и бягаш от късмета си! Пази се,
такива като теб завършват зле!
Качи се, както казахте си днеска,
във стаята на своята жена
и утеши я! Само че внимавай,
да не поставят стражата, преди
да си излязъл от града, защото,
преварят ли те, няма да достигнеш
до Мантуа. Когато бъдеш там,
ще потърпиш, додето разгласим
женитбата ви, усмирим враждата,
измолим милосърдие от княза
и те извикаме да се завърнеш
със радост многократно по-голяма
от мъката, с която заминаваш!...
Ти, жено, тръгвай! Нека Жулиета
направи тъй, че всички да си легнат
по-рано днес — скръбта ще ги приспи.
Ромео ще пристигне, тъй кажи й.

ДОЙКАТА

О, Боже, бих стояла цяла нощ
да слушам мъдрости! Голямо нещо
е туй, учеността!... Ще кажа, значи,
на господарката да ви очаква.

РОМЕО

Кажи й! И кажи й, че готов съм
да чуя справедливия й съд.
Дойката тръгва и пак се връща.

ДОЙКАТА

Уф, старост! Този пръстен е от нея.
Вземете го! И не губете време!

Излиза.

РОМЕО

С каква надежда този дар ме огрява!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Върви! На добър път! Повтарям: трябва
таз вечер преди стражата да бъдеш
извън града или пък утре рано
да се измъкнеш преоблечен. Тръгвай!
Докато чакаш в Мантуа, по твоя
прислужник ще ти съобщавам всичко,
което става тук! На добър час!
Е, хайде! Дай ръка, че става късно!

РОМЕО

Цял час тъй аз стоял бих на колене,
ако не бе едно небе пред мене!
Прощавай, отче!

Излиза.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Стая в дома на Капулети.

Влизат Капулети, Синьора Капулети и Парис.

КАПУЛЕТИ

Такава завъртя ни, драги графе,
че нямах случай да говоря с нея.
Те много се обичаха с Тибалт.
А пък и аз обичах го. Съдба!
Какво да правиш, всички ний сме смъртни.
Сега е късно. Легнала е вече.
Признавам, че ако не бяхте вие,
и аз да съм в леглото си от час.

ПАРИС

Да, да, додява, който се годява
в жалейни дни. Синьора, лека нощ!
И поздравете дъщеря си!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

С радост.

А утре сутрин ще говоря с нея.
Сега се е затворила в скръбта си.

КАПУЛЕТИ

Но аз, мой графе, отсега ще дръзна
да ви предложа нейната любов.
Тя волята ми няма да пречупи.
Аз вярвам в туй! Какво ти вярвам — знам го!
Жена, преди да легнеш, навести я
във стаята й — нека чуе вече
за любовта на dragия ни Парис
и затова, че — слушаш ли ме? — в сряда...

Но чакай! Днес какво сме?

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Понеделник.

КАПУЛЕТИ

Как? Понеделник? Хм, тогава сряда е малко рано. Нека е четвъртък. В четвъртък, значи, тя ще се венчае за скъпия ни граф. А вие, синко, готов ли сте? Или да поотложим? Ще бъде скромно. Само между свои. Защото, ако вдигнем шумна сватба тъй скоро след Тибалтовата смърт, ще кажат, че не тачим паметта на сродника си. Половин дузина поканени и толкоз. Във четвъртък. Какво ще кажете?

ПАРИС

О, само туй, че бих искал тоз четвъртък да е утре!

КАПУЛЕТИ

Тогава тръгвайте! Четвъртък, значи... Ти, жено, говори със Жулиета, преди да легнеш, и я подготви за предстоящия ѝ сватбен ден. Доскоро, графе!... Запалете свещи във стаята ми! Толкова е късно, че още малко и ще стане рано! Спокойна нощ!

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

В градината на Капулети.

Горе на прозореца се показват Ромео и Жулиета.

ЖУЛИЕТА

Нима си тръгваш? Има още време
до утрото! Не беше чучулига,
а славей, вярвай, славей туй, което
прониза боязливия ти слух.
Той пее нощем в клонките на нара.
Повярвай, беше славей, мили мой!

РОМЕО

Не, беше чучулигата. Така
звъни вестителката на зората.
Не беше славей. Погледни, любов,
как злобните лъчи поръбват вече
редеещите облаци на изток.
Нощта гаси свещите си и, румен,
денят наднича, вдигнал се на пръсти,
зад планините. Трябва да вървя.
Смърт чака ме, ако остана тук!

ЖУЛИЕТА

Не, туй не е денят. Това е друг,
отделен плам, от слънцето излъхнат,
да те предшества като факлоносец
във пътя ти към Мантуа таз нощ.
Затуй не бързай! Имаш много време!

РОМЕО

Така да бъде! Нека смърт ме вземе!
Щастлив я чакам, щом я искаш ти!

Оназ дрезгавина не е окото
на утрото, а някакъв отблясък
от лунния светлик; тоз вик в небето
чуѝ! Чу ли го? — не е от чучулига,
не, то е славей. Нека той възслави
смъртта, която е добре дошла!...
Да си побъбрим, ангел мой, ела!
Какво ти е? Денят е тъй далече!

ЖУЛИЕТА

Не е! Не е! Върви си! Ден е вече!
И чучулига зла е туй, което
с нестройни крясъци дере небето!
Уж сладкопойна, а какво горчиво
страдание ни носи песента ѝ!
Очи със жабата била сменила^[1] —
да беше разменила и гласа си,
понеже той със своя утрин звук
жестоко ни дели един от друг!
Върви, върви, любими! Вече съмва!

РОМЕО

За други съмва, а за нас се стъмва!

Влиза — откъм стаята — Дойката.

ДОЙКАТА

Жулиета! Ей, Жулиета?

ЖУЛИЕТА

Какво има?

ДОЙКАТА

След малко майка ти ще бъде тук!
Навън е светло! Миличка, внимавай!

Излиза.

ЖУЛИЕТА

Тогава: ден, ела! Живот, прощавай!

РОМЕО

Една целувка и се спускам, мила!

ЖУЛИЕТА

И тъй да ме напуснеш имаш сила,
о, мой любовнико, съпруге мой!
Пиши ми всеки ден от всеки час!
Да, тъй го казвам, тъй като без тебе
в минутката ще има много дни!
По тази сметка аз ще съм старица,
когато се завърнеш!

РОМЕО

Сбогом, скъпа!

При всеки сгоден случай занапред
от мен ще имаш вести и привет!

ЖУЛИЕТА

Ах, вярваш ли, че ще се видим пак?

РОМЕО

Разбира се! И някой ден с усмивка
ще си припомним за тези сълзи.

ЖУЛИЕТА

О, Господи! Предчувствувам беда!
Като те гледам в тъмното там долу,
приличаш на мъртвец във черен гроб!
Изглеждаш ли ми тъй или си бледен?

РОМЕО

И ти си бледна. Мъката ни пие,

затуй приличаме на мъртви ние.
Прощавай!

Излиза.

ЖУЛИЕТА

Съдба, наричат те непостоянна —
защо тогава постоянно мъчиш
тоз, който ми се кле във постоянство?
Бъди непостоянна и когато
при тебе постои ден-два, пусни го
за постоянно тук!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ *(отвън)*

Не спиш ли, дъще?

ЖУЛИЕТА

Кой вика? Боже! Майка ми! Дали
не си е още легнала, или
е вече станала? Защо ли иде?

Влиза Синьора Капулети.

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Какво ти има, дъще?

ЖУЛИЕТА

Зле съм, майко.

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

За братовчед си още лееш сълзи?
С тях гроба му ти няма да размиеш.
Спри! Малко плач е знак за много обич
но много плач е знак за малко ум.

ЖУЛИЕТА

Бе близък мой тоз, който ме напусна;
затуй аз плача!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Няма с плач да върнеш
напусналия те!

ЖУЛИЕТА

И затова
плачът не ме напуска!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Знам те, плачеш
не толкоз за Тибалт, а затова, че
злодеят, който го уби, е жив!

ЖУЛИЕТА

Какъв злодей?

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Ромео! Как „какъв“!

ЖУЛИЕТА (*настрани*)

„Ромео“ и „злодей“ са разделени
от цяла бездна!... Бог да му прости!
Прощавам му от все сърце. И все пак
друг никой тъй сърцето ми не мъчи!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Защото знаеш, че живее нейде!

ЖУЛИЕТА

А е далеч от моите ръце!
Да трябваше аз само да му плащам!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Ще му платим, бъди спокойна, дъще!

Сега във Мантуа живее той —
аз там ще пратя свой доверен, който
с такова питие ще го почерпи,
че той ще иде сигурно и бързо
на гости на Тибалт; а туй, аз вярвам,
ще те задоволи.

ЖУЛИЕТА

Да, аз не мога
да се почувствувам задоволена,
преди да съм видяла тук до мен
Ромео... Мъртъв!... Мъртъв е духът ми,
заради близкия ми, майко моя!
Вий намерете ми човека само,
пък аз отровата ще му приготвя
такава, че когато я приеме,
Ромео да заспи спокоен сън!
Как мразя да дочувам това име
и да не мога да излея тази
любов, която на Тибалт дължа,
върху едва разцъфналото тяло
на този, който го е умъртвил!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

От тебе средството, от мен човека.
Но аз ти нося радост, дъще моя!

ЖУЛИЕТА

Навреме ще е тя сред толкоз скръб.
Каква е? Съобщете ми я, майко!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Какъв грижлив родител имаш, дъще!
Скръбта ти за да пръсне, той ти готви
нечакан празник, за какъвто, вярвай,
не сме мечтали нито ти, ни аз!

ЖУЛИЕТА

Наистина ли? И какъв е той?

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

В четвъртък сутрин знатният и хубав
граф Парис ще те придружи във храма
на Свети Петър, за да те направи
във него своя радостна съпруга!

ЖУЛИЕТА

Пък аз кълна се в храма и в светеца,
че ще се радвам да си вземе друга!
Защо е нужно да се бърза толкоз?
Не е отворил дума за годеж,
а вече ще ме води пред олтара!
Кажете на баща ми, скъпа майко,
че аз не ща да се омъжвам още
и че, повярвайте, бих предпочела
Ромео — към когото аз си зная
какво изпитвам! — пред един такъв
граф Парис! Няма що, чудесен празник

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Баща ти иде! Нека сам те чуе!
Ще те научи той да се опъваш!

Влизат Капулети и Дойката.

КАПУЛЕТИ

При залез-слънце чести и понятни
са капките роса, но — Боже мой! —
откак залезе слънцето на брат ни,
проля ти, дъще моя, дъжд-порой!
Е, стига вече! Сякаш водоскок!
Преставай, хайде! Уж такава дребна,
а в теб се крие цяла морска буря:

очите ти море са, непрестанно
във приливи и отливи на сълзи;
прилично на злочеста платноходка
е тялото ти, плаващо сред тях;
а — вихри сякаш — твоите въздишки
ведно с вълните ще те съкрушат,
ако във кратко време не настъпи
спасително затишие!... Ти, майко,
предаде ли й волята ни, а?

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Предадох я, но тя не ще да знае!
За гроба си дано да се венчае!

КАПУЛЕТИ

Какво? Какво? Я, повтори го пак?
Не ще да знае ли? Не се гордее?
Не ни е благодарна за това, че
на недостойна като нейна милост
намерили сме тъй достоен мъж?

ЖУЛИЕТА

Не, горда — не, но благодарна — да.
Със лошото не мога да съм горда,
но благодарна съм ви, като зная,
че с него сте ми мислили доброто.

КАПУЛЕТИ

Я, пак да чуя! Как? Я, как го рече!
Ще ми предава логики на мене!
Била ни благодарна, но не горда!
„Не мога — мога!“ Хубостница недна!
Тез твои „благодарни-млагодарни“
и „горди-морди“ да ги прекратиш,
красавице, и тез краченца виж
да са готови, за да те докарат
четвъртък в черква, че ако не,

ще те закарам в клетката, в която
развеждат курвите! Вън, мършо бледа!
Марш, вощеницо!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Стига! Полудял сте!

ЖУЛИЕТА

На колене ви умолявам, татко!
Изслушайте ме! Само една дума!

КАПУЛЕТИ

Развратница! Върви да се обесиш,
пачавра със пачавра! И повтарям:
за черквата готви се или хич
недей ми се явява пред очите!
Мълчи! Не говори! Не възразявай!
Че както ме сърбят ръцете!... Жено,
оплаквахме се, че с едничка рожба
небето беше ни благословило,
а то излезе, че и тя е много
и че били сме прокълнати с нея!
Марш, кучка с кучка!

ДОЙКАТА

Грехота е, дето
така наричате я, господарю!
Да я закриля Господ!

КАПУЛЕТИ

Виж я ти,
Синьора Мъдрост! Бягай да клюкарстваш
със сватите си!

ДОЙКАТА

Че какво съм рекла?

КАПУЛЕТИ

Ах, Господи!...

ДОЙКАТА

Човек да не продума!

КАПУЛЕТИ

Тук ще мълчиш! Раздавай ум на чашка
със стринките си!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Мъжо, прекалихте!

КАПУЛЕТИ

Свето причастие! Ще полудея!
По всяко време — час, минутка, миг —
на работа, сред отдих, денем, нощем,
във общество и сам, едно съм мислил:
да я омъжа! И сега, когато
съм й намерил благородник, знатен,
заможен, млад и който, освен туй,
е пълен — нещо повече — натъпкан
със качества, изобщо мъж-мечта,
да вземе тази кукла, тази цивра
да вика: „Не го искам за съпруг“,
„Не ми харесва“, „Още ми е рано“,
„Простете ми.“ Аз ще ти дам едно
„Простете ми“, ако не се оправиш!
Ще те изпратя тебе да пасеш,
където щеш, но не във моя дом!
Ти ме познаваш, аз не се шегувам!
Опичай си ума! Четвъртък ей го:
ако желаеш да те имам своя,
ще бъдеш тъй добра да вземеш тоя,
когото съм избрал; ако ли не,
ще съм без жал, дори на колене
да ми се молиш! Не! Кради, проси,

пукни сред път или се обеси —
аз няма никога да те призная
за своя дъщеря и няма толкоз
от моите имоти да ти дам!
Помни ми думата и размисли си,
защото аз ще знам да я сдържа!

Излиза.

ЖУЛИЕТА

О, няма ли над облаците милост,
която да надникне в мойта скръб?
Не ме отблъсквайте, о, майко моя!
Поотложете сватбата за месец,
за седмица! Ако това не може,
то застелете брачното ми ложе
във гробницата, дето спи Тибалт!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Недей ми говори! Не те познавам!
Прави каквото щеш! Аз скъсвам с теб!

Излиза.

ЖУЛИЕТА

О, Боже! Дойчице, какво да правя?
Съвет ми дай: мъжът ми е тук долу,
а мойта клетва — горе. Само той,
оставяйки земята, би могъл
оттам да ми я спусне, не дай Боже!
Ах, посъветвай ме! Защо небето
прилага толкова ужасни клопки
за същества тъй слаби като мен!
Каж ми нещо! Нямах ли една
утеха малка?

ДОЙКАТА

Имам! Как да нямам!

Ромео е в изгнание и аз
главата си залагам, ако той
посмее да се върне да те иска!
Най-много да довтаса тука скришом.
И тъй като понеже е така,
то, мене ако питаш, взимай графа!
Мъж и оттатък! Тоя твой Ромео
пред него е парцал! Как само стреля
със погледа, ще кажеш: млад орел!
Да пукна, ако тоя втори брак
не е късмет за теб, защото графът
къде-къде е по-добър от твоя
предишен мъж! И после той е мъртъв,
или ако не е — все туй, защото
не върши работа, макар и жив!

ЖУЛИЕТА

Кажи ми, от сърце ли ми говориш?

ДОЙКАТА

И от душа! Ако те лъжа, нека
отида в ада!

ЖУЛИЕТА

Чул те Господ!

ДОЙКАТА

Как?

ЖУЛИЕТА

Ти даде ми надежда и аз искам
небето да се вслуша в твоите думи.
Върви при майка ми и й кажи,
че съм отишла да се изповядам
при брат Лоренцо за това, че днеска

ядосах татко.

ДОЙКАТА

Хубаво! Отивам!

Излиза.

ЖУЛИЕТА

Проклетата врачка! Дяволица гнъсна!
Кое е по-греховно: че ме кара
да изменя на брачната си клетва
или че хули моя мъж с езика,
със който го разхвалваше преди?
Ще ме съветва! Отсега нататък
далеч от мен! Отивам при отца.
Без цяр ако се върна и оттам,
да си отида от света ще знам!

Излиза.

[1] „... Очи със жабата била сменила...“ — Понеже жабата има големи очи, а чучулигата — малки, народното поверие казвало, че те са се разменили. Жулиета би желала да чуе вечерното квакане на жабите вместо песента на утринната чучулига. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В килията на брат Лоренцо.

Влизат Брат Лоренцо и граф Парис.

БРАТ ЛОРЕНЦО

В четвъртък? Много скоро, господине!

ПАРИС

Тъй иска тъстът ми, а аз не ща
на бързането му да преча с бавност.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Но казвате, че вам не е известно
какво тя мисли. Туй не е добро.

ПАРИС

Тя тъй без мярка плаче за Тибалт,
че нямах как за обич да продумам.
Венера, отче, мъчно се усмихва
в почернен дом. Но нейният баща,
боейки се, че младата й скръб
добива застрашителни размери,
разумно пожела да спре потопа
на сълзите й, който се надига
в самотността и може би ще спадне
в задружния съпружески живот.
Сега узнахте, отче, защо трябва
да ускорите нашата венчавка.

БРАТ ЛОРЕНЦО (настрани)

Бих искал да не зная защо трябва
да я забавя!... Ето я и нея!

Влиза Жулиета.

ПАРИС

Добрутро, моя прелестна невясто!

ЖУЛИЕТА

Такава ще ви бъда пред олтара.

ПАРИС

В четвъртък и това ще стане, драга!

ЖУЛИЕТА

Ако е писано.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Виж, туй е вярно!

ПАРИС

На изповед ли идеш при отца?

ЖУЛИЕТА

Не искайте да ви се изповядвам!

ПАРИС

Признай пред него, че обичаш мен!

ЖУЛИЕТА

Отдавна знае той кого обичам.

ПАРИС

Щастливецът съм аз, нали е тъй?

ЖУЛИЕТА

Ако е тъй, добре е да го чуе
отецът не пред вашето лице.

ПАРИС

Но твоето лице повяхва в сълзи!

ЖУЛИЕТА

Сълзите няма да му навредят —
то никога не е било красиво.

ПАРИС

С тез думи ти обиждаш го по-тежко
отколкото уврежда го плачът ти!

ЖУЛИЕТА

Обида няма в истината, графе,
и аз си му я казвам във лицето.

ПАРИС

Но то след малко няма да е твое!

ЖУЛИЕТА

То и сега не ми принадлежи!...
Свободен ли сте вече, благи отче,
или да дойда пак подир вечерня?

БРАТ ЛОРЕНЦО

Свободен съм, умислена ми дъще.
Ще извинявате, любезни графе!...

ПАРИС

Опазил Бог, да ви попреча с нещо
на святата беседа! Жулиета,
в четвъртък сутринта ще ви разбудя.
От мен вземете таз целувка свята!

Излиза.

ЖУЛИЕТА

Ах, бързо, отче, затвори вратата

и тук ела, да плачеш с мен, нещастна,
без помощ, без надежда, без утеха!

БРАТ ЛОРЕНЦО

О, Жулиета, зная твойта мъка.
И моята глава не я побира!
Узнах, че твоят татко е решил
да те венчае с графа във четвъртък!

ЖУЛИЕТА

Не казвай, че го знаеш, щом не знаеш
да кажеш как да го предотвратя!
Ако във твоя разум няма помощ,
кажи, че в мойта твърдост има разум,
и аз ще си помогна с този нож!
Бог двете ни сърца във обич сплете,
ти в брачна връзка свърза ни ръцете;
и знай, пресвети отче, че преди
ръката ми нов подпис да постави,
преди сърцето ми да се отметне,
туй тук предателството им ще спре.
Затуй от своя многодетен опит
дири съвет, че инак между мен
и невъзможното тоз хладен съдник
без бавене ще разреши въпроса,
от който твойта възраст и изкуство
не са могли да ми посочат изход.
Не се бави! Жадувам да изчезна,
щом ползата от теб е безполезна!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Не бързай, дъще! Виждам лъч надежда,
но нейният успех е свързан с план
отчаян като случая, от който
той сам е излаз: щом намериш сили
да се убиеш, за да не приемеш
венчилото с граф Парис, вероятно

ще имаш смелостта да се подложиш
на нещо друго, близко до смъртта.
Готова ли си? Ако да, кажи ми,
и мисля, че ще имам лек за теб.

ЖУЛИЕТА

О, заповядай ми, и аз ще скоча
от най-висока кула; изпрати ме
в свърталището на крадци среднощни;
мушни ме във гнездо на пепелянки;
с верига прикови ме към стръвница;
спусни ме в костница, догоре пълна
с пицали и със черепи беззъби,
или във пресен гроб, под общ саван
с покойника; да, всички тези неща —
които нявга, само споменати,
са ме изпълвали със страх — сега,
кажи ми само, и ще ги извърша
без колебание, за да остана
съпруга на любимия си мъж!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Тогава чуй: иди си у дома,
кажи на своите, че приемаш графа
и дай си весел вид. А вечерта
пред сватбата ви — тоест утре вечер —
предлог си намери да си самичка,
когато ще си лягаш, и недей
да пускаш дойката да спи при теб.
Дръж тази стъкленичка и в леглото
изпий ѝ съдържимото до капка!
Щом сториш го, по всичките ти жили
ще протече студен и сънен ток;
размереният удар на сърцето
ще се забави; пулсът ти ще спре;
ни дишане, ни топлина ще казват,
че жива си: трендафилът на твоите

страни и устни ще повехне в миг
до цвят на пепел и ще се затворят
прозорците на твоите очи
като при смърт; във трупна вкочанялост
ще бъдат крайниците ти — и тъй ще спиш
четирсет и два часа, след което
като от сладък сън ще се събудиш.
Така, на утрото, когато дойде
женихът да те вземе, ти ще бъдеш
все още мъртва, и по обичая
в разкошни дрехи и в открит ковчег
ще те положат в гробницата древна
на Капулетите. А дотогава
аз вече ще съм писал на Ромео
за плана ни и той ще дойде тук,
за да присъствува със мен на твойто
пробуждане и да те отведе
във Мантуа преди зори. Така
лекът ми от срама ще те опази,
ако не се пречупи твърдостта ти
от нерешителност и женски страх.

ЖУЛИЕТА

О, дай го! Дай! За страх не говори!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Вземи го! Тръгвай и бъди безстрашна!
Пък аз ще пратя по един монах
писмо във Мантуа до твоя мъж.

ЖУЛИЕТА

Любов, ти дай ми своята сила скрита,
а силата ще ми даде защита!
Прощавай, отче!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Зала в дома на Капулети.

Влизат Капулети. Синьора Капулети, Дойката и Слуги.

КАПУЛЕТИ

Върви и ги кани по този списък!

Първи слуга излиза.

Ти бягай да намериш двайсетина
най-опитни готвачи! И внимавай!

ВТОРИ СЛУГА

Знам ги на пръсти, господарю! А които не знам, ще ги подложа
на пръстната проба.

КАПУЛЕТИ

Каква е тази проба?

ВТОРИ СЛУГА

Ами нали се казва: „Лош готвач пръсти не облизва.“ Който не си
облизва пръстите, няма да го взема!

КАПУЛЕТИ

Хайде, върви!

Втори слуга излиза.

Май няма да успееме със всичко.
Къде е Жулиета? При монаха?

ДОЙКАТА

На изповед при него, господарю.

КАПУЛЕТИ

Това е хубаво. Дано я вкара

във пътя, тази щура твърдоглавка!

Влиза Жулиета.

ДОЙКАТА

Пристига, ей я! И каква засмяна!

КАПУЛЕТИ

Къде се губи, малка инатчийке?

ЖУЛИЕТА

Където се научих да се кая
за упоритото си непокорство
към вас и волята ви. Брат Лоренцо
ми нареди да ви поискам прошка
на колене. Простете, господарю!
От днес нататъка ще се оставям
да бъда направлявана от вас.

КАПУЛЕТИ

Ти бягай, съобщи това на графа!
Тоз възел ще го стегнем още утре!

ЖУЛИЕТА

Аз срещнах графа при отец Лоренцо
и в рамките на скромността му дадох
да разбере сърдечното ми чувство.

КАПУЛЕТИ

Виж, туй ме радва! Хубаво! Вдигни се!
Тъй трябва!... Казах, бягайте за графа!
Да дойде бързо! Още ли сте тука?...
Да, този брат е истински светец.
Верона цяла му е задължена!

ЖУЛИЕТА

Ще дойдеш ли във стаята ми, дойке,
да ми помогнеш да реша кой накит
да сложа утре?

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Вдругиден, не утре.
Защо е нужно да се бърза толкоз?

КАПУЛЕТИ

Не, утре, утре! Тръгвай с нея, старо!

Жулиета и Дойката излизат.

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Кога ще се приготвим? Вече нощ е!

КАПУЛЕТИ

Бъди спокойна! Като се запретна,
набързо ще сколасаме със всичко!
Ти помогни й в избора на дреха,
пък аз ще мина тази нощ без сън.
Сега ще видиш!... Този път аз сам
ще домакинствам!... Хей... Кой са тези?
Е, нищо! Ще отскоча сам да кажа
на графа, че венчавката е утре.
Олекна ми, откакто се разбра, че
омекна нравът на това глупаче!

Излизат

ТРЕТА СЦЕНА

В стаята на Жулиета.

Влизат Жулиета и Дойката.

ЖУЛИЕТА

Да, тази рокля най-ще ми отива,
но, моля ти се, мила, остави ме
таз нощ сама! Аз трябва да отправя
безброй молитви към небето горе,
дордето го склоня да се усмихне
към моята душа, която — знаеш —
е грешна и почернена от срам!

Влиза Синьора Капулети.

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Заети ли сте? Трябва ли ви помощ?

ЖУЛИЕТА

Не, майко моя. Вече имам всичко,
което ми е нужно. Ще ви моля
таз нощ да ме оставите сама.
Вземете дойката, да ви помогне,
защото сигурна съм, че до утре
миг няма да се спрете.

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Лека нощ!

Спокоен отдых, мила! Той ти трябва.

Излиза заедно с Дойката.

ЖУЛИЕТА

Прощавайте! Бог знай кога със вас
отново ще се срещнем. Ах, усещам
по жилите ми да минава вече
ужасен хлад, от който прималявам!
Ще ги извикам да ми вдъхнат смелост!
Ей, дойке!... Но защо ли ми е тя?
Ела, о, стъкленичко!
Ами ако изобщо не подейства?
Ще трябва да отида пред олтара!
Не, ти ще ме спасиш! До мен легни!

Поставя до себе си кинжала.

Какво ли пък, ако във нея има
отрова, със която този старец
желае хитро да убие мен,
за да не бъде сам опозорен,
задето ни е свързал със Ромео?
Възможно е! Не, не, не е възможно!
Цял свят го знае като свят човек!
Ами ако събудя се самичка
от смъртния си сън, преди Ромео
да е дошъл да ме освободи?
О, грозна мисъл! Зная, ще умра
от задушаване в онази дупка,
в която сигурно не влиза лъх
свободен въздух! Пък и да намеря
какво да дишам, няма ли, когато
представя си, сред нощ и смърт, че съм
във древното вместилище, в което
са сбрани костите на всички мои
предци, погребвани от векове;
в което, току-що положен, гние
под бял покров убитият Тибалт;
в което — казват — призраци среднощ
излизали... о, няма ли, когато
се съживя сред миризми на гнилоч

и писъци, подобни на онези
на мандрагората^[1], които — казват —
довеждали хората до лудост...
О, няма ли сред целия този ужас
да се побъркам и да затанцувам
над костите на своите деди,
да раздера покрива на Тибалт
и с кокала на някой свой прадедо
да пръсна полуделия си мозък?
О, виждам братовчед си да преследва
виновника за неговата смърт!
Стой, стой! Тибалт! Ромео, бягай, бягай!
За тебе пия, о, любими мой!

Пада в леглото си.

^[1] *Мандрагора* — Според поверието корените на това екзотично растение, на което били приписвани различни целебни и магически свойства, имали форма на човешко тяло и стенели при изскубване. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Зала в дома на Капулети.

Влизат Синьора Капулети и Дойката.

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

На, дръж ключовете, донес подправки!

ДОЙКАТА

Сладкарят иска дюли и фурми.

Влиза Капулети.

КАПУЛЕТИ

По-бързо! Вторите петли пропяха!
Минава три — камбаната удари!
Анджелика, недей пести месото
във баничките!

ДОЙКАТА

Я си полегнете!
Какво току се пъхате навред!
А утре ще сте болен!

КАПУЛЕТИ

Ти не бой се!
Друг път по цели нощи не съм мигвал
и нищо ми е нямало!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Да, знаем,
мишкувал сте, ала сега ще спите,
защото вашата жена не спи!

Излиза заедно с Дойката.

КАПУЛЕТИ

Жена ревнива здравето разбива!

Влизат Слуги, които носят кошници, дърва.

Какво е туй?

ПЪРВИ СЛУГА

Не зная, господарю.

За кухнята там нещо.

КАПУЛЕТИ

Бърже, бърже!

Първи слуга излиза.

Това не са дърва! Върви за сухи!

Попитай Пиетро, той ги знае де са.

ВТОРИ СЛУГА

Тя, моята глава, е, господарю,
по дървената част. И сам ще мога!

КАПУЛЕТИ

Добре го рече! Духовит простак!

Ще те направя главен дървеняк!

Но бързай, че да няма дървен господ!

Втори слуга излиза.

Брей, съмва вече! Графът, току-виж,
пристигнал с музиката!

Чува се музика.

Ей го, на!

Хей, жено! Дойке! Глухи ли сте? Идат!

Влиза отново Дойката.

Буди Жулиета! Помогни й бързо

да се докара! Аз ще поприказвам
със младоженеца. Не се влачи!
Той вече е пред къщи! Бързай, бързай!

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

В стаята на Жулиета.

Влиза Дойката.

ДОЙКАТА

Хей, господарко! Жулиета! Жули!
И как дълбоко е заспала само!
Да ти е жал да я събудиш просто!...
Хей, агънце! Сънливке! Хайде, ставай,
че сватбата те чака!... Нито дума!
Ха, запасяваш се! И умно правиш,
защото гарантирам ти, че графът
решил е — хе, и бас държа, че твърдо! —
минутка да не ти даде за сън
през идващата нощ!... Прости ми, Боже!
Уста греховна!... Колко здраво спи!
Но трябва да я будя... Жулиета!
Хей, Жулиета! Е, щом искаш, нека
да те завари графът, както спиш.
Внимавай само да не ти... О, Боже!
Облечена! И с дрехите в леглото!
Макар насила, но ще я събудя...
Хей, ставай! Жулиета! Жулиета!
О, Боже! Помощ! Мъртва! Помощ! Мъртва!
О, да не бях се раждала! О, малко
да сръбна! Господарю! Господарко!

Влиза Синьора Капулети.

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Защо крещиш така?

ДОЙКАТА

О, черен ден!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Какво е станало?

ДОЙКАТА

О, вижте, вижте!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Детето ми! Животът ми! О, Боже!

О, събуди се! Отвори очи!

Върни се към живота или аз

ще дойда с тебе! Помощ!... Викай помощ!

Влиза Капулети.

КАПУЛЕТИ

Къде е дъщеря ти? Графът чака!

ДОЙКАТА

Отиде си! Предала дух, горката!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Умряла е! Умряла е! О, Боже!

КАПУЛЕТИ

Какво говорите, бе? Я да видя!

О, Господи! Студена като лед!

Вдървила се е! Пулсът ѝ не бие!

Животът е напуснал тези устни!

Смъртта студена като ранен скреж
попарила е скъпото ни цвете!

ДОЙКАТА

О, черен ден!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

О, неизмерна скръб!

КАПУЛЕТИ

О, скръб, която караш ме да викам,
а стисваш гърлото ми да немее!

Влизат Брат Лоренцо, Граф Парис и свирачи.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Готова ли е булката за черква?

КАПУЛЕТИ

Да иде — да, но не и да се върне!
О, сине мой, в предсватбената нощ
Смъртта преспа със твоята невеста!
Да, оня, костеливият с косата,
те изпревари и отне цвета
на годеницата ти и ми стана
омразен зет, ненавистен наследник!
Да, той сега празнува сватба с нея,
а аз умирам и ще завеща
живот, имот, каквото имах — нему!

ПАРИС

Затуй ли тъй жадувах тази утрин,
та тази гледка тя да ми дари?

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Проклет, злочест, омразен, пъклен ден!
Час, най-злочест от всички часове,
които времето е извървяло
във морния си друм! Едно ми беше,
единствено за радост и разтуха,
и ето че смъртта ми го отне!

ДОЙКАТА

О, мъка, мъка! О, ужасна мъка!
О, черен ден! Най-черният от всички,
които виждала съм досега!
Отде се взе, о, зъл, омразен, грозен,
невиждан до ден-днешен черен ден!

ПАРИС

О, аз — презрян, оплют, разбит, отритнат!
Омразна смърт, от тебе изпреварен,
ограбен подло! Моя невъзвратна!
Без теб, живот, животът ми е смърт!

КАПУЛЕТИ

О, аз — осмян, сломен, убит, погребан!
О, злополучен миг, защо дойде
да хвърлиш в мрак сияйния ни празник?
О, чедо мое! О, нещастна моя!
О, няма го детето ми! О, с него
погребва Бог последната ми радост!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Достатъчно! Скръбта ви става срамна!
Не воля давайки на шумни вопли,
неволя се лекува! Таз девойка
принадлежеше вам и на небето.
Сега небето има я изцяло —
и по-добре за нея. От смъртта
вий свойто не увардихте, а горе
небето свойта част от нея пази
за вечни времена. За вас бе рай
да се издига тя все по-високо,
а ето ви, че плачете, когато
е литнала над облаците в рая!
Зле любите я, щом от скръб сте луди,
защото тя е във блаженство. Знайте,

щастливи са не тез, които дълго
живеят на света, а тез, които
напускат го в предчувствие на радост.
Изтрийте сълзите си, поръсете
със розмарин прекрасното ѝ тяло
и нека — както иска обичаят, —
я отнесем облечена най-скъпо
във храма Божи! Пред такава смърт
природата сълзи обилни лее,
но на плача ѝ разумът се смее!

КАПУЛЕТИ

Коего бе за обряда венчален
за обред ще послужи погребален —
свирачите ще свирят скръбни химни,
гощавката ще стане тъжен помен,
смехът ще се превърне в горки вопли,
венците ще закичат гробен камък,
наопаки ще се обърне всичко!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Синьоре, влезте си! И вий, синьора!
Вий, графе, също! Всички сбрани тука
да се приготвят, за да изпроводят
покойната до вечния ѝ дом —
и тъй небето ви обръща гръб,
не го гневете с неразумна скръб!

Излизат всички освен Дойката и Свирачите.

ПЪРВИ СВИРАЧ

Май трябва да се вдигаме оттука.

ДОЙКАТА

Да, да, вървете си — сами видяхте,
че сватбата завърши злополучно!

Излиза.

ПЪРВИ СВИРАЧ

Ами зло е, като нищо не бе получено!

Влиза Пиетро.

ПИЕТРО

Свирачи! Хей, свирачи! „Весело сърце“! Ако ми желаете доброто, изсвирете ми „Весело сърце“!

ПЪРВИ СВИРАЧ

Защо „Весело сърце“?

ПИЕТРО

Защото всичко в мен пее „Сърцето ми е скръбно!“. О, изсвирете ми някоя игривичка елегия, да ме развесели!

ПЪРВИ СВИРАЧ

Никакви елегии! Сега не е време за музика.

ПИЕТРО

Значи, няма да свирите, а?

ПЪРВИ СВИРАЧ

Няма.

ПИЕТРО

Тогава ще ви дам, което ви се полага.

ПЪРВИ СВИРАЧ

Колко?

ПИЕТРО

Всичко без остатък, само че не в жълтици, а в ритници. Защото досега не съм чувал такова невярно свирене!

ПЪРВИ СВИРАЧ

Пък аз не съм виждал такова лакейско носовирене!

ПИЕТРО

Тогава ще почувстваш лакейския ми нож върху кожата си! Ще те направя само на четвъртинки и осминки! Ще ти свиря „до-ре-ми“, докато ре-внеш: ми-лост!

ПЪРВИ СВИРАЧ

Пък аз ще ти изпея такова „сол-си-ла“, че да ти излезе сол-ено, си-не ла-кейски!

ВТОРИ СВИРАЧ

Я си скрий острия нож и измъкни острия си ум! Почвай, да те видим!

ПИЕТРО

Добре! И без нож ще ви направя на тънки резенчета! Дръжте се!

„Когато мъка тягостна и скучна
обхване ни във своя тъжен плен,
едничка музиката среброзвучна...“

Ха сега де! Кой ще каже защо е „среброзвучна“? Защо точно „сребро...“, а не друго? Какво ще кажеш ти, Симон — Котешко черво?

ПЪРВИ СВИРАЧ

Ами че защото звукът на сребро е добър за ухото.

ПИЕТРО

Не е лошо! А ти какво ще кажеш, Хю — Конски косъм?

ВТОРИ СВИРАЧ

„Среброзвучна“, защото звучи зарад сребро.

ПИЕТРО

И това не беше лошо! А ти какво ще кажеш, Джеймс — Кучи вой?

ТРЕТИ СВИРАЧ

Ами не знам какво да кажа.

ПИЕТРО

О, прощавай, забравих, че ти си певецът! Добре, ще кажа аз отговора вместо теб. Казва се така, защото някои музиканти, като не получат сребро, да им звучи в джобовете, и тогава мъка тягостна и скучна обхване ги във своя тъжен плен...

„... едничка музиката среброзвучна
повдига им духа опечален!“

Излиза.

ПЪРВИ МУЗИКАНТ

Пустият му хитрец, да пукне макар!

ВТОРИ МУЗИКАНТ

Зарежи го! Хайде да влезем! Ще изчакаме опечалените и ще си хапнем за Бог да прости!

Излизат.

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица в Мантуа.

Влиза Ромео.

РОМЕО

Кълна се, ако трябва да се вярва
на блазнеците сънища, на път са
приятни вести. Малкият тиран
на моето сърце е седнал весел,
люлеейки крачка, на своя трон
и чудна лекота цял ден ме носи
на педя от земята! Боже мой,
сънувах, че съм мъртъв — странен сън:
уж мъртъв, а съзнавах го! — и ето,
любимата ми дойде и с целувка
ми вдъхна жива сила и аз станах
и се почувствах като император!
Каква ли сладост крие любовта
в действителност, щом сянката ѝ само
е толкоз сладка!

Влиза Балтазар.

Вести от Верона!

Разказвай, Балтазар! Навярно носиш
писмо от брат Лоренцо? Как е мойта
любима Жулиета? А баща ми?
Жена ми как е? Питам пак, защото,
щом тя добре е, всичко е добре!

БАЛТАЗАР

Тогаз кажете, че добре е всичко,
защото вече е добре и тя.
Прекрасната ѝ плът е под земята,

безплътният ѝ дух — във небесата!
Видях, като я вмъквах с ковчега
в семейната им гробница и бързо
насам препуснах, за да ви го кажа.
Поръчахте ми да ви нося вести —
простете ми, че първата е таз!

РОМЕО

Какво говориш?... О, тогава аз,
звезди планети, викам ви на бой!...
Ти знаеш де живея — донеси ми
хартия и перо! И наеми
коне веднага! Тръгваме таз нощ!

БАЛТАЗАР

Недейте бърза, господарю мой!
Тоз бледен лик, тоз поглед предвещават
нещастия!

РОМЕО

Мълчи! Какво разбираш!
Върви и направи каквото казах!
Не носиш ли писмо от брат Лоренцо?

БАЛТАЗАР

Не, господарю.

РОМЕО

Нищо. Хайде, тръгвай!
Помпи конете! Аз ще те настигна!

Балтазар излиза.

Таз нощ ще спя до тебе, Жулиета!...
Но как?... Аха!... О, грозен грях, как бърже
ти хрумваш на отчаяната мисъл!
Сега си спомням: нейде тук търгува
един аптекар. Скоро го видях

да сбира билки, целият във дрипи,
с надвесени над хлътнал поглед вежди,
от глад и недоимък заприличал
на страшен скелет; в бедната му лавка,
освен един натъпкан крокодил
и костенурка някаква, и сбирка
от уродливи риби, беше голо:
по лавиците мъдреха се само
кутийки празни, глинени гърненца,
мехури с течности, врѣвчици гнили,
мухлясали листа от розов цвят,
кесийки семена — и всичко туй
изложено, за да изглежда стока!
Като видях таз бедност, аз си казах:
„Ако е нужна някому отрова,
макар във Мантуа да се наказва
със смърт продажбата ѝ, тук за него
ще се намери нужното!“ Тогава
не мислех, че аз сам ще имам нужда
от тоз нуждаещ се. Май точно тука
му беше лавката. Ах, днес е празник —
затворил е!... Аптекарю! Ехей!

Влиза Аптекарят.

АПТЕКАРЯТ

Кой толкова крещи?

РОМЕО

Ела, ела!

Личи си, че си беден. Тука има
четиристот дуката^[1]. Срецу тях
продай ми грам отрова, но с такова
ужасно действие, че мигновено
по всички жили да протича, тъй че
отчаялият се от тоз живот

да рухне като труп, а от трупа му
духът да излети тъй бързо, както
лети възпламененият барут
от гърлото на топ! Е, дръж и давай!

АПТЕКАРЯТ

Каквото искаш, имам; но когото
заловят, че търгува със отрова
във Мантуа, наказват го със смърт!

РОМЕО

Тъй беден и окаян, а все пак
не ти се мре, а? Виж се, жалък просяк,
по бузите ти глад е издълбан,
в очите ти оскъдица се гърчи,
презрение привежда ти плещите —
светът ти е враждебен и законът,
от него писан, ти е също враг.
Богат да си той право не ти дава
ти наруши го с ей това тогава!

АПТЕКАРЯТ

Не волята ми, а гладът отстъпва.

РОМЕО

И аз на него плащам, не на нея.

АПТЕКАРЯТ

Капни това в каквато искаш течност,
изпий го и дори да имаш сила
за двайсетина, ще се видиш мъртъв!

РОМЕО

А ето и за теб. Това е злато —
отрова за човешките души,
която върши повече убийства
на този скапан от поквара свят,

отколкото сместа, която ти
не бива да продаваш! Аз на теб
продадох ти отрова, а не ти —
на мене, драги!... Сбогом! И дано
се поохраниш!... А пък ти до гроба
на Жулиета ще ме придружиш —
със тебе там, спасителен балсам,
да изцерея бедата си ще знам!

Излизат.

[1] *Дукат* — венецианска златна монета от XIII в., разпространила се по-късно из цяла Европа. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В килията на Брат Лоренцо.

Влиза Брат Джовани.

БРАТ ДЖОВАНИ

Хей, брате францисканецо, къде си?

Влиза Брат Лоренцо.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Познах те по гласа ти, брат Джовани!
Добре дошъл от Мантуа! Разправяй!
Ромео какво каза? Или носиш
писмо от него? Давай го тогаз!

БРАТ ДЖОВАНИ

Отидох да потърся един брат
от ордена ни, за да тръгнем, мислех,
със него. Ала той понеже ходи
по болните в града, така се случи,
че дето го намерих, нея къща,
видя се подозрителна за чума
на стражите по здравето и нас
ни запечатаха и аз не тръгнах
за Мантуа.

БРАТ ЛОРЕНЦО

И по кого изпрати
писмото ми?

БРАТ ДЖОВАНИ

По никого! На, ей го!

Аз молих, но не се намери никой
да ти го върне, всичките, защото
ги беше страх от болест.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Зла съдба!

Кълна се в босоногия ни орден,
писмото беше извънредно важно!
От този пропуск могат да последват
нещастия! Върви и донеси ми
един железен лом!

БРАТ ДЖОВАНИ

Веднага, братко!

Излиза.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Във гробницата й ще ида сам.
Остават й три часа сън най-много.
Ще ме кори навярно, че не съм
извикал милия й. Ала нищо!
Отново ще му пиша, а пък нея
ще скрия тук при мен за някой ден.
Горката — живо тяло в гроб студен!

Излиза.

ТРЕТА СЦЕНА

В гробището, пред гробницата на Капулетите.

Влизат Граф Парис и Пажът, носещ факел и цветя.

ПАРИС

Дай факела, момче, и остави ме!
Не, тъй ще ме съгледат. Загаси го
и се просни под оня кипарис
с ухо, опряно о земята. Тука
тя кухня е — копана и дълбана
за хиляди гробове, — тъй че ти
ще чуеш отдалече да кънти
кракът на идещия; и тогава
свирни с уста да ме предупредиш!
Поддай цветята! Хайде! Изпълнявай!

ПАЖЪТ *(настрани)*

Самичък сред гробовете и в мрак!
Ужасно ме е страх, но няма как!

Отдалечава се.

ПАРИС

Невясто моя, цвят прекрасен, който
в предсватбен ден от вихър бе убит,
цветя и сълзи ръся върху твойто
легло от мрамор с навес от гранит.
На нощ със теб не се нарадвах аз —
сега ще те оплаквам в нощен час!

Пажът изсвирва.

Чий крак проклет ми пречи да излея
в последен обред своята скръб по нея?

И с факла? Загърни ме, тъмнина!

Скрива се.

Влизат Ромео и Балтазар, носещ факел, кирка и пр.

РОМЕО

Дай кирката и лоста! Туй писмо
връчи го на баща ми утре рано!
Подай ми факлата и запомни:
каквото и да видиш или чуеш,
стой настрани, недей да ми се пречкаш!
Ще вляза в таз обител на смъртта
не само за да зърна във лицето
покойната, но още за да смъкна
от мъртвия ѝ пръст един особен
безценен пръстен, който ми е нужен
за спомен скъп! Така че — да те няма!
И хубаво си знай — ако се върнеш
от любопитство, за да проследиш
какво ще правя, аз ще те накъсам
на късчета и с тях ще утоля
таз пръст, все още алчуща за мърша!
Подбудите ми и часът среднощен
ме правят по-свиреп и кръвожаден
от гладен тигър и от бясна буря!

БАЛТАЗАР

Отивам си веднага, господарю!

РОМЕО

И тъй ще ми докажеш своята дружба.
Дръж туй от мен! Бъди щастлив! Пътувай!

БАЛТАЗАР (настрани)

Все пак ще се укрива недалеч.
Съмнява ме със своя вид и реч.

Отдалечава се.

РОМЕО

Презряна паст, погълнала без жал
най-сладостното късче на света,
аз гнилата ти челюст ще разчекна
и с още плът ще те натъпча силом!

Отваря гробницата.

ПАРИС (настрани)

Това е наглият Монтеки, който
уби Тибалт и със това докара
смъртта на моята невеста! Ей го,
сега дошъл е, за да поругае
телата им за своя скверна цел!
Но аз ще го изоблича и хвана!...
Кощунството си прекрати веднага,
изгнанико! Тъй значи, твойта мъст
преследва своите жертви и във гроба?
Задържам те! Готви се да умреш!

РОМЕО

Готов съм вече и затуй съм тук.
Младежо смел, недей да предизвикваш
отчаяния! Бягай! Остави ме!
Побой се от безброй мъртъвци
наоколо ни! Моля ти се, момко,
не ме вбесявай и недей въвлича
нов грях върху главата ми! Върви си!
Аз повече от себе си те любя,
щом себе си — не тебе — ще погубя!
Върви си и повтаряй всеки ден,
че бил си от безумец пощаден!

ПАРИС

Не ща да слушам твоите молби!
Задържам те като престъпник! Стой!

РОМЕО

Тогава защитавай се, хлапе!

Сражават се.

ПАЖЪТ

Сражават се! Ще викна караула!

Излиза.

Граф Парис пада.

ПАРИС

Умирам! Имай милост, положи ме
във гробницата, редом с Жулиета!

Умира.

РОМЕО

Ще го направя. Но да видя кой е.
Меркуциовият роднина, Парис?
Какво ми беше казал Балтазар,
когато яздехме, а аз във свойто
объркване дори не го дочух?
Че Парис трябвало да се венчае
за Жулиета? Тъй ли ми го каза
или сънувал съм? Или сега
въобразявам си, че съм го чул,
понеже бедният я спомена?
Подай ръка, ти, вписан редом с мене
във страницата черна на съдбата!
О, аз ще те положа в дивна крипта!

Каква ти крипта! Във прозирен купол,
защото Жулиета спи под него
и нейното присъствие излъчва
сияния такива, че превръща
и гроба мрачен в празничен чертог!
Мъртвецо, спи, от друг мъртвец погребан!

Полага тялото на Парис в гробницата.

Говорят, че умиращите често
изпитвали необяснима радост.
Болногледачите наричат туй
„предсмъртна мълния“. Но не, това е
не мълния, а радостна заря!
О, моя обич! О, любима моя!
Смъртта, на твоя дъх меда изпила,
все пак се е оказала без сила
пред хубостта ти и не е могла
да те превземе! Стягът на живота
пламти по твоите устни и страни!
По тях врагът не е развял все още
студеното си пепеляво знаме!
А ето те и теб, Тибалт, във твоя
ръждив от кръв саван! Каква услуга
бих могъл да ти сторя освен тази,
с ръката, тебе хвърлила във мрак,
да хвърля в мрака, който бе твой враг?
Прости ми, братовчеде! Жулиета,
защо тъй дивна си? Нима да вярвам,
че оня костелив старик с косата
държи те жива тук, за да му бъдеш
любовница? От страх, че е така,
аз ще остана в мрачния му замък
завинаги със теб и твойта свита
от червеи! Да, този кът избирам
за вечния си отдых! Тука аз
от морното си тяло ще отхвърля
ярема на злокобните звезди!

Очи, за сетен път я погледнете!
Ръце, за сетен път я прегърнете!
Вий, двери на дъха, във нежност свята
скрепете на целувката с печата
безсрочната спогодба между мене
и вечно алчната за плячка смърт!
Водачо мой горчив, кормчио гаден,
насочвай към зъбатите скали
съсипаната ми от бури лодка!
За теб, Любов!

Пие.

О, честни аптекарю,
лекарствата ти действат, както трябва!
Целувайки, умирам!

Пада.

Влиза Брат Лоренцо с фенер, лост и кирка в ръце.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Закрилай ме, свети Франциск! Лош знак:
сто пъти се препънах в тоя мрак!
Хей, кой си ти?

БАЛТАЗАР

Човек във плът и кръв,
и ваш приятел, отче!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Бог със теб!
Кажи, каква е тази факла там,
която дава светлина ненужна
на червеи и черепи безоки?
Изглежда да мъждука вътре в склепа
на Капулетите?

БАЛТАЗАР

Да, точно в него.
И в него е и моят господар
и ваш приятел!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Кой е той?

БАЛТАЗАР

Ромео!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Отдавна ли е долу?

БАЛТАЗАР

От най-малко
полвина час!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Тогава тръгвай с мен!

БАЛТАЗАР

Не смея! Господарят ми не знае,
че аз съм още тука. Той ми каза,
че щял да ме убие, ако видел,
че съм останал да го наблюдавам!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Стой тук тогава! Аз ще вляза сам!
Боя се, че е станала беда!

БАЛТАЗАР

Когато спях ей там, под кипариса,
видях насън, че моят господар
се сби със някого пред тоя вход
и го уби.

БРАТ ЛОРЕНЦО

Ромео? Боже мой!
Какви са тези петна по стъпалата
на този мавзолей? И тези шпаги,
обагрени от кръв, тъй не на място
в туй място, отредено на мира?

Влиза в гробницата.

Ромео! Блед! А този? Парис! В кръви!
О, небеса, каква прокоба черна
виновна е за тази двойна гибел?
Девојката помръдна!

Жулиета се събужда.

ЖУЛИЕТА

О, благи отче! Де е моят мъж?
Аз спомням си где трябваше да бъда.
И ето ме. Ала Ромео где е?

БРАТ ЛОРЕНЦО

Ела! Дочувам шум! Ела, девојко!
Вън, вън от туй гнездо на смърт, зараза
и неестествен сън! По-висша власт,
която ний не можем да оспорим,
разбърка замислите ни! Ела!
Съпругът ти почива бездиханен
до твойта гръд. И Парис е мъртвец.
Ела, ела! Ще ти намеря място
в обител на смирени монахини!
Недей разпитва! Стражата е близо!
Ела! Жулиета! Трябва да вървим!

ЖУЛИЕТА

Върви самичък! Аз оставам тук!

Брат Лоренцо излиза.

Какво е туй в ръката му? Отрова?

Защо избърза с нея, мой любими?
Какъв си лош — изпил до капка всичко!
А аз какво да правя? Ще целуна
тез твои устни — капчица отрова
по тях ще има! Те ще ме приспят
със своята целувка!

Целува го.

Още топли!

НАЧАЛНИК НА СТРАЖАТА (отвън)
Води, момче! Къде са?

ЖУЛИЕТА
Пристигат вече. Трябва да побързам!
Благословен кинжал!

Измъква кинжала на Ромео.

Влез леко тука,
във ножницата си, и дай ми смърт!

Пробожда се и пада.

Влизат Пажът и стражата.

ПАЖЪТ
Тук беше! Дето факлата гори!

НАЧАЛНИК НА СТРАЖАТА
Таз локва е от кръв! Да се претърси
веднага гробището! Който бъде
открит във него, да се задържи!

Неколцина Стражи излизат.

Ужасно зрелище! Трупът на графа!
Жулиета — още топла и кървяща,
убита току-що, макар да беше
погребана преди два дни!... Ти бързай,

извикай княза! Ти върви, буди
роднините им! Нека дойдат всички —
Монтеки, Капулети! А пък вие
претърсвайте!

Излизат още неколцина Стражи.

Ний виждаме ги где лежат, но где
лежи причината, за да лежат —
туй нужно е да видим най-подробно!

Влизат неколцина Стражи, водещи Балтазар.

ВТОРИ СТРАЖ

Слугата на Ромео заловихме!
Във гробището беше! Ето там!

НАЧАЛНИК НА СТРАЖАТА

Задръжте го, додето дойде князът!

Влиза Брат Лоренцо, следван от Страж.

ТРЕТИ СТРАЖ

Един монах — трепери и въздиша!
Открихме го да иде откъм вас
със този лост и кирка във ръка!

НАЧАЛНИК НА СТРАЖАТА

Съмнителен е. Да се задържи!

Влиза Князът със свитата си.

КНЯЗЪТ

Каква беда, събудена тъй рано,
събуди ни от утринния сън?

Влизат Капулети и Синьора Капулети.

КАПУЛЕТИ

Какво е станало, та всички тичат
и викат из града? Какво крещят?

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

Едни: „Ромео!“, други: „Жулиета!“,
а трети: „Парис!“ И се стичат вкупом
към нашта гробница.

КНЯЗЪТ

Отново питам:
каква ужасна вест слуха ни плаши?

НАЧАЛНИК НА СТРАЖАТА

Владетелю, тоз труп е на граф Парис.
А този — на Ромео. Там лежи
покойната Жулиета, още топла
и с нож в гръдта!

КНЯЗЪТ

Да се открие кой е
извършил туй чудовищно злодеяство!

НАЧАЛНИК НА СТРАЖАТА

Открихме тука тоз монах и този
служител на покойния Ромео,
със сечива в ръцете, със които
отваряли са гробницата, явно!

КАПУЛЕТИ

О, небеса! О, гледай, гледай, жено,
от чедото ни още блика кръв!
О, тоз кинжал объркал е дома си —
напуснал ножницата на Монтеки
той влязъл е в гръдта на дъщеря ни!

СИНЬОРА КАПУЛЕТИ

О, тази гледка е камбанен звън,
подканващ старата ми плът към гроба!

Влизат Монтеки и други.

КНЯЗЪТ

Ела, Монтеки! Рано си се вдигнал,
да видиш своя син по-рано легнал!

МОНТЕКИ

Жена ми, княже, тази нощ почина
от мъка по изгнаното ни чадо.
Какво ми готви още злата орис?

КНЯЗЪТ

Виж там и сам ще разбереш какво!

МОНТЕКИ

О, синко невъзпитан! Да избързаш
и влезеш пред родителя си в гроба!

КНЯЗЪТ

За кратко сдръжете горестния вопъл,
додето изясним на този ужас
причината, развитието, края!
След туй във мъката ще ви предвождам
дори и до смъртта. Но дотогава
носете своята болка търпеливо!
Заподозрените да се явят!

БРАТ ЛОРЕНЦО

От тях съм аз най-главният: най-малко
способен за туй дело, но най-много
от уликите сочен за виновен.

Защитник-обвинител, тук заставам
пред вас да се виня и оправдавам!

КНЯЗЪТ

Тогава говори, каквото знаеш!

БРАТ ЛОРЕНЦО

Ще бъда кратък, тъй като е кратък
за дълги речи моят жизнен срок.
Ромео — този тук — бе мъж на тази
девойка — Жулиета, а пък тя
бе негова жена. Аз сам венчах ги,
ала денят на тайната им сватба
бе ден и за Тибалтовата гибел,
която прати младия съпруг
в изгнание. По него Жулиета
бе скръбна — не по своя братовчед;
а вий, за да отмахнете скръбта й,
я обещахте и насила щяхте
да я омъжите за графа Парис.
Нещастницата! С ужас във очите
при мен дотича тя и ме закле
да я спася от този втори брак,
заплашвайки ме, че в противен случай
ще се убие в моята килия.
Тогава аз — от опита си воден —
й дадох приспивателна настойка
и тя подеждва, както и очаквах,
придавайки й външен вид на мъртва.
В туй време аз написах на Ромео
да дойде тука, за да я измъкнем
от временния гроб — сега, в таз нощ,
когато силата на мойта смес
бе длъжна да престане. Но монахът,
когото бях изпратил към Ромео,
бе задържан случайно и ми върна
писмото едва снощи. Нямах как

и във часа, когато Жулиета
би трябвало да се събуди, аз
дойдох да я измъкна сам от склепа
на нейните деди, като си мислех
да я укрия в своята килия
и да извикам втори път Ромео
да си я вземе. Но когато дойдох —
минути преди времето, — видях
граф Парис и Ромео бездиханни.
Жулиета се пробуди в този миг
и, молейки я да се примири
със волята Господня, аз опитах
да я измъкна вън, но шум от стража
изплаши ме, а тя не пожела
да ме последва — и с отчаян жест
посегнала е — явно — върху своя
тъй млад живот! Това е моят разказ.
За брака таен дойката й знае.
И ако вий намерите, че има
за случилото се вина във мен,
приложили закона си най-строго,
скъсете, моля, с някой ден и два
тоз стар живот, на път и без това!

КНЯЗЪТ

Ний знаем те за праведен човек.
Да чуем и слугата на Ромео!

БАЛТАЗАР

Аз съобщих на своя господар
вестта за Жулиетината смърт.
Препуснахме от Мантуа дотука
и тук, пред гробницата, той ми даде
това писмо от него за баща му
и ме заплаши, че ще ме убие,
ако не го оставя сам във гроба.

КНЯЗЪТ

Подай това писмо! Ще го прегледам.
Къде е пажът на граф Парис, който
е викнал стражата?... Момче, кажи ни
какво е дирил твоят господар
из тез места?

ПАЖЪТ

Той носеше цветя
на мъртвата. Отпрати ме встрани,
ала един със факла се опита
да влезе в гробницата. Господарят
измъкна шпагата си срещу него,
а аз побягнах да извикам помощ.

КНЯЗЪТ

С писмото си Ромео потвърждава
словата на монаха. Той разказва
за тяхната любов и за това
как той, узнал за нейната кончина,
от беден аптекар отрова купил
и с нея тук дошъл, за да умре
под този свод до своята Жулиета.
Къде са тези кръвни врагове?
Монтеки? Капулети? Вижте как
наказана бе вашата вражда:
чрез любовта небето умъртви
едничките ви радости! Уви,
и аз, задето гледал бях през пръсти
на крамолите ви, загубих двама
от своите близки. Да, платихме всички.

КАПУЛЕТИ

Ръката си ми дай, Монтеки, братко!
Едничка нея аз ти искам в откуп
за своята Жулиета!

МОНТЕКИ

Не, ще имаш
по-щедър дар. На нея аз ще вдигна
прекрасен паметник от чисто злато,
тъй дивен, че Верона, докогато
се казва тъй, ликът ѝ ще блести,
най-пръв от всички градски красоти!

КАПУЛЕТИ

А аз Ромео в злато ще излея,
та той навеки да стои до нея
и да се помнят две дечица мили,
враждите на бащите си платили!

КНЯЗЪТ

На съд печален тръгвайте след мен!
На дрязгите ви дойде мирен край,
но в облаци е идващият ден,
защото досега светът не знай
любов по-чиста и съдба по-клета
от тези на Ромео и Жулиета!

Излизат.

ЮЛИЙ ЦЕЗАР^[1]

[0] Оригина́лното название на трагедията е „The Tragedy of Julius Caesar“ — „Трагедия за Юлий Цезар“. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ЮЛИЙ ЦЕЗАР, ОКТАВИЙ ЦЕЗАР, МАРК АНТОНИЙ,
МАРК ЕМИЛИЙ ЛЕПИД — триумвири след смъртта на Цезар
ЦИЦЕРОН, ПУБЛИЙ, ПОПИЛИЙ ЛЕНА — сенатори
МАРК БРУТ, КАСИЙ, КАСКА, ТРЕБОНИЙ, ЛИГАРИЙ,
ДЕЦИЙ БРУТ, МЕТЕЛ ЦИМБЕР, ЦИНА — заговорници против Цезар

ФЛАВИЙ, МАРУЛ — трибуни

АРТЕМИДОР КНИДСКИ — учител по риторика

ГАДАТЕЛ

ЦИНА — поет

ДРУГ ПОЕТ

ЛУЦИЛИЙ, ТИТИНИЙ, МЕСАЛА, МЛАДИЯТ КАТОН,
ВОЛУМНИЙ — приятели на Брут и Касий

ВАРОН, КЛИТ, КЛАВДИЙ, СТРАТОН, ЛУЦИЙ,
ДАРДАНИЙ — слуги на Брут

ПИНДАР — слуга на Касий

КАЛПУРНИЯ — жена на Цезар

ПОРЦИЯ — жена на Брут

Сенатори, граждани, стражи, слуги и т.н.

Място на действието: главно Рим; после околностите на Сардис и равнината край Филипи.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица в Рим.

Влизат Флавий, Марул и неколцина граждани.

ФЛАВИЙ

Прибирайте се! Скитници! Ленивци!
По домовете! Уж занаятчий,
а наизлезли, сякаш че е празник!
Не знаете ли, че в работен ден
сте длъжни да се движите със знака
на своите еснафи?... Ти какъв си?

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Кой, аз ли? Дърводелец, господине.

МАРУЛ

Защо не си със кожена престилка
и с линия? Къде си се запътил
в най-новите си дрехи?... Ами ти
какво работиш, а?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Да си кажа правичката, сравнен с някой майстор, аз, уважаеми,
съм, тъй да се каже, прост кърпач.

МАРУЛ

Какъв по занаят? Не го усуквай!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Такъв, уважаеми, че това, дето го правя, се смята за най-долно
при хората и те го тъпчат без милост.

МАРУЛ

Какво работиш, питам те, негодник!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Моля ви, не се ядосвайте, уважаеми, защото, ако излезете от кожата си, мога да ви оправя.

МАРУЛ

Какво? Нахалник! Ще оправяш мен?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Вас не, но обувките ви, уважаеми.

ФЛАВИЙ

Значи, си кърпач на обувки, така ли?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Точно така, уважаеми. Аз живея само от шилото си. И се мушкам в чуждите работи — мъжки, женски, без разлика — само с него. Защото ще знаете, уважаеми, че аз съм голям хирург на вехти обувки. Закъсат ли, веднага им закърпвам здравословието. Мнозина от най-важните граждани са стъпнали на моите основи.

ФЛАВИЙ

Защо тогаз оставил си калъпа
и си повел тез хора из града?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

За да си изгъркат подметките, уважаеми, та да има повече работа за мен... Истината, уважаеми, е, че сме си дали почивка днес, за да видим Цезаря и да приветстваме триумфа му.

МАРУЛ

Да го приветствате? А за какво?
С какви завоевания се връща?
Какви заложици довел е в Рим,
да украсят с оковите си робски
победоносната му колесница?

Глупаци, пънове, безсвестни твари,
жестоки римляни! И, значи, тъй
забравихте Помпея? Толкоз пъти
сте лазили по крепостни стени,
по кули, по прозорци, по комини,
с деца в ръце, от утро до зори,
да чакате да видите за миг
Помпей Велики! И едва съзрели
колата му, кой вдигаше, не вий ли,
такава врява, че самият Тибър
потръпваше, дочул я да отеква
във неговите кухи брегове?
А днеска сте навлекли нови дрехи?
А днеска сте решили, че е празник?
А днеска срещате с цветя тоз, който
удади в кръв Помпеевите рожби?
Вървете си във къщи и молете
небето да си върне мора, който
ще ви слети за тази ваша гнусна
неблагодарност!

ФЛАВИЙ

Тръгвайте си с миром,
добри съграждани, и съберете,
за да изкупите греха си, всички
бедняци, вам подобни, и със тях
излейте във коритото на Тибър
тъй много горки сълзи, че водата,
когато е най-ниска, да целуне
най-горния си белег!

Гражданите излизат.

Виж ги, виж ги!
Разчувства се дори таз низка сган!
Изчезнаха, от гузност онемели!
Ти поеми, Марул, по този път
към Капитолия! Пък аз ще тръгна

по другия. И видиш ли украса
по статуите, смъквай!

МАРУЛ

Може би
не ще е редно. Днеска е денят
на Луперкалиите^[1].

ФЛАВИЙ

Нямо нищо!
Не бива Цезаровите трофеи
да кичат статуите! Аз ще ида
да пръсна тази паплач. И ти също,
разпъждай ги, щом видиш, че се струпват!
Така от Цезаровите криле
тез никнещи пера като оскубем,
по-ниско ще накараме да хвърка
тоз, който иначе литнал във небето,
ще ни държи във рабски трепет всички!

Излизат.

[1] *Луперкалии* — римски празник на оплодотворяващото божество Луперк, който се чествал на 15 февруари. Знатните юноши, участващи в свещеното бягане, устройвано на този ден, шибали с ремъци срещнатите граждани — смятало се, че докосването на ремъка лекува жените от безплодие. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Площад в Рим.

Влизат Цезар, Антоний — готов за празничното бягане, Калпурния, Деций, Цицерон, Брут, Касий и Каска, следвани от народ, сред който един Гадател; по-късно Марул и Флавий.

ЦЕЗАР

Калпурния!

КАСКА

Пазете тишина! Говори Цезар!

ЦЕЗАР

Калпурния!

КАЛПУРНИЯ

Аз слушам, господарю.

ЦЕЗАР

Когато се затича Марк Антоний,
ти застани край пътя му!... Антоний!

АНТОНИЙ

Нареждай, Цезар, господарю мой!

ЦЕЗАР

Помни при пробегане си да докоснеш
Калпурния! Преданието казва,
че щом бегачът в този бяг свещен
допре бездетница, тя в миг отхвърля
проклятието си.

АНТОНИЙ

Не ще забравя.

Каквото каже Цезар, е закон!

ЦЕЗАР

Започвайте! Най-малкият ни обред
да бъде спасен!

ГАДАТЕЛЯТ

Цезар!

ЦЕЗАР

Кой ме вика?

КАСКА

Да млъкнат! Въдворете тишина!

ЦЕЗАР

Кой вика сред тълпата? Глас дочух,
по-остър от тръба, да вика: „Цезар!“
Приказвай! Цезар слуша те!

ГАДАТЕЛЯТ

Пази се
от Мартенските Иди^[2]!

ЦЕЗАР

Кой говори?

БРУТ

Един гадател! Казва да се пазиш
от Мартенските Иди.

ЦЕЗАР

Нека дойде!
Желая да го видя във лицето.

КАСИЙ

Ей, ти, излез и застани пред Цезар!

ЦЕЗАР

Какво ми каза? Повтори!

ГАДАТЕЛЯТ

Пази се
от Мартенските Иди!

ЦЕЗАР

Той бълнува!
Бъбривци не ми трябва! Да вървим!

Тръбен звук. Излизат всички освен Брут и Касий.

КАСИЙ

Ще дойдеш ли да видим как ще бягат?

БРУТ

Не ми се идва.

КАСИЙ

Моля те, ела!

БРУТ

Не, аз не съм любител на игрите
и нямам живостта на Марк Антоний.
Но виждам, че на теб ти се отива —
върви, не искам да ти преча, Касий!

КАСИЙ

В последно време забелязвам, Бруте,
че твоите очи не ми даряват
онези нежни изрази на обич,
с които бях привикнал. Твърде хладно
държиш се ти към своя стар приятел,
комуто си тъй скъп!

БРУТ

Мой драги Касий,
не се лъжи! Ако е моят поглед
наистина забулен, то вината
за туй е в мен самия. Напоследък
във мен се борят разногласни чувства,
засягащи единствен мен, които
навярно хвърлят сянка върху мойто
държание. Но нека туй не кара
приятелите ми — във чийто кръг
и тебе включвам, Касий, — да тълкуват
хлада ми иначе освен във смисъл,
че техният нещастен Брут, във битка
със себе си, забравя да покаже
любов към другите.

КАСИЙ

Тогава, значи,
погрешно съм тълкувал твоите чувства;
а зарад туй във своята гръд погребвах
не малко важни размисли. Кажи ми,
достойни Бруте, можеш ли да видиш
лицето си самичък?

БРУТ

Не, не мога.
Човешкото око се вижда само
чрез отражение във нещо друго.

КАСИЙ

Така:
и тъжно е, че нямаш огледало,
което да покаже твойта стойност
на погледа ти, тъй че да се видиш
какъвто си за другите. Аз чул съм
мнозина от най-тачените в Рим

(„най“ — казвам — след безсмъртния ни Цезар!),
сумтейки под хомота на века,
да викат: „Ех, защо не иска Брут
да се огледа в нашите очи!“

БРУТ

В какви опасности ме тласкаш, Касий,
като ме караш в себе си да търся
неща, които нямам?

КАСИЙ

Щом питаш ме, готви се да ме чуеш,
о, честни Бруте, и понеже, явно,
неотразен, не можеш да се видиш,
аз — скромно огледало — ще разкрия
на теб самия туй във теб самия,
което досега не си узнал.
Не се съмнявай в мен! Ако си чул,
че станал съм посмешище за всички
с това, че се кълна в любов и дружба
с когото падне; или ако знаеш,
че вмъквам се под кожата на други,
та после да клеветнича за тях;
или, обратно, че на всеки пир
пред всички се разтапям, да, тогава
страни от мен!...

Тръбен звук и виковете.

БРУТ

Какъв е този вик?
Боя се, Касий, че народът може
да го направи цар!

КАСИЙ

„Боя се“ — каза.

Дали туй значи, че не би го искал?

БРУТ

Не бих, макар да го обичам, Касий.
Но за какво ме задържа тъй дълго?
Какво желаеш с мен да споделиш?
Ако е то за всенародно благо,
на моите везни живот и чест
еднакво тегнат; не, не е и тъй;
аз повече държа на своята чест,
отколкото се плаша за живота!

КАСИЙ

Аз зная тази твоя доблест, Бруте,
тъй както зная външния ти образ.
И точно за честта ще стане дума.
Ти може би усещаш тоз живот
по-инак, но за мен е все едно
да не живея или да живея
във страх от същество, на мен подобно.
Роден съм аз свободен като Цезар.
Ти също. Като него сме и двама
добре отгледани и като него
способни да издържаме на студ.
Веднъж, в един смрачен дъждовен ден,
когато мътната вода на Тибър
бе придошла в коритото си, Цезар
ми каза тъй: „Наемаш ли се, Касий,
със мене да доплуваш до отсреща
през бесните вълни?“ Преди да свърши,
тъй както бях в доспехи, аз се хвърлих
в течението, викайки към него
да скочи подир мен. И той го стори.
Талазите ревяха в гняв, но ние
ги порехме със мускули могъщи
и биехме в младежка надпревара;
ала преди да стигнем до брега,

съперника си чух да вика: „Касий!
Потъвам! Помогни ми!“ И тогава,
тъй както праотецът ни Еней^[3]
изнесе стария Анхиз на гръб
от кладата на Троя, аз изнесох
от Тибъра отпадналия Цезар...
И този човек сега е станал бог,
а Касий е нищожество, което
е длъжно да се кланя до земята,
когато Цезар го удостои
със кимването си! А като бяхме
в Испания, той заболя от треска
и аз видях го в пристъпите как
трепереше! Да, честна дума, богът
трепереше! Страхливите му устни
бледнееха, останали без знаме;
а взорът, който хвърля в страх и трепет
земята цяла, бе загубил блясък.
Той стенеше и с този свой език,
накарал римляните да записват
във книгите си неговото слово,
като момиченце го чух да хленчи:
„Титиний, дай да пия!“ Богове,
не е ли чудно, че такъв слабак
е грабнал палмата на първенството
от толкова по-силни?

Викове. Тръбен звук.

БРУТ

Викат пак!

Приветстват нови почести, с които
са го отрупали!

КАСИЙ

Защо се чудиш?

Подобно Родоския колос^[4], той
се вдига над света, за него тесен,
а ний си дирим в мраве суетене
под неговия исполински разкрач
безславни гробчета. Във даден час
човек е сам ковач на своята участ.
Не е във нашите звезди вината
за туй, че сме подвластни, драги Бруте,
а в нас самите. „Брут“ и „Цезар“! Казвай
какво чак толкоз има в това „Цезар“?
Защо да трябва неговото име
да бъде разтръбявано по-гръмко
от твоето? Написано, „Брут“ радва
окото като „Цезар“. За слуха ни
е също тъй добро. А на везните
е също като него без тегло
и с него може колкото и с „Цезар“
да се извикват духове! Тогава,
във името на всички богове,
с каква храна е бил захранван този
наш Цезар, та е толкова пораснал?
О, срамно време! Рим, ти нямаш вече
способност да отглеждаш храбреци!
От общия потоп кой помни век,
прославен само от един човек?
Кога — до днес! — могло е да се каже,
говорейки за Рим, че е побирал
във своите стени единствен мъж?
Нима е туй Сенат, като все над
главата му виси един настойник?
О, ти и аз сме чували от своите
родители, че нявга един Брут^[5]
живял е в Рим, комуто е било
еднакво трудно да търпи властта
на дявола или на земен цар!

БРУТ

Че ме обичаш, в туй не се съмнявам;
в какво ме убеждаваш, се догаждам;
какво съм мислил сам по тез въпроси,
ще ти го кажа друг път; засега
сърдечно моля те — не ме насилвай!
Което каза ми, ще го обмисля;
което не си казал, ще го чуя
и ти ще имаш отговор; аз сам
ще диря сгоден час за тази среща.
Но дотогаз, мой друже, знай, че Брут
би предпочел на село да живее
пред туй да бъде считан син на Рим
под тежките условия, които
ни готвят времената.

КАСИЙ

Пак добре,
че слабите ми думи са извлекли
тоз намек за искра от моя Брут!

Влиза Цезар, следван от своята свита.

БРУТ

Играта свърши. Цезар се завръща.

КАСИЙ

Когато покрай нас премине Каска,
дръпни го за ръкава! Той за всичко,
по-важно станало, ще ни докладва
в хапливия си стил.

БРУТ

Ще го направя.
Но гледай, Касий, знакът на гнева
е лумнал върху челото на Цезар
и свитата му сякаш че е свита

наистина! Калпурния е бледа,
а Цицерон — кървясал като пор,
каквото сме го виждали, когато
е дръзвал някой да му се опълчи
на Капитолия!

ЦЕЗАР

Антоний!

АНТОНИЙ

Цезар?

ЦЕЗАР

Бих искал в своята свита хора тлъсти,
с пригладен косъм и спокоен сън.
Тоз мършав Касий явно мисли много.
Такива са опасни.

АНТОНИЙ

Не и Касий!

От него ти не се страхувай, Цезар.
Достоен римлянин без лоши мисли.

ЦЕЗАР

По-тлъст го искам! Но не ме е страх.
И все таки, ако страхът могъл би
да бъде свързан някак с мойто име,
не знам кого бих искал да избягвам,
тъй както този Касий. Той чете
премного книги, наблюдава остро
и вижда в корен хорските постъпки.
Не е привързан към игрите, както
си ти, Антоний. Не обича също
и музиката. Рядко се усмихва,
а стори ли го, сякаш се надсмива
над себе си, че е можал на нещо
да се усмихне. Хора като него

не си намират мир, додето друг
стои над тях. Туй прави ги опасни...
Опасни въобще, а не че аз
самият опасявам се. Защото
аз винаги и всякъде съм Цезар.
Мини отдясно — с туй ухо съм глух —
и честно ми кажи какво си мислиш
за този Касий!...

Тръбен звук. Излиза, следван от свитата си.

КАСКА

Защо ме дръпна? Искаш да говорим?

БРУТ

Да, Каска. Разкажи ни какво точно
се случи днес, та Цезар е ядосан.

КАСКА

Вий двамата не бяхте ли със него?

БРУТ

Не бих те питал, ако беше тъй!

КАСКА

Ами поднесоха му корона. И като му я поднесоха, той я отблъсна
с опакото на ръката, ей така. И тогава народът ревна от възторг.

БРУТ

А след това шумяха пак. Защо?

КАСКА

Ами за същото!

КАСИЙ

А след това? Те три пъти шумяха!

КАСКА

И все за същото!

БРУТ

Нима му я поднесоха трикратно?

КАСКА

Трикратно я! И той три пъти я отблъсна, само че все по-меко. И всеки път красавците около мене надаваха рев до небето!

КАСИЙ

Кой точно я поднасяше?

КАСКА

Антоний, кой!

БРУТ

Как стана? Под каква форма, драги Каска?

КАСКА

Формално, точно така! Да ме обесят, ако всичко не беше чиста комедия! Не им обърнах внимание дори! Видях, че Марк Антоний му поднесе някаква корона — и то корона не беше, ами нещо по-малко — и, както ви казах, той я отблъсна. Но според мене с удоволствие би я задържал. Тогава той пак му я поднесе и той пак я отблъсна. Но мене ако питате, не можеше да си отлепи пръстите от нея. И тогава той му я поднесе трети път и той трети път я отблъсна. И колкото пъти я отблъскваше, толкоз пъти оная сган ревеше и пляскаше с изпосечените си длани, подхвърляше мазни шапки и бълваше такива облаци от смраден дъх, задето Цезар беше отблъснал короната, че за малко да го задуши. Тогава той загуби съзнание и се строполи на земята. Само че не можах да се посмея, както трябва, защото, ако бях отворил уста, щях да се нагълтам с нечист въздух.

КАСИЙ

Почакай! Значи, Цезар е припаднал?

КАСКА

Насред пазарния площад и с пяна на устата. Падна и онемя!

БРУТ

Той страда от припадъци. Това е
съвсем възможно.

КАСИЙ

Не, не той, а ние —
ти, аз и Каска — страдаме от разни
припадъци на Цезар!

КАСКА

Не ви разбирам какво искате да кажете, но съм сигурен, че Цезар
се изтърси на земята. И човек да не съм, ако тази паплач не му
ръкопляскаше и свиркаше като на актьор от театъра, според туй дали
им се харесваше, или не!

БРУТ

Когато се оправи, какво каза?

КАСКА

Какво каза! Преди да припадне, като видя, че това стадо от
простаци е доволно, че той се отказва от короната, взе, че си разтвори
дрехата и им предложи да го заколят. Жалко, че не съм един от тези
занаятчии, иначе в пъкъла да ида, ако не бих се хванал за думата му! И
после той припадна, значи. А като дойде на себе си, каза, че моли
техни милости, ако е направил или изрекъл нещо недобро, да го
извинят, защото било от болестта му. Три-четири лигли край мене се
разцивриха: „Ах, горкият!“ и веднага му простиха. Но остави ги тях! И
да им беше намушкал майките, пак щяха да му простят!

БРУТ

И след това си тръгна мрачен?

КАСКА

Да.

КАСИЙ

А Цицерон? Не каза ли той нещо?

КАСКА

Да, на гръцки.

КАСИЙ

В какъв смисъл?

КАСКА

Ако мога да го кажа, слънце да не видя! Тези, дето го разбраха, се захилиха помежду си и заклатиха глави, но за мене беше гръцки език. Имам и други новини: Марул и Флавий са лишени от правата им на трибуни, задето са смъквали лентите от статуите на Цезар. Сбогом! То бяха толкоз комедии, че кой да ги помни!

КАСИЙ

Искаш ли да вечеряш с мене тази вечер, Каска?

КАСКА

Не мога. Обещал съм другаде.

КАСИЙ

Тогава да обядваме заедно утре?

КАСКА

Съгласен съм. Стига аз да съм жив, ти да не забравиш и гозбата да си я бива!

КАСИЙ

Значи, ще те чакам.

КАСКА

Да. Сбогом на двама ви.

Излиза.

БРУТ

Какъв е станал само груб и тъп.
А във училище бе жив и бърз!

КАСИЙ

И още е — за доблестни дела,
макар че се преструва на отпуснат.
Таз грубоватост е подправка само
към будния му ум, която прави
словата му да се поглъщат даже
с по-остър апетит.

БРУТ

Навярно тъй е.
Сега ще те оставя. А пък утре,
ако желаеш да си поговорим,
ще дойда у дома ти или ти
ела във моя дом. Ще те очаквам.

КАСИЙ

Добре, ще дойда аз. И помисли
за положението на нещата!

Брут излиза.

Металът ти е благороден, Бруте,
но друг могъл би да те накове
по низък начин. Затова добре е
добрите да общуват помежду си.
Кой толкоз твърд е, че да е напълно
устойчив на съблазни? Цезар има
на мене зъб, но той обича Брут!...
Да бях аз Брут, а Брут да беше Касий,
не бих му се поддавал!... Тази нощ
ще хвърля през прозорците в дома му
писма, написани с различен почерк —

уж от различни граждани — които
ще казват колко неговото име
е тачено във Рим и ще загатват,
че Цезар крие властнически мисли.
Това като направя, дръж се, Цезар,
защото, ако днес не те разклатим,
по-тежки дни ще има да си патим!

Излиза.

[2] *Мартенски Иди* — 15 март по латинския календар. ↑

[3] *Еней* — Според „Енеида“ на Вергилий троянецът Еней, родоначалник на римския народ, изнесъл на гръб от пожара на Троя немощния си баща Анхиз. ↑

[4] *Родоският колос* — огромна статуя на Аполон, издигала се някога пред входа на Родоското пристанище, така че корабите минавали между краката ѝ — едно от седемте чудеса на света. ↑

[5] „... един Брут...“ — Става дума за Юний Брут, основателя на римската република. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Улица в Рим.

Гръмотевици и светкавици. Влизат от разни страни Каска и Цицерон.

ЦИЦЕРОН

Здравей, о, Каска! Придружи ли Цезар?
Защо си тъй задъхан и облещен?

КАСКА

Нима не се вълнуваш ти, когато
вселената се люшка като нещо,
поставено нездраво? Цицероне,
видял съм вихри да ломят и цепят
чепати дъбища; и океана
видял съм да набъбва и да плюва
парцали пяна във ламтеж да стигне
навъсените облаци, но нивга —
до тази нощ — не съм видял огньове
да капят от небето! Или горе
избухнала е гражданска война
или светът ни, дързък с боговете,
ги е накарал да му пратят гибел!

ЦИЦЕРОН

А други чудеса да си видял?

КАСКА

Един прост роб — ти знаеш го на вид —
си вдигна лявата ръка и тя
избухна в плам като дванайсет факли,
събрани в сноп, и въпреки това
остана невредима. По-нататък —
на, още меча си не съм прибрал —

пред Капитолия ме срещна лъв,
изгледа ме враждебно и отмина,
без нищо да ми стори. Там се сблъсках
в тъпа жени със призрачни лица,
които се кълнях, че били
видели хора в пламъци да бродят
по улиците. А среднощен бухал
бил кацнал — казват — вчера сред площада
и бухал сред бял ден. Когато толкоз
учудващи неща се събират вкупом,
да ми разправя който ще, че те
„били естествени и причинени
от туй и туй“ — аз вярвам, че това са
поличби за страната, във която
са станали!

ЦИЦЕРОН

Наистина това
не е съвсем обикновено време,
но хората тълкуват доста често
явленията, както им се иска,
противно на същинския им смисъл...
Дали ще дойде Цезар утре сутрин
във Капитолия?

КАСКА

Да, той заръча
на Марк Антоний да ти прати вест.

ЦИЦЕРОН

Все пак таз нощ е лоша за разходки.
Прощавай, Каска!

КАСКА

Сбогом, Цицероне!

Цицерон излиза. Влиза Касий.

КАСИЙ

Хей, кой е?

КАСКА

Римлянин!

КАСИЙ

На име Каска,
ако гласът не лъже!

КАСКА

Остър слух!
Какво ще кажеш, Касий, що за нощ, а?

КАСИЙ

Приятна нощ за хора с чиста съвест.

КАСКА

Кой виждал е небето тъй сърдито?

КАСИЙ

Тоз, който виждал е тъй грешен свят.
А колкото до мене, разкопчан,
аз бродих из града, мой драги Каска,
тъй както сам ме виждаш, и предлагам
на гръмотевиците гола гръд,
а синкава светкавица когато
начупваше небето, тичах точно
в мишената на гневния й блясък.

КАСКА

Защо си предизвиквал тъй небето?
Наш дълг е да се плашим и треперем,
когато боговете ни изпращат
като вестители тез кобни знаци!

КАСИЙ

Ти бавно разсъждаваш, драги Каска,
и или нямаш, или не използваш
тез искри на ума, които трябва
да отличават всеки син на Рим.
Измъчен, блед, ти цял си страх и трепет
пред гневното небе, но ако само
запитахме се: „А защо са тези
пламтящи хора и безплътни сенки,
защо лудеят зверове и птици,
защо деца предсказват, старци буйстват,
защо те всички са сменили своята
изконна и естествена природа
със уродливи пристъпи?“ — тогава
ти би разбрал, че небесата горе
са им придали този дух със цел
видът им да ни стресне и предпази
от уродства във нашата уредба.
Аз бих ти назовал един приличен
на тази буря, който тряска, святка,
събужда мъртви и реве, подобно
лъва на Капитолия, един
не по-голям от тебе или мене
по лични качества, но който днес
вещае зло и страх внушава, както
тез всички извержения.

КАСКА

Намекваш
за Цезар, нали, Касий?

КАСИЙ

Не е важно.
По-важно е, че римляните днеска
приличаме по жили и по мишци
на древните, но — о, злочесто време! —
духът на нашите бащи е мъртъв

и ние сме владени от духа
на своите майки! Женчовци сме, както
личи по игото, което мъкнем!

КАСКА

Наистина, говори се, че утре
Сенатът щял да увенчае Цезар
със царска власт. Той щял да има право
навред, освен в Италия, да кичи
с корона челото си!

КАСИЙ

Аз тогава
ще имам правото да разкрася
с кинжал гръдта си! Касий ще разбие
веригите на Касий! Богове,
с туй правите вий слабия всесилен,
с туй вие побеждавате тирани!
Не могат спря ни каменни стени,
ни медни кули, ни халки железни,
ни душни клетки силния по дух.
Тоз, който морен е от всички тези
окови земни, може всеки миг
да си даде оставка от живота.
Щом аз го знам, то нека знаят всички,
че своята част от робство съм способен
да хвърля, щом поискам!

КАСКА

И аз също!
Да, всеки роб в ръката си държи
възможността да се спаси от робство!

КАСИЙ

Защо тогава Цезар да ни язди?
Слабак такъв не щеше да е вълк,
ако не бяха римляните стадо;

не щеше да е лъв, ако не бяхме
пред него ний сърнички треперливи!
По-бързо се запалва буен огън
със леки сламки. Що за слама Рим е,
да, що за плява, що за жалък измет,
щом служи да огрява нещо толкоз
нищожно като Цезар?... Но, о, мъка,
къде ме тласна: Може би говоря
на доброволен раб? Тогава, знам си,
за тези думи ще ми искат сметка.
Но мечът ми ме прави безразличен
към всякакви беди!

КАСКА

Ти тези думи
говориш ги пред Каска, а пък той
не е лукав доносчик! Дай ръка!
Ти хората сплоти срещу тирана
и аз надире няма да остана
от най-усърдния!

КАСИЙ

Скрепено, значи!
Знай, Каска, че аз вече убедил съм
известен брой измежду най-добрите
и благородни граждани на Рим
да предприемат с мен едно опасно,
но благородно дело. Те сега
ме чакат под Помпеевия портик,
защото в нощ ужасна като тази
са пусти улиците и видът
на небесата горе е съзвучен
с това, което готвим се да сторим —
тъй кървав е, и огнен, и зловещ!

Влиза Цина.

КАСКА

Закрий се! Някой иде с бързи крачки!

КАСИЙ

Това е Цина. Зная му вървежа.
От нашите е... Де си хукнал, Цина?

ЦИНА

Да търся тебе! Кой е този? Цимбер?

КАСИЙ

Не, туй е Каска. Той се приобщи
към делото ни. Чакат ли ме там?

ЦИНА

А, радвам се!... Каква ужасна нощ!
От нашите двамина са видели
престранни знаци!

КАСИЙ

Чакат ли ме, питам!

ЦИНА

Да, чакат те. О, Касий, да би могъл
да привлечеш и доблестния Брут!...

КАСИЙ

Бъди спокоен, мой любезни Цина!
Вземи тоз лист и скришом постави го
във Брутовото преторско кресло
та пръв да го открие той; а този
в дома му през прозореца хвърли;
а този тука прикрепи със въськ
към мраморната статуя на Брут,
великия му прадядо. Щом свършиш,
върни се под Помпеевия портик,

където ще те чакаме. Требоний
и Деций Брут дали са вече там?

ЦИНА

Да, липсва само Цимбер, а и той
отиде да те търси в твоя дом.
Аз тръгвам, за да свърша със листата.

КАСИЙ

И после — под Помпеевия портик!

Цина излиза.

Ти, Каска, тръгвай с мене да отидем,
преди да съмне, в къщата на Брут —
превзели сме три четвърти от него,
след тази среща вече ще е наш!

КАСКА

О, той стои високо във сърцата
на всички в Рим, и туй, което в нас
ще е простъпка, с помощта на Брут
като с алхимия ще се превърне
във нещо добродетелно и ценно!

КАСИЙ

Цената му и ползата от него
ти правилно изтъкна. Тръгвай с мен!
Среднощ е вече, а до утре трябва
да го събудим и доубедим!

Излизат.

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. В градината на Брут.

Влиза Брут.

БРУТ

Хей, Луций! Ставай!...

Не мога по звездите да позная
дали е близо утрото... Хей, сънльо!...

Да можех тъй и аз да се успивам!...

Хей, чуваш ли ме? Ставай, казах! Луций!

Влиза Луций.

ЛУЦИЙ

Желаете ли нещо, господарю?

БРУТ

Занес в библиотеката ми свещ
и ме викни!

ЛУЦИЙ

Разбрано, господарю.

Излиза.

БРУТ

Да, трябва то да стане чрез смъртта му.
Аз лично нямам нищо против него
освен това, че той ламти за власт,
а нрава му как тя ще промени —
това е то въпросът. В слънчев ден
излиза пепелянката — тогава

пътуващият трябва да внимава!
Да го направим цар? Как не! И с туй
да го снабдим с отровен зъб за утре!
Злоупотребата с властта настъпва,
когато разделят се власт от съвест,
пък аз не помня страстите на Цезар
да са надвивали ума у него.
Но знае се, че скромността е стълба
за честолюбието, към която
с лице е то, додето се катери,
но на която само щом достигне
последното стъпало, гръб обръща,
със поглед в облаците. Кой ми казва,
че с Цезар няма да се случи туй?
Да действаме, за да не му се случи!
И тъй като, какъвто е, не дава
мотив за иск, ний трябва да поставим
въпроса тъй: че утре, щом порасне,
ще го даде; и да постъпим, както
постъпваме със змийския зародиш,
отровен в бъдеще — да го убием,
додето е в яйцето си!

Влиза отново Луций.

ЛУЦИЙ

Свещта в библиотеката гори,
но като търсих кремъка, намерих
наблизо до прозореца тоз лист,
скрепен със восък. Зная, господарю,
че той не беше там, като си лягах.

Дава на Брут писмо.

БРУТ

Върви да спиш! До светло има време...

Не са ли утре Мартенските Иди?

ЛУЦИЙ

Не зная, господарю.

БРУТ

Иди и провери във календара!

ЛУЦИЙ

Веднага, господарю!

Излиза.

БРУТ

Небесните излъхвания светят
тъй ярко, че не ми е нужна свещ.

Отваря писмото и чете.

„Спиш, Бруте! Събуди се! Виж се, Бруте!
Нима ще трябва Рим...“ и тъй нататък...
„Заговори! Противодействай! Удряй!
Спиш, Бруте! Събуди се!“
Приканвания като туй не пръв път
подхвърлят ми... „Нима ще трябва Рим...“
Отгатвам по-нататък: „... да трепери
от страх пред едного?“ Кой? Рим? От който
дедите ми прогониха Тарквиний,
когато пожела да стане цар?
„Заговори! Противодействай! Удряй!“
И чакам да ме молят за това?
Ако изправянето е възможно,
обет ти давам, Рим, че ще получиш
от Брут каквото искаш в пълна мяра!

Влиза отново Луций.

ЛУЦИЙ

Петнадесети март сме, господарю.

БРУТ

Добре е... Някой чука! Бягай, виж!

Луций излиза отново.

Не съм склопил очи, откакто Касий
за пръв път ме наостри срещу Цезар!
До изпълнението на един
ужасен ход от първия му подтик
е всичко само някакъв кошмар!
Добрият разум е тогаз в съвет
със страстите, но мир не се постига
и в малката държава на човека
бушува бунт!

Влиза отново Луций.

ЛУЦИЙ

Отвън е зет ви Касий^[6].

БРУТ

Самичък ли е?

ЛУЦИЙ

Не, със още други.

БРУТ

Кои са те?

ЛУЦИЙ

Не зная, господарю.
Нахлупили са шапки над очи
и сгушили лица зад наметала.
Не ги познах.

БРУТ

Пусни ги, нека влязат!

Луций излиза отново.

Това са те. О, заговор, нима
срамуваш се да се покажеш нощем,
когато злото броди в безопасност?
Тогаз къде ли денем ще намериш
тъй тъмна пещера, че да укрие
от хората ужасния ти лик?
Не я търси, о, заговор! Прикрий се
в усмивки и любезности, защото,
излезеш ли със неподправен образ,
и в мрачната чернилка на Ереба^[7]
ще те узнаят и предотвратят!

Влизат Касий, Каска, Деций Брут, Цина, Метел Цимбер и Требоний.

КАСИЙ

Добрутро, Бруте! Може би ти пречим?
Нахлухме малко грубо в твоя отдых.

БРУТ

От час на крак съм. Цяла нощ не мигнах.
Познавам ли, които са със тебе?

КАСИЙ

Да, всички до един. И всички те
почитат те и всеки би желал
да се цениш тъй, както те цени
цял знатен Рим. Тоз тука е Требоний.

БРУТ

Добре дошъл е!

КАСИЙ

Този — Деций Брут.

БРУТ

Добре дошъл и той!

КАСИЙ

А тези тука
са Каска, Цина и Метел.

БРУТ

На всички —
добре дошли! Какви безсънни грижи
не пускат във очите ви нощта?

КАСИЙ

Бих искал да ти кажа две-три думи.

Двамата шепнат помежду си.

ДЕЦИЙ

Натам е изток. Май че съмва.

КАСКА

Не.

ЦИНА

Не „не“, а „да“! Тез дрезгави бразди,
които шарят облаците там, са
вестители на идещия ден.

КАСКА

Сега ще ви докажа, че грешите!
Изгрява слънцето там, по на юг,
където соча с меча си, защото
сме в още младото годишно време.
След месец-два зората ще се пука
по-северно. А истинският изток

е там към Капитолия, там точно!

БРУТ

Един след друг ръцете си ми дайте!

КАСИЙ

И да скрепим решението с клетва!

БРУТ

Не, клетва не! Ако лицата хорски,
душевното страдание, развратът
със дадената власт, ако тез всички
подбуди слаби са — да се откажем
и се завърнем в топлите легла!
А тиранията с око на ястреб
да си кръжи, дорде изгнием всички
от клюна ѝ, един след друг, по жребий!
Но ако тез подбуди кривият огън,
достатъчен — а знам, че е така —
за да разпали сетните страхливци
и закали жените с дух на дързост,
тогаз, о, сънародници, кажете
каква ни е потребна друга шпора
освен потъпканите ни права;
и друга полица освен това,
че сме чада на Рим, които знаят
какво е тайна и дадат ли дума,
не шикалкавят; или друга клетва
освен онази между чест и чест,
които са си казали за нещо:
„Ще го извършим или ще умрем“?
Да се кълнат жреци, лъжци, пъзливци,
безсилни старци, кекавци, които
приемат кротко гаврата със тях —
но не и ний! Недейте оскърбява
звука на благородното ни дело
и баграта на храбрия ни дух

със мисълта, че нужно е чрез клетви
да ги доказваме, като се знае,
че всяка капка кръв във римска жила
отделно писва: „Аз съм незаконна!“,
когато притежателят ѝ стъпче
макар и най-нищожната частица
от словото си, хвърлено веднъж!

КАСИЙ

Какво ще кажете за Цицерон?
Дали да го подпитаме? Аз смятам,
че той ще вземе нашата страна.

КАСКА

Добре е да го включим!

ЦИНА

Непременно!

МЕТЕЛ

Да, неговите сребърни коси
ще ни спечелят име пред народа
и купят гласове във наша полза.
Ще си рекат, че неговият разум
е направлявал нашите ръце,
и жарът ни младежки ще се скрие
под пепелта на мъдрата му тежест.

БРУТ

И дума да не става. Цицерон
не встъпва в дело, почнато от други.

КАСИЙ

Тогаз без него!

КАСКА

Вярно, не подхожда.

ДЕЦИЙ

А само Цезар ли ще е засегнат?

КАСИЙ

Добре се сети, Деций. Според мене
не бива Марк Антоний, мил на Цезар,
да надживее своя покровител;
за нас той утре ще е хитър враг
и, знаете, с възможности такива,
че непременно ще ни създаде
не малко грижи. Туй за да не стане,
Антоний трябва да загине с Цезар!

БРУТ

Ще има твърде кървав вид, Кай Касий,
постъпката ни, ако след главата
нарежем крайниците; ще изглежда,
че е била смъртта му плод на злоба,
прераснала във ярост. Марк Антоний
е крак, ръка на Цезар. Нека бъдем
жреци, а не касапи! Ние, Касий,
въставаме против духа на Цезар,
а пък във духовете няма кръв.
Защо не можем да унищожим
духа на Цезар, без да разтерзаем
самия него! Но, уви, щом трябва
кръвта му да се лее, нека, братя,
го сторим храбро, но без ярост, както
поднася се храна на богове,
не както мърша хвърля се на псета!
Сърцата ни да бъдат господари,
които пращат своите слуги
насилие да свършат, а след туй
ги смърят строго. Тъй ще стане ясно,
че не омраза, а необходимост
ни е подтиквала, и пред народа

ще бъдем не убийци, а хирурзи,
лекуващи със пускане на кръв!...
За Марк Антоний не берете грижа —
той повече не може да направи,
отколкото десницата на Цезар,
когато Цезар бъде без глава!

КАСИЙ

Страхувам се от него. Толкоз здраво
е свързан той със Цезар, че аз мисля...

БРУТ

Мой драги Касий, не мисли за него!
Щом толкоз го обича, той най-много
да залинее и умре след Цезар!
Но за Антоний и това е вече
премного, вярвай ми, какъвто е
любител на игрите и разгула!

ТРЕБОНИЙ

Не е опасен. Нека да живее!
От скръб не ще умре и ще си спомня
със смях за всичко...

Бие часовник.

БРУТ

Бройте!

КАСИЙ

Три часът!

ТРЕБОНИЙ

Да се разделяме!

КАСИЙ

Все пак не знаем
дали таз сутрин Цезар ще излезе
от къщи си; защото напоследък
той, който винаги се е надсмивал
на сънища, пророци и поличби,
е станал суеверен, тъй че може
при толкоз непонятни чудеса
и тази нощ, препълнена със ужас,
да чуе туй, което му предричат
авгурите^[8], и да не се яви
във Капитолия.

ДЕЦИЙ

Не е опасно!

Дори ако решил е да не идва,
аз зная как да го разубедя,
защото той обича да му казват,
че еднорогът се лови със дънер^[9],
глиганът — с огледало, слонът — с яма,
лъвът — със мрежа, а човекът — с гъдел,
ала когато казвам му, че мрази
ласкателите, той се съгласява,
дълбоко поласкан. На мен го дайте!
Аз мога върху него да влияя
и той ще дойде, дето ни е нужен!

КАСИЙ

Не, всички ще отидем да го вземем!

БРУТ

Последно беше в осем, нали тъй?

КАСИЙ

Във осем. И недейте закъснява!

МЕТЕЛ

Не се досетихме за Кай Лигарий.

Той мрази Цезар, който го упрекна
за речите му в полза на Помпей.

БРУТ

Върви у тях, Метел! Лигарий има
причини да ми бъде благодарен.
Прати ми го и аз ще му въздействам.

КАСИЙ

Зазаря се. Оставяме те, Бруте.
Приятели, безшумно да се пръснем
и всеки, казаното тук запомнил,
да се покаже верен син на Рим!

БРУТ

И гледайте усмихнато и ведро.
Лицата ви не бива да издават
кроежа ни. Като добри актьори
да издържим до края своите роли
с устойчив дух и строго постоянство.
На всички ви желая добро утро!
Излизат всички освен него.
Момче! Хей, Луций!... Как дълбоко спи!
Не, няма да го будя. Пий, момченце,
нектара гъст на детския си сън!
Не знаеш ти среднощните рисунки,
които трескавите грижи смучат
от възрастния мозък — затова
тъй крепко спиш!

Влиза Порция.

ПОРЦИЯ

О, Бруте! Мъжо мой!

БРУТ

О, Порция, защо тъй рано ставаш?
Не е добре за крехкото ти здраве
така да го излагаш на хлада!

ПОРЦИЯ

За твойто здраве също! Твърде грубо
измъкна се от ложето ми, Бруте,
а снощи пък от масата внезапно
се вдигна и наоколо закрачи,
намръщен и със скръстени ръце;
а щом попитах те какво гнети те,
ти стрелна ме със нелюбезен поглед;
когато настоях, потърка чело
и вече раздражено тропна с крак;
отново те запитах и отново
ти само ядно махна ми с ръка
да те оставя; сторих го от страх
да не засиля твойта угнетеност,
и без това немалка, и с надежда,
че тя е настроение летливо,
от тез, които има всеки мъж;
но тя така ти пречи да ядеш,
да спиш, да разговаряш, че ако
лика ти изменила беше, както
обноските ти, аз не бих познала
в теб своя Брут. Кажи, какво те мъчи?

БРУТ

Не съм добре със здравето. Това е.

ПОРЦИЯ

Разумният ми Брут, ако не беше
добре със здравето, би сторил нещо
да се сдобри със него.

БРУТ

Туй и правя.

Добра ми Порция, върви да спиш!

ПОРЦИЯ

Как? Брут е болен, а излиза вън,
разгърден да попива злите пари
на тази влажна утрин? Брут е болен,
а пък, напуснал здравето легло,
излага се на нощните зарази
и предизвиква въздуха мъглив,
от слънце непречистен, да помага
на неговата болест? Не, мой Бруте!
Ти имаш болест във ума, която
по силата на своето място аз,
жена ти, имам право да узная.
На колене заклинам те във мойта
възпявана навремето си хубост,
в любовните ти клетви и във оня
велик обет, споил ни в обща плът,
разкрий на мен, на своята половина,
на второто си аз, защо си мрачен
и със кого се среща тази нощ!
Защото зърнах тука неколцина,
които криеха лица дори от
самата тъмнина!

БРУТ

Вдигни се, мила!
Не искам да те виждам на колене!

ПОРЦИЯ

Да бе по-мил към мен, не би ме виждал!
Кажи ми, Бруте мой, дали се казва
във брачния ни договор, че аз
не трябва да узнавам твоите тайни?
Нима съм част от теб, но само тъй,
доколкото на обед ще делия
трапезата ти, ще услаждам нощем

постелята ти и сегиз-тогиз
ще разговарям с теб? Нима живея
във жалките предградия на твойто
благоволение? Ако така е,
държанка ще е Порция, а не
жена на Брут!

БРУТ

Ти, Порция, си мойта
високоуважавана съпруга,
тъй близка, както алената струя
за моето потиснато сърце!

ПОРЦИЯ

Тогава щях да зная твоите тайни!
Жена съм аз — признавам, — но все пак
жена, която Брут нарече своя;
жена съм аз — признавам, — но все пак,
която дъщеря е на Катон^[10]!
Допускаш ли, че бих могла да бъда
безсилна като другите жени
с такъв баща и при такъв съпруг?
Кажи ми своите тайни и аз няма
да ги разкрия никому, повярвай!
Аз дадох доказателство за твърдост,
нанасяйки си доброволна рана
в бедрото тук; как мислиш? Че аз нея
изтраяла съм и не ще изтрая
да пазя тайните на своя мъж?

БРУТ

О, богове, сторете ме достоен
за тази моя доблестна жена!...
Чуй! Чукат! Порция, сега си влез!
Подир това сърцето ми ще влее
най-скритите си тайни в твойта гръд;
ще ти разкрия всичките си мисли

и разтълкувам всички писмена,
изрязани по тъжното ми чело!
По-бързо! Влизай си!

Порция излиза.

Влиза отново Луций, следван от Лигарий.

Кой чука, Луций?

ЛУЦИЙ

Един човек, желаещ да ви види.
Изглежда болен.

БРУТ

Туй е Кай Лигарий,
когото препоръча ни Метел...
Ти отстрани се!... Кай Лигарий, как си?

ЛИГАРИЙ

Приветства те един безсилен глас!

БРУТ

Във неуместно време си превързал
главата си. Не те желаех болен.

ЛИГАРИЙ

И здрав съм, ако Брут за мене има
опасен подвиг, който носи чест!

БРУТ

Такъв бих имал доблестен и страшен —
да беше здрав слухът ти да го чуе.

ЛИГАРИЙ

Заклевам се във всички богове,
които римляните свято тачат:
забравих болестта си! Цвят на Рим,
потомък славен на достоен корен,

със мощ на заклинател ти пробуди
духа, угаснал в мене! Изпрати ме —
с непобедимото ще се преборя
и — римска дума — ще го победея!
Какво ни предстои?

БРУТ

Такова дело,
че в миг ще оздрави мнозина болни!

ЛИГАРИЙ

А няма ли и неколцина здрави,
които трябва в миг да заболяят?

БРУТ

И туй ни предстои. Ще ти го кажа
по пътя към дома на оногова,
когото то засяга най-отблизо.

ЛИГАРИЙ

Сърцето ми е здраво пак! Води ме!
Аз идвам с теб, готов да сторя нещо,
което сам не знам — на мен ми стига,
че ме предвожда Брут!

Гръмотевица.

БРУТ

Тогава с мен!

Излизат.

[6] „... зет ви Касий...“ — Касий е бил женен за Брутовата сестра Юния. ↑

[7] *Ереб* (мит.) — според вярванията на древните гърци тъмна област между повърхността на земята и Хадес, през която трябвало да

минават душите на мъртвите на път към подземното царство. ↑

[8] *Авгури* — жреци в древния Рим, които гадаели за волята на боговете по вътрешностите на жертвените животни и полета на птиците. ↑

[9] „... *еднорогът се лови със дънер...*“ — Изглежда, че според средновековното вярване митичното животно еднорог се ловяло, като ловецът, скрит зад дънер на дърво, го разярявал дотам, че то забождало рога си в дънера и оставало пленено и беззащитно. ↑

[10] *Катон* — Марк Порции Катон — римски държавник и оратор (95–46 г.пр.н.е.), образец на душевна твърдост. Той бил баща на Брутовата съпруга Порция. Самоубил се в Утика след смъртта на Помпей, чийто привърженик бил. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Рим. В дома на Цезар.

Гръмотевици и светкавици. Влиза Цезар с домашна дреха.

ЦЕЗАР

Небето и земята цяла нощ
не стихнаха. Калпурния в съня си
на три пъти се сепваше със вик:
„Убиват Цезар! Помощ!“... Хей, слуги!

Влиза Слуга.

СЛУГАТА

Да, господарю?

ЦЕЗАР

Жреците помоли да принесат
животно в жертва и ми донеси
благоприятен отговор от тях!

СЛУГАТА

Отивам, господарю!

Излиза.

Влиза Калпурния.

КАЛПУРНИЯ

Загде се готвиш, Цезар? Да излизаш?
Не, днеска трябва да останеш вкъщи!

ЦЕЗАР

Днес Цезар ще излезе! Няма случай

опасност да е гледала към Цезар
освен в гърба. Щом види го в лицето,
тя в миг се изпарява!

КАЛПУРНИЯ

Цезар, знаеш,
че на знамения не давам вяра,
но тоз път се боя. Освен онуй,
което знаем с теб, един от къщи
описва нови ужаси, видени
от градските пазачи тази нощ;
лъвица сред града родила малки,
изскачали от гробовете мъртви;
а в облаците полкове и роти
от огнени бойци във боен ред
така се сблъскваха, че кървав дъжд
опръскал Капитолия. Просторът
кънтял от конско цвилене и стон
на умираюци и звън на брони,
а призраци пищели и скимтели
из улиците. Тез неща, о, Цезар,
не са без смисъл. Страх ме е от тях!

ЦЕЗАР

Кога човек избягал е от нещо,
предначертано му от боговете?
Не, Цезар ще излезе! Тези знаци
засягат всички в Рим, не само мен.

КАЛПУРНИЯ

За смърт на знатен тъй небето свети;
бедняците умират без комети!

ЦЕЗАР

Страхливецът мре приживе сто пъти;
храбрецът вкухва от смъртта веднъж.
От всички чудеса на този свят

най-чудното за мен е туй, че може
човек да се страхува от смъртта,
когато знае, че е неизбежна
и следователно...

Влиза отново Слугата.

Какво предсказват?

СЛУГАТА

Съветват Цезар да остане вкъщи.
Като изкормили едно животно,
видели, че то нямало сърце.

ЦЕЗАР

С това клеймят страха ни боговете:
животно без сърцатост ще е Цезар,
уплаши ли се да излезе днес.
Но Цезар няма да постъпи тъй!
Опасността сама отлично знае,
че Цезар по-опасен е от нея.
Чада сме с нея на една лъвица,
но аз бях мъжкото и по съм страшен,
и Цезар ще излезе!

КАЛПУРНИЯ

Господарю,
самоувереност подронва в тебе
разсъдъка. Недей излиза днес!
И нека бъде мой страхът, не твой!
Ще пратим Марк Антоний във Сената
да съобщи, че си неразположен.
Послушай ме, на колене те моля!

ЦЕЗАР

Съгласен. Ще изпратим Марк Антоний.
Оставам зарад твоята прищявка.

Влиза Деций.

Ха, ей го Деций! Той ще им го каже.

ДЕЦИЙ

Привет на Цезар! Благородни Цезар,
дошъл съм да те взема за Сената.

ЦЕЗАР

И то навреме, за да поздравиш
от мое име мъдрите ни старци
и да им предадеш, че днеска няма
да дойда във Сената. „Че не мога“ —
ще е невярно; „че не смея“ — дваж.
„Че няма“ — точно тъй ще кажеш, Деций.

КАЛПУРНИЯ

Защото не е здрав.

ЦЕЗАР

Да лъже Цезар?

Нима прострях десница тъй далеч,
за да не смея правдата да кажа
на трима дряхли старци? Тъй ще кажеш:
„Че няма днес да дойде във Сената!“

ДЕЦИЙ

О, всемогъщи Цезар, обясни ми
причината, за да не се изсмеят,
когато им го кажа просто тъй.

ЦЕЗАР

Причината е в личната ми воля.
Не ща да дойда, и това им стига.
На теб един — понеже те обичам —
ще обясня: задържа ме във къщи
Калпурния. Сънувала таз нощ,
че сякаш от фонтан със сто гърла
от мойта статуя шуртяла кръв

и римляни с усмивки се тълпели
и миели ръцете си в струите.
Тълкува тя съня си като знак
за предстоящо зло и на колене
изнуди ме да не излизам днес.

ДЕЦИЙ

Превратно тълкувание! Сънят й,
напротив, обещава само радост:
кръвта от твойта статуя, в която
усмихнатите римляни се къпят,
е знак, че Рим от тебе ще получи
подсилваща го кръв и че край тебе
мнозина знатни хора ще се трупат
за почести, отличия и титли.
Тоз смисъл скрит е във съня, уплашил
Калпурния.

ЦЕЗАР

И този явен смисъл
ти много убедително изтъкна!

ДЕЦИЙ

Ти в него ще се убедиш напълно,
когато съобщи ти, че Сенатът
решил е днеска да ти поднесе
короната на цар. Ако сега
откажеш да присъстваш, току-виж,
размислили. А някой остроумец —
това е близко до ума — ще каже:
„Тогаз почивка дайте на Сената,
додето Цезаровата жена сънува
по-весел сън!“ И ще използват туй,
че ти се криеш вкъщи, за да съскат,
че Цезар се страхува!...
Прости ми, Цезар! Ала обичта
към теб и към успеха ти налага

да ти говоря тъй, а моят разум
подвластен е на нея!

ЦЕЗАР

Колко смешен,
Калпурния, е твоят страх сега!
Срамувам се, че дадох му ухо.
Донесте тогата ми! Ще изляза!

Влизат Брут, Лигарий, Метел Цимбер, Каска, Требоний, Цина и Публий.

Ха, ето, Публий иде да ме вземе!

ПУБЛИЙ

Добрутро, Цезар!

ЦЕЗАР

Заповядай, Публий!
Ха, Брут, и ти, пристигнал толкоз рано?
Добрутро, Каска! Кай Лигарий, Цезар
е бил противни твой, далеч по-мек
от тази треска, дето те суши!
А как сме с времето?

БРУТ

Удари осем.

ЦЕЗАР

Благодаря ви за любезността.

Влиза Антоний.

Я, кой пристига, вдигнал се навярно
направо от пира! Привет Антоний!

АНТОНИЙ

Привет, велики Цезар!

ЦЕЗАР

Наредете

да сложат там!... Виновен съм, задето
накарах ги да чакат!... О, Метел!...
И Цина?... Ха, Требоний! Зная, зная!
За тебе днеска съм прикътал час.
Ала и ти бъди до мен по-близо,
да ми напомняш, че...

ТРЕБОНИЙ

Ще бъда, Цезар!...

Настрани.

Тъй близо, че които те обичат,
ще искат да съм малко по-далеч!

ЦЕЗАР

Сега, пред тръгване, да се почерпим
като приятели!

БРУТ (настрани)

„Като“! О, Цезар,
не всеки, който е „като“, е „всъщност“,
и туй измъчва съвестта на Брут!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

Рим. Улица близо до Капитолия.

Влиза Артемидор, четейки писмо.

АРТЕМИДОР

„Цезар, пази се от Брут! Следи Касий! Дръж на разстояние Каска! Не изпускай от око Цина! Не доверявай на Требоний! Наблюдавай Метел Цимбер! Деций Брут не те обича! Кай Лигарий е оскърбен! Всички тези хора имат една мисъл и тя е срещу Цезар. Ако не си безсмъртен, бъди нащрек! Безгрижието проправя път на заговора. Да те закрилят всемогъщите богове! Твой искрен приятел Артемидор.“

Ще чакам тук, та като мине Цезар,
да му го връча уж като просител.
Сърцето ми скърби, че доблестта
погива от зъба на завистта...
Дано го прочетеш! По туй ще видим
дали преди ти още дни Съдбата,
или и тя участва във преврата!

Излиза.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Рим. На същата улица, пред дома на Брут.

Влизат Порция и Луций.

ПОРЦИЯ

Момчето ми, изтичай до Сената!
По-бързо! Какво чакаш още тук?

ЛУЦИЙ

Поръчката, госпожо.

ПОРЦИЯ

Богове,
бих искала да си се върнал тук,
преди да съм могла да ти я кажа!...

Настрани.

Крепи ме, твърдост! Раздели със зид
сърцето от езика ми! Уви,
аз имам мъжки дух, но женски сили,
а непосилно е за нас, жените,
да пазим тайни!... Още ли си тук?

ЛУЦИЙ

Какво да правя? Само да изтичам
до Капитолия и нищо друго?
И да се върна тук, и само толкоз?

ПОРЦИЯ

Да, само толкоз. И да видиш как е
със здравето си твоя господар.
Той днес излезе болен. Погледни
и Цезар какво прави и кои

просители го обкръжават... Чувай!
Момчето ми, какъв е този шум?

ЛУЦИЙ

Не чувам, господарко.

ПОРЦИЯ

Я се вслушай!

Чух смътна глъчка. Вятърът я носи
от Капитолия. Не чу ли нищо?

ЛУЦИЙ

Не, честна дума, нищо, господарко!

Влиза Гадателят.

ПОРЦИЯ

Ела насам, човече! Отде идеш?

ГАДАТЕЛЯТ

От къщи, уважаема госпожо.

ПОРЦИЯ

А колко е часът?

ГАДАТЕЛЯТ

Клони към девет.

ПОРЦИЯ

А Цезар дали вече е отишъл
във Капитолия?

ГАДАТЕЛЯТ

Не е, госпожо.

Аз бързам да го видя как ще мине
на път за там.

ПОРЦИЯ

Със някаква молба?

ГАДАТЕЛЯТ

Да, господарко. Ако Цезар бъде
така добър — за Цезар — да ме чуе,
ще го помоля да направи нещо —
за себе си.

ПОРЦИЯ

Защо? Нима ти знаеш,
че някой иска да му навреди?

ГАДАТЕЛЯТ

Не зная нищо, но допускам всичко.
Привет, госпожо! Улицата тук
е тясна и тълпата подир Цезар
от претори, сенатори и прости
молители ще смачка един хилав
нещастник като мен. Ще ида нейде,
отдето лесно ще го заговоря,
когато той премине към Сената.

ПОРЦИЯ

Аз трябва да си вляза. О, тежко ми,
как немошно е женското сърце!
Мой Бруте, небесата да са с теб
във делото ти!... Май момчето чу!...
Мъжът ми води дело, а пък Цезар
не го подкрепя. Зле ми става! Луций,
изтичай и приветствай господаря!
Кажи му, че съм бодра, и веднага
върни се да ми кажеш как е той!

Излизат в различни страни.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. Пред Капитолия.

Тръбен звук. Влизат Цезар, Брут, Касий, Каска, Деций, Метел Цимбер, Требоний, Цина, Антоний, Лепид, Артемидор, Публий, Попилий и Гадателят.

ЦЕЗАР

Е, дойдоха ли Мартенските Иди?

ГАДАТЕЛЯТ

Да, Цезар, но не са си отишли.

АРТЕМИДОР

Привет, о, Цезар! Прочети това!

ДЕЦИЙ

Требоний моли да се запознаеш
със тази негова смирена просьба!

АРТЕМИДОР

О, Цезар, прочети по-първо мойта!
Тя теб засяга! Прочети я, Цезар!

ЦЕЗАР

Коего нас засяга — най-накрая!

АРТЕМИДОР

Не я отлагай, Цезар! Прочети я!

ЦЕЗАР

Какво нахалство! Трябва да е луд!

ПУБЛИЙ

Дай път! Дай път!

КАСИЙ

Какво се бутааш тук!
Във Капитолия се дават просби!

ПОПИЛИЙ

Желая ви добра сполука днес!

КАСИЙ

Сполука във какво, Попилий?

ПОПИЛИЙ

Сбогом!

БРУТ

Какво ти пожела Попилий Лена?

КАСИЙ

Добра сполука. Май че сме разкрити!

БРУТ

Следи го! Виж, насочва се към Цезар!

КАСИЙ

По-бързо, Каска! Ще ни изпреварят!
Какво да правим, Бруте? Ако знаят,
аз няма да се върна жив оттук!
Ще се убия!

БРУТ

Успокой се, Касий!
Попилий му разказва нещо друго.
Виж как му се усмихва, а и Цезар
не сменя вид.

КАСИЙ

Требоний си го бива —

виж как извежда настрани Антоний!

Требоний и Марк Антоний излизат.

ДЕЦИЙ

Метел къде е? Време е да тръгва
със своето прошение към Цезар!

БРУТ

Готов е! Да се струпаме след него!

ЦИНА

Ти, Каска, не забравяй! Удряш пръв!

ЦЕЗАР

Готови ли сме? Е, какви неправди
налага се да бъдат отстранени
от Цезар и Сената му? Да чуем!

МЕТЕЛ

О, всемогъщи и всевиши Цезар,
семейството на Цимбрите поднася
сърцето си в нозете ти...

ЦЕЗАР

Метел,
преди да почнеш, трябва да ти кажа,
че тез поклони и приятни думи
способни са кръвта да развълнуват
в обикновен човек и да го тласнат
закон и обичаи да превърне
във детски залъгалки; но не смятай,
че Цезар има толкоз буйна кръв,
та благородството ѝ да се стапя
от същите неща, които действат
върху глупците — сиреч сладки думи,

подмазване, въртене на опашка
и тям подобни! Брат ти е заточен
с редовен указ и ако за него
речеш да ми се кланяш и умилкваш,
ще те изрита като мръсно пале!
Знай, Цезар, който не онеправдава,
неоправдани милости не дава!

МЕТЕЛ

Не ще ли се намери нечий глас
по-сладък в Цезаровото ухо,
та да издействува да бъде върнат
изгнаният ми брат?

БРУТ

Не съм ласкател,
ала ръката ти целувам, Цезар,
с молба да позволиш на Публий Цимбер
да се завърне!

ЦЕЗАР

Бруте!

КАСИЙ

Милост, Цезар!
Виж Касий, паднал в твоите нозе,
те моли да простиш на Публий Цимбер!

ЦЕЗАР

Смекчил се бих, да бях на вас подобен.
Да можех да се моля, бих могъл
и да отстъпвам на молби. Но аз съм
като Полярната звезда, която
по неподвижност и непроменливост
е без съперница. Небето горе
осеяно е със безброй искрици,
от огън всичките и с блясък всяка,

ала сред тях едничка тя не мръдва
от своето място. Тъй е и в света —
гъмжи от хора той и всички те
са плът и кръв и всеки е с разсъдък,
но между тях единствен зная, който,
надсмиващ се на всеки външен тласък,
стои на място, и това съм аз!
Ще го докажа и на дребно с Цимбер:
аз бях за туй да бъде той заточен
и съм за туй такъв да си остане!

ЦИНА

О, Цезар!

ЦЕЗАР

Млък! Олимп не се премества!

ДЕЦИЙ

Велики!

ЦЕЗАР

Бруте, всуе коленичиш!

КАСКА

Ръка, наместо мене говори!

Пробожда го. Останалите се нахвърлят върху Цезар.

ЦЕЗАР

И ти ли, Бруте? Смърт, тогава идвай!

Умира.

ЦИНА

Свободни сме! Тиранството е мъртво!
Летете! Възвестете свободата

по всички улици!

КАСИЙ

И неколцина
да се качат на градските трибуни
и викат: „Да живее свободата!“

БРУТ

Народ, сенатори, спокойно! Стойте!
Амбицията си плати дълга!

КАСИЙ

Брут на трибуната!

ДЕЦИЙ

И Касий също!

БРУТ

Къде е Публий?

ЦИНА

Тук, до смърт уплашен!

МЕТЕЛ

Да се държим един до друг, че някой
привърженик на Цезар...

БРУТ

Няма нужда!...
Бъди спокоен, Публий! Нищо лошо
не ще се случи нито с теб, ни с друг.
Кажи това на всички!

КАСИЙ

И върви си,
че тръгне ли народът срещу нас,
и твойта старост може да пострада.

БРУТ

Да, нека за извършеното плащат
еднички извършителите. Тръгвай!

Влиза Требоний.

КАСИЙ

Антоний де е?

ТРЕБОНИЙ

Скри се у дома си!
Мъже, жени, деца крещят и бягат,
дошъл е сякаш краят на света!

БРУТ

Да бъде, Парки, както сте решили!
Че смърт ни чака, знаем; срока само
желал би всеки да си продължи.

КАСКА

Избърза ли смъртта ти с пет години,
спестяваш пет години страх от нея!

БРУТ

Тогаз смъртта е благо за човека
и ний сме сторили добро на Цезар,
скъсявайки му срока на страха...
Склонете се, о, римляни, над него,
ръцете си до лакти да умием
в кръвта на Цезар и обагрим с нея
оръжията си, а след това
да идем на пазарния площад
и там, размахали ги пред народа,
да викнем всички: „Мир и свобода!“

КАСИЙ

Да, нека се сведем и ги измием!
О, колко векове таз наша сцена
ще се играе — все така велика —
в страни незнайни, на езици чужди!

БРУТ

И колко пъти ще пролива кръв
за забавление тоз, който днеска
прострян е във нозете на Помпей!

КАСИЙ

И толкоз пъти, колкото туй стане,
за нас ще казват: „Хората, които
освободиха своята страна!“

ДЕЦИЙ

Излизаме ли?

КАСИЙ

Всички! Брут ще води,
а в неговите стъпки ще вървим
ний, най-безстрашните сърца на Рим!

Влиза Слуга.

БРУТ

Кой иде там? Слугата на Антоний!

СЛУГАТА

Тъй, Бруте, имам заповед да падна
на колене; тъй Марк Антоний каза
да се простра пред тебе; и прострян,
тъй каза ми на тебе да говоря!
„Кажи му — нареди ми, — че за мене
е Брут достоен, храбър, благороден,

а Цезар беше смел, сърдечен, царствен;
че с уважение обичам Брут
и в страх почитах и обичах Цезар;
кажи, че ако Брут даде възможност
на Марк Антоний да говори с него
във безопасност и да разбере,
че Цезар заслужавал е смъртта си,
Антоний ще обича Цезар мъртъв
не толкова силно, колкото Брут жив,
и с него, доблестния, ще посреща
без задни мисли чупките на тези
неясни дни.“ Тъй каза Марк Антоний.

БРУТ

Тоз, който те е пратил, е разумен
и храбър мъж. Не съм помислял инак.
Върви и му кажи, че ако дойде,
ще се завърне вкъщи си доволен
и невредим.

СЛУГАТА

Отивам да го викна.

Излиза.

БРУТ

Ще бъде наш приятел, убеден съм.

КАСИЙ

Дано е тъй, но страх ме е от него,
а моите предчувствия до днеска
не са ме лъгали.

Влиза Антоний.

БРУТ

Ха, ето го!... Привет, о, Марк Антоний!

АНТОНИЙ

Велики Цезар, как си ниско паднал!
Нима се свиха всичките ти слави,
завоевания, триумфи, плячки
до тази жалка купчина? Прощавай!...
О, знатни римляни, не знам кой още
се е надул така, че да е нужно
да му се пуска кръв. Ако съм аз,
не зная за това по-сгоден час
от този тук, видял да пада Цезар,
ни средство по-подходящо от тази
стомана ваша, още украсена
с най-доблестната кръв на този свят.
Аз моля, ако считате ме враг,
над мене утолете своята жажда
сега, додето вашите ръце
димят от неизсъхналия пурпур!
Сто века да живея, за смъртта
не ще дочакам време, място, начин
да ми харесат като тези тук:
сега, до Цезар, от ръцете чисти
на най-добрите хора на века!

БРУТ

Недей да просиш смърт от нас, Антоний!
Със тез ръце във кръв, пред този труп,
навярно ти се струваме злодеи
жестоки и свирепи, но ти виждаш
ръцете само и това, което
извършили са те, ала не виждаш
сърцата ни. А те са милостиви
и милост към потиснатия Рим,
надвила милостта към Цезар — както
плам плам гаси, — донесе смърт на този.
Но мечовете ни за тебе имат

оловни върхове, о, Марк Антоний:
ръцете ни, способни да убиват,
сърцата ни, наклонни да обичат,
отварят се за теб и те приемат
със братски мисли, почит и любов!

КАСИЙ

При бѣдното раздаване на титли
ще имаш думата наравно с нас!

БРУТ

Почакай само да успокоим
изплашения и смутен народ
и после ще ти обясним защо
към Цезар бях безмилостен аз, който
обичах го, когато го убивах!

АНТОНИЙ

Във мъдростта ви аз не се съмнявам.
Подайте ми един след друг да стисна
тез кървави ръце! С теб първи, Бруте!
След неговата — своята, Кай Касий!
Дай тука, Деций Брут! Метел, и твойта!
Със тебе, Цина! Храбри Каска, стискай!
Подай ми своята, добри Требоний,
пореден — не последен в туй сърце!
О, знатни граждани!... Какво да кажа?
Доверието ви във мен е толкоз
разклатено, че смятате ме — зная —
ласкател или пъзльо... Не, мой Цезар,
обичах те — това не бе лъжа! —
и ако твойт дух сега ни гледа,
нима не ще се натъжиш по-силно,
отколкото от своята смърт, да виждаш
как твойт Марк Антоний сключва мир
с убийците ти и над твойто тяло
им стиска опетнените ръце?

Очи да имах, колкото ти — рани;
струящи сълзи, колкото те — кръв,
това би по подхождало на мен,
отколкото приятелства да свързвам
със твоите врагове. Прости ми, Юлий!
Подгониха те тук, о, смел елен,
тук падна ти, и ето ги ловците —
стоят нашарени със твойта багра,
измъкнали туптящото сърце,
което бе сърцето на света!
О, как е тъжно да те гледам проснат
от тази знатна хайка!

КАСИЙ

Марк Антоний...

АНТОНИЙ

Прости, Кай Касий, но с такива думи
и враг за Цезар би се произнесъл.
Какво по-скромно за един приятел?

КАСИЙ

Не те упреквам, че го хвалиш. Питам
каква ще е спогодбата ти с нас:
ще ни подкрепяш ли, или изобщо
не бива да разчитаме на теб?

АНТОНИЙ

Ръцете ви аз стиснах не за друго,
но се разчувствах при вида на Цезар.
На всички ви приятел съм и всички
обичам ви горещо. Чакам само
да ми дадете доводи, че Цезар
е бил наистина така опасен.

БРУТ

Туй щеше да е инак дива гледка!

Но наште доводи са тъй безспорни,
че даже и да беше син на Цезар,
би бил задоволен!

АНТОНИЙ

Не искам друго.
Туй само още: право да изложа
мъртвеца на пазарния площад
и като негов нявгашен приятел
да се простя със него в кратко слово.

БРУТ

Ще имаш това право, Марк Антоний!

КАСИЙ

Две думи само, Бруте!...

Настрани към Брут.

Какво вършиш!
Недей му дава право да говори!
Отде да знаем докъде народът
могъл би да се трогне от речта му?

БРУТ

Прощавай, но аз първи ще говоря
и от трибуната ще обясня
защо бе нужно Цезар да умре.
Ще кажа, че сами сме разрешили
на Марк Антоний — Цезаров приятел —
да каже туй, което те ще чуят,
и че желаем Цезар да получи
достойно погребение, със всички
законни обичаи. От това
за нас ще има не вреда, а полза.

КАСИЙ

Не зная какво може да се случи,

но то не ми харесва.

БРУТ

Марк Антоний,
вдигни оттука тялото на Цезар!
Ти няма да говориш срещу нас,
но можеш, както щеш, да славиш Цезар,
като изтъкнеш, че за туй си взел
съгласието ни. В противен случай
не ще участваш в обряда със нищо.
И словото си ще държиш след мойто
от същата трибуна.

АНТОНИЙ

Тъй да бъде!
Не искам нищо повече.

БРУТ

Тогава
мъртвеца пригответи и ни последвай.

Излизат всички освен Антоний.

АНТОНИЙ

Прости ми, о, кървяща шепа пръст,
че бях така любезен с тез касапи.
Развалина си ти от най-добрия,
най-доблестния мъж, когото знае
неспиращият бяг на времената!
Тежко ѝ на десницата, проляла
така безценна кръв! Над твоите рани —
уста безгласни, зинали към мен
с молба от пурпур да им дам език —
предричам, чуй: проклятие ужасно
ще сполети човечеството цяло!
Италия надлъж и шир ще стане

поле на смут и граждански войни
и гибелта ще бъде тъй привична,
и ужасите — толкоз обичайни,
че майките усмихнати ще гледат
ръцете на войната как разкъсват
децата им, със милост, притъпена
от кръвнините. И духът на Цезар
ведно със дъхащата разпри Ата^[11],
развързал кучетата на войната,
над всички ще кръжи и вика: „Мъст!“,
дорде туй дело мерзко осмърди
земята цяла със човешки мърши,
вопиещи за гроб!...

Влиза Слуга на Октавий.

Кой беше ти?
Не служеше ли при Октавий Цезар?

СЛУГАТА

Да, Марк Антоний.

АНТОНИЙ

Цезар му написа
да дойде в Рим.

СЛУГАТА

Писмото той получи
и ме изпрати да ви съобщя...

Вижда тялото на Цезар.

О, Цезар!

АНТОНИЙ

Върви, излей сърцето си встрани!
Скръбта е заразителна и чувствам,
че като виждат тези скръбни капки
в очите ти, и моите овлажняват.
Къде е господарят ти?

СЛУГАТА

Таз нощ
ще спи на седем мили от града.

АНТОНИЙ

Лети назад при него и кажи му
за случилото се. И да не бърза.
Тоз Рим е страшен Рим, опасен Рим,
Рим още неподготвен за Октавий.
Това му съобщи... Не, спри, почакай!
Недей да тръгваш, докато не съм
изложил това тяло на площада
пред римския народ. С речта си там
ще разузная как приема той
злодейството на тези кръвопийци
и ти за този прием ще докладваш
на младия Октавий. Помогни!

Излизат, като изнасят тялото на Цезар.

[11] *Ата* (мит.) — дъщеря на Зевс, олицетворение на безумната ярост и на раздора. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Рим. Сред форума.

Влизат Брут, Касий и тълпа граждани.

ГРАЖДАНИТЕ

Отчет за всичко! Искаме отчет!

БРУТ

Тогаз, приятели, елате с мен
и чуйте ме!... Ти, Касий, отиди
в онази улица със част от тях!...
Които искат да изслушат мен
остават тука, а които — Касий,
да тръгнат с него! Ясно и открито
ще кажем всекиму защо бе нужна
смъртта на Цезар.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Аз ще слушам Брут!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Пък аз ще ида с Касий и след туй
ще съпоставим техните причини.

Касий излиза, следван от неколцина граждани.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Мълчете! Тихо! Доблестният Брут
възлиза на трибуната!

БРУТ

Ще моля

спокойно да ме чуете докрай.

Римляни, съграждани, приятели, чуйте ме заради моята кауза и за да ме чуете, пазете тишина! Вярвайте ми заради моята чест и за да ми повярвате, доверете се на нея! Съдете ме с разума си и за да ме съдите право, наострете го добре! Ако има в това събрание някой, който истински е обичал Цезар, нему казвам, че обичта на Брут към Цезар не бе по-малка от неговата. И ако той ме запита защо тогаз Брут вдигна ръка на Цезар, ето отговора ми: не защото малко обичах Цезар, а защото повече обичах Рим. Нима бихте предпочели Цезар да е жив и да измрете всички като роби пред това Цезар да е мъртъв, за да живеете всички като свободни хора? Цезар ме обичаше — и затова го оплаквам; той беше щастливец — и аз се радвам на туй; беше храбрец — и затуй го почитам; но той беше властолюбец — и затова го убих. Сълзи за обичта, радост за щастието, почит за храбростта и смърт за властолюбието. Кой тук е тъй презрян, че да желае живот в робство? Да се обади — него съм обидил! Кой тук е тъй без чест, че да не иска да бъде римлянин? Да се обади — него съм обидил! Кой тук е тъй страхлив, че да не люби родината си? Да се обади — него съм обидил! Е, има ли такива?

ВСИЧКИ

Няма! Няма!

БРУТ

Тогаз не съм обидил никого. Направих с Цезар само туй, което трябва да направите с Брут, ако го заслужи. Неговата смърт е записана в Капитолия, без да бъде подценено онуй, за което бе славен, нито преувеличено туй, заради което умря.

Влиза Антоний с тялото на Цезар.

Ето тялото му, оплаквано от Марк Антоний, който, макар и неспомогнал за смъртта му, ще получи от нея правото да участва в държавата. Като всеки от вас. И завършвам с това, че както за благо на Рим убих първия си приятел ей с този нож, готов съм да го обърна и срещу себе си, щом отечеството поиска моята смърт!

ВСИЧКИ

Живей, о, Бруте! Да живее Брут!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Да го закараме в триумф до вкъщи!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Да му издигнем статуя до тези
на неговите доблестни деди!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Да го направим цар!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Да, да, чрез Брут
ще увенчаем най-доброто в Цезар!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Да го изпратим шумно до дома му!

БРУТ

Съграждани!...

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Мълчете! Брут говори!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Пазете тишина!

БРУТ

Съграждани, от все сърце ви моля
пуснете ме да си отида сам
и останете зарад мен с Антоний!
Отдайте чест на мъртвия и слух
на възхваляващата реч за него,
която ние лично разрешихме
на Марк Антоний да произнесе!
Да не напуска никой освен мен,

преди да е завършил той речта си!

Излиза.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Не мърдайте! Да чуем Марк Антоний!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Да го изслушаме! На място стойте!
Качи се на трибуната, Антоний!

АНТОНИЙ

Заради Брут сега дължа на вас...

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Какво, какво за Брут?

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Длъжник ни бил
по негова вина!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Той по-добре
да не говори зле за Брут пред нас!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Ще хвали Цезар! Цезар бе тиранин!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Добре че Рим се отърва от него!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Мълчете! Да изслушаме и него!

АНТОНИЙ

О, благородни граждани на Рим!...

ВСИЧКИ

Мълчете! Да го чуем! Тишина!

АНТОНИЙ

Чада на Рим, приятели, събратя,
изслушайте ме! Тук съм не да хваля,
а да погребвам Цезар. Знаем, злото,
което всеки сторил е, остава
подир смъртта му, а доброто често
погребваме със костите. И с Цезар
да бъде тъй! Тук доблестният Брут
ви увери в това, че Цезар бил е
властолюбив; ако е бил такъв,
това е тежък грях и Цезар тежко
плати за него. Тука съм сега
със позволение от Брут и тези,
които с него са... Защото Брут
е доблестен човек и тези с него
са също доблестни — та казвам, тук съм,
за да изпратя своя Цезар в гроба.
Той беше мой приятел — при това
добър и справедлив, — но Брут твърди,
че бил властолюбив, а Брут — ний знаем —
е доблестен човек. Той в Рим докара
безбройни пленници, от чийто откуп
хазната се препълни. Затова ли
говори се, че бил властолюбив?
Той плачеше, видял сълза бедняшка,
а властолюбието е излято
от по-студен метал. Но Брут ви казва,
че бил е властолюбец, а пък Брут
е доблестен човек. Видяхте как
на Луперкалиите му предложих
короната три пъти и как той
отблъсна я и трите пъти. Туй ли
е властолюбие? Но според Брут

той бил е властолюбец, а пък Брут
е доблестен човек. Не ви говоря,
за да оборвам неговите думи,
а за да кажа туй, което знам.
Вий приживе обичахте го всички.
И с основания. Какво ви пречи
да го оплачете подир смъртта му?
О, разум, как можа да изоставиш
така брутално толкоз хора тук?...
Простете, но сърцето ми последва
мъртвеца във ковчега му... Ще млъкна,
додето се завърне в моята гръд.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Във думите му сякаш има смисъл!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Като размислиш малко по-дълбоко,
не беше справедливо да умре!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Ще го замести някой дважд по-лош!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Не чухте ли? Короната отхвърлил!
Не може да е бил властолюбив!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Ако е тъй, то някой ще пострада!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Очите му са пламнали от плач!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

По-честен в Рим от Марк Антоний няма!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Мълчете! Продължава да говори!

АНТОНИЙ

До вчера още думата на Цезар
раздвижваше земята. Днеска той
е сам недвижим и не се намира
един, най-долен, да го почете.
О, граждани, ако речех за бунт
да подстрекавам вашите сърца,
неправ бих бил към Брут, неправ към Касий,
а Брут и Касий — знаете го всички —
са доблестни мъже; как тъй ще сторя
неправда спрямо тях? По-скоро, да,
към мъртвия, към себе си, към вас
несправедлив ще съм, но не към тези
тъй доблестни мъже! На, аз намерих
във стаята на Цезар тоя свитък,
съдържащ завещание, скрепено
с печата на убития. Аз няма,
не бива да го прочета пред вас,
а ако знаехте какво там пише,
вий щяхте да обсипете с целувки
кървящите му рани, да топите
в кръвта му кърпите си и отнесли
за спомен някой косъм от мъртвеца,
да го записвате на първо място
в предсмъртната си воли
като наследствен дар за челядта си!...

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Чети го, Марк Антоний! Да го чуем!
Да чуем завещанието!

ВСИЧКИ

Почвай!

Чети го! Да го чуем! Да го чуем!

АНТОНИЙ

Приятели любезни, потърпете!
Не е уместно да му давам гласност.
Не е добре да знаете как силно
обичаше ви Цезар. Вий не сте
дървета или камъни, а хора
и ако чуете какво съдържа
тоз пергамент, ще пламнете от ярост,
ще полудеете! Не, по-добре е
да не узнавате, че точно вие
сте негови наследници, защото
узнаете ли, всичко е възможно!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Чети го, Марк Антоний! Да го чуем!
Какво е завещал? Чети! Чети!

АНТОНИЙ

Не, имайте търпение! По-късно!
Увлякох се, че казах ви за него.
Боя се, че съм вече навредил
на тези доблестни мъже, които
заклаха Цезар. Да, боя се много!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Изменници — не доблестни мъже!

ВСИЧКИ

Чети! Чети!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Негодници! Убийци!
Да чуем завещанието! Почвай!

АНТОНИЙ

Заставяте ме, значи, непременно
да ви го прочета? Добре тогава.

Ковчега обкръжете в плътен обръч,
да ви покажа първо оня, който
подписа го. Да сляза ли сред вас?
Ще разрешите ли?

ВСИЧКИ

Да, слез!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Ела!

Антоний слиза от трибуната.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Да! Разрешаваме!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Във кръг! Във кръг!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Не блъскайте ковчега! Отдръпни се!

ВСИЧКИ

Не се натискайте! Назад! Назад!

АНТОНИЙ

Ако способни сте за плач, бъдете
готови за сълзи! Вий всички тука
познавате отдавна таз наметка.
За пръв път, помня, Цезар я облече
в палатката си сутринта, когато
унищожи нервийските войски^[12].
Тук с ножа си разцепил я е Касий;
а тук от завист го е ръгнал Каска;
а тука туй любимецът му Брут
направил е, и вижте как, когато

измъквал е проклетата стомана,
кръвта е хукнала навън след нея
да провери наистина ли Брут е
тоз, който е почукал толкоз грубо
на входа й. Защото всички помним,
че Брут за Цезар беше свиден ангел.
Да, знаят боговете колко нежно
обичаше го Цезар! И тоз удар
бе най-жестокият, защото, щом
съгледа Цезар кой му го нанася,
по-зле от нож предателски срази го
видът на черната неблагодарност
и пръсна се великото сърце
и със наметката укрил лице,
могъщият ни Юлий падна мъртъв
под статуята на Помпей (която
струеше кръв през цялото туй време).
Какво страхотно падане, о, братя!
Със него аз и ти, и той, ний всички,
да, всички паднахме и върху нас
възтържествува грозната измяна!...
Сега заплакайте! Сега усещам,
че страдате! Това са чисти сълзи!
Добри сърца, вий плачете, видели
ранена само дрехата му — вижте
самия него, целия намушкан
от ножа на коварната измяна!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

О, жалка гледка!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

О, велики Цезар!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

О, черен ден!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

О, подли кръвопийци!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

О, скъпа жертва!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Да им отмъстим!

ВСИЧКИ

Мъст! Мъст! Да ги открием! До последен!

Да ги изколим! Да ги изгорим!

Пощада никому! Коли! Пали!

АНТОНИЙ

Съграждани, почакайте!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Мълчете!

Да чуем благородния Антоний!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Готови да го чуем, да вървим

и да умрем със него! Говори!

АНТОНИЙ

Добри приятели, не ми се иска

да хвърлям бунт във вашите души.

Извършилите туй ужасно дело

са доблестни мъже. Не знам, за жалост,

какви били са личните подбуди,

които са ги тласнали към него,

но те са мъдри, доблестни мъже

и без съмнение ще отговорят

на вашите въпроси. Аз съм тук

не да крада сърца. Не съм оратор —

като например Брут, — а прям човек,

говорец без изврътки и обичащ
приятеля си; и това го знаят
онез, които дадоха ми право
да ви говоря тук за своя Цезар
(понеже нямам нито глас, ни речник,
ни остроумие, ни жест, ни чар
да паля хората). Аз мога само
да кажа туй, което знае всеки;
затуй замолих тези свети рани —
нещастни устица — да ме заместят.
Но ако бях аз Брут, а Брут — Антоний,
един Антоний бихте вий видели
гнева ви да раздухва и да мушва
във тези рани по един език,
способен да раздвижи всеки камък
от древния ви град, на бунт и смут!

ВСИЧКИ

На бунт!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

На бунт! Към къщата на Брут!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Да хванем съзаклятниците! Тръгвай!

АНТОНИЙ

Съграждани, изслушайте ме! Чуйте!

ВСИЧКИ

Мълчете! Да го чуем!... Говори!...
Да чуем благородния Антоний!

АНТОНИЙ

Къде сте тръгнали, събрата мои?
С какво спечели обичта ви Цезар?
Не знаете. Тогаз ще ви го кажа.

Забравихте за сетната му воля,
която споменах ви преди малко.

ВСИЧКИ

Да, вярно! Завещанието! Почвай!
Чети го, Марк Антоний! Да го чуем!

АНТОНИЙ

Сами го вижте! Ето му печата!
На всеки римски гражданин той дава —
на всеки лично — сумата от драхми
седемдесет и пет!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Велики Цезар,
ще отмъстим за теб!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

О, мъдри Цезар!

АНТОНИЙ

Изслушайте ме търпеливо!

ВСИЧКИ

Тихо!

АНТОНИЙ

На вас освен това той завещава,
каквото има — паркове, овошки,
градини ширни, сенчести алеи —
от таз страна на Тибър; да, на вас
и вашите потомци, за да може
народонаселението римско
да се разхожда и почива в тях.
Такъв бе Цезар. Ще ли видим скоро
друг Цезар, равен нему?

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Няма! Няма!

Да тръгваме! Ще изгорим мъртвеца
на кладата свещена и с главните
от огъня ѝ ще опожарим
къщата на изменниците! Хайде!
Вдигнете го!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Изтичайте за огън!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Сенатските скамейки — на парчета!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Столовете! Прозоречните рамки!
Дъска де има, смъквай и цепи!

Излизат всички — освен Антоний, — отнасяйки тялото.

АНТОНИЙ

Натам сами! Разбуден си, метеж,
сега поемай накъдето щеш!

Влиза Слуга.

СЛУГАТА

О, господарю мой, Октавий Цезар
пристигна във града.

АНТОНИЙ

Сега къде е?

СЛУГАТА

В дома на Цезар заедно с Лепид.

АНТОНИЙ

И аз ще ида там. Дойде навреме!
Фортуна днес е весела и вярвам,
ще ни даде, каквото пожелаем.

СЛУГАТА

А Брут и Касий профучали бясно
през градските врати — тъй каза той.

АНТОНИЙ

Узнали са, че настървих народа
със гняв към тях. Води ме при Октавий!

Излизат.

[\[12\]](#) „... *нервийските войски...*“ — Нервийците били войнствено галско племе, при чието разгромяване (57 г.пр.н.е.) Цезар проявил и лична храброст. [↑](#)

ТРЕТА СЦЕНА

Рим. Улица.

Влиза поетът Цина, следван от граждани.

ЦИНА

Таз нощ сънувах, че пирувам с Цезар,
и мрачни мисли тегнат на духа ми.
Не ми се искаше да се разхождам,
но нещо ме потегли...

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Как ти е името?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Накъде си тръгнал?

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Къде живееш?

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Женен ли си?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Отговаряй направо!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

И накратко!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

И умно!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

И честно, че инак!...

ЦИНА

Как ми е името, накъде съм тръгнал, къде живея, дали съм женен... За да отговоря направо, накратко, умно и честно на всички тези въпроси, ще почна с това, че умно не съм женен...

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Искаш да кажеш, че женените сме глупци? Като ти друсна един, ще видиш! Отговаряй направо, казах ти!

ЦИНА

Тръгнал съм за Цезаровото погребение.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Приятел ли си му или враг?

ЦИНА

Приятел.

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Виж, това си го каза направо!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Къде живееш? Накратко!

ЦИНА

Накратко, до Капитолия!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Името ти, честно!

ЦИНА

Честното ми име е Цина.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Заговорникът! Да го разкъсаме на парчета!

ЦИНА

Аз съм Цина поетът! Аз съм Цина поетът!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Разкъсайте го за лошите му поеми!

ЦИНА

Аз съм друг! Не съм Цина заговорникът!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Няма значение! Нали се казва Цина! Да му измъкнем само името от сърцето и да го пуснем да си върви!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

На парчета! На парчета!

Нападат го.

Главни! Дайте главни! Към къщите им! Към Брут! Към Касий! Да ги изколим!... Вие към Деций!... Вие към Каска!... Вие към Лигарий!... Тръгвайте! Хайде!

Излизат, отвличайки Цина.

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. Стая в дома на Антоний.

Влизат Антоний, Октавий и Лепид.

АНТОНИЙ

Отметнатите, значи, ще умрат.

ОКТАВИЙ

И брат ти ще умре. Лепид, съгласен?

ЛЕПИД

Съгласен.

ОКТАВИЙ

Отметни го, Марк Антоний!

ЛЕПИД

Но при условие, че ще премахнем
и Публий, твоя сестрин син, Антоний.

АНТОНИЙ

Прието. Гледай — теглих му чертата.
Сега иди във къщата на Цезар
за завещанието, та да видим
как някак си да им дадем по-малко.

ЛЕПИД

Къде ще ви намеря?

ОКТАВИЙ

Или тук,
или във Капитолия, по-късно.

Лепид излиза.

АНТОНИЙ

Човек без стойност, годен да го пращат
със поръчения! Нима е редно,
като разделяме света на три,
една от частите да вземе той?

ОКТАВИЙ

Ти сам избра го и му даде глас,
като говорехме за имената
в проскрипциите^[13]!

АНТОНИЙ

Слушай ме, Октавий,
видял съм повече лета от теб.
Макар и да товарим тоз човек
със почести, за да ни облекчава
във отговорностите пред народа,
той ще ги носи, както носи злато
магарето: ще пъшка в пот и мъка,
подмушкван или воден за юлара,
а щом домъкне нашето богатство,
където ни се иска, разтоварен,
ще го натирим да пасе и клати
ушите си в общинската ливада!

ОКТАВИЙ

Прави каквото щеш, но знай: Лепид
е опитен и смел във боевете.

АНТОНИЙ

И моят кон, Октавий, е такъв.
Какво е конят? Същество, което
аз уча да препуска към врага,
да тича, да завива, да се спира,
да подчинява своите телесни

движения на моите дух и воля.
Лепид за мен е същото почти —
той също трябва да се обучава,
да се насочва и да се подтиква;
човек без дарба, хранещ се с огризки
от остроумия, излезли вече
от мода другаде, ала за него
достатъчно добри... Да не говорим
за този глупак освен като за просто
оръдие във нашите ръце!
Октавий, чуй по-важно: Брут и Касий
набират войнство. Трябва да се готвим,
като затегнем своите съюзи
и пуснем всичките си средства в ход.
Да се сберем веднага и обсъдим
как тайните злини да разгадаем,
а явните да срещнем най-добре!

ОКТАВИЙ

И аз тъй мисля. Ний сме като мечки,
завързани за кол и в кръг от псета^[14] —
не малко врагове ни обкръжават,
а може би и доста свои крият
безброй коварства зад една усмивка!

Излизат.

[13] *Проскрипции* — списъци на граждани, осъдени групово на смърт или изгнание. ↑

[14] „... мечки, завързани за кол и в кръг от псета...” — образ, чест у Шекспир, основан върху борбата на мечки и кучета — грубо народно забавление, много популярно в Англия през XVI в. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Лагер край Сардис^[15].

Барабанен бой. Влизат Брут, Луцилий, Луций и войници. Посрещат ги Титиний и Пиндар.

БРУТ

На място — стой!

ЛУЦИЛИЙ

Предай по редовете!

БРУТ

Луцилий, как сме? Близо ли е Касий?

ЛУЦИЛИЙ

Съвсем наблизо. И Пиндар ти носи
приветите на своя господар.

БРУТ

Носителят — добър, но господарят —
дали че много се е променил,
или му служат лоши подчинени —
ми дава повод да съм недоволен
от някои неща, които чувам.
Но щом е тук наблизо, подир малко
ще съм наясно.

ПИНДАР

Аз не се съмнявам,
че вий ще го намерите достоен
за уважение, какъвто е.

БРУТ

Уверен съм... Две думички, Луцилий!

Любезно ли те срещна? Разправи!

ЛУЦИЛИЙ

Любезно и със почит, но без тези
прояви на сърдечна топлина
и искреност в беседата, с които
сме свикнали.

БРУТ

Описа ми във същност
горещ приятел, който охлаждава.
Не си ли забелязал, че когато
едно приятелство умира, то
избива във пресилена учтивост.
Откритите сърца са прями, прости,
а пък неискрените отначало,
като коне пред пробег, се перчат
и обещава много, но когато
ги заболи от кървавите шпори,
провесват гривите си и пропадат
на състезанието... А разбра ли
дали войската му е вече близо?

ЛУЦИЛИЙ

Таз нощ разчитат да преспят във Сардис
Ядрото им и конницата цяла
са вече тука с Касий.

Влизат Касий и войници.

БРУТ

Ей го, иде!...
За среща, с бавен ход!

КАСИЙ

На място — стой!

БРУТ

На място — стой! Предай по редовете!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Стой!

ВТОРИ ВОЙНИК

Стой!

ТРЕТИ ВОЙНИК

Стой!

КАСИЙ

Ти накърни правата ми, мой брате!

БРУТ

Тез горе знаят, че не накърнявам
правата на врага си; как могъл бих
да го извърша спрямо своя брат?

КАСИЙ

И с тази своя сдържаност ти пак
извършваш го! Но щом...

БРУТ

Спокойно, Касий!

Кажи си недоволството, но тихо!
Познавам те! Пред двете ни войски
(които трябва да усещат само
приятелство помежду нас) не бива
да спорим шумно. Нека се отдръпнат
и във палатката ми ще изложиш
оплакването си.

КАСИЙ

Пиндар, кажи

на командирите да изведат
войските ми встрани!

БРУТ

А ти, Луцилий,
стори със моите същото! И нека
не пускат във палатката ми никой.
Да пазят входа Луций и Титиний!
Излизат всички освен Брут и Касий.

[15] *Сардис* — столица на древна Лидия — в Мала Азия. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В палатката на Брут.

КАСИЙ

Нима не навреди на мойта чест
това, че ти осъди Луций Пела
за подкуп от сардийците, когато
аз писмено застъпих се за него,
понеже знам човека?

БРУТ

Ти самичък
вредиш на своята чест, като се месиш
в подобни случаи.

КАСИЙ

В подобни дни
не се наказва всяка дребна грешка!

БРУТ

Тогаз направо ще ти кажа: Касий,
за тебе се говори, че си имал
лепливи пръсти и че си продавал
държавни постове на недостойни!

КАСИЙ

Лепливи пръсти? Знаеш, че си Брут,
затуй го казваш! Инак тази дума
ти би била последна!

БРУТ

Ти придаваш
със името си чест на таз поквара

и правосъдието се страхува
да я накаже!

КАСИЙ

Как? Да я накаже?

БРУТ

Помни за Март, за Мартенските Иди!
Нима не се проля кръвта на Юлий
във името на справедливостта?
Или тогава някой негодяй
ударил го е не за справедливост?
Възможно ли е между нас, които
свалихме най-великия затуи, че
бе само покровителствал крадците,
един-единствен с подкуп да изцапа
ръцете си, да продаде простора
на завоюваните чест и волност
за шепя смет? По-скоро бих приел
да бъда куче, лаещо луната,
отколкото такъв!

КАСИЙ

Не лай по мен!

Аз няма да търпя да ми се бъркаш!
Забравяш се, мой драги Бруте! Аз съм
по-стар войник от теб и по-разбиращ
от управление!

БРУТ

Смали! Не си!

КАСИЙ

Съм! Съм!

БРУТ

Не си, ти казвам!

КАСИЙ

Слушай, млъквай,
че вече много трудно се владее!
Пази живота си! Не ме дразни!

БРУТ

Нищожество!

КАСИЙ

Какво, какво?

БРУТ

Чуй, Касий:
какво очакваш? Аз да се огъвам
пред твоя гняв; да тръпна в страх, защото
един безумец ми се бил изблещил?

КАСИЙ

О, богове! И да търпя туй всичко?

БРУТ

„Туй всичко?“ Повече! Бесней, дордето
си пукнеш горделивото сърце!
Върви да плашиш своите слуги
и карай робите си да треперят!
Кой, аз да ти угаждам, аз да слушам,
аз твойте кипвания да търпя?
Кълна се в боговете, ще си гълташ
самичък жлъчката, пък ако ще
да изгърмиш от нея! Тъй да знаеш:
от днес нататък ти на мен ще служиш
за смях и забавление, когато
те хване пристъпът!

КАСИЙ

Дотам ли стигна!

БРУТ

Ти каза, че си по-добър войник.
Да видим! Докажи го! Ще се радвам,
ако хвалбите ти се потвърдят.
Бих бил щастлив да понауча нещо
от по-добрия!

КАСИЙ

Ето пак! Аз казах
„по-стар войник“, не „по-добър войник“!
Нима съм казал „по-добър“? Кажи де!

БРУТ

И да си казал, пет пари не давам!

КАСИЙ

Сам Цезар, жив да бе, не би посмял
да ме обиди тъй!

БРУТ

Де, де! И ти
не би посмял така да му говориш!

КАСИЙ

Не бих?

БРУТ

Не би!

КАСИЙ

Да му говоря тъй?

БРУТ

За нищо на света!

КАСИЙ

Послушай, Бруте,
осланияй се на дружбата ми с мярка,
да не извърша нещо, за което
ще се разкайвам!

БРУТ

Вече си извършил
не малко за разкайване, о, Касий!
В заплахите ти няма страх за мен,
защото аз съм обкован във честност,
и те като ветреца безобиден
прелитат край слуха ми. Неотдавна
поисках ти парична сума в заем
и ти отказа да ми я дадеш,
пък аз пари не мога да изтръгвам
със долни средства. Бих се съгласил
монети от кръвта си да изливам
и да сека сърцето си на драхми,
но не и да измъквам с хитрини
стотинките от слинестите длани
на селяните. Златото ти исках,
за да платя на своите легиони,
а ти отказа да ми го дадеш.
Така на мен да отговори Касий?
Брут би ли отговорил тъй на теб?
Когато той, Марк Брут, тъй алчен стане,
че да откаже на един приятел
купчинка звънка смет, о, богове,
сторете го на късчета със своите
светкавици!

КАСИЙ

Пари не съм отказвал!

БРУТ

Отказа ми!

КАСИЙ

Не съм! Глупак предал е
неточно моя отговор. О, Бруте,
приятелите трябва да понасят
недъзите си, а пък ти дори
раздуваш моите!

БРУТ

Само щом ги струпваш
върху гърба ми!

КАСИЙ

Ти не ме обичаш!

БРУТ

Аз не обичам твоите грешки, Касий!

КАСИЙ

Приятелско око не би успяло
да ги съзре!

БРУТ

Ласкателско око
не би ги забелязало, дори
да са като Олимп!

КАСИЙ

Насам, Октавий! Марк Антоний, идвай!
Мъстта си лейте само върху Касий,
защото той е морен от света,
презрян от брат, обиден от приятел,
нахокан като раб! Какъвто има
във него недостатък, е бил търсен,
записван в книжка, помнен наизуст,
за да му бъде хвърлен във лицето!
О, мога цял да се изплача в сълзи!
На, дръж кинжала ми! Гръдта ми, ей я,

пред теб, с едно сърце по-ценно в нея
от златните находища на Плутос^[16]!
Вземи го, ако римлянин си! Хайде!
Аз, който съм ти бил отказал злато,
сърцето си ти давам! Удари ме
тъй, както някога удари Цезар,
защото — зная, зная — той, когато
най-мразил си го, бил ти е по-скъп
от Касий и в най-нежния ти час!

БРУТ

Скрий ножа си и се гневи свободно!
Обидите от тебе ще понасям
като невинен плод на ярък нрав.
О, Касий, ти си впрегнат с агнец, в който
гневът е траен, колкото и пламът
във кремъка при удар, хвърлящ искра,
и миг след туй отново охлажда!

КАСИЙ

Нима дотам съм стигнал, да ти служа
за смях и забавление, когато
гореща кръв и скръб ме увлекат?

БРУТ

И аз във увлечение го казах!

КАСИЙ

Признаваш го? О, дай ми таз ръка!

БРУТ

С това сърце!

КАСИЙ

О, Бруте!

БРУТ

Какво пак?

КАСИЙ

Как тъй не ти достига обичта
да ме търпиш, когато нравът, който
съм наследил от майка си, ме кара
да се гневя?

БРУТ

Ще ми достига, Касий.
От днес натагък, повишиш ли глас,
ще казвам: „Майка му се горещи“
и всичко ще е в ред.

Влиза един Поет, следван от Луцилий, Титиний и Луций.

ПОЕТЪТ

Пуснете ме да вляза! Те се карат!
Не бива да остават насаме!

ЛУЦИЛИЙ

Не може! Забранено!

ПОЕТЪТ

И мъртъв, пак ще вляза!

КАСИЙ

Каква е тази врява?

ПОЕТЪТ

Военачалници, не ви е срам!
„Да бъде помежду ви мир завчас! —
тъй казва Нестор, дважд по-стар от вас!“^[17]

КАСИЙ

Я виж — ха-ха, — циникът как римувал!

БРУТ

Вън, никаквец! Нахалник, вън оттук!

КАСИЙ

Не му придирвай! Той си е такъв.

БРУТ

Такъв да е, но не в такава време!
Що щат във армията стихоплюйци!
Пръждосвай се, глупако!

КАСИЙ

Тръгвай, тръгвай!

Поетът излиза.

БРУТ

Луцилий и Титиний, наредете
началниците да разквартируват
войските си за тази нощ!

КАСИЙ

А после
с Месала заедно елате тук!

Луцилий и Титиний излизат.

БРУТ

Кърчаг със вино, Луций!

КАСИЙ

Не те знаех,
че можеш да избухваш като мен.

БРУТ

О, Касий, много мъки ме гнетят!

КАСИЙ

Но твоята философия те учи
да бъдеш над случайните беди!

БРУТ

По-твърдо от когото да било
скръбта аз нося: Порция умря!

КАСИЙ

Какво говориш? Порция!

БРУТ

Да, тя!

КАСИЙ

О, как убягнах на смъртта, когато
се спречках с теб? Каква непоносима,
ужасна загуба!... И от какво?

БРУТ

Загубила ума си от тревога
по мен, отсъстващия, и от мъка,
че младият Октавий и Антоний
все повече укрепват — да, защото
и тази вест дойде с вестта за нея —
и глътнала в минута без надзор
пламтяща жар!

КАСИЙ

И от това умряла?

БРУТ

Да, от това!

КАСИЙ

Безсмъртни богове!

Влиза Луций с вино и свещи.

БРУТ

Да не говорим! Чашата, момче!...
Удавам в нея всички разпри, Касий!

Пие.

КАСИЙ

Сърцето ми е жадно след такава
наздравница, искряща благородство!
Препълвай, Луций! Чашите са малки,
когато е за дружбата ми с Брут!

Пие.

Луций излиза.

Влизат Титиний и Месала.

БРУТ

Титиний, влез! Добре дошъл, Месала!
Да седнем край свещта и да обсъдим
внимателно какво ни предстои!

КАСИЙ

Как? Порция?...

БРУТ

Не, моля ти се, стига!...
Месала, съобщи ми с писмо,
че младият Октавий и Антоний
повели са към нас големи сили
и смятат да ни срещнат при Филипи^[18].

МЕСАЛА

И моето писмо е в този смисъл.

БРУТ

Да казва още нещо?

МЕСАЛА

Да, това,
че с обявяване извън закона
Октавий, Марк Антоний и Лепид
са умъртвили около стотина
сенатори.

БРУТ

А в моето се казва:
седемдесет. Сред тях и Цицерон.

КАСИЙ

И Цицерон?

МЕСАЛА

Да, Цицерон. И той!
Бил включен в списъка със всички други.
Получи ли^[19] писмо от къщи, Бруте?

БРУТ

Не съм, Месала.

МЕСАЛА

А друг да ти е писал за жена ти?

БРУТ

Не, никой друг. Месала.

МЕСАЛА

Че как може!

БРУТ

Кое как може? Да не би да има
за нея нещо в твоите писма?

МЕСАЛА

Не, нищо, Бруте.

БРУТ

Направо, като римлянин, кажи ми!

МЕСАЛА

Тогава като римлянин ме чуй:
жена ти е загинала, при туй
по страшен начин!

БРУТ

Порция, прощавай!
Човек е смъртен, драги. В мисълта,
че щеше да умре все някой ден,
намирам сила днес да го изтрия.

МЕСАЛА

Тъй длъжни са великите мъже
да носят своите велики мъки!

КАСИЙ

И аз на думи съм за твърдостта,
но тъй не бих понесъл толкоз скръб!

БРУТ

Е, живите на работа! Кажете,
да тръгнем ли веднага към Филипи?

КАСИЙ

Аз мисля — не.

БРУТ

Защо?

КАСИЙ

Затуй, защото
е по-добре за нас, ако врагът
не знае де сме. В търсенето той
ще хвърли средства и загуби сили,
а ний, стоейки тук, ще си отдъхнем,
за да го срещнем бодри и подвижни.

БРУТ

Добрият довод трябва да отстъпи
пред по-добрия: местният народ,
живеещ между Сардис и Филипи,
ни мрази зарад данъка, със който
обложихме го. Мине ли през него,
врагът ще се попълни с нови сили,
набрани там, и в битката ще бъде
могъщ и с бодър дух — една възможност,
която ние ще му пресечем,
ако го срещнем още при Филипи,
преди да встъпи в техните земи.

КАСИЙ

Но, братко...

БРУТ

Извинявай!... Освен туй
вземи предвид, че вече сме извлекли
възможното от своите съюзи,
съставът на войската е попълнен,
духът ни — зрял. Оттук ний можем само
да спадаме, а нашият противник,
напротив, се засилва всеки ден.
Във плаването на живота има
момент на прилив, който — щом го хванем —
понася ни към слава, а — пропуснат —

оставя ни за цял живот със кил,
заседнал в плитчини и злополуки.
В такова пълноводие сме днес.
Да вдигнем котва, за да не загубим
товара си!

КАСИЙ

По твоему да бъде!
Решено — ще ги срещнем при Филипи!

БРУТ

Дорде беседвахме, нощта напредна.
На естеството да се покорим
и да залъжем своята природа
със кратък сън. Да има нещо друго?

КАСИЙ

Не, нищо. Лека нощ. Пред изгрев-слънце
ще сме поели.

Влиза Луций.

БРУТ

Робата ми, Луций!
Месала, сбогом! Лека нощ, Титиний!
Достойни, скъпи Касий, лека нощ
и благотворен отдих!

КАСИЙ

Скъпи братко,
невесело започна тази нощ.
Дано не се разлъчват нивга вече
душите ни, мой Бруте!

Влиза Луций, носещ робата.

БРУТ

В ред е всичко.

КАСИЙ

Тогава лека нощ, водачо наш!

БРУТ

На тебе също лека, братко мой!

ТИТИНИЙ и МЕСАЛА

До утре сутрин, Бруте! Лека нощ!

БРУТ

Довиждане на всички ви!

Излизат всички освен Брут и Луций.

Момченце,
дай робата ми! Цитрата ти де е?

ЛУЦИЙ

В палатката, ей тук.

БРУТ

Защо си сънен?
Не те упреквам. Знам, не си доспиваш.
Извикай Клавдий и Варон! Бих искал
да спят в палатката.

ЛУЦИЙ

Вароне! Клавдий!

Влизат Варон и Клавдий.

ВАРОН

На ваши заповеди, господарю!

БРУТ

Легнете на възглавките и спете!
След малко може би ще ви изпратя
до брат ми Касий.

ВАРОН

Ако разрешите,
додето ни извикате, ще бдим.

БРУТ

Не, не, приятели! Легнете! Хайде!
След малко може да ми хрумне друго.

Варон и Клавдий лягат.

Я, гледай, Луций! Книгата, която
днес толкоз търсих! Мушнал съм я в джоба
на робата си.

ЛУЦИЙ

Аз нали ви казах —
на мен не сте я давал.

БРУТ

Извинявай,
разсеян съм тез дни. Дали могъл би
да удържиш клепачи натежали
и да докоснеш струните за мен?

ЛУЦИЙ

Ако е вам угодно, господарю.

БРУТ

Угодно ми е. Много те измъчвам,
а ти ме слушаш.

ЛУЦИЙ

Длъжност, господарю.

БРУТ

Но моя длъжност е да те щадя,
а крехката ти възраст иска сън.

ЛУЦИЙ

Аз спях до преди малко, господарю.

БРУТ

Не си сгрешил и пак ще спиш след малко.
Аз няма да те бавя. И ще бъда
добър към теб ако остана жив.

Музика и песен.

Какъв приспивен звук! О, сън без жалост,
нима докосваш със оловен жезъл^[20]
и вкарваш във затвора си детето,
което свири музика за теб?...
Хитрецо малък, лека нощ! Почивай!
Не искам да те будя, но така
ще счупиш цитрата си, ако клюмнеш.
Дай, дай я тука! Лека нощ, добричко!...
Навярно съм прегънал листа, дето
бях стигнал снощи. Ей го. Да, това е.

Влиза духът на Цезар.

Как зле гори свещта!... Ха!... Кой е туй?
Болнавото ми зрение навярно
е породило този страшен призрак!...
Към мене иде!... Стой!... Какво си ти —
бог, ангел, дявол, — та кръвта ми смръзваш
и караш космите ми да настръхват?
Кажи ми, кой си?

ДУХЪТ

Лошият ти гений!

БРУТ

Защо дошъл си тук?

ДУХЪТ

За да ти кажа,
че скоро ще се видим при Филипи.

БРУТ

Добре, до скоро виждане тогава!

ДУХЪТ

И при Филипи!

БРУТ

Щом си рекъл — там!

Духът излиза.

Когато се съвзех, изчезна в миг!
Зъл дух, бих искал да говорим още...
Вароне! Луций! Ставайте! Хей, Клавдий!

ЛУЦИЙ

... От струните е само, господарю!
Фалшиви са.

БРУТ

За музиката мисли.
Хей, Луций, събуди се!

ЛУЦИЙ

Господарю?

БРУТ

Сънуваше ли, та така извика?

ЛУЦИЙ

Не помня да съм викал, господарю.

БРУТ

И още как извика! Е, кажи,
видя ли нещо?

ЛУЦИЙ

Нищо, господарю.

БРУТ

Тогава спи!... Хей, Клавдий, събуди се!...
Ти, ставай!

ВАРОН

Господарю?

КЛАВДИЙ

Господарю?

БРУТ

Защо така крещяхте във съня си?

ДВАМАТА

Кой, ний ли?

БРУТ

Вий! Видели ли сте нещо?

ВАРОН

Аз — нищо!

КЛАВДИЙ

И аз нищо, господарю!

БРУТ

Вървете, поздравете брат ми Касий
и му кажете да поеме първи
със легионите си. Ний ще тръгнем
подире му.

ДВАМАТА

Разбрано, господарю!

Излизат.

[16] *Плутос* (мит.) — гръцки бог на богатствата. ↑

[17] „... Да бъде помежду ви... по-стар от вас“ — приблизителен цитат от „Илиада“ (сцена на спора между Ахил и Агамемнон). Нестор е бил владетел на Пилос, най-стар и уважаван за мъдростта си сред гръцките царе, обсаждащи Троя. ↑

[18] *Филипи* — град в древна Македония. ↑

[19] „Получи ли... и т.н.“ — Този пасаж до „... но тъй не бих понесъл толкоз скръб“ включително се счита за „стоически“ вариант на предшестващия го диалог около съобщението за смъртта на Порция. Навярно единият от двата варианта е бил предпочетен от Шекспир, но случайно и двата са се оказали в текста. ↑

[20] „... докосваш със оловен жезъл...“ — образ, взет от Шекспировото съвремие: с жезъла си стражите са докосвали гражданите при арестуването. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Равнина край Филипи.

Влизат Октавий, Антоний и войската им.

ОКТАВИЙ

Надеждите ни сбъдват се, Антоний.
Ти казваше, че няма да се спуснат,
а ще ни чакат в планините горе,
пък стана иначе: ето ги, че идат,
решени да ни срещнат при Филипи,
преди да ги принудим към това.

АНТОНИЙ

Хе, аз съм им в душите и ги знам:
те щяха да са радостни да бъдат
сега на друго място, а се спускат
с пъзлива храброст, за да ни излъжат,
че нямат страх. Но туй е само показ!

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Началници, гответе са за бой!
Врагът настъпва шумно и надменно.
Багряното му знаме се развява
и трябва незабавно да се действа!

АНТОНИЙ

Октавий, ти с войската си поемай
по лявата страна на равнината!...

ОКТАВИЙ

Не, аз ще взема вдясно. Ти — отляво.

АНТОНИЙ

Намерил си кога да спориш с мене!

ОКТАВИЙ

Не споря с тебе, но ще го направя.

Войската тръгва.

Барабанен бой. Влизат Брут, Касий и войската им, Луцилий, Титиний, Месала и други.

БРУТ

Желаят преговори. Ей ги, спряха.

КАСИЙ

Титиний, спри войската! Ще говорим.

ОКТАВИЙ

Антоний, да дадем ли знак за бой?

АНТОНИЙ

Не, Цезар, да изчакаме да почнат.
Ела със мен! Те искат да говорят!

ОКТАВИЙ

И никой да не мърда без сигнал!

БРУТ

„Разменяй преди ударите думи!“ —
нали тъй беше, римляни?

ОКТАВИЙ

Да, тъй,
но не че думите са ни по-мили,
тъй както са за вас!

БРУТ

Добрата дума
е по-добра, Октавий, от лош удар!

АНТОНИЙ

Ти лоши удари като нанасяш,
говориш добри думи. Кой прониза
сърцето Цезарово със вика:
„Живот и здраве, Цезар!“?

КАСИЙ

Марк Антоний,
какви са твоите удари, ще видим;
но думите ти, знаем, са окрали
пчелите в Хибла^[21]; ти си ги оставил
без капка мед!

АНТОНИЙ

А не ли и без жило?

БРУТ

Възможно е, но, явно, и без звук.
Ти взел си им бръмченето, Антоний,
и мъдро плашиш ни, преди да жилнеш!

АНТОНИЙ

Мерзавци, вий постъпихте по-иначе,
преди да се кръстосат един с друг
кинжалите ви в тялото на Цезар:
като маймуни хилехте се вие,
умилквахте се като мазни псета
и като роби чупехте гръбнаци,
краката му целувахте, когато
откъм гърба му Каска го ухапа
със ножа си. О вие, блюдолизци!

КАСИЙ

Ний — блюдолизци!... За това, о, Бруте,
вината е във тебе. Този език
не би обиждал, ако ти тогава
ме бе послушал!

ОКТАВИЙ

На темата! Щом леем пот при спора,
при съпоставката ще леем капки
с по-тъмна багра. Аз измъквам меч
срещу измяната и ще го вмъкна,
кога вий мислите? Тогава само,
когато тридесет и трите рани
на Цезар бъдат заплатени с кръв
или предателите отбележат
във грозната си сметка втори Цезар!

БРУТ

За да умреш от меча на предател,
ще трябва, Цезар, твой да те убие!

ОКТАВИЙ

Да, точно тъй! Не съм роден да падна
от Брутовия меч!

БРУТ

Момче, да беше
най-благородният от своя род,
не би намерил по-почтена смърт!

КАСИЙ

Нахален първолак, незаслужаващ
подобна чест, повел се по един
безнравственик!

АНТОНИЙ

Познатия ни Касий!

ОКТАВИЙ

Антоний, тръгвай! Низки подлеци,
в лицето хвърляме ви свойто гордо
предизвикателство! Ако сте смели,
излезте ни сега; ако ли не —
когато наберете малко храброст!

Октавий, Антоний и войската им излизат.

КАСИЙ

Вей, вихре! Бий, вълна! Плющи, платно!
Излизаме в морето! Все едно,
каквото ще да става!

БРУТ

Чуй, Луцилий,
ела за малко тука!

ЛУЦИЛИЙ (*излиза напред*)

Господарю?

Разговарят в страни.

КАСИЙ

Месала!

МЕСАЛА (*излиза напред*)

Заповядайте!?

КАСИЙ

Месала,
днес точно е рожденият ми ден.
Ръка ми дай и ми бъди свидетел,
че по принуда — както бе с Помпей —
залагам всичките ни свободи
в една-едничка битка. Ти ме знаеш,

че бях привърженик на Епикура^[22],
ала сега се промених и почнах
донякъде да вярвам във поличби.
На тръгване от Сардис два орела
се спуснаха и кацнали спокойно
на челните ни знамена, приеха
бойците да ги хранят от ръка.
Така ни придружиха до Филипи,
но тази сутрин литнаха в небето
и вместо тях над нас се появиха
рояци гарвани и лешояди,
кръжащи над редиците ни, сякаш
сме вече мърша: черната им сянка
прилича на злокобен балдахин,
под който армията ни лежи
като че ли на смъртния си одър!

МЕСАЛА

Не вярвай в тези знаци!

КАСИЙ

Аз им вярвам
отчасти само: бодър съм и с дух,
решен да срещне всякаква опасност!

БРУТ

... Така, Луцилий.

КАСИЙ

Благородни Бруте,
дано крепят ни боговете днес,
та в мир и братство да достигнем старост;
но тъй като човешката съдба
е смътна и превратна, да допуснем
най-лошото. Ако загубим боя,
сега говорим за последен път —
какво ще правиш?

БРУТ

Ще остана верен
на философията си, с която
осъдих тъста си Катон затуй, че
си бе отнел живота. Според мене
човек постъпва подло и безволно,
като така преварва своя срок
от страх пред неизвестното. Ще чакам,
въоръжен с търпение, онуй,
което отредят ми като дял
стоящите над нас незнайни сили.

КАСИЙ

Ако загубим битката, ти, значи,
ще си съгласен да те проведат
в триумф през Рим?

БРУТ

Не, Касий! Това не!
Недей допуска, римлянино скъпи,
че Брут в окови ще се върне в Рим!
Не, моят дух за туй е твърде горд,
но този ден ще свърши онуй дело,
което почна с Мартенските Иди,
и ще ли да се срещнем пак, не зная.
Затуй, мой Касий, нека се простим.
Завинаги, завинаги, мой Касий!
Ако се срещнем пак — ще се усмихнем,
ако ли не — добре сме се простили.

КАСИЙ

Завинаги, завинаги, мой Бруте!
Ако се срещнем — да, ще се усмихнем;
ако ли не — добре сме се простили.

БРУТ

Тогаз напред! Защо не знаем края
на тоя ден, преди да е дошъл!
Но стига ни все пак, че той ще дойде
и всичко ще узнаем. Да вървим!

Излизат.

[21] *Хибла* — древен град в Сицилия, известен на времето със своя мед. ↑

[22] *Епикур* — гръцки философ-материалист (341–270 г.пр.н.е.); той отричал божествената намеса в живота на хората и обяснявал всичко в него с естествени причини. ↑

ВТОРА СЦЕНА

На бойното поле.

Сигнал за тревога. Влизат Брут и Месала.

БРУТ

Лети, лети и отнеси, Месала,
това до легионите отсреща!
Веднага да нападнат! Забелязвам,
че липсва дух в крилото на Октавий.
Една атака ще го разгроми.
Лети, лети, Месала! Да започват!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

Другаде на бойното поле.

Сигнали за тревога. Влизат Касий и Титиний.

КАСИЙ

Титиний, виж мерзавците как бягат!
Сам станах враг на своята войска!
Тоз пъзльо-знаменосец беше хукнал,
но аз убих го и му взех това!

ТИТИНИЙ

О, Касий, Брут избърза със сигнала!
Надмощие усетил над Октавий,
той много се увлече и сега
войската му удари го на плячка,
а нас Антоний ни е стегнал в обръч!

Влиза Пиндар.

ПИНДАР

О, господарю, бягайте! По-бързо!
Антоний е сред вашите палатки!
Отдалечете се! Не стойте тук!

КАСИЙ

И тъй сме доста надалеч от тях.
Я виж, Титиний, те ли са, които
горят ей там?

ТИТИНИЙ

Да, те са! Точно те са!

КАСИЙ

Титиний, скъпи, ако си приятел,
скокни на коня си и не измъквай
от него шпори, докато не си
отишъл до онези там войници
и — върнал се — не си ми съобщил
дали са наши, или не. Лети!

ТИТИНИЙ

Ще се завърна тук, по-бърз от мисъл!

Излиза.

КАСИЙ

А ти, Пиндаре, се качи на хълма
и вместо мене — слабо виждам, знаеш —
следи Титиний и ми казвай всичко,
което забележиш в равнината!

Пиндар излиза.

На този ден съм вдишал пръв път въздух.
Оста на времето се завъртя
и гдето съм започнал, там завършвам.
Животът ми измина своя кръг...
Е? Казвай!

ПИНДАР (нейде отгоре)

Господарю!

КАСИЙ

Какво има?

ПИНДАР (нейде отгоре)

Титиний виждам, заобиколен
от конници, препускащи към него!
И той препуска! Стигнаха го! Ето!
Спешиха се! Той скочи на земята!

Пленен е!

Викове.

Чуйте ги! Крещят от радост!

КАСИЙ

Слез долу! Стига толкова си гледал!
О, аз, страхливец, който жив останах
да видя своя пръв приятел хванат
пред моите очи!

Влиза Пиндар.

Ела насам! Във Партия^[23] плених те
и ти дарих живота срещу клетва,
каквото ти поискам, да го сториш.
Сега настъпи час да я изпълниш:
бъди свободен и със този меч,
пронизал вътрешностите на Цезар,
бръкни в гърдта ми! Не, не възразявай!
Стисни го и лице щом скрия, тъй,
забий го в мен!... О, Цезар, отмъстен си,
и то със меча, който те срази!

Умира.

ПИНДАР

Свободен съм, но бих останал роб,
ако от мен зависеше! О, Касий,
Пиндар поема път към чужди край,
където Рим лицето му не знай.

Излиза.

Влизат Титиний и Месала.

МЕСАЛА

Наравно сме: войската на Октавий

бе пръсната от храбрия ни Брут,
тъй както легионите на Касий —
от Марк Антоний.

ТИТИНИЙ

Касий ще се радва
да чуе тази твоя новина.

МЕСАЛА

Къде е той?

ТИТИНИЙ

Оставих го отчаян
ей тук на хълма с роба му Пиндар.

МЕСАЛА

А кой е този, който там лежи?

ТИТИНИЙ

Не знам. Изглежда мъртъв!... О, сърце!

МЕСАЛА

Не е ли Касий туй?

ТИТИНИЙ

Не е, Месала.
Туй беше Касий! Касий ни напусна!
О, слънчев диск на запад, като тебе
залезе в кърви и лъчът на Касий!
Потъна в мрака слънцето на Рим!
Денят ни свърши. Плъпвайте с нощта,
опасности и вредоносни пари!
Делата ни приключиха... Уби го
неверието в туй, че ще успее!

МЕСАЛА

Неверието в общия успех —

уви — уби го!... Грешко, грозна дъще
на меланхолията, ах, защо
преиначаваш гибелно нещата
за впечатлителните умове?
О, грешко, бързо зачната, ти нивга
до раждане щастливо не достигаш,
а умъртвяваш лоното, което
те е понесло!

ТИТИНИЙ

Хей, Пиндаре! Где си?

МЕСАЛА

Титиний, потърси го, а пък аз
ще срещна Брут, за да му пробода
слуха с таз вест. „Да пробода“ — защото
стрелите ядни, копията остри
ще бъдат по-добре дошли за него
от новината ми!

ТИТИНИЙ

Върви, Месала,
пък аз ще търся роба му в туй време.

Месала излиза.

Защо ме прати, благородни Касий?
Нима не срещнах твоите събратя?
Не ме ли увенчаха те с тез лаври,
за да ги дам след туй на тебе, Касий?
Не чу ли как ликуваха? Уви,
ти всичко изтълкувал си превратно!
Но чакай, приеми от мен венеца
на славата! Сам Брут ми нареди
да ти го дам и аз ще му изпълня
заповедта. Ела по-бързо, Бруте,
и виж добре ли съм почел Кай Касий!
Не се гневете, богове! Мой дълг е.

О, меч на Касий, римски ако си,
сърцето на Титиний потърси!

Умира.

Сигнал за тревога. Влизат Брут, Месала, Младият Катон, Стратон, Волумний и Луцилий.

БРУТ

Къде е тялото му? Покажи го!

МЕСАЛА

Там, ето го! Титиний го оплаква.

БРУТ

Но той е легнал възнак!

КАТОН

Той е мъртъв!

БРУТ

О, Юлий Цезар, ти могъщ си още!
Духът ти още броди помежду ни
и мечовете ни обръща силом
към нас самите!

КАТОН

Храбрият Титиний!
Виж само как е увенчал мъртвеца!

БРУТ

Дали двамина римляни ще има
на този свят, подобни на тез двама?
О, Касий, сетни римлянино, сбогом!
Не е възможно Рим да породи
на тебе равен! Братя, днес не мога
да му платя дълга си от сълзи...
Но ще намеря време, непременно

ще го намеря, Касий!... Наредете
да се изпрати тялото на Тасос,
защото погребението тук
би всяло смут сред нас. Катон, Луцилий,
елате да отидем на полето!
Вий, Флавий, Лабеон, войските стройте!
Часът е три. Преди да падне мрак,
във втори бой ще теглим жребий пак!

Излизат.

[23] *Партия* — древно название на североизточната част на днешното иранско плато, така наречена по името на партите — народ, с който римляните водили дълги войни през I в.пр.н.е. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Другаде на бойното поле.

Сигнал за тревога. Влизат Брут, Месала, Младият Катон, Луцилий и Флавий.

БРУТ

Главите горе! Не губете смелост!

Излиза.

КАТОН

Кой пъзльо губи я? Напред след мен!

Извиквам гръмко името си: Чуйте!

Катон съм аз и син на Марк Катон!

Народолубец и тираномразец!

Катон съм аз и син на Марк Катон!

Влизат войници.

Сражение.

ЛУЦИЛИЙ

Пък аз съм Брут! Самият той! Марк Брут!

Народолубецът! Марк Брут! Насам!

Младият Катон пада.

Ти падна, млади, доблестни Катоне!

Като Титиний ти умря! Загина

със смърт, достойна за Катонов син!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Предавай се или смъртта те чака!

ЛУЦИЛИЙ

Предавам се, за да не чака дълго!
В мен има доста, за да бързаш с нея —
сдобий се с чест, като убиеш Брут!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Не ни е позволено!... Знатен пленник!

Влиза Антоний.

ВТОРИ ВОЙНИК

Кажете на Антоний: Брут е в плен!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Той иде! Аз ще кажа! Господарю,
пленихме Брут! Марк Брут!

АНТОНИЙ

Къде е той?

ЛУЦИЛИЙ

На свобода, Антоний! В безопасност!
Така ли, мислиш, Брут ще се остави
да бъде хванат жив? О, тоз позор
дано докрай спестят му боговете!
Но даже да го хванеш, знай, че Брут
ще си остане Брут във всяко нещо!

АНТОНИЙ

Войнико, твойт пленник не е Брут,
но, вярвай ми, не е по-малко ценен.
Пази го и се дръж любезно с него —
с такива хора бих желал да имам
приятелство, а не вражда... Узнайте
каква съдба постигнала е Брут
и донесете новини за всичко
на двама ни с Октавий! Аз ще бъда

в палатката му.

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

Другаде на бойното поле.

Влизат Брут, Дарданий, Клит Стратон и Волумний.

БРУТ

Елате тук, приятели последни,
да си отдъхнем между тез скали!

КЛИТ

Статилий даде с факлата си знака,
но никакъв го няма. Или в плен е,
или убит!

БРУТ

Убит ще е навярно...
„Убит“, „убивам“ — чести думи днес!...
Послушай, Клите!...

Шепне.

КЛИТ

Кой? Аз? Не, не! За нищо на света!

БРУТ

Тогаз мълчи!

КЛИТ

Аз себе си по-скоро!...

БРУТ

Дарданий, чувай!

Шепне.

ДАРДАНИЙ

Аз да го направя?

КЛИТ

Дарданий!

ДАРДАНИЙ

Клите!

КЛИТ

За какво те моли?

ДАРДАНИЙ

Да го убия. Гледай как е мрачен!...

КЛИТ

Тъй пълен е съдът му скъп със мъка,
че виж я, от очите му прелива!

БРУТ

Ела, Волумний!

ВОЛУМНИЙ

Да, достойни Бруте?

БРУТ

Волумний, слушай ме: духът на Цезар
ми се яви на два пъти: във Сардис
и тука, в равнината край Филипи,
през тази нощ. Волумний, знам — дошъл е
последният ми час.

ВОЛУМНИЙ

Не е! Не е!

БРУТ

Дошъл е. Аз съм сигурен, Волумний.
Сам виждаш накъде вървят нещата.

Далечен сигнал за тревога.

Врагът изтласка ни до пропастта
и по-достойно е да скочим в нея,
отколкото да чакаме безволно
да бъдем блъснати. Волумний мой,
със тебе сме училищни другари —
за старата ни дружба аз те моля:
подръж тъй меча ми, додето аз
се хвърля върху него!

ВОЛУМНИЙ

Господарю,
това не е приятелска услуга!

Отново сигнал за тревога.

КЛИТ

О, бягай, вожде! Бягай! Нямах време!

БРУТ

Прощавайте вий, всички! Ти! И ти!
И ти, Волумний мой! Стратоне, сбогом!
Ти хъркаше през всичкото туй време,
но сбогом и на теб! Щастлив съм, братя,
че във живота си един не помня
да ми е изменил. От тоз разгром
аз слава ще получа по-голяма,
отколкото Антоний и Октавий —
от своята победа... Стига толкоз!
Езикът на Марк Брут разказа вече
почти докрай горчивата му повест.
Нощта тежи на морните ми клепки
и костите ми, трудили се само

да стигнат тук, са жъдни за покой.

Сигнал за тревога. Виковете: „Бягайте! Бягайте!“.

КЛИТ

По-бързо, вожде!

БРУТ

Тръгвайте! След вас съм!
Клит, Дарданий и Волумний излизат.
Стратоне, стой при своя господар!
Слуга си ти с неопетнено име,
животът ти излъхва дъх на чест.
Дръж този меч и гледай настрани,
додето аз се хвърля срещу него!
Нали ще го направиш?

СТРАТОН

Да, но първом
ръка ми дайте! Сбогом, господарю!

БРУТ

Благодаря!... Дух Цезаров, спи тих,
по-тъжен бях, когато теб убих!

Умира.

Сигнал за тревога. Сигнал за отбой. Влизат Антоний, Октавий, Месала, Луцилий и войници.

ОКТАВИЙ

Тоз кой е тук?

МЕСАЛА

Слуга на моя вожд.
Къде е господарят ти, Стратоне?

СТРАТОН

Далеч от твойто робство, о, Месала!
От него победителите могат
най-много да направят една клада.
От себе си той само победен бе
и краят му прослави само него!

ЛУЦИЛИЙ

Тъй трябваше! Благодаря ти, Бруте,
че потвърди словата на Луцилий.

ОКТАВИЙ

На служба взимам всичките, които
са служили до днес на Брут. Ти, драги,
ще дойдеш ли?

СТРАТОН

Ако Месала каже,
че съм достоен.

ОКТАВИЙ

Говори, Месала!

МЕСАЛА

От що загина вождът ни, Стратоне?

СТРАТОН

От тоз меч. Той хвърли се на него,
а аз държах го.

МЕСАЛА

Вземай го, Октавий!
Последен той направил е услуга
на вожда ни.

АНТОНИЙ

Той беше най-добрият
от всички римляни, които знам.

Останалите в заговора бяха
завистници; единствен той, Марк Брут,
се ръководеше от честна мисъл
и грижа за общественото благо.
Животът му бе чист, незнаещ корист,
и елементите на нрава бяха
така добре размесени у него,
че би могла природата да каже,
посочвайки го с пръст: „Той бе човек!“

ОКТАВИЙ

Защото бе такъв, ще му дадем
такова погребение, каквото
заслужил е. Под моята палатка
останките му нека да преспят
във воински доспехи! Дайте отдиш
и тръгвайте да поделите с мен
трофеите от този славен ден!

Излизат.

ХАМЛЕТ^[1]

[0] Оригина́лното заглавие на драмата е „The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark“ — „Трагедия за Хамлет, принц датски“. [↑](#)

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

КЛАВДИЙ — крал на Дания

ХАМЛЕТ — син на предишния крал и племенник на сегашния

ПОЛОНИЙ — главен съветник на краля

ХОРАЦИО — приятел на Хамлет

ЛАЕРТ — син на Полоний

ВОЛТИМАНД, **КОРНЕЛИЙ,** **РОЗЕНКРАНЦ,**

ГИЛДЕНСТЕРН, ОЗРИК — придворни

БЛАГОРОДНИК

СВЕЩЕНИК

МАРЦЕЛ, БЕРНАРДО, ФРАНЦИСКО — благородници от
стражата

РЕЙНАЛДО — слуга на Полоний

АКТЬОРИ

ДВАМА ГРОБАРИ — смешници

ФОРТИНБРАС — норвежки принц

НОРВЕЖКИ КАПИТАН

АНГЛИЙСКИ ПОСЛАНИЦИ

ГЕРТРУДА — кралица на Дания, майка на Хамлет

ОФЕЛИЯ — дъщеря на Полоний

Придворни дами, офицери, войници, моряци, вестители, свита

ПРИЗРАК на Хамлетовия баща

Място на действието: замъкът Елсинор в Дания.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Стражна площадка пред замъка. Франциско стои на пост. Влиза Бернардо.

БЕРНАРДО

Кой е там?

ФРАНЦИСКО

Ти първо кой си? Стой и се разкрий!

БЕРНАРДО

Да живее кралят!

ФРАНЦИСКО

Бернардо?

БЕРНАРДО

Същият.

ФРАНЦИСКО

На поста си застъпваш много точно.

БЕРНАРДО

Дванайсет би. Върви да спиш, Франциско!

ФРАНЦИСКО

Благодаря. Ужасен мраз, ей богу,
и нещо все ми стягаше сърцето.

БЕРНАРДО

Как мина досега?

ФРАНЦИСКО

Не шавна мишка.

БЕРНАРДО

Е, лека нощ! Ако съзреш Марцел
или Хорацио — от мойта смяна, —
кажи им да побързат!

ФРАНЦИСКО

Непременно.

Влизат Хорацио и Марцел.

Май чувам ги... Не мърдай! Кой е там?

ХОРАЦИО

Бойци на Дания!

МАРЦЕЛ

Слуги на краля!

ФРАНЦИСКО

Спокойна нощ!

МАРЦЕЛ

Благодарим ти, друже!

ФРАНЦИСКО *(на Бернардо)*

Спокойна нощ!

Излиза

МАРЦЕЛ

Охо, Бернардо!

БЕРНАРДО

Тук съм

Със теб ли е Хорацио?

ХОРАЦИО

Почти.

БЕРНАРДО

Привет, Хорацио? Здравей, Марцел!

МАРЦЕЛ

Не се ли е явило онова?

БЕРНАРДО

Не, нищо нямаше, откак съм тук.

МАРЦЕЛ

Хорацио твърди, че ти и аз
сме си внушили всичко; той не вярва
в страхотното явление, което
видяхме тук на два пъти със теб.
Затуй помолих го през тази нощ
да бди със нас, та ако то потрети,
самичък да го види и да встъпи
във разговор със него.

ХОРАЦИО

Хайде, хайде!

Ще има да го чакаме напразно!

МАРЦЕЛ

Седни тогаз и нека повестта
за ужаса, на който двама бяхме
свидетели последните две нощи,
щурмува пак слуха ти, укрепен
със недоверие.

ХОРАЦИО

Добре, да седнем.

Бернардо, слушам те.

БЕРНАРДО

Преди две нощи,
когато хе онази там звезда,
на запад от Полярната, пламтеше
във тази точно част на небосвода,
където е сега, и в тишината
часовникът отби един часа,
Марцел и аз...

Влиза Призракт.

МАРЦЕЛ

Мълчи! То иде! Ето го отново!

БЕРНАРДО

Прилича на покойния ни крал!

МАРЦЕЛ

Хорацио, нали си книжник, спри го!

БЕРНАРДО

Хорацио, не ти ли спомня краля!

ХОРАЦИО

Съвсем, съвсем! И ме изпълва с ужас!

БЕРНАРДО

То иска някой да го заговори!^[1]

МАРЦЕЛ

Хорацио, заговори го! Хайде!

ХОРАЦИО

Какво си ти, обсебило без право
тоз нощен час и войнствения образ,

във който движеше се неотдавна
сега погребаният датски крал?
Заклевам те в небето, говори!

МАРЦЕЛ

Обиди се!

БЕРНАРДО

И се оттегля!

ХОРАЦИО

Спри!

Стой! Стой! Заклевам те, отговори!

МАРЦЕЛ

Отиде си и дума не промълви!

БЕРНАРДО

Хорацио, защо треперещ бледен?
Или ще кажеш пак, че туй е само
въображение?

ХОРАЦИО

Не бих повярвал,
ако не бяха тези две очи
свидетели за туй, че не сънувам!

МАРЦЕЛ

Приличаше на краля ни, нали?

ХОРАЦИО

Тъй както ти на себе си! Аз помня,
че той се би в тез същите доспехи
с надменния Норвежец. И тъй също
навъсен бе, когато в гняв размята
поляците от техните шейни
върху леда. Какво ще значи туй?

МАРЦЕЛ

И тъй на два пъти в тоз мъртъв час
то поста ни обходи с твърда стъпка!

ХОРАЦИО

Как точно да го обясня, не зная,
но чувствавам, че туй вещае смътни
брожения във нашата страна!

МАРЦЕЛ

Да, нека седнем тук и който може
да обясни защо дежурства чести
измъчват нощем хората, а денем
навред се леят бронзови топове;
защо оръжие отвън се внася
и трудова тегоба в смолен дим
по доковете слива делник с празник;
какво подготвя се, та потна треска
зове нощта във помощ на деня.
Кой знае нещо по това?

ХОРАЦИО

Аз зная.

Или поне мълвата е такава:
покойният крал Хамлет, чийто образ
пред трима ни яви се току-що,
бе — помните — извикан на двубой
от Фортинбрас Норвежки, който беше
подбуждан от съпернически дух.
Но във двубоя храбрият ни Хамлет —
а той като такъв бе вред известен
в познатите ни части на земята —
му смаза черепа и Фортинбрас
по силата на договора, сключен
между двамината и утвърден
от правото на рицарската чест,

загубвайки живота си, загуби
и своите земи, които бяха
предадени на Хамлет. Хамлет също
заложил беше равностойна площ
от своите владения и също
ги би загубил, в случай че врагът му
се бе оказал победител в боя.
Но въпреки това днес Фортинбрас,
синът на падналия, пламнал цял
от недоказана на дело смелост —
говорят, — в своя лагер бил нагълтал
със сляпа лакомия на акула
отбор отчаяни глави, готови
за надница и дажба да го следват
във всяка дръзка стъпка. А пък той —
на нас това е свършено ясно —
за цел си е поставил да си върне
с насилствени похвати и заплахи
загубените бащини земи.
И туй е — мисля — коренът на тези
патрули наши, поводът за всички
приготовления и произходът
на цялата напрегнатост у нас.

БЕРНАРДО

Така ще е. Затуй и този призрак
обхожда стражите въоръжен
и в образа на краля, със когото
са свързани сегашните вражди.

ХОРАЦИО

Това е просто сламка пред гредите,
които боли са открай очите
на хората: когато Рим е бил
във своите най-славни времена,
преди смъртта на Цезаря гробове
са зейвали и мъртъвци в савани

из улиците на града пищели
и гъгнели неясно, придружени
от рой поличби: кървава роса,
петна по слънцето, звезди с опашки;
а влажното светило, от което
зависи Посейдоновото царство,^[2]
тъй тежко заболяло, че светът
потънал в тъмнина, като че ли
пред праведния съд. И още много
такива знаци за злини на път —
досущ като тръбачи на Съдбата
и Пролози към готвещи се драми —
земята и небето ни изпрацат
и в наши ширини, във днешно време...

Влиза отново Призракът

Но тихо! Пак пристига! Ще го спра,
дори да ме погуби!... Спри се, стой,
видение, игра на сетивата!
Ако способно си на звук и говор,
проговори!
Ако със нещо мога да спечеля
за тебе мир, спасение за мен,
проговори!
Ако известно ти е бъдно зло,
което можем да предотвратим,
проговори!
Ако заровило си грешно злато
и както често духовете правят,
наоколо му бродиш след смъртта си,
проговори!...

Пропява петел.

Стой! Спри и говори!... Марцел, недей
му дава път!

МАРЦЕЛ

Да го ударя ли

със алебардата^[3]?

ХОРАЦИО

Ако не спре!

БЕРНАРДО

Ха, ей го тук!

ХОРАЦИО

Не, ей го тук!

Призракът излиза.

МАРЦЕЛ

Изчезна!

Не трябваше със сила да го плашим —
неуязвимо то е като въздух
и празните ни удари били са
за неговата царствена осанка
обидна гавра!

БЕРНАРДО

Щеше да продума,
но кукуригането го прекъсна!

ХОРАЦИО

И то се сепна като гузна съвест
при зов съдебен. Чул съм за петела,
че той като вестител на Зората
с тръбата си висока и звънлива
пробуждал божеството на деня;
затуй от въздух, пръст, вода и огън
изплашените духове-скиталци,
щом чуели го, втурвали се всеки
към своята стихия. И че тъй е,
това видение го потвърди.

МАРЦЕЛ

Да, то изчезна, той като пропя!
Разправят някои, че всеки път,
щом наближело Рождество Христово,
петлите пеели по цели нощи,
така че духове и таласъми,
изплашени не смеели да шавнат,
планетите не пращали беди,
магьосниците ставали безсилни
да пакостят — тъй здраво и безвредно
било туй време пред светия празник.

ХОРАЦИО

И аз донейде вярвам на това.
Но вижте как, заметнат в дрезгав шаяк,
денят-овчар нагазил е росата
по билото на източния хълм.
Да вдигнем стражата и да разправим
за случилото се на принца Хамлет.
Кълна се, че макар и няма към нас,
на него призракът ще заговори!
Съгласни ли сте да му кажем всичко,
което сме видели, както искат
от нас приятелството и дългът?

МАРЦЕЛ

Разбира се! Да тръгваме! Аз зная
къде ще го намерим тази сутрин.

Излизат.

[1] Съгласно средновековното поверие призраците не могли да заговарят първи. ↑

[2] Става дума за луната, която причинява приливите и отливите в океана, царството на Посейдон, бог на моретата у древните гърци. ↑

[3] *Алебарда* — средновековно оръжие — пика, снабдена на края с острие, подобно на брадва. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Зала в замъка.

*Тръбен звук. Влизат Кралят, Кралицата, Полоний, Лаерт, Волтиманд, Корнелий и Хамлет
сред свитата.*

КРАЛЯТ

Макар смъртта на скъпия ни брат
във паметта ни още да е прясна
и да е редно нашите сърца
да тънат в скръб, а Дания да бъде
от край до край едно голямо чело,
набръчкано от жал, все пак умът,
надмогнал чувствата, ни позволява,
за брат си спомняйки с по-мъдра горест,
да помним и за себе си. Затуй
ний дадохме ръка на тази своя
снаха доскоро, а сега кралица,
наследница на войнствената власт
над Дания, и в смес от скръб и радост,
на тъжен пир сред весела жалейка,
при равновесни щастие и мъка,
тъй да се каже, със едно око
усмихнато, а с другото във сълзи,
я взехме за съпруга. При това
не беше пренебрегнат и съветът
на мъдростта ви, който без принуда
приветства брака ни. Благодарим.
Сега за друго. Както всички знаят,
принц Фортинбрас, ценейки твърде ниско
мощта ни или вярвайки, че ежби
подир смъртта на скъпия ни брат
са разглобили датската държава,
обзет от празен блян за превъзходство,

ни предяви един досаден иск,
засягащ областите, от които
баща му бе лишен от право в полза
на храбрия ни брат. Дотук за него.
Сега за туй, което ни е сбрало.
Това писмо решихме да отправим
до краля на Норвежко, който — болен
и на легло — едва ли подозира,
че племенникът му подготвя поход.
То настоява той да сложи точка
на тези Фортинбрасови замашки,
понеже в неговото кралство принцът
набира припаси, бойци и средства.
Добри Корнелий, драги Волтиманд,
носете го. Властта ни въвн от него
не ви облича в никакви права
за лични действия. На добър път!
Готовността си превърнете в скорост!

КОРНЕЛИЙ и ВОЛТИМАНД

Готови сме да служим всеки миг!

КРАЛЯТ

Не се съмняваме. На добър път!

Корнелий и Волтиманд излизат.

Лаерте, ти какво ще кажеш ново?
Молба си имал. Е, каква е тя?
Ако разумна е, не ще се случи
пред Датския вседържец безуспешно
да изразходваш глас. Нима би могъл
да искаш нещо ти, което той
да не желае пръв да ти дари?
Тъй както е сърцето за главата
и както са ръцете за устата,
престолът ни е близък и в услуга
на твоя татко. Говори, Лаерте!

Какво желаеш?

ЛАЕРТ

Само туй едно,
о, господарю мой: да се завърна
във Франция. Макар и най-охотно
да дойдох тук, за да присъствам лично
на вашето венчаване за крал,
сега — признавам — мислите ме дърпат
към нея пак и коленопреклонно
ви моля да ме пуснете на път!

КРАЛЯТ

А татко ти? Да чуеме Полоний!

ПОЛОНИЙ

О, господарю, той ми разтопи
душата със молби и аз накрая
под просбата му сложих неохотно
печата твърд на меката си воля —
пуснете го във Франция, кралю!

КРАЛЯТ

Върви, Лаерте, и използвай волно
богатството на младите си дни!...
А ти, мой сроднико и сине, Хамлет?

ХАМЛЕТ (*настрани*)

Премного сродник, твърде малко син!

КРАЛЯТ

Все тъй далеч от нас и скрит от облак?

ХАМЛЕТ

О, не, кралю — тъй близко, че слънчасвам!

КРАЛИЦАТА

Хвърли таз мрачна краска, сине мой,
и ласкаво във краля ни се вгледай!
Не бива вечно, свел очи, да дириш
в земята своя доблестен родител!
Да губим близки, знаеш го добре,
това е общо — всичко живо мре
и само през вратата на смъртта
след брещното намира вечността.

ХАМЛЕТ

Да, общо е.

КРАЛИЦАТА

Тогаз при теб защо
тъй изключително изглежда то?

ХАМЛЕТ

„Изглежда“? Не! При мен „изглежда“ няма!
Нима по моя мрачен плащ, госпожо,
или по задължителния траур,
или по непрестанните въздишки,
или по водопадите сълзи,
или по израза на безутешност,
нима по тях и други тям подобни
прояви, форми, знаци на скръбта
ще съдите какво ми е в душата
по тях наистина човек „изглежда“,
защото би могъл да ги играе.
Аз скръбен съм дълбоко в своята глъб,
а те са само видимост на скръб!

КРАЛЯТ

Похвално е и мило, драги Хамлет,
че плащаш тъй синовния си данък,
но длъжен си да знаеш, че баща ти
загубил е баща си, а баща му
загубил е пък своя. За децата

е дълг жалейни дрехи да обличат
известно време, но да прекаляват
със траура не е благочестиво.
Не е туй мъжка скръб и то издава
бунтуваща се срещу бога воля,
неиздръжлив характер, крехка вяра,
необработен ум. Нима това,
което неизбежно е и редно,
и срещано на всяка крачка, бива
да среща в нас тъй гневна съпротива?
Тфу! Грях пред бога! Грях пред естеството!
Грях пред покойния! И грях най-сетне
пред разума, чието вечно слово,
когато все отново и отново
бащи са мрели, винаги било е:
„Да бъде тъй!“ Ний молим те, хвърли
скръбта безплодна и мисли за Нас
като за свой баща, защото, нека
светът го знае, ти си пръв по близост
до трона Ни — и обичта, с която
към тебе се обръщам, не отстъпва
пред тази на баща към родно чедо —
а колкото до Витенберг^[1], където
си искал да се върнеш, за да учиш,
това на волята Ни е противно
и Ний те молим да останеш тука,
огрян от любовта ни, в трайна роля
на пръв сановник, родственик и син.

КРАЛИЦАТА

Недей отблъсва майчина молба,
мой мили Хамлет! Остани при нас!
Достатъчно стоя във Витенберг.

ХАМЛЕТ

С покорност подчинявам се, госпожо.

КРАЛЯТ

Чудесен отговор на любещ син.
Тоз дом е твой. Да тръгваме, госпожо!
Тъй лекото съгласие на принца
усмихва се във моето сърце.
Във знак на радост нека всяка чаша,
която пресуши таз вечер кралят,
с топовен изстрел бъде известена
на облаците, тъй че гръм небесен
и земен гръм с общ тътен да приветстват
наздравницата Ни! Вървете с мен!

Тръбен звук. Излизат всички освен Хамлет.

ХАМЛЕТ

Да би могла таз омърсена плът
като зацапан сняг да се стопи
и върне във пречистена роса
или всевишният да бе допускал
самоубийството! О, боже, боже!
Как чужд, безсмислен, плосък ми се вижда
тоз свят със нравите му! Пфу, че гадост!
Пфу, сякаш е запусната градина,
останала до семе! В пълна власт
на туй, което е трънак и плевел,
сред гнус и смрад! Пфу! Пфу! Дотам да стигне!
Два месеца едва, откак почина,
къде ти два — дори и толкоз няма!
Един тъй рядък, тъй достоен крал,
пред който тоя тук е грозен сатир
пред Аполона! И с каква любов
трепереше над нея, как дори
не даваше на полъха въздушен
да я докосне! О, земя! Небе!
Да си припомня ли?... А как към него
се галеше тя, сякаш че страстта й

растеше със наситата!... И ето,
след месец само... Не! Не ща да мисля!
О, слабост, твойто име е жена!
Едничък месец! Още не изтрила
обувките, с които придружи
останките на клетия ми татко,
същинска Ниобея^[2], цяла в сълзи,
тя, тя — о, господи, едно животно
без говор и без разум би тъжило
по-дълго време! — тя да се омъжи
за чичо ми, за брат му! Брат, но толкоз
приличен нему, колкото съм аз —
на Херкулес! Преди да мине месец,
с очи червени още от солта
на мнимите сълзи — във втори брак!
Порочна плът, е, тръгвай, тичай, скачай
без срам в кръвосмесителното ложе!
Не е добро, не ще е на добро!
Но млък, уста! Разкъсвай се, сърце!

Влизат Хорацио, Марцел и Бернардо.

ХОРАЦИО

Здравейте, принце мой!

ХАМЛЕТ

Благодаря.

Щастлив съм, че... Хорацио! Или
очите лъжат ме?

ХОРАЦИО

Не, господарю,
самият той. Покорен ваш слуга.

ХАМЛЕТ

О, не — приятел! Както аз съм твой!

Какво те носи тук от Витенберг?...
Марцел!

МАРЦЕЛ

Мой господарю!

ХАМЛЕТ

От сърце
се радвам, че ви виждам...

Към Бернардо.

Хорацио, наистина какво
те е довело тук от Витенберг?

ХОРАЦИО

Вроденият ми мързел, скъпи принце.

ХАМЛЕТ

Не бих изслушал туй и от врага ти
и няма и на теб да позволя
ушите ми със доноси да пълниш
срещу самия себе си. Аз знам те,
не си ленив, но тук ще те направим
пияница, преди да си си заминеш!
Отговори, защо си в Елсинор?

ХОРАЦИО

За опелото на баща ви, принце.

ХАМЛЕТ

Не си прави студентски смешки — тук си
за сватбата на майка ми.

ХОРАЦИО

Да, принце,
тя дойде малко бързо.

ХАМЛЕТ

Сметка, сметка,
Хорацио! Което ни остана
от погребалната трапеза, беше
поднесено на сватбения пир.
Бих предпочел най-върлия си враг
да видя в рая, но да ме отмине
тоз грозен ден, Хорацио!... Баща ми!
О, сякаш виждам го!

ХОРАЦИО

Къде, мой принце?

ХАМЛЕТ

Тук вътре, със душевния си взор.

ХОРАЦИО

И аз го помня — беше славен крал!

ХАМЛЕТ

Човек бе той — погледнат като цяло.
Такъв аз няма втори път да видя!

ХОРАЦИО

Аз мисля, че видях го тази нощ.

ХАМЛЕТ

Кого видял си?

ХОРАЦИО

Вашия баща.

ХАМЛЕТ

Баща ми?

ХОРАЦИО

Успокойте, принце

учудването си и дайте слух
на туй, което аз ще ви разкажа,
а тези господа ще потвърдят!

ХАМЛЕТ

За бога, говори!

ХОРАЦИО

От тез двамина
узнах, че два пъти като били
на стража, в най-безлюдната и мъртва
середина на нощта, със тях внезапно
се случило невероятно нещо:
безплътен призрак, в образ и осанка
подобен на баща ви, закован
във броня от главата до петите,
израснал от нощта и с бавен ход
трикратно минал покрай тях тъй близо,
че жезълът му можел да ги стигне,
докато те стоели, онемели,
с очи, изскочили навън от ужас
и неспособни да пошавнат, сякаш
превърнати в пихтия. Всичко туй
те казаха ми под дълбока тайна
и аз на следващата нощ отидох
да бдя със тях. И както те го бяха
описали — по време и по място,
и всичко друго, — призракът яви се
пред моя поглед. Виждал съм баща ви —
тез две ръце не си приличат тъй!

ХАМЛЕТ

Къде това?

МАРЦЕЛ

На стражната площадка.

ХАМЛЕТ

Не го ли заговорихте?

ХОРАЦИО

Опитах,
но той не отговори нито дума.
Веднъж като че ли глава помръдна
да каже нещо, но във този миг
изкукурига утринен петел
и той се дръпна и изчезна бързо
от погледа ни.

ХАМЛЕТ

Чудно! Много чудно!

ХОРАЦИО

В живота си кълна се, принце мой,
че беше точно тъй! Затуй решихме,
че длъжни сме на вас да го разкажем.

ХАМЛЕТ

Разбира се... разбира се... Това
дълбоко ме смущава. Тази нощ
на пост ли сте?

ТРИМАТА

Тъй вярно, господарю.

ХАМЛЕТ

И в броня, а?

ТРИМАТА

Да, господарю, в броня.

ХАМЛЕТ

Изцяло. От главата до петите?

ТРИМАТА

От шпорите до шлема, господарю!

ХАМЛЕТ

Тогаз лицето му не сте видели!

ХОРАЦИО

Той шестуваше със вдигнат лицебран.

ХАМЛЕТ

Сърдит ли беше?

ХОРАЦИО

Повече печален.

ХАМЛЕТ

Блед или румен?

ХОРАЦИО

Бял като платно!

ХАМЛЕТ

А гледаше ли ви в очите, а?

ХОРАЦИО

Да, втренчено!

ХАМЛЕТ

Защо не съм бил там!

ХОРАЦИО

О, щяхте да останете потресен!

ХАМЛЕТ

А? Вярвам, вярвам. Дълго ли стоя?

ХОРАЦИО

Додето преброи човек до сто.

МАРЦЕЛ и БЕРНАРДО

До повече!

ХОРАЦИО

Когато аз бях, толкоз.

ХАМЛЕТ

Каква му бе брадата? Посивяла?

ХОРАЦИО

Каквато беше приживе, мой принце —
смолисточерна с нишки от сребро.

ХАМЛЕТ

Ще бдя таз нощ със вас — той може би
ще дойде пак.

ХОРАЦИО

Кълна се, че ще дойде!

ХАМЛЕТ

И в случай че приеме външността
на моя татко, ще го заговоря,
дори и пъкъла да ще да зине,
за да ми каже да мълча! И моля,
ако видяното не сте издали
в мълчание го дръжте все така,
а и на туй, което ще се случи,
отдайте му око, ухо, разсъдък,
каквото щете, само не език!
За обичта ще ви платя със обич.
Преди дванайсет ще се срещнем, значи,
на стражната площадка. Дотогаз!

ТРИМАТА

На клетвата си верни, господарю!

ХАМЛЕТ

На дружбата, на дружбата! Вървете!

Излизат всички освен Хамлет.

Духът на татко ми? Въръжен?
Не е добро! Подушвам подло дело!
О, бързай, нощ! Търпение, душа!
И в дън земя да е зарито даже,
безчестното накрай ще се покаже!

Излиза

[1] *Витенберг* — град в Саксония, чийто стар университет бил прочут по време на Възраждането като център на хуманистичното възпитание. ↑

[2] *Ниобейя* (мит.) — легендарна тиванска царица, чиито дванадесет деца били избити от боговете заради нейната гордост. От скръб Ниобейя се превърнала в камък, който ронел сълзи. Нейното име често се среща в литературата на Възраждането като синоним на велика скръб. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Стая в дома на Полоний.

Влизат Лаерт и Офелия.

ЛАЕРТ

Нещата ми качени са. При всеки
приятел-кораб и помощник-вятър
не спи, сестрице, а ми пращай вести
за себе си!

ОФЕЛИЯ

Бъди спокоен, братко!

ЛАЕРТ

За Хамлет и за дребните му знаци
на благосклонност, считай ги, сестрице
игра, прищявка, ранна теменужка,
поникнала сред пролетния мъх
на младостта му — чар и дъх за миг,
и толкоз.

ОФЕЛИЯ

Само толкоз?

ЛАЕРТ

Ти за толкоз
ги вземай сестро! Ний растем не само
във плът и мишци — както се изгражда
телесният ни храм, така израства
и вътрешната служба на духа,
и разума ни. Може би сега
той люби те, без низост и измама
невинния му натиск да петнят,

но сана му претеглила, ти, сестро,
помни със страх, че неговата воля
не му принадлежи, защото той е
подвластен сам на своя произход.
Не е той кой да е, та да отрязва
сам пая си; от неговия избор
зависят силата и здравината
на цялата държава и понеже
е тъй, като избира, той е длъжен
да се придържа строго към гласа
и волята на тялото, чиято
глава е. Затова, ако ти прави
признания, на твоя ум подхожда
да вярваш в тях, доколкото той може
да ги осъществи, което значи,
доколкото в съгласие е с него
гласът на Дания. Мисли си, сестро,
каква шега ще понесе честта ти,
ако, ухо на песните му дала,
отключиш под несдържния му натиск
сърцето си наивно и със него
ковчежето на своето моминство!
Офелио, сестрице, слушай брат си,
дръж в своя тил моминските си чувства,
далече от обстрела на страстта!
Най-строгата девойка е в опасност,
щом чара си разкрива под луната.
Самата добродетел често гине
окаляна. А червеят прояжда
дечицата на пролетта най-често,
докато още в пъпката са скрити,
и най-са страшни листните зарази
във младата роса на утринта.
Затуй, сестрице, моля те, внимавай,
далече от съблазън бой се пак
самата наша младост ни е враг!

ОФЕЛИЯ

Добрия ти съвет ще взема, братко,
за строг пазач на своето сърце,
ала недей като греховен пастир
на мен да сочиш трудната и стръмна
пътечка към небето, а пък сам
с безсрамието на заклет развратник
да газиш в лекия, разцъфнал друм
на наслажденията, без да помниш
за своята проповед!

ЛАЕРТ

Не бой се, сестро!

Влиза Полоний.

Но татко иде. Двоен благослов
е двойна радост... Случай се усмихва
за втори път да се простим със вас.

ПОЛОНИЙ

Ти още тук? Върви, върви, Лаерте!
Попътен вятър мачтите е яхнал
и всички тебе чакат! Приеми
благословията ми и вдълбай
в ума си тези няколко съвета:
не давай глас на зрелите си мисли,
а на незрелите не давай ход.
Естествено се дръж, но не простей!
В сърцето си със скоби от стомана
приятеля изпитан приковавай,
но дланите недей да си протриваш
от ръкостискания с още голи,
недоизлюпили се запознанства.
Страни от свадите, но влязъл в тях,
тъй действай, че противникът ти после
от тебе да страни. Удостоявай
със слух мнозина, но малцина — с глас.

Във мненията чужди се заслушвай,
а своето за себе си пази.
За дрехите пари недей да жалиш,
обличай се богато, но със вкус —
човекът си личи от облеклото
а знатните французи в тази област
са най-изискани и най изискват.
Недей да даваш и да взимаш заем,
защото, който дава, често губи
пари и дружба, а пък, който взима,
се учи на разхита. И най-важно:
бъди на себе си във всичко верен
и както ден след нощ от туй ще следва,
че няма никога да се окажеш
неверен и към другите. Върви!
На добър час! Помни какво ти казах!

ЛАЕРТ

Почтително си взимам сбогом, татко!

ПОЛОНИЙ

И време е. Слугите те очакват.

ЛАЕРТ

Прощавай, сестро! Заклучи в ума си
съвета ми!

ОФЕЛИЯ

Той вече е заключен
и ти ще отнесеш ключа му.

ЛАЕРТ

Сбогом!

Излиза

ПОЛОНИЙ

Какво ти каза брат ти, дъще моя?

ОФЕЛИЯ

За принца нещо, господарю мой.

ПОЛОНИЙ

И много правилно! До мен достигна,
че напоследък принцът ти отделял
премного частно време и че ти
си му отвърщала със щедър прием.
Ако това е тъй — а точно тъй
ми бе предадено, и при това
като предупреждение. — аз чувствавам,
че май не ти е ясно какво искат
от тебе твоята чест и мойто име.
Догде сте стигнали? И само правда!

ОФЕЛИЯ

О, господарю мой, от него аз
получих напоследък многобройни
прояви на привързаност.

ПОЛОНИЙ

Какво?

Привързаност? Ха! Дрънкаш празни думи
като дете, което не познава
опасността! И ти му вярваш, значи,
на тези — как нарече ги — прояви?

ОФЕЛИЯ

Не знам какво да мисля, господарю.

ПОЛОНИЙ

Щом ти не знаеш, аз ще те науча:
мисли, че грош не струват всички тези
прояви и привързаности! Ум

попривържи, Офелио, че инак —
за да завършим фразата в духа
на тази духовитост — току-виж,
привързал ми едно хлапе на скута!

ОФЕЛИЯ

Но, господарю, чувствата си принцът
изливаше във най-почтена форма!

ПОЛОНИЙ

Да, точно: външна форма! Хайде, хайде!

ОФЕЛИЯ

И думите си, господарю, той
подкрепяше с безбройни свети клетви!

ПОЛОНИЙ

Да, мрежи за гугутки! Ха, да помним
как щедро, щом кръвта кипи, душата
във заем дава клетви на езика!
Недей за огън взима, дъще моя,
тез мълнии, които заслепяват,
ала не топят и угасват в миг,
едва изказани! От днес нататък
дарявай по-скъпернически своето
девическо присъствие! Цени
съгласието си над всяка първа
покана за беседа! А за принца
помни едно: че той е твърде млад;
и друго: че отпусната е нему
по-дълга връв, отколкото на теб.
И тъй, не слушай клетвите му, дъще —
не са те, както външно се представят,
защитници на каузи почтени,
а ходатаи на сластолюбиви
попълзновения, които лъхат
с лъха тамянен на светите връзки,

та лесно да подлъгват. Значи, ясно?
От днес не бих желал да губиш време
за празни приказки със принца Хамлет.
Това е заповед. Сега върви си!

ОФЕЛИЯ

Ще бъде волята ви, господарю!

Излизат

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

На стражната площадка.

Влизат Хамлет, Хорацио и Марцел.

ХАМЛЕТ

Добре пощипва. Ще замръзнем тука.

ХОРАЦИО

От вятъра е. Реже като нож!

ХАМЛЕТ

А колко е часът?

ХОРАЦИО

Почти дванайсет.

МАРЦЕЛ

Не, вече би.

ХОРАЦИО

Че как не съм го чул?

Тогава близък е часът, когато

духът обикновено се разхожда.

Тръбен звук и топовен гърмеж.

Това какво пък означава, принце?

ХАМЛЕТ

Монархът ни гуляе тази нощ

залита, пие, речи произнася

и щом стакана с рейнско пресуши,

тръби и барабани протрещяват

великия му подвиг!

ХОРАЦИО

Може би
такъв е обичаят?

ХАМЛЕТ

Дявол взел го,
такъв е, да, но ако питаш мен,
макар и тук роден и свикнал с него,
подобен обичай е по-добре
да се престъпва, вместо да се спазва.
Запойното пиянстване ни прави
посмешище пред другите народи,
те викат ни „къркачи“ и поставят
пред името „датчанин“ свински титли;
така че тоз порок, дори когато
извършим нещо истински голямо,
прояжда ядката и същината
на нашите успехи. Точно тъй
се случва впрочем и с отделни хора:
зарад една нещастна бенка в тях —
като низш род (и в този случай те
са без вина, защото потекло
не се избира) или заради
по-късното въздействие например
на някоя черта в темперамента,
която, избуяла в миг, помита
преградите на разума; или
на някой навик, който, прекаляващ
със хубавото, често прави лоши
човешките обноски — тези хора
белязани — повтарям — поначало
от зла природа или зла звезда,
дори да имат качества безбройни
и чисти като божията милост,
пропадат най-накрая във очите
на обществото зарад тоз единствен
нещастен недостатък — грамът зло

разваля всичкото добро във тях,
за срам и за...

Влиза Призракът.

ХОРАЦИО

То иде! Вижете, принце!

ХАМЛЕТ

О, ангели, носители на милост,
пазете ни!... Какъвто да си ти,
чист дух или зъл бяс, донесло тука
зефир на рая или адска смрад,
дошло със блага или грозна цел,
ти виждаш ми се склонно към беседа.
Към теб обръщам се, зова те, Хамлет,
кralю на Дания и татко мой!
Със неведение не ме убивай!
Отговори! Защо тез твои кости,
погребани по божите обреди,
раздрали са савана си свещен?
Защо отново гробът, в който всички
видяхме те спокойно да лежиш,
сега, разчекнал челюсти от мрамор,
те е изблъвнал вън? Що значи туй,
че ти, покойникът, в желязна броня
изникнал пак под лунните лъчи,
в нощта насилваш ужас и разтърсваш
нас, бедните глупци, със страшни мисли,
надхвърлящи обхвата на ума ни?
Отговори: Какво от нас желаеш?
Защо дошъл си тук? Какво да правим?

Призракът дава знак на Хамлет да го последва.

ХОРАЦИО

Той кима ви да тръгнете след него!
Желае сякаш нещо да разкрие,
но само вам!

МАРЦЕЛ

И как любезно, вижте,
увлича ви към по-самотно място!
Не мърдайте!

ХОРАЦИО

На никаква цена!

ХАМЛЕТ

Щом тука не говори, ще го следвам!

ХОРАЦИО

Недейте!

ХАМЛЕТ

А защо да се страхувам?
Не давам за живота си петак,
а на душата ми какво ще стори,
когато е безсмъртна като него?
Той вика ме и аз ще го последвам!

ХОРАЦИО

Ами какво ще стане, скъпи принце,
ако подмами ви към дълбините
или към стръмната скала, която
надвесва се над собствената бездна,
и там, превърнал се във нещо страшни,
ви помрачи разсъдъка и хвърли
духа ви в лудост? Помислете, принце!
И без това ръбът влече, когато
човек погледне в пропастта и чуе
под себе си на толкоз стотин стъпки
бученето там долу!

ХАМЛЕТ

Той ми кима!...
Върви! Върви! Аз ида подир теб!

МАРЦЕЛ

Не бива, господарю!

ХАМЛЕТ

Остави ме!

ХОРАЦИО

Не тръгвайте!

ХАМЛЕТ

Съдбата ме зове
и прави всяка жила в мойто тяло
да се изопва като тетива!
Пуснете ме ви казвам! Честна дума,
на призрак ще превърна всеки, който
ми се изпречи!... Тръгвай! Аз те следвам!

Призракът излиза, следван от Хамлет.

ХОРАЦИО

Той няма власт нас своите постъпки!

МАРЦЕЛ

Не бива да го слушаме! След него!

ХОРАЦИО

Да тръгваме! Какво ли ще излезе
от всичко туй?

МАРЦЕЛ

Да, има нещо гнило

във Дания.

ХОРАЦИО

Да я закриля бог!

МАРЦЕЛ

След него! Тръгвайте!

Излизат

ПЕТА СЦЕНА

Друга част на стражната площадка. Влизат Призракът и Хамлет.

ХАМЛЕТ

Къде ме водиш? По-натам не мръдвам!

ПРИЗРАКЪТ

Изслушай ме!

ХАМЛЕТ

Да, слушам!

ПРИЗРАКЪТ

Наближава
часът, във който трябва да се върна
сред мъките на серните огньове.

ХАМЛЕТ

О, беден дух!

ПРИЗРАКЪТ

Недей да ме окайваш,
а слушай ме какво ще ти разкрия!

ХАМЛЕТ

О, говори! Мой дълг е да те слушам.

ПРИЗРАКЪТ

И щом изслушаш ме, да отмъстиш.

ХАМЛЕТ

Какво?

ПРИЗРАКЪТ

Духът съм аз на твоя клет баща,
осъден за известно време нощем
да броди по земята, а пък денем,
от глад измъчван, да горя във огън,
додето той пречисти в мен злините,
извършени, когато бях във плът.
Ако не бе ми строго запретиено
за своята тъмница да говоря,
ти би изслушал разказ, от чиято
най-слаба дума младата ти кръв
се би смразила, мозъкът — побъркал,
очите ти — изхвъркнали безумно
от своите орбити като звезди,
а къдрите ти, сресани грижливо,
във ужас биха щръкнали нагоре
като бодли на сплашен таралеж!
Но тези откровения не са
за слух на смъртни. Чуй ме! Чуй! О, чувай
Ако обичал си баща си нявга...

ХАМЛЕТ

О, боже!

ПРИЗРАКЪТ

... то отмъсти за неговото грозно,
ужасно, отвратително убийство!

ХАМЛЕТ

Убийство?

ПРИЗРАКЪТ

Убийство — грозно както най-доброто
от всичките убийства, но от всички
по-грозно, отвратително и подло!

ХАМЛЕТ

О, казвай го веднага, за да мога
по-бърз от мисъл, от мечта любовна
да литна към мъстта!

ПРИЗРАКЪТ

Готов си, виждам,
а пък и трябва по да си отпуснат
от тлъстата трева, която гние
в сънлива леност край брега на Лета,
за да не скочиш. Слушай, Хамлет: казват,
че спейки във градината си, бил съм
ухапан от змия. Това лъжа е,
която хитро сипват във ухото
на цяла Дания. Знай, сине мой,
че пепелянката, която клъвна
живота на баща ти, носи днес
короната му!

ХАМЛЕТ

Чичо ми? О, моя
предчувстваща душа!

ПРИЗРАКЪТ

Да, този сладен
прелюбодеец и кръвосмесител
с нечисти чарове и подли дарби —
проклет да са! — прелъсти за своята
позорна похот моята така
лъжливо-добродетелна съпруга.
Какво падение, мой синко Хамлет:
от мен, чиято обич бе вървяла
все тъй в ръка с обета свят
на сватбата ни, да се смъкне чак
до туй нищожество, което в нищо
не ми е равно!
Но както нивга добродетелта
не се поддава, па макар развратът

да взима облик ангелски, тъй всявга
порочността, венчана и за ангел,
пресища се от ложето небесно
и рови се в сметта!

Но стига! Чувствам утринния полъх
и трябва да съм кратък. Както спях
подир обяд — по стария си навик —
във своята градина, твоят чичо
прокрадна се в спокойния ми час
със стъкълце, напълнено със сок
от биле, причиняващо проказа,
и вля във вратите на моя слух
тоз адски извлек, който тъй се мрази
с кръвта ни, че подобно на живак
светкавично пробягва всички цеви
на тялото ни и със страшна сила
навред съсирва я и я пресича,
тъй както прави капката оцет
със млякото. Тъй стана с моята кръв,
и струпей отвратителен покри
с кора от люспи, като на прокажен,
снагата ми.

Така с един замах ръката братска
ми похити живот, престол, съпруга
и във цвета на грешните ми дни
преряза моя стрък и ме изпрати
без изповед, причастие и прошка,
незаплатил по сметките си долу,
да бъда съден горе, както бях си,
със всичките си земни грехове!
О, ужас! О, нечуван ужас!
Ако кръвта си помниш, не оставяй
постелята на датските крале
да стане одър на роднинско блудство!
Но както и да действуваш, пази
душата си и срещу своята майка
недей замисля нищо. Остави я

на бога и на шиповете остри,
кръстосали сърцето й. Аз тръгвам.
Ще съмне скоро. Светящият червей
ненужното си пламъче гаси.
Прощавай! Сбогом! И не ме забравяй!

Излиза.

ХАМЛЕТ

О, мощ небесна! О, земя!... И още?
Да позова ли ада? Пфу! Сърце,
не се поддавай! Не старейте в миг
вий, мишци! Дръжте ме!... Да те забравя?
Аз ще те помня, о, нещастен дух,
дорде блещука светлинка в туй мое
объркано кълбо! Да те забравя?
От плочката на своята памет аз
ще излича напълно всички стари
цитати книжни, максими ненужни,
безчетни впечатления, които
във нея наблюдателност и младост
са вписали, така че само твоята
повеля, непримесена със друго,
да пълни книгата на моя ум!
О, пагубна жена! О, ти злодей!
Злодей! Злодей! Усмихващ се злодей!
Къде е плочката ми да запиша,
че някой може да ти се усмихва
и пак да е злодей! Поне у нас,
във Дания, това се случва.

Пише.

Чичо,
това за теб е. А това — за мен:
„Прощавай! Сбогом! И не ме забравяй!“
Заклех се!

ХОРАЦИО и **МАРЦЕЛ** (*отвън*)
Къде сте, принце? Принце! Охохо!

Влизат двамата.

МАРЦЕЛ (*вика*)
Принц Хамлет.

ХОРАЦИО
Да го пазят небесата!

ХАМЛЕТ
Амин!

МАРЦЕЛ
Охо! Къде сте, господарю?

ХАМЛЕТ
Уху! Уху! Соколче, тук! Насам!

МАРЦЕЛ
Какво се случи, господарю?

ХОРАЦИО
Как сте?

ХАМЛЕТ
Невероятно!

ХОРАЦИО
Как? Кое? Кажете!

ХАМЛЕТ
Ще го раздрънкате!

ХОРАЦИО

Аз — не!

МАРЦЕЛ

И аз — не!

ХАМЛЕТ

Как мислите? Нима човешки ум
го би повярвал?... Но във пълна тайна!

ДВАМАТА

Кълнем се във небето, господарю!

ХАМЛЕТ

Във цяла Дания едва ли има престъпник, който... да не е
мерзавец!

ХОРАЦИО

Едва ли, принце, трябва дух да идва
от оня свят, за да ни каже туй.

ХАМЛЕТ

Да, прав си. Тук си прав. И тъй, без много
подробности ръцете да си стиснем
и вий да се отправите към своите
дела и задължения — защото
си има всеки своите дела
и задължения, не е ли тъй? —
А колкото до моя милост, ние
ще идем да се молим.

ХОРАЦИО

Но това е
вихрушка от неясни думи, принце!

ХАМЛЕТ

Сърдечно съжалявам, ако с тях
съм ви обидил. Вярвайте, сърдечно!

ХОРАЦИО

О, няма нищо страшно!

ХАМЛЕТ

Нищо страшно?

Кълна се във свети Патрикий, има
не страшно, а ужасно! Но духът
е — мога да ви кажа — честен дух!
А любопитството да разберете
какво е станало помежду нас
потискайте го някак си. Сега,
приятели — понеже сте ми вие
приятели, бойци и състуденти, —
една услуга!

ХОРАЦИО

Имате я, принце!

ХАМЛЕТ

За тази нощ мълчание пред всички!

ДВАМАТА

Разбрано, господарю!

ХАМЛЕТ

Дайте клетва!

ХОРАЦИО

Заклевам ви се, принце!

МАРЦЕЛ

И аз също

кълна се, господарю!

ХАМЛЕТ

Тук, над меча!

МАРЦЕЛ

Но, господарю, вече се заклехме!

ХАМЛЕТ

Над меча!

ПРИЗРАКЪТ (*изпод земята*)

Закълнете се!

ХАМЛЕТ

Ха-ха!

Харесваш ми! Добър гласец извади!

Дочухте ли го нашия юнак
от избата? Е, хайде, дайте клетва!

ХОРАЦИО

Кажете вий каква да бъде, принце!

ХАМЛЕТ

„Ни дума за видяното от нас.“

Над меча!

Двамата полагат мълчалива клетва с ръце на меча.

ПРИЗРАКЪТ (*изпод земята, другаде*)

Закълнете се!

ХАМЛЕТ

Тъй, значи:

„Нис et ubique“^[1] — тук и вред? Той иска
да се преместим. Господа, елате!

„Ни думица за чутото от нас!“

Над меча!

Двамата поставят ръце на меча.

ПРИЗРАКЪТ (*изпод земята, другаде*)
Закълнете си!

ХАМЛЕТ

Отлично!

Я гледай го ти, стария му кърт!
Как бърже ровел! Славен рудокоп!
Да се преместим пак!

ХОРАЦИО

О, небеса!

Туй всичко е невероятно странно!

ХАМЛЕТ

И тъкмо затова го приеми,
тъй както странник се приема в къщи.
Да, има по земята и небето
неща, Хорацио, които нашта
нешастна философия не е
дори сънувала! Но трети път
на трето място, тук, се закълнете,
че колкото и необикновено
да се държа — защото може би
във бъдеще ще сметна за уместно
да разигравам роля на чудак, —
че няма никога при среща с мене,
усмихвайки се, скръстили ръце,
с намигания или недомлъвки
като „Е, да...“ или „Ако речем да...“,
или „То, тез неща...“, или „Хм, хм...“
изобщо с най-нищожен намек няма
да издадете, че ви е известно
за мене нещо. Туй се закълнете
и божията милост да ви пази
във нужда!

Двамата поставят ръце на меча.

ПРИЗРАКЪТ (*изпод земята, другаде*)

Закълнете се!

ХАМЛЕТ

Смири се,
смири се вече, неспокоен дух!...
Сега прощавайте! Благодаря ви!
И туй, с което бедният ви Хамлет
би могъл да докаже обичта си
към вас, приятели, не ще ви липсва,
със божа помощ. Време е да влезем.
И моля ви отново: пръст на устни!
Векът е разглобен. О, дял проклет:
да си роден, за да го слагаш в ред!
Но да вървим, приятели!

Излизат.

[1] „*Hic et ubique*“ (лат.) — „Тук и навсякъде“. Съгласно средновековното поверие духовете могли да се появяват едновременно на много места. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Стая в дома на Полоний.

Влизат Полоний и Рейналдо.

ПОЛОНИЙ

И тъй, Рейналдо, дай му таз кесия
с това писмо.

РЕЙНАЛДО

Разбрано, господарю.

ПОЛОНИЙ

И няма да е зле преди това
оттук-оттам да разузнаеш малко
за начина му на живот.

РЕЙНАЛДО

Бях вече
намислил да го сторя, господарю.

ПОЛОНИЙ

И правилно. И правилно. Разпитай
за сънародниците ни в Париж,
къде и как и от какво живеят,
и кой с кого дружи, и щом от туй
насочено подпитване излезе,
че знаят син ми, гледай да достигнеш
дотоам, додето преките въпроси
не биха стигнали. Например казваш:
„Да, знам баща му и познавам тези,
с които е приятел, пък и с него
се знам донякъде...“, нали разбираш?

РЕЙНАЛДО

Напълно, господарю.

ПОЛОНИЙ

„Донякъде — тъй казваш. — Не добре.
Ако е този, за когото мисля,
то той е буен и си пада по...“

И тук му струпваш колкото си искаш
измислици. Но не от тез — внимавай!
които биха го опозорили,
а там такива, знаеш, леки буйства,
подхлъзвания, волности невинни,
познати и признати открай време
за вечни спътници на младостта.

РЕЙНАЛДО

Комар например?

ПОЛОНИЙ

Да, комар, гуляи,
кавги, дуели, улични девички —
и тях ти разрешавам.

РЕЙНАЛДО

Може би
това ще го очерни, господарю.

ПОЛОНИЙ

Зависи от подправката. Не бива
да лепнеш върху неговото име,
че е развратник! Дума да не става!
Ти тези грехове ще ги представиш
като прояви на свободен ум,
горещ характер, който иска свойто,
непрекипяла кръв — неща, присъщи
за възрастта му...

РЕЙНАЛДО

Да. Но, господарю...

ПОЛОНИЙ

Защо да правиш всичко туй, така ли?

РЕЙНАЛДО

Да, именно.

ПОЛОНИЙ

Хе, в туй е мойта хитрост,
защото, щом поопетниш сина ми —
но леко, с петънца като онези,
които всяко нещо придобива
при употреба, — твоят събеседник,
когото ти желаеш да изстискаш,
ако е имал случай да го хване
във гореспоменатите простъпки,
веднага — бъди сигурен! — ще почне
и той във този дух, със „господине“
или „приятелю“, или „любезни“,
според това, отде е и какъв е,
и как възпитан...

РЕЙНАЛДО

Ясно, господарю.

ПОЛОНИЙ

Та казвам, той... той, казвам... какво казвах?
Кълна се във светата литургия,
бях почнал нещо! За какво говорех?

РЕЙНАЛДО

Говорехте за туй, как щял да почне
и той във този дух, със „господине“...

ПОЛОНИЙ

А, да! Така, така! И ще подхване:
„Познавам момъка. Напълно прав сте.
Видях го сам, тогава и тогава,
със тоз и тоз да губи на комар“,
или „да пие“, или „да се бие
при спор на кегли“, или „да отива
в известна къща“ — сиреч във бардак,
Разбираш. Туй се казва да ловиш
на стръв лъжлива истински шаран
Така По косвен и околен път
ний, тънките и прозорливи люде,
разкриваме най-скритите въпроси.
Чрез тоз от мен горепосочен способ
и ти ще разузнаеш за Лаерт.
Разбра ли ме?

РЕЙНАЛДО

Разбрах ви, господарю,

ПОЛОНИЙ

Тогаз на добър час!

РЕЙНАЛДО

Благодаря ви.

ПОЛОНИЙ

И сам го наблюдавай!

РЕЙНАЛДО

Непременно!

ПОЛОНИЙ

И музиката си да учи здраво!

РЕЙНАЛДО

Разбрано, господарю!

ПОЛОНИЙ

Тръгвай! Сбогом!

Рейналдо излиза.

Влиза Офелия.

Офелию, какво с туй от тебе?

ОФЕЛИЯ

О, господарю! Господарю! Ах,
как страшно се изплаших!

ПОЛОНИЙ

От какво,
във името господне? Е? Да чуем!

ОФЕЛИЯ

О, господарю, както си бродирах
във стаята, принца Хамлет, гологлав,
разгърден и с чорапи цели в кал
до глезените свлечени, по-бледен
от ризата си, с тракащи колене
пред мене се яви, като въртеше
очите си тъй жално, сякаш беше
от ада пуснат, за да ми разкаже
за ужасите в него!

ПОЛОНИЙ

Полудял е
от страст към теб?

ОФЕЛИЯ

Не зная, господарю,
но може би е тъй!

ПОЛОНИЙ

Какво ти каза?

ОФЕЛИЯ

За китката ме сграбчи и така,
държейки я, отдръпна се от мене
и с длан засенчил втренчено очи
лицето ми безкрайно дълго гледа,
като че искаше да го рисува.
След туй ръката ми поклати леко,
печално кимна три пъти и после
такава покъртителна въздишка
изтръгна се от неговата гръд,
че цялото му тяло потрепера
като във смъртен гърч. След туй ме пусна
и сякаш можеше и без да гледа,
да направлява хода си, излезе
от стаята, глава извил през рамо,
с очи, докрая вперени във мен.

ПОЛОНИЙ

Веднага тръгвай! Да вървим при краля!
Това е чиста лудост от любов,
а тя е враг на себе си и води
към действия безумни не по-рядко
от всички други страсти под небето,
наказващи плътта ни. Съжалявам.
Да си му казала обидно нещо?

ОФЕЛИЯ

Не, господарю мой, но както вие
ми наредихте, връщах му писмата
и му отказвах близостта си.

ПОЛОНИЙ

Ясно!

От туй се е побъркал! Съжалявам,
че съдих тъй повърхностно за него.

Страхувах се, че си играе с тебе
и иска само да те похаби.
Проклетата подозрителност! Така е,
на старостта е свойствено да бърка
от много ум, тъй както е присъщо
на младостта пък да греши от глупост.
Но да вървим при краля! Трябва бързо
от нас да чуе той това, което,
държано скрито, ще е по-опасно,
отколкото разкрием ли го ясно.
Ела!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Зала в замъка.

Тръбен звук. Влизат Кралят, Кралицата Розенкранц, Гилденстерн и свита.

КРАЛЯТ

Здравейте, Розенкранц и Гилденстерн!
Освен желанието ни горещо
отново да видиме, подбуда
да бъдете поканени тъй спешно
бе нуждата от вас. Навярно вие
сте чули, че принц Хамлет стана жертва
на странно превращение. Таз дума
употребяваме, понеже той
наистина и вътрешно, и външно
превърнал се е в друг. Каква причина
могла би — извън бащината смърт —
да го разстрои тъй, съвсем не можем
да си представим. И затуй ви молим,
понеже заедно сте росли с принца
и близки сте с младежкия му дух,
да постоите в двора ни със цел,
увличайки го във забави, някак
да разузнаете при сгоден случай
дали не го измъчва нещо скрито,
което, щом разкрие се, да може
да бъде излекувано от нас.

КРАЛИЦАТА

Той, господа, за вас говори често
и аз съм сигурна, че на света
двамина други няма, към които
така да е привързан. Ако вам
угодно е за малко между нас

да поостанете зарад доброто
и здравето на нашата надежда,
престоят ви ще бъде награден
по начин, съответстващ на кралско
благоволение.

РОЗЕНКРАНЦ

Кралю, кралице,
по силата на висшата си власт
вий можехте да облечете свойто
желание във форма на повеля,
а не на просба.

ГИЛДЕНСТЕРН

Но покорни вам,
ний слагаме в нозете ви със радост
готовността си, опната да служи
на ваши милости!

КРАЛЯТ

Благодарим,
любезни Розенкранц и Гилденстерн.

КРАЛИЦАТА

Благодарим, любезни Гилденстерн
и Розенкранц. И, моля незабавно
идете при нещастния ми син!...
Съпроводете вие господата
до принца Хамлет.

ГИЛДЕНСТЕРН

И дано небето
направи ни приятни и полезни
за син ви, ваша светлост

КРАЛИЦАТА

Чул ви господ!

Розенкранц и Гилденстерн излязат, придружени от неколцина от свитата.

Влиза Полоний.

ПОЛОНИЙ

Кралю, посланиците от Норвежко
се върнаха с отлични новини.

КРАЛЯТ

Ти винаги до днес си бил баща
на благи вести.

ПОЛОНИЙ

Вярно ли, кралю?
Все пак бих искал да ви заверя,
че своя дълг обрекъл съм на вас,
тъй както своята душа на бога;
и струва ми се — или съм отвикнал
да душа, както досега, следите
на хорските дела, — че съм открил
причината за лудостта на принца.

КРАЛЯТ

Е, казвай! Казвай! Искам да я чуя!

ПОЛОНИЙ

Посланиците първом, като гозба,
а мойто ще е сладкото след тях!

КРАЛЯТ

Така да бъде! Сам ги покани!

Полоний излиза.

Гертруда, мила, той твърди, че знаел
отде извира смутът на сина ви.

КРАЛИЦАТА

Аз мисля, че причината е само
във прясната кончина на баща му
и спешния ни брак.

КРАЛЯТ

Ще проверим.

Влиза отново Полоний, следван от Волтиманд и Корнелий.

Приятели, здравейте! Волтиманд,
какво ми носите от моя брат,
норвежкия владетел?

ВОЛТИМАНД

Искрен поздрав
във отговор на вашия, кралю.
Едва изслушал ни, той прати вест
на своя братов син да спре веднага
започнатите набори. Той смятал,
че Фортинбрас се стяга да напада
поляците, но след проверка схвана,
че туй са подготовки срещу вас
и разгневен, че злоупотребяват
с безсилната му старост, заповяда
на Фортинбрас да се яви пред него;
той покори се, беше смъмрен строго
и се закле, че нивга вече няма
да мисли за война със ваша светлост.
Зарадван, старецът му отреди
годишно трийсет хиляди корони
и с войнството, което бе събрал,
заръча му да тръгне срещу Полша,
със таз молба, отправена към вас,

Дава на Краля писмо.

да му осигурите мирен преход
през вашите владения, съгласно
условията тук.

КРАЛЯТ

Отлични вести.

Ще прочетем във подходящо време
това писмо и ще му отговорим
подир обсъждане. Но отсега
благодарим ви за добрия труд.
Идете да отдъхнете! Таз нощ
ще има пир.

Волтиманд и Корнелий излизат.

ПОЛОНИЙ

Приключихме с това.

Владетелю, мадам, да ви разказвам
какво е тронът и какво — дългът,
защо денят е ден, нощта е нощ
и времето е време, би било
прахосване на нощи, дни и време,
и тъй като за мисълта се знае,
че краткостта е нейната душа,
а многословието — тленна външност,
ще бъде крайно кратък: син ви Хамлет
е луд. И „луд“ наричам го, защото
какво е лудост, ако не да бъдеш
какъв, че да не можеш с друга дума
да бъдеш означен освен със „луд“?
Но да оставим...

КРАЛИЦАТА

По същество, без толкова изкусност!

ПОЛОНИЙ

Мадам, в словата ми изкусност няма.
Говоря ви наистина, че луд е,
а че е луд, е истина и туй е
наистина печално; и печално,

че е наистина... не най-добра
игра на думи, но да я оставим...
Изкусността — аз казах — ми е чужда.
Че луд е, туй е явно, но коя е
причината, която е довела
до тоз ефект или — с по-точна дума —
дефект, защото всички тез душевни
ефекти дефективни имат своя
причина. Де е тя? Щом казах „тя“
и вече отговорил съм къде е.
Подразумейте:
аз имам дъщеря — и казвам „имама“,
защото моя е, — а тя, понеже,
забележете, знае своя дълг,
ми връчи туй. Сами съдете впрочем!

Чете писмо.

„До идола на моята душа, небесната и одарена с
дивна прелест Офелия“ — това е лош израз, отвратителен
израз! „Одарената“ — отвратителен израз! Но слушайте
нататък! Ето тук: „За да почива до белоснежната ѝ гръд...“

КРАЛИЦАТА

И туй писмо до нея е от Хамлет?

ПОЛОНИЙ

Търпение, мадам! Чета дословно:

„Съмнявай се, мила, в земята,
във слънцето, в звездния рой,
съмнявай се в правдата свята,
но нивга — в това, че съм твой!

О, скъпа Офелия, не ме бива за стихоплетство.

Не владея изкуството да отмервам въздишките си, но, че те
обичам безкрайно, несравнима моя, вярвай ми на това! Сбогом! Твой

завинаги, докато тази негова телесна машина му принадлежи.

Хамлет“

Това послушната ми дъщеря
предаде на баща си, като вля
във неговия слух кога, къде
и точно как ухажвал я е принцът.

КРАЛЯТ

А как го е приела тя самата?

ПОЛОНИЙ

Какъв човек съм според вас, кралю?

КРАЛЯТ

Човек почтен и заслужаващ вяра.

ПОЛОНИЙ

И бих желал такъв да се окажа.
Ала какво — кажете — вие бихте
помислили, ако, усетил как
таз обич вече пърха (а пък аз,
признавам си, усетих я, преди
Офелия за нея да ми каже),
какво си бихте рекли, вий и нейно
величество, кралицата, ако
аз бях решил да съхраня таз тайна
като любовен дневник, тихомълком
намигайки на своето сърце,
или погледнал бих ей тъй, през пръсти
на тяхната любов; какво, кралю,
си бихте рекли, а? Но аз, аз — не!
На своята хубостница аз веднага
й казах тъй: „Принц Хамлет си е принц!
Над твойта сфера! Няма да го бъде!“
И наредих й да не го приема
и писъмца и дарове да връща,

и тя събра плода на този съвет.
А той — отблъснат — явно от това е
изпаднал първо в скръб, след туй във пост,
след туй в безсъние, след туй във немощ,
след туй в побърканост и постепенно
по тази стълба е успял да слезе
до буйното безумие, което
ни натъжава всички.

КРАЛЯТ

Според вас
дали е тъй?

КРАЛИЦАТА

Изглежда вероятно.

ПОЛОНИЙ

Кога, кралю, било е да съм казал
за нещо, че е тъй, а после то
да е излязло иначе?

КРАЛЯТ

Ни веднъж,
доколкото си спомням.

ПОЛОНИЙ (*сочи главата и раменете си*)

Щом е тъй,
свалете туй от туй, ако се лъжа!
Вий обстоятелства ми дайте само
и аз причината им ще измъкна
от ядката на земното кълбо!

КРАЛЯТ

А как да проверим това докрай?

ПОЛОНИЙ

Вий знаете, той често се разхожда

по таз галерия.

КРАЛИЦАТА

Със часове!

ПОЛОНИЙ

По нея ще му пусна дъщеря си,
а ние ще се скрием зад гоблена.
Следете го! Ако не се окаже
умопобъркан от нещастна обич,
да бъда прост кравар, а не пръв съветник!

КРАЛЯТ

Добре. Съгласен. Да направим опит!

Влиза Хамлет, зачетен в книга.

КРАЛИЦАТА

Той иде, скръбен, с книга във ръка!

ПОЛОНИЙ

Излезте, моля ви! По-бързо! Бързо!
Ще го изпитам още тук, сегичка!
Простете!

Кралят и Кралицата излизат.

Как се чувствувате, принц Хамлет?

ХАМЛЕТ

Добре, слава богу.

ПОЛОНИЙ

Познавате ли ме принце?

ХАМЛЕТ

Много добре. Вие сте продавач на риба.

ПОЛОНИЙ

Аз? Съвсем не, принце?

ХАМЛЕТ

Тогава ви пожелавам да бъдете честен като тях,

ПОЛОНИЙ

Как честен, принце?

ХАМЛЕТ

Е, да. Наистина както е тръгнал светът, сега да си честен, значи да си един от десет хиляди.

ПОЛОНИЙ

Напълно вярно, принце.

ХАМЛЕТ

Защото, щом слънцето плоди червеи в едно умряло псе, то едно късче мърша, добро за целуване... Имате ли дъщеря?

ПОЛОНИЙ

Имам, принце.

ХАМЛЕТ

Не я оставяйте да се разхожда пол слънцето. Зачатието е благословено, но не за нея. Отваряйте си очите, приятелю!

ПОЛОНИЙ *(настрани)*

Е, какво ще кажете? Прави-струва, все около дъщеря ми! А пък отначало не ме позна. Каза, че съм бил продавач на риба. Здравата е хлътнал, здравата! И аз на младини страдах много от любов. Почти като него. Ще го заговоря отново... Какво четете, господарю?

ХАМЛЕТ

Думи, думи, думи.

ПОЛОНИЙ

Но за какво се разправя там?

ХАМЛЕТ

Кой с кого да се разправя?

ПОЛОНИЙ

Искам да кажа: какво им е съдържанието?

ХАМЛЕТ

Клевети, господине. Този безобразен сатирик, разправя, че на старците брадите били сиви, а лицата — сбръчкани, че от очите им се изцеждал сливов клей и китова амбра^[1] и че притежавали в голямо количество отсъствие на разсъдък, придружено от силно развита слабост на кълките. Все неща, господине, в които аз съм напълно и всячески убеден, но които според мене не е прилично да се печатат. Защото и вие, уважаеми, някой ден ще станете стар като мене, ако можете да се движите назад по рачешки.

ПОЛОНИЙ (*настрани*)

Че е лудост — лудост е, но има система в нея!... Тук духа, принце. Искате ли да отидете по на закрито?

ХАМЛЕТ

Да, в гроба.

ПОЛОНИЙ

Там наистина е закътано. (*Настрани.*) Колко на място са понякога отговорите му! При лудостта често се срещат такива находки, каквито рядко биват раждани от здравия ум. Ще го оставя и още сега ще помисля как да уредя срещата между него и дъщеря ми... Почтени принце, разрешете ми да си взема сбогом от вас.

ХАМЛЕТ

Вземете си го, моля ви! От нищо друго не бих се лишил тъй охотно. Освен от живота си, освен от живота си.

Влизат Розенкранц и Гилденстерн.

ПОЛОНИЙ

Сбогом, принце

ХАМЛЕТ

Тези досадни стари глупци!

ПОЛОНИЙ

Принц Хамлет ли търсите? Ей го там.

РОЗЕНКРАНЦ

Благодарим ви, уважаеми господине.

Полоний излиза.

ГИЛДЕНСТЕРН

Почтени господарю!

РОЗЕНКРАНЦ

Любезни господарю!

ХАМЛЕТ

Ха, Гилденстерн! Я, кой бил! Розенкранц! Приятели от детство, как живеем?

РОЗЕНКРАНЦ

Обикновено. Като простосмъртни.

ГИЛДЕНСТЕРН

За щастие, умерено щастливи.

Не може да се каже, че сме чак
пискюл на шапчицата на Фортуна^[2].

ХАМЛЕТ

Но не сте и подметка на обувката й?

РОЗЕНКРАНЦ

Не сме и това.

ХАМЛЕТ

Тогава се навъртате нейде около талията ѝ, а? Или към средата на нейната благосклонност?

ГИЛДЕНСТЕРН

Да, близко сме до мишената ѝ.

ХАМЛЕТ

И мишкуват там и двамата? Ами да, тази богиня на щастието е една мръсна блудница!... Какво ново?

РОЗЕНКРАНЦ

Нищо ново, господарю. Само това, че светът е станал честен.

ХАМЛЕТ

Тогава приближава Второто пришествие! Но новината ви не е вярна. Позволете да ви поразпитам по-подробно. С какво, драги мои приятели, сте разгневили толкоз тази ваша Фортуна, та ви е пратила тук в затвора?

ГИЛДЕНСТЕРН

Как в затвора, господарю?

ХАМЛЕТ

Дания е затвор.

РОЗЕНКРАНЦ

Тогава е затвор и целият свят.

ХАМЛЕТ

И то образцов, с безброй килии, клетки, ями. Дания е една от най-лошите.

РОЗЕНКРАНЦ

Ние не мислим така, господарю.

ХАМЛЕТ

Тогава тя за вас не е затвор, защото няма нищо, добро или лошо, което да не е направено такова от нашето мислене. За мен Дания е затвор.

РОЗЕНКРАНЦ

Тогава честолюбието ви я прави такава. Тя е твърде тясна за духа ви.

ХАМЛЕТ

О, боже, аз бих могъл да седя затворен в орехова черупка и пак да се чувствам владетел на безкрайни простори! Ако нямах лоши сънища!

ГИЛДЕНСТЕРН

Които сънища са именно честолюбието ви, защото честолубецът е човек, чиято същина е само сянката от един сън.

ХАМЛЕТ

Самият сън е вече сянка.

РОЗЕНКРАНЦ

Именно. И за мен честолюбието е нещо толкоз въздушно и празно, че е само сянка от сянка.

ХАМЛЕТ

Тогава просяците са хора от плът и кръв, а пък монарсите и прославените герои — само техни разтегнати сенки. Но нека идем при другите придворни. Защото, честна дума, аз не съм способен да разсъждавам.

ДВАМАТА

Приемете услугите ни, господарю!

ХАМЛЕТ

По никакъв начин! Не искам да ви приравня със своите служители, защото, честно казано, съм обслужван отвратително. Но за да останем в утъпкания път път на приятелството, кажете: какво ви е довело в Елсинор?

РОЗЕНКРАНЦ

Желанието да ви навестим, господарю. Нищо друго.

ХАМЛЕТ

Какъвто съм бедняк, беден съм и откъм признателност. Но благодаря ви, скъпи приятели, при все че май ви плащам за стотинка-две благодарност в повече. Не са ли пратили да ви извикат? По собствен почин ли сте дошли? Сами ли се сетихте? А? Хайде, хайде! Да си говорим откровено! Казвайте, казвайте!

ГИЛДЕНСТЕРН

Какво да казваме, господарю?

ХАМЛЕТ

Каквото щете, но без извъртане! Пратили са да ви викат — виждам в погледите ви едно признанийце, което неопитната ви срамежливост не може да прикрие. Зная: добрите крал и кралица са пратили да ви извикат.

РОЗЕНКРАНЦ

С каква цел, господарю?

ХАМЛЕТ

Това вие ще ми кажете. Но заклевам ви в нашето другарство от училище, в съзвучието на младостта ни, в неугасналата обич помежду ни и във всичко, което някой друг, по-красноречив, би прибавил към това, бъдете честни и искрени с мен: извикаха ли ви, или не?

РОЗЕНКРАНЦ *(настрани, към Гилденстерн)*

Какво ще кажете?

ХАМЛЕТ *(настрани)*

Ясно като бял ден!... Хайде, по-бързо, ако ме обичате!

ГИЛДЕНСТЕРН

Извикаха ни, господарю.

ХАМЛЕТ

А пък аз ще ви кажа защо; и моята догадка ще изпревари вашето признание, тъй че от клетвата за мълчание, която сте дали на краля и кралицата, няма да падне и косъм. Не зная защо, напоследък съм загубил цялата си веселост, зарязал съм напълно телесните упражнения и изобщо съм изпаднал в такова мрачно настроение, че тази прекрасна сграда — земята — ми се вижда гола канара; този опнат над нас прозирен шатър на въздуха — можете ли да си представите? — този дивен свод над главите ни, този величествен покрив, обсипан със златни огньове; всичко това е за мен само едно гадно скупчване на зловонни пари. Човекът! Какво великолепно творение е той! Колко благороден е с разума си; колко безкрайно богат откъм способности, изрази, движения; колко изумително свършен в действията си; колко приличен на ангел в своята прозорливост; колко подобен на бог! Върховна красота на света! Венец на всички живи твари! И какво е за мен тази квинтесенция на праха? Той не ме радва... И жените също, колкото и да се усмихвате.

РОЗЕНКРАНЦ

Господарю, не съм помислил нищо подобно!

ХАМЛЕТ

Тогава защо се засмяхте, като казах: „Той не ме радва“?

РОЗЕНКРАНЦ

Помислих си, че щом човекът не ви радва, кой знае какъв постен прием ще получат от вас актьорите, които настигнахме по пътя. Те идат насам, за да ви предложат услугите си.

ХАМЛЕТ

Този, който играе кралете, е добре дошъл — негово величество ще получи своята дан от мен; странстващият рицар ще може да

употреби своите меч и щит, любовникът няма да въздиша безвъзмездно; жлъчният ще бъде оставен да изкара ролята си докрай; смешникът ще разсмива тези, които имат гъдел в дробовете си; а дамата ще може да си казва мисълта без задръжки, защото инак белият стих ще куца. Що за актьори са?

РОЗЕНКРАНЦ

Точно вашите любимци — столичните трагичи.

ХАМЛЕТ

И защо са тръгнали на обиколка? Постоянният театър им е давал повече слава и печалба.

РОЗЕНКРАНЦ

Мисля, че има някаква забрана поради последните нововъведения.^[3]

ХАМЛЕТ

А ползват ли се още със славата, която имаха, когато бях в града? Трупа ли се все така публиката за тях?

РОЗЕНКРАНЦ

Съвсем не, господарю.

ХАМЛЕТ

Защо? Да не ся почнали да ръждясват?

РОЗЕНКРАНЦ

Не, господарю, те се стараят както по-рано, но в последно време са се излюпили в столицата едни дечурлига, такива едни ястребчета-голишарчета^[4], които надкрещават в спора всички и обират общите одобрения. Те сега са на мода и така ограват театрите на простолюдието — те така ги наричат! — че мнозина, носещи шпага на кръста, не смеят да надзърнат в тях, защото се плашат от пачето перо на някой драскач.

ХАМЛЕТ

Деца ли? Че кой ги покровителствува? Отде получават заплати? И не си ли мислят, че ще трябва да играят и след като им загрубеят тънките гласчета? После, като пораснат и се превърнат в обикновени актьори — което навярно ще стане, ако не си намерят по-добър занаят, — няма ли да кажат, че техните драматурзи са им навредили, като са ги карали да грачат срещу собственото си бъдеще?

РОЗЕНКРАНЦ

То беше голяма врява и от двете страни, а и хората не смятаха за грях да ги насъскват едни срещу други. По едно време никой не си даваше парите за представление, в което поети и актьори не си разменяха по някой в зъбите.

ХАМЛЕТ

Как е възможно това?

ГИЛДЕНСТЕРН

О, падна голямо изцеждане на мозъци!

ХАМЛЕТ

И децата, казвате, са на път да удържат победата?

РОЗЕНКРАНЦ

Да, господарю, дори и над Херкулес, макар той да носи целия глобус на гърба си.^[5]

ХАМЛЕТ

Всъщност нищо чудно, щом като моят чичо е крал на Дания и тези, които му се плезеха вчера, докато баща ми беше жив, днес плащат по двайсет, четиридесет, петдесет, сто дуката за портретчето му в миниатюра. Дявол взел го, трябва да има нещо свръхестествено в това! Да можеше науката да се докопа до него!

Тръбен звук

ГИЛДЕНСТЕРН

Ето ги актьорите!

ХАМЛЕТ

Господа, добре дошли в Елсинор. Да си стиснем ръцете! Хайде! Гостоприемството си има съответните церемонии. Позволете ми да ги изпълня с вас, ето така, за да не би любезността ми към актьорите — която, казвам ви, трябва да проличи ясно — да ви се стори по-топла, отколкото тази към вас. Добре дошли! Но моят чичо-татко и моята стринка-майка много се мамят.

ГИЛДЕНСТЕРН

В какво, скъпи господарю?

ХАМЛЕТ

Аз съм побъркан само при северо-северозападен вятър, но щом духа откъм юг, различавам сокол от сойка.

Влиза Полоний

ПОЛОНИЙ

Здравейте, господа.

ХАМЛЕТ

Чувай, Гилденстерн!... И ти също!... Дайте по едно ухо на сам. Това голямо кърмаче там още не е излязло от пеленките си.

РОЗЕНКРАНЦ

А може би отново си е влязло в тях — нали казват, че старците се вдетинявали.

ХАМЛЕТ

Сега ще ви предскажа нещо: ще ми съобщи за актьорите. Внимание!... Прав сте, драги. Наистина понеделник сутрин беше...

ПОЛОНИЙ

Почтени принце, имам новина за вас.

ХАМЛЕТ

Почтени старче, имам новина за вас. Когато Росций беше актьор в Рим...

ПОЛОНИЙ

Пристигнаха са актьори, принце.

ХАМЛЕТ

Дрън-дрън!

ПОЛОНИЙ

Пристигнаха! Аз ги докарах!

ХАМЛЕТ

Как? Цяла трупа на едно магаре?

ПОЛОНИЙ

Най-добрите актьори на света, отлични за всякакви представления: трагически, комически, исторически, идилически, идилическо-комически, историко-идилически, трагическо-исторически, трагико-мито-историко-идилически, със спазване на трите единства и съвсем свободни. За тях нито Сенека^[6] може да бъде твърде тежък, нито Плавт^[7] — прекалено лек. Отлични са и когато ги лови законът за словото, и когато могат да си отпуснат езика. Няма равни на себе си, казвам ви!

ХАМЛЕТ

О, Йефтай^[8], съдниче Израилев, какво съкровище имаш!

ПОЛОНИЙ

Какво съкровища, принце?

ХАМЛЕТ

Как какво?

„Щерка имаше Йефтай,

любеше я той безкрай...“

ПОЛОНИЙ (*настрани*)

Пак за дъщеря ми!

ХАМЛЕТ

Не е ли така, стари Йефтай?

ПОЛОНИЙ

Ако на мен викате Йефтай, аз наистина имам дъщеря и много я обичам.

ХАМЛЕТ

Не, не следва това.

ПОЛОНИЙ

А какво следва, принце?

ХАМЛЕТ

Ами това:

„... ала господ — пожела
и съдба я стигна зла...“

И после:

„... стана с нея туй, което
често става под небето...“

Останалото ще трябва да си го потърсите сам в първата строфа на тази благочестива песничка, защото ето, идват тези, които по занаят скъсяват времето на хората.

Влизат Актърите

Добре дошли, добре дошли, драги мои! Заповядайте всички! Радвам се, че изглеждаш добре, друже! Здравейте, приятели! Я гледай каква брада си пуснал, откак те видях за последен път! Да не е нарочно, за да ми се надсмиваш скришом зад нея тук в моята Дания? О, драга ми госпожице^[9] и повелителко, кълна се в света Богородица, че сте се извисили до нейното небе с цял венециански ток! Дано златното ви гласче не е вече пропукано като невалидна монета.

Приятели, всички сте добре дошли! Да започваме! Веднага, като френски соколари, пускаме по първото пиле, което се мерне! Един монолог веднага! Хайде, покажете си изкуството! Един монолог с повечко патос!

ПЪРВИ АКТЪОР

Кой например, благородни господарю?

ХАМЛЕТ

Веднъж те чух, изпълняваше един, който май не беше още игран на сцена или ако е бил, то най-много един-два пъти, защото пиесата не би се харесала на широката публика — беше като чер хайвер за простака; но чудесна драма според мен и според други по-добри познавачи: сглобката на сцените ѝ беше много добра и всичко беше построено с простота и майсторство. Помня, някой казваше, че ѝ липсвали соленички подправки, за да бъде по-апетитна, а също и някои ефекти, които да приповдигнат стила ѝ, но прибави, че според него този начин за писане бил чиста работа: толкова солиден, колкото и лек; и много повече истински хубав, отколкото само изящен. Особено ми хареса едно място. Там, където Еней^[10] разказва на Дидо-на за войната и именно за смъртта на Приам^[11]. Ако не се лъжа, почваше така... чакай, чакай... „Суровий Пир^[12] като Хиркански^[13] тигър...“ Не, не беше така. Но почваше с Пир.

„Суровий Пир, чиито щит и броня
по цвят напомняха нощта в червото
на коня, що измами Илион^[14],
сменил бе сякаш бойната си багра
от черна в пурпурна. Потънал цял
в кръвта на старци майки и дечица,
запекла се от жара на стените,
огряващи със грозна светлина
смъртта на своя цар, сред плам и чад,
с очи, досущ като рубини адски,
синът Ахилев диреше навсякъде
столетния Приам...“
Карай нататък!

ПОЛОНИЙ

Бога ми, принце, отлично рецитирахте. С чиста дикция и правилно разбиране.

ПЪРВИ АКТЬОР

„... И ей го там
в неравен бой с ахейци. Вехтий меч
на плочите издрънква, непокорен
на слабата десница. Пир замахва,
но не сполучва — острието само
край власите на стареца просъсква,
но толкоз силно, че от този съсък
той губи свят. И сякаш чула, Троя
накланя кули пламнали и рухва
с ужасен трясък, който поразява
слуха на Пир. И — чудо! — мечът, вдигнат
над снежната Приамова глава,
остава тъй — мъстителят замръзва,
изписан сякаш на завеса, спрял се
във безразличие.

Но както често случва се пред буря
да млъква всичко, вятърът да стихва,
в небето облаците да застиват,
да е замряла цялата земя,
и изведнъж невероятен трясък
да разре простора — тъй и Пир,
от своето вцепенение събуден,
избухна с двойна ярост. И едва ли
стоварял се е млатът на циклопа^[15]
по щита Марсов със такава сила,
с каквато Пир стовари своя меч върху Приама!
О, блуднице Фортуно! Богове,
вземете колелото й^[16] и всичко —
дъги, наплати, спици — натрошете
на късчета, а облата главина
по склона олимпийски търколете
във преизподнята!"

ПОЛОНИЙ

Много е дълго.

ХАМЛЕТ

Ще го пратим на бръснаря заедно с брадата ти да ги поокастри и двете... Моля те продължавай! На негова милост дай му шутовски танци или някоя солена шега, инак захърква. Продължавай! Това за Хекуба^[17].

ПЪРВИ АКТЬОР

„О, кой видял царицата плачевна...“

ХАМЛЕТ

„Царицата плачевна“?

ПОЛОНИЙ

Много е добре. „Царицата плачевна“ — добре е.

ПЪРВИ АКТЬОР

„... насам-натам да тича босонога
и да гаси жарта с обилни сълзи,
покрила с дрипел царствена глава,
що вчера диадема бе красила,
и в уплаха си скрила със постилка
съсухрений си многограждал скут,
кой туй видял, с език, от злъч отровен,
не би издал присъда за жестокост
срещу Фортуна? О, ако Олимп
би бил свидетел на мига страхотен,
когато зърна тя, в игра злорада,
да кълца Пир Приамовия труп,
ужасният й вой би просълзил
очите на небето, би покъртил
безстрастните му жители!...“

ПОЛОНИЙ

Вижте го, той смени цвета си! И очите му плуват в сълзи! Стига толкоз!

ХАМЛЕТ

Добре. Друг път ще ми кажеш останалото... Уважаеми, погрижете се за цялата трупа да бъде удобно настанена. Чухте ли ме? Да се отнасяте с тях добре, защото те са конспектът на времето ни, неговият летопис в съкратено издание. По-добре за вас ще е да ви лепнат следсмъртно лоша епитафия на паметника, отколкото да са ви хвърлили приживе добра подигравка от сцената.

ПОЛОНИЙ

Ще се отнеса към тях според заслугите им, принце.

ХАМЛЕТ

Господи, помилуй! По-щедро, по-щедро, човече! Ако се отнасяме с всекиго според заслугите му, кой ще отърве камшика? Отнесете се с тях според собствените си чест и благородство! Колкото е по-малка тяхната заслуга, толкоз по-голямо ще е вашето великодушие. Отведете ги!

ПОЛОНИЙ

Елате, господа!

ХАМЛЕТ

Вървете с него, приятели! Утре ще гледаме представление

Настрани към Първи актьор.

Чувай, стари приятелю, можете ли да изиграте „Убийството на Гонзаго“?

ПЪРВИ АКТЬОР

Да, господарю.

ХАМЛЕТ

Ще го покажем утре вечер. А ако потрябва да допиша десетина-петнайсет стиха и да ги вмъкнем в текста, ще можете ли да ги заучите

дотогава?

ПЪРВИ АКТЬОР

Да, господарю.

ХАМЛЕТ

Отлично! Последвайте този господин и внимавайте — не му се подигравайте прекалено!

Полоний и Актърите излизат.

Добри приятели, оставям ви до довечера. Добре дошли в Елсинор.

РОЗЕНКРАНЦ

Благодарим, господарю.

Излиза заедно с Гилденстерн

ХАМЛЕТ

Така. Добър ви път! Най-сетне сам!

Какъв съм аз подлец и жалък раб!

Нима не е чудовищно, че този актьор в една измислица, в една игра на мнима страст успява тъй да подчини душата си на своето самовнушение, че тук пред мене ликът му побеля и всяко нещо — сълзите в погледа, плачът в гласа, чертите, сгърчени в ужасен израз, движенията, всичко — бе напълно във съответствие с това, в което се бе вживял! И за какво? За нищо. Зарад Хекуба!

Каква му е Хекуба, той на нея какъв и е, та тъй реве? Какво би сторил, ако имаше дълбока причина да се мъчи, като тази,

която имам аз? Той би удавил
във сълзи сцената и би потресъл
с ужасна реч ухото на тълпата,
той би влудил виновния, изпълнил
невинния със ужас, хвърлил в смут
незнаещия! Да, очи, уши
той щеше да смрачи и заглуши!
А аз,
един поплювко, мухльо, се развявам
като мечтател, глух към своя дълг,
и не обелвам зъб, не, не дори
когато един крал е бил лишен
тъй подло от имот и от живот!
Дали не съм страхливец? Хайде, хора,
кой иска да ме нарече „негодник“
и да ми пукне тиквата на кръст?
В лицето ми да духне снопче косми,
отскубнато от моята брада?
Да ме оципе за носа? Насила
да ми натика титлата „лъжец“
във дън гръцмуля? Кой ще го направи?
По дяволите! Ще го понеса!
Аз имам дробче колкото на гълъб^[18]
и жлъчка, бедна, за да вгорчиви
обидата във мен, защото иначе
със мършата на този негодяй
да съм нахранил всички лешояди
на Дания! Ах, подъл, кървав, сладен,
покварен, долен, мръсен, гнъсен урод!
О, мъст!
Ама какво магаре съм! Брей смелост!
Родителят ми дивен е убит,
а аз, синът, когото с вик зоват
към мъст небе и пъкъл, се лигавя
като сълзлива уличница, кряскам
като пияна курва! Пфу, позор!
Не те е срам! На работа, мой ум!

Хм!

Дочувал съм, че хора с черна съвест,
присъствувайки на някаква пиеса,
понякога тъй бивали смутени
от майсторството й, че там, на място,
признавали престъпното си дело.
Злодейството, макар и безезично,
умее да говори. Ще накарам
таз трупа да представи сцена, сходна
с коварното убийство на баща ми,
пред моя чичо. И ще го следя,
ще бръкна в раната му — ако трепне,
ще знам какво да правя. Не е чудно
духът да е от пъкъла изпратен!
Лукавият умее да приема
примамлив лик и може би използва
това, че съм нездрав и меланхолен —
а той е мощен тъкмо при такива, —
за да ме вкара в грях. Аз искам друг,
по-силен довод. Сцената! Със нея
ще впримча аз душата на злодея!

Излиза.

[1] Амбра — гъст червен секрет на кашалота с мирис на мускус.

↑

[2] *Фортуна* (мит.) — богиня на щастието у древните римляни. Изобразявана стъпила върху въртящо се колело. ↑

[3] Навярно това е намек за закона от 1598 г., който забранил на всички лондонски театри — с изключение на два — да дават представления в столицата. ↑

[4] Целият пасаж е злободневна нападка срещу театралните трупи от деца-актьори, които със своето умение да пеят и танцуват правели сериозна конкуренция на другите театри от Шекспирово време. ↑

[5] Намек за театър „Глобус“, към който се числял сам Шекспир и който имал за емблема Херкулес, носещ земното кълбо. ↑

[6] *Сенека* — Луций Аний Сенека (ок. 4 г. пр.н.е. — 65 г. н.е.) — римски философ и автор на трагедии. ↑

[7] *Плавт* — Тит Макций Плавт (ок. 250–184 г. пр.н.е.) — римски автор на комедии. ↑

[8] *Йефтай* (библ.) — еврейски съдия. Според преданието той, преди да нападне врага си, обещал да пожертвува на бога първото живо същество, което срещне след победата. Първа го срещнала единствената му дъщеря и бащата трябвало да я принесе в жертва. Преданието е легнало в основата на една английска народна балада, част от която Хамлет цитира двусмислено. ↑

[9] Шеговито обръщение към момчето-актьор, което играело женските роли в трупата. В Шекспирово време жени не са играели на сцената. ↑

[10] *Еней* — троянски герой, който след опожаряването на Троя бил приютен от картагенската царица Дидона, която се влюбила в него и после, изоставена, се хвърлила в горяща клада. ↑

[11] *Приам* — цар на Троя, войната за която е възпята в Омировата „Илиада“. ↑

[12] *Пир* — герой от Троянската война. Син на Ахкла, за чиято смърт отмъщава на троянците в цитирания пасаж. ↑

[13] С името *Хиркания* по Шекспирово време наричали страните, разположени на изток от Каспийско море. ↑

[14] Илион е другото име на Троя. В случая става дума за дървения кон, скрити в който първите гръцки бойци се промъкнали в укрепения град. ↑

[15] Еднооки гиганти, които ковели неотразимите оръжия на боговете. ↑

[16] „... вземете колелото й...“ — Фортуна е изобразявана стъпила върху въртящо се колело. ↑

[17] *Хекуба* — царица на Троя, която след смъртта на синовете ѝ и изгарянето на града била отведена като робиня в Тракия. Тук тракийският цар Полиместор заповядал да бъде убит най-младият ѝ син Полидор и тя за отмъщение, привличайки го нощем с измамата за богатството, скрито сред развалините на Троя, го ослепила и убила двамата му сина. ↑

[18] По Шекспирово време черният дроб е бил смятан за вместилище на смелостта. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Зала в замъка.

Влизат Кралят, Кралицата, Полоний, Офелия, Розенкранц и Гилденстерн.

КРАЛЯТ

И не успявате да доведете
беседата дотам, че да узнаем
отде му иде този смут, чиито
опасни пристъпи от бясна ярост
така разкъсват мирните му дни?

РОЗЕНКРАНЦ

Той само ни призна, че е разстроен,
ала не щя да каже от какво.

ГИЛДЕНСТЕРН

И нямаше охота да подлага
духа си на изследване, а бързо
изплъзваше ни се със хитра лудост
при всеки опит наш да разузнаем
какво му е.

КРАЛЯТ

Добре ли ви прие?

РОЗЕНКРАНЦ

Да, най-учтиво.

ГИЛДЕНСТЕРН

С насилие над себе си все пак.

РОЗЕНКРАНЦ

Въпросите скъпеше, но бе щедър
във своите отговори.

КРАЛИЦАТА

А забави
предложихте ли му?

РОЗЕНКРАНЦ

Мадам, когато идвахме, се случи
да изпреварим странстващи актьори
и принцът прояви известна радост,
щом чу за тях. Те в замъка са вече
и тази вечер, ако се не лъжа,
ще му представят нещо.

ПОЛОНИЙ

Точно тъй е,
и принцът моли кралската ви двойка
да бъде тъй любезна да присъства
на представлението.

КРАЛЯТ

Ще го сторим
от все сърце. И радва ме това
по-ведро настроение на принца.
Вий, господа, изострайте все още
у него тази склонност към забави.

РОЗЕНКРАНЦ

Разбрано, господарю!

Излиза заедно с Гилденстерн

КРАЛЯТ

Скъпа моя,
вий също оставете ни за малко!

Нарочно пратихме да викнат Хамлет,
да го срещнем тука уж случайно
с Офелия. Законни подслушвачи,
с баща й двама ще се скрием, тъй че,
сами невидими, да видим всичко
и по държанието му със нея
да разберем дали любовна мъка
го мъчи тъй.

КРАЛИЦАТА

Разбира се, съпруже...
А пък на вас, Офелия, желая
от чаровете ви да страда Хамлет,
та добродетелите ви да могат
да му възвърнат прежния покой
за чест на двама ви.

ОФЕЛИЯ

Госпожо, туй
и аз бих искала.

Кралицата излиза.

ПОЛОНИЙ

Офелию, ти тука се разхождай!...
А ние да се скрием, господарю!...
Чети таз свята книга, та това
занятие да оцвети в смиреност
самотността ти. Грешно е, но знаем,
че с кротък лик и действия набожни
ний често захаросваме отвънка
самия Сатана.

КРАЛЯТ (настрани)

Ах, точно тъй е!
Какшибнаха тез думи съвестта ми!

На блудницата сбръчканата буза
не е така далеч от красотата,
с която се покрива, както моите
деяния ужасни са далеч от
цветистата ми реч!... О, тежко бреме!

ПОЛОНИЙ

Той иде. Да се дръпнем, господарю!

Кралят и Полоний излизат.

Влиза Хамлет.

ХАМЛЕТ

Да бъдеш или не? Туй е въпросът.
Дали е по-достойно да понасяш
стрелите на свирепата съдба,
или обнажил меч, да се опълчиш
срещу море от мъки и в таз битка
да ги зачеркнеш всички? Смърт... Заспиваш...
И толкова... И в тоя сън изчезват
душевният ти гнет и всички болки,
измъчващи плътта ни. Такъв завършек —
от бога да го просиш! Смърт... Заспиваш...
Заспиваш... И сънуваш може би?
Ха, тук е спънката! Защото туй —
какви ли сънища ще ни споходят
в тоз смъртен сън, когато се измъкнем
от бренната обвивка — то ни спира,
таз мисъл прави земните ни мъки
тъй дълголетни. Кой търпял би иначе
безчетните камшици на века ни:
неправдите на наглия потисник,
високомерието на рода,
сълзите на отритнатата обич,
бавежа на закона, произвола
на тлъстия чиновник, злия присмех,

със който недостойният заплаща
на тихата заслуга — всичко туй,
когато едно бодване тук вляво
очиства сметките ни? Кой би пъшкал
под бремето на отмилял живот,
ако не беше този страх пред него
зад гроба, в неоткритата страна,
отдето никой пътник се не връща?
Той смазва волята ни и ни кара
да се мирим с познатите беди,
наместо да летим към непознати.
Тъй размисълът прави ни пъзливци
и руменият цвят на мъжеството
посърва под отровното белило
на многото мъдруване. И ето,
мечти високи, почини с размах
отбиват се встрани и губят право
да се зоват „дела“!... Но тихо! Ей я
красивата Офелия!... О, нимфо,
в моленията си къмто небето
спомни за всички мои грехове!

ОФЕЛИЯ

О, принце, нямаше ви толкоз дни.
Добре ли сте?

ХАМЛЕТ

Благодаря сърдечно —
добре, добре, добре!

ОФЕЛИЯ

Любезни принце,
аз имам много дарове от вас,
които дирех случай да ви върна.
Вземете си ги, моля ви!

ХАМЛЕТ

Не, не!
Аз никога не съм ви давал нищо.

ОФЕЛИЯ

Вий знаете, че сте ми давал, принце,
и придружени от уханни думи,
които правеха ги дважд по-ценни.
Но днес дъхът им изветрял е. Дръжте!
Най-скъпият подарък стойност губи,
дарителят когато ни разлюби!
Вземете си ги, моля!

ХАМЛЕТ

Ха-ха! Вие честна ли сте?

ОФЕЛИЯ

О, господарю!

ХАМЛЕТ

А хубава ли сте?

ОФЕЛИЯ

Какво иска да каже ваша милост?

ХАМЛЕТ

Това, че ако сте честна и хубава, честността ви би трябвало да се пази от много разговори с хубостта ви!

ОФЕЛИЯ

Нима, мой господарю, хубостта може да има по-добра събеседница от честността?

ХАМЛЕТ

Да! Може, разбира се. Защото силата на хубостта наддумва честността и я превръща в сводница, преди силата на честността да преобрази нея по свой образ. Това в миналото е било парадокс, но днешните времена го потвърдиха. Аз ви обичах някога.

ОФЕЛИЯ

Наистина, господарю, вие ме накарахте да го повярвам.

ХАМЛЕТ

А не е трябвало! Защото на нас, колкото и да ни присаждат добродетели, дивото ни стъбло си пуска вкуса. Аз не ви обичах.

ОФЕЛИЯ

Толкоз по-зле за мен!

ХАМЛЕТ

Върви в манастир! Защо ти е да плодиш грешници? Аз сам съм донейде честен и все пак мога да се упрекна в такива неща, че по-добре майка ми да не бе ме раждала. Аз съм много надменен, отмъстителен, славолюбив, и имам на свое разположение толкоз много гадости, че не ми стигат ум да ги обмисля, въображение да си ги представя и време да ги извърша. И за какъв дявол нещастници като мене се мотаят между земята и небето? Всички сме дипломирани негодници. Недей да вярваш на никого от нас! Казвам ти, поемай към манастира! Къде е баща ти?

ОФЕЛИЯ

Във къщи, господарю.

ХАМЛЕТ

Тогава да го заключат отвънка, та да може да се прави на глупак само у дома си! Сбогом!

ОФЕЛИЯ

О, лек му дайте, благи небеса!

ХАМЛЕТ

А пък ако речеш да се омъжиш, давам ти тази прокоба за зестра: „Дори да си невинна като лед и чиста като сняг, пак не ще избегнеш клеветите!“ Върви в манастир! Пътувай! Или щом непременно искаш мъж, търси го между лудите, защото, който има ум, знае какви

украшения умеете да ни насаждате вие, жените. В манастира! И не губи време! Сбогом!

ОФЕЛИЯ

О, изцерете го, небесни сили!

ХАМЛЕТ

А пък тази ваша живопис аз я знам много добре. Бог ви е създал с един образ, а вие си правите друг. И знаете само да се връцкате, да правите муцунки, да чуруликате помежду си разни мръсотийки и все нищо да не разбирате, светици до една. Достатъчно! Стига ми вече! Побърках се от вас! И никакви женитби повече! Тези, дето са се оженили вече — с изключение на един, — нека си живеят, но другите да останат каквито са! В манастира, тръгвай!

Излиза

ОФЕЛИЯ

О, господи, какъв сияен разум
е разрушен! Десница на войник,
око на книжник, слово на придворен —
погубени! Цветът на това кралство,
мерило за вкус и за обноски,
неподражамият образец
за подражателите — всичко в прах!
И аз, нещастната, която пих
нектара на любовните му думи,
да чувам как ума му висш фалшиви,
дрънчащ като разстроена звънарна,
да гледам дивния му лик попарен
от изстъплението! О, покруса —
видяла туй, което бе тогава,
да виждам туй, което ми остава!

Влизат отново Кралят и Полоний.

КРАЛЯТ

Любов? Не, не, от друго страда той!
Пък и словата му — макар донейде
разкъсани — не бяха на безумец.
Във своята душа той крие нещо,
което меланхолията в него
усърдно е замътила, така че
предчувствам, този полог ще излюпи
опасности, които е разумно
да се предварят. И затуй реших:
по спешност в Англия ще го изпратя
да прибере невнесения данък.
Дано пътуването по море
с вида на новите земи и вещи
изскубне от сърцето му онуй,
което, непрекъснато ковано
от болния му мозък, го превръща
във друг човек. Какво ще кажеш ти?

ПОЛОНИЙ

Добре ще е, кралю, но пак си мисля,
че мъката му има корен, извор —
причина сиреч — от любовен вид...
А, дъще! Няма нужда да ни казваш
какво е казал принцът! Ний сами
от край до край го чухме... Господарю,
постъпвайте съгласно своя разум,
но ако сметнете, че е уместно,
то нека височайшата му майка
след представлението го помоли
да ѝ разкрие тайната си болка
на четири очи. И нека бъде
по-твърда с него. Аз пък ще се скрия,
тъй да се каже, вътре във ухото
на тяхната беседа. Ако тя
не го разчопли, вий го изпратете,
във Англия или го затворете,

където вам угодно е.

КРАЛЯТ

Да бъде!

Щом лудостта големите обзима,
голяма зоркост е необходима!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Зала в замъка.

Влизат Хамлет и Трима актьори.

ХАМЛЕТ

И произнеси го, моля ти се, както ти показах, леко, да танцува на езика ти! Ако ще крещиш като мнозина от своите събратя, бих могъл да извикам и градския глашатай да ми рецитира стиховете. И не цепи прекалено въздуха с ръце така, а прави всичко сдържано, защото дори във вихъра, в бурята — пък, ако щеш, и в урагана — на страстта, трябва да се учите да спазвате тази умереност, която изглажда рязкостите. До дън душа ме възмущава, когато слушам някой разчорлен юначага да дере страстта си на дрипи и парцали, за да задоволи слуха на правостоящите от партера^[1], повечето от които харесват само глупавите пантомими или безсмислената врява на сцената. Бих наказал със сто по голо тези приятели, които тиранизират дори ролите на тираните и се мъчат Ирода^[2] да надиродят. Моля ви да избягвате всичко това.

ПЪРВИ АКТЬОР

Разчитайте на нас, господарю!

ХАМЛЕТ

Но и не бъдете прекалено вяли — нека вътрешният глас ви води. Съгласувайте движение със слово и слово с движение, като много внимавате да не прекрачвате отвъд границите на естественото. Защото всяко прекаляване е против същината на актьорската игра, чиято главна задача открай време е била и си остава и до днес — да държи, така да се каже, огледало пред природата: да показва на добродетелта нейния истински лик, на порока — неговия образ без украса, и на всяко време от историята — неговия верен отпечатък. А когато в това изкуство проявяваме прекомерна или, обратно, недостатъчна страст, можем да разсмеем невежите, но само ще огорчим познавача, а пък

неговият укор трябва да тежи за вас повече от възхищенията на цял театър неуки. О, виждал съм актьори — и чувал да ги въздигат чак до... но да не кощунствуваме! — които нямаха говор и държане не само на християни, но дори на диваци и изобщо на хора, и така се кълчеха и ревяха, че сякаш не природата, а някой от нейните чираци ги беше майсторил, тъй безчовечно карикатурирала всичко човешко!

ПЪРВИ АКТЪОР

Мисля, принце, че сме отстранили тези неща донейде.

ХАМЛЕТ

О, отстранете ги докрай! И тези, които играят смешниците, не бива да прибавят от себе си, защото някои от тях имат навик сами да се кикотят, за да разсмеят неколцина тъпи зрители, и то точно когато публиката трябва да внимава в някоя важна сцена на пиесата. Това е последна простащина и говори само за евтиното честолубие на актьора, който го прави. Вървете да се пригответе!

Актьорите излизат.

Влизат Полоний, Розенкранц и Гилденстерн.

Е, уважаеми? Ще благоволи ли кралят да чуе това произведение на изкуството?

ПОЛОНИЙ

И той, и кралицата. И то веднага.

ХАМЛЕТ

Кажете на актьорите да побързат.

Полоний излиза.

Вие двамата бихте ли му помогнали?

РОЗЕНКРАНЦ

Да, господарю!

Излиза заедно с Гилденстерн.

ХАМЛЕТ

Хей, Хорацио!

Влиза Хорацио.

ХОРАЦИО

На вашите услуги, господарю!

ХАМЛЕТ

Хорацио, до днес не съм видял
човек по-зрял от тебе...

ХОРАЦИО

Господарю!

ХАМЛЕТ

Не, не, недей мисли, че те лаская —
каква облага мога да очаквам
от тебе, който нямаш друг имот
освен ума си и със него само
се храниш и обличаш? Кой, кажи ми,
на този свят ласкае бедността?
Не, нека сладкото езиче лиже
подметките на тъпия разкош;
да се подгъва рабското коляно
там, дето капе! Чувай, откогато
душата ми доби способността
между човеците да прави избор,
със нежен знак тя отбелязва тебе,
защото ти показва се човек,
бедите който носи, без да страда,
еднакво благодарен към съдбата
при дар и удар. О, блазе на оня,
в когото ум и чувство тъй щастливо

са смесени, че да не бъде само
пискунче, по чиято цев Съдбата
да движи пръсти, както й се ще!
Такъв човек, не раб на своите страсти,
ми намери и аз ще го заключа
в сърцето си, да, в дън сърцевината
на своето сърце, където вече
си ти!... Но стига толкоз. Тази вечер
ще има представление за краля;
в една от сцените си то напомня
за обстоятелствата, при които —
разказах ти — е бил убит баща ми.
Докато трае тя, бъди добър
и наблюдавай чичо ми със своя
най-остър поглед! Ако той изслуша
едно местенце в нея, без вината
да цъфне на лицето му, ще значи,
че оня дух е бил от ада пратен
и че фантазията ми е черна
като ковачницата на Вулкан^[3].
Не го изпускай ни за миг! Аз също
ще прикова зеницата си в него,
а после двама ще сберем присъди
за виденото.

ХОРАЦИО

Ето ме, мой принце!
Открадне ли незабелязан нещо
по време на играта, плащам аз!

ХАМЛЕТ

Това са те! Отново ставам луд. А ти си намери изгодно място!

*Тръбен звук и барабани. Влизат Кралят, Кралицата, Полоний, Офелия, Розенкранц,
Гилденстерн и свита.*

КРАЛЯТ

Как се чувства нашият племенник Хамлет?

ХАМЛЕТ

Превъзходно, бога ми! На хамелеонска диета^[4]. Тъпча се с въздух, пълен с обещания. И гъсок не се гои така.

КРАЛЯТ

Нямам нищо общо с този отговор, Хамлет. Как да приема думите ви?

ХАМЛЕТ

А аз как да си ги взема?

Към Полоний.

Ваша милост, казахте, че сте играли в университета?

ПОЛОНИЙ

Да, принце, и минавах за добър актьор.

ХАМЛЕТ

А какво изпълнявахте?

ПОЛОНИЙ

Юлий Цезар, принце. И ме убиваха в Капитолия. Брут ме убиваше.

ХАМЛЕТ

Колко брутално: да убива такова капитално теле!... Готови ли са актьорите?

РОЗЕНКРАНЦ

Да, господарю. Чакат благоволението ви.

КРАЛИЦАТА

Ела насам, мили ми Хамлет! Седни до мен!

ХАМЛЕТ

Благодаря, майчице. Тук има по-силен магнит.

ПОЛОНИЙ (*към Краля*)

Охо! Чухте ли го?

ХАМЛЕТ

Госпожице, мога ли да легна между коленете ви?

ОФЕЛИЯ

Не, господарю!

ХАМЛЕТ

Исках да кажа: да облегна глава на тях.

ОФЕЛИЯ

Да, господарю.

ХАМЛЕТ

Помислихте, че ви искам нещо лошо?

ОФЕЛИЯ

Нищо не мисля, господарю.

ХАМЛЕТ

Макар че съвсем не е лошо да легнеш между момински крачета.

ОФЕЛИЯ

Не разбирам за какво намеквате, господарю.

ХАМЛЕТ

Ще разберете, като се потвърди.

ОФЕЛИЯ

Много сте весел, господарю.

ХАМЛЕТ

Кой, аз?

ОФЕЛИЯ

Да, господарю.

ХАМЛЕТ

О, господи! Просто невероятен шегобиец! Какво друго да прави човек, освен да се весели? Вижте само колко радостна изглежда майка ми, а баща ми умря преди два часа!

ОФЕЛИЯ

Преди два пъти по два месеца, господарю.

ХАМЛЕТ

Тъй отдавна? Тогава нека дяволът ходи в черно, а пък аз ще се облека в самур! О, господи, умрял преди два месеца и още не сме го забравили! Тогава да се надяваме, че споменът за някой велик човек може да изтрае половин година! Само че ще трябва да дига черкви, иначе ще получи епитафията на кончето от песничката:

Ах, какво направихме!

Кончето забравихме!^[5]

Тръбен звук.

ПАНТОМИМА

Влизат крал и кралица, нежно прегърнати. Тя коленичи и изразява своята вяност към него. Той ѝ помага да се вдигне и скланя глава на нейното рамо, после ляга на постеля от цветя. Тя вижда, че той спи и го оставя. След малко влиза друг човек — той взима короната, целува я, влива отрова в ухото на спящия и го оставя. Кралицата се връща, намира краля мъртъв и изразява отчаяние. Отровителят също се връща, следван от трима служители, и притворно ѝ изказва съболезнованията си. Трупът бива изнесен. Отровителят приласкава кралицата с подаръци. Тя отначало ги отхвърля, но после приема любовта му. Излизат.

ОФЕЛИЯ

Какво означава това, господарю?

ХАМЛЕТ

Шушу-мушу, знам ли ги? Нещо лошо пише!

ОФЕЛИЯ

Навярно предават съдържанието на пиесата.

Влиза Прологът^[6].

ХАМЛЕТ

Този приятел ще ни каже. Актьор тайна не пази. Каквото са научили, всичко издрънкват.

ОФЕЛИЯ

И ще ни обясни ли какво беше това, което ни показаха?

ХАМЛЕТ

Да, и всичко, което вие бихте му показали. Не се срамувайте да му го покажете и той без срам ще ви каже какво е то.

ОФЕЛИЯ

Вие сте лош, вие сте лош! Аз ще гледам пиесата!

ПРОЛОГ

„Ний молим със смирение
да чуете с търпение
туй наше представление!“

Излиза.

ХАМЛЕТ

Това пролог ли беше, или надписче за пръстен?

ОФЕЛИЯ

Наистина, господарю, беше малко кратък.

ХАМЛЕТ

Като женска любов.

Влизат Двамата актьори, представящи крал и кралица.

АКТЬОРЪТ-КРАЛ

„На Аполон сияещият впряг
завърши трийсти кръг над глъб и бряг
и тридесет дузини от луни
небето над вода и твърд смени,
откак Амур сърцата ни владей
и сплита ни ръцете Хименей.“

АКТЬОРЪТ-КРАЛИЦА

„Дано и още толкоз преброим
слънца, луни, съпруже мой любим,
но във последно време чувствам аз —
не сте добре и страх ме е за вас...
Но, мъжо мой, не бива този страх
да ви гнети, защото знай се, ах,
че е такова женското сърце —
щом люби и страхът е налице,
а в любовта не знаейки среда,
то вижда все най-страшната беда.
Как аз ви любя, чувствате го вий —
такваз любов страха си как да скрий?
Той с нея расне, с него тя расте,
едно от друго се пораждат те!“

АКТЬОРЪТ-КРАЛ

„На този свят ще бъда малко ощ,
усещам, чезне жизнената мощ.
На трона ти оставаш подир мен
и ако мъж намериш някой ден,
за теб достоен...“

АКТЬОРЪТ-КРАЛИЦА

„Моля ти се, спри!
Да го помисля, подло е дори:
във гибелта на своя пръв съпруг
пръст има таз, която взима друг!...“

ХАМЛЕТ (*настрани*)
Ох, ох! Пелин, пелин!

АКТЬОРЪТ-КРАЛИЦА

„... Изгода нас подтиква, не любов,
щом, овдовели, брак ний сключим нов,
и таз, която легне с друг веднъж,
повторно умъртвява своя мъж!“

АКТЬОРЪТ-КРАЛ

„Ти искрена си, ангел мой любим,
но често ний решения меним.
Родени бурно, но за къс живот,
на слабата ни памет те са плод,
човек забравя своя дълг след миг,
когато е към себе си длъжник:
решава нещо в мигновена страст,
но трае то, дорде е в нейна власт,
а в нас разменят звук неотзвучал
печал и радост, радост и печал;
най-бурната ни страст най-малко трай —
плачът се смей, а пък смехът ридай.
Дори светът е с преброени дни,
успех и обич — всичко се мени,
а кой кое докарва, ангел мой,
дали тя него или нея той?
Кому е провалилият се драг?
И кой на преуспелия е враг?
Щастливият приятели не ще,
но ни за миг не ще му липсват те;
нешастиият ги дири тук и там,
но колкото по дири, по е сам...“

Обаче да се върна, дето бях:
човешките решения са прах.
Съдбата управлява всичко тук:
кроежът наш е, краят му — от друг
и даваш ти пред мен обет велик
за вдовство до последния си миг,
но този свой обет, свещен и твърд,
боя се, ще умре със моята смърт!“

АКТЬОРЪТ-КРАЛИЦА

„О, гладна да стоя, да крея в мрак,
да нямам радост, нито отдих благ,
от черни мисли да не виждам мир,
да бъде моята волност манастир,
каквото от небето да поща,
да го смрази на пъкъла нощта,
ако след твойта смърт, съпруже благ,
вдовицата ти склучи втори брак!“

ХАМЛЕТ

Ами ако наруши клетвата си, а?

АКТЬОРЪТ-КРАЛ

„О, вярвам ти. Но остави ме сам —
отпаднал съм и на съня ще дам
да ме подсили.“

Ляга и заспива.

АКТЬОРЪТ-КРАЛИЦА

„Да, дремни си час
и нека зло не мине между нас!“

Излиза

ХАМЛЕТ

Харесва ли ви пиесата, госпожо?

КРАЛИЦАТА

Мисля, че дамата се зарича много.

ХАМЛЕТ

О, но тя ще удържи на думите си!

КРАЛЯТ

Знаете ли съдържанието? Да няма нещо осъдително в него?

ХАМЛЕТ

Не, не, те само се шегуват. Едно отравяне на шега. Абсолютно нищо осъдително!

КРАЛЯТ

Как се казва пиесата?

ХАМЛЕТ

„Мишеловката“. Названието на драмата има преносен смисъл. В смисъл, че драмата е пренесена. Това е едно убийство, което е станало във Виена. Херцогът се казва Гонзаго, а жена му — Баптиста. Сега ще видите. Дяволска машинация, но какво от това? Вас, ваше величество, и всички нас, които имаме чисти съвести, то не ни засяга. Който го сърби крастата, той да се дръгне. Ние какво?...

Влиза Актьор, представляващ Отровителя.

А този е някой си Луциан — племенник на херцога.

ОФЕЛИЯ

Вие сте същински хор, господарю. Давате отлични осветления.

ХАМЛЕТ

Да. И мога да светя на вас и любовника ви, когато започнете кукленото си представление.

ОФЕЛИЯ

Бодлив сте, господарю, бодлив!

ХАМЛЕТ

И ще има да охкате, докато ми се притъпи бодилът!

ОФЕЛИЯ

О, от трън на глог!

ХАМЛЕТ

Ами като скачате от мъж на мъж!... Почвай, убиецо! Дявол те взел! Прекрати това безбожно гримасничене! Хайде! „От клона гарванът реве за мъст!“ Или как беше?

АКТЬОРЪТ-ОТРОВИТЕЛ

„Дух злобен, час прокобен, сън удобен,
пустинно място, твърдост на ръката
и биле, никнало до кръст надгробен
в тъмата прокълната на Хеката^[7],
сберете се в едно и с общи сили
живота прекъснете в тези жили!“

Влива отрова в ухото на спящия.

ХАМЛЕТ

Той го отравя в неговата градина, за да му вземе престола. Оня се казва Гонзаго. Историята се е запазила до наши дни, написана на изящен италиански. А сега ще видите как убиецът успява да съблазни жената на Гонзаго.

ОФЕЛИЯ

Кралят стана!

ХАМЛЕТ

Какво? Изплашил се е от детска бомбичка?

КРАЛИЦАТА

Какво ви е, съпруже?

ПОЛОНИЙ

Прекратете играта!

КРАЛЯТ

Дайте светлина! Вън!

ПОЛОНИЙ

Светлина! Факли! Факли!

Излизат всички освен Хамлет и Хорацио.

ХАМЛЕТ

„Реве еленът наранен,
а здравият нехае.
Кой няма сън, кой спи блажен —
светът открай така е!“

При такава дарба — как мислиш, драги, — ако съдбата ми
направи мръсна шега, с една гора от пера на главата и чифт копринени
рози на обувките^[8], няма ли да ме приемат в някоя актьорска трупa?

ХОРАЦИО

На половин пай.

ХАМЛЕТ

На цял, на цял!
„Светът върви по свой закон,
а той, мой друже, стар е:
седеше Зевс на този трон —
сега седи... паун!“

ХОРАЦИО

Можехте и да го оставите римувано.

ХАМЛЕТ

О, драги ми Хорацио, залагам хиляда фунта^[9] за всяка дума на призрака! Видя ли, а?

ХОРАЦИО

Много добре, господарю.

ХАМЛЕТ

При думите за отровата?

ХОРАЦИО

Съвсем ясно беше!

ХАМЛЕТ

Ха-ха! Музика! Флейтистите! Дайте ги насам!

„Не му допадна нашата пиеса,
което значи, че... не му хареса!“

Хайде! Музика!

Влизат отново Розенкранц и Гилденстерн.

ГИЛДЕНСТЕРН

Добри ни господарю, разрешете ми няколко думи!

ХАМЛЕТ

Цяла история, ако искате!

ГИЛДЕНСТЕРН

Кралят, господарю...

ХАМЛЕТ

Да? Кралят какво?

ГИЛДЕНСТЕРН

Той се оттегли в покоите си силно разстроен!

ХАМЛЕТ

От много ядене и пиене?

ГИЛДЕНСТЕРН

По-скоро от много гняв.

ХАМЛЕТ

За пръв път чувам, че от гняв можело да се получава разстройство. Вашата мъдрост би се проявила по-пряко, ако бяхте съобщили това на доктора, защото, ако река аз да му дам очистително, ще му се подуе и жлъчката!

ГИЛДЕНСТЕРН

Добри господарю, сложете речта си в рамки и не се дърпайте тъй необуздано от поръчката, която ми е възложена!

ХАМЛЕТ

Съвсем питомен съм, господине. Говорете!

ГИЛДЕНСТЕРН

Кралицата, ваша майка, е извънредно огорчена и ме изпрати при вас...

ХАМЛЕТ

Добре дошли!

РОЗЕНКРАНЦ

Не, добри ми господарю, тази учтивост не е истинска. Ако обещаете да ми дадете разумен отговор, аз ще изпълня нареждането на майка ви: ако не — ще ме извините, но моето оттегляне с ваше разрешение ще приключи мисията ми...

ХАМЛЕТ

Господине, не мога.

РОЗЕНКРАНЦ

Какво не можете, господарю?

ХАМЛЕТ

Да ви дам разумен отговор. Моят разум е болен. Но какъвто мога да ви дам, той е на ваше разположение или, по-точно — както казвате, — на разположение на майка ми. Та майка ми, казвате...

РОЗЕНКРАНЦ

Тогава тя каза така: че вашето държание я е хвърлило в смайване и удивление.

ХАМЛЕТ

О, дивен син, който може тъй да смае родната си майка! И нещо да следна по петите на това майчино удивление? Казвайте!

РОЗЕНКРАНЦ

Тя желае да поговори с вас в своята стая, преди да си легнете.

ХАМЛЕТ

Ще я послушаме дори и да ни е десет пъти майка! Още нещо да имате?

РОЗЕНКРАНЦ

Господарю, вие някога ме обичахте.

ХАМЛЕТ

И още ви обичам, кълна се в този чифт крадли и грабли!^[10]

РОЗЕНКРАНЦ

Господарю, на какво се дължи това ваше разстройство? Вие сам си затваряте пътя към спасението, като отказвате да разкриете болката си пред своя приятел!

ХАМЛЕТ

Господине, нямам простор за напредване.

РОЗЕНКРАНЦ

Как е възможно това, когато имате словото на самия крал, че ще ви направи свой наследник на датския престол?

Влизат флейтисти.

ХАМЛЕТ

Да, господине, но, както се казва „трай, коньо...“ — поговорката е малко мухлясала, но... Ха, флейтистите! Може ли една флейта, за миг... А вие елате малко насам! Я ми кажете привичката, какво ме подлайвате ту оттук, ту оттам, сякаш искате да ме вкарате в примката, а?

ГИЛДЕНСТЕРН

О, господарю, ако усърдието ми е твърде дръзко, винете необузданата ми обич!

ХАМЛЕТ

Това не можах да го доразбера. Ще ни посвирите ли на тази флейта?

ГИЛДЕНСТЕРН

Не умея, господарю.

ХАМЛЕТ

Моля ви!

ГИЛДЕНСТЕРН

Вярвайте ми, не умея!

ХАМЛЕТ

Ама много ви моля!

ГИЛДЕНСТЕРН

Но, господарю, аз просто нямам понятие как се свири на нея!

ХАМЛЕТ

А то е тъй лесно, както да лъжеш. С палеца и другите пръсти управлявайте тези дупчици, вдъхнете й с устните душа и тя ще заговори с най-красноречива музика. Ето, виждате ли, това са дупчиците.

ГИЛДЕНСТЕРН

Да, но аз не мога да извадя от тях никакво благозвучие. Не владее това изкуство.

ХАМЛЕТ

Така. Виждате ли сега за какво ниско нещо ме смятате! Искате да свирите на мен. Държете се, сякаш познавате всички дупчици на ума и сърцето ми. Искате да изтръгнете скрития звук на тайната ми, да ме просвирите от най-ниската до най-високата ми нота. А в тази малка цев има много музика, прекрасен глас, но вие не можете да я накарате да проговори. Хиляди дяволи, мислите ли, че е по-лесно да се свири на мен, отколкото на едно пискунче? За какъвто и инструмент да ме сметнете, можете да ме разстроите, но не и да свирите на мен.

Влиза отново Полоний.

Бог да ви благослови, господине!

ПОЛОНИЙ

Принце, нейно величество иска да говори с вас, и то незабавно.

ХАМЛЕТ

Виждате ли онзи облак там как прилича на камила?

ПОЛОНИЙ

Да, вярно, същинска камила!

ХАМЛЕТ

Или по-скоро на невестулка?

ПОЛОНИЙ

Да, на невестулка! Особено гърбът й!

ХАМЛЕТ

А може би на кит, а?

ПОЛОНИЙ

Да, съвсем е като кит!

ХАМЛЕТ

Тогава ще дойда при майка си веднага...

(*Настрани.*) Повече от това не мога да лудея!...

Идвам веднага.

ПОЛОНИЙ

Ще съобщя.

Излиза

ХАМЛЕТ

„Веднага“ — лесно се казва! Оставете ме, приятели!

Излизат всички освен него.

Това е оня кобен час, във който
гробовете разчекват паст и адът
изригва гибел. В час такъв бих могъл
да пия топла кръв, да сторя нещо,
пред чийто вид денят ще потрепере!
Но тя е моя майка! О, сърце,
природната си връзка не забравяй,
не давай на Нероновия дух^[11]
да се всели във тази здрава гръд!
Жесток ще съм, но не и извратен.
Ще я промуша със кинжална реч,
но от кинжала стой, ръка, далеч —
каквато да произнеса присъда,
не бива изпълнител да й бъда!

[1] „... *правостоящите от партера*...” — в английския театър от XVI в. зрителите в евтиния партер са стоели прави, а по-знатната публика е седяла в ложите наоколо. ↑

[2] *Ирод* (библ.) — Юдейският цар Ирод е бил популярен персонаж от средновековните мистерии. Неговото име е в случая синоним на театрален злодей, гръмко деклариращ своята кръвожадност. ↑

[3] *Вулкан* (мит.) — бог на огъня у древните римляни. Покровител на ковачите. ↑

[4] „... на хамелеонска диета...” — Съгласно някогашното поверие хамелеонът се хранел с въздух. ↑

[5] На народните празненства в средновековна Англия е била много популярна една танцова игра, при която танцуващият е представлявал конник, яхнал коня си. По Шекспирово време тази игра е била излязла от мода, за което навежда и цитираният куплет от баладата. ↑

[6] *Пролог* — или Хор — така в Шекспировия театър се е наричал актьорът, който е произнасял текста на пролога, помагач на зрителите да разберат правилно пиесата. ↑

[7] *Хеката* (мит.) — гръцка богиня на мрака, повелителка на нощните духове. ↑

[8] Дългите пера на шапките и изкуствените рози, украсяващи обувките, са принадлежали към актьорския костюм от Шекспирово време. ↑

[9] Фунт — английска лира. ↑

[10] Изразът произлиза от молитвата: „Пази ръцете ми от кражба и грабеж!” ↑

[11] Прочутият със своята жестокост римски император Нерон (37–68 г.) бил убиец на своята майка Агрипина. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Зала в замъка.

Влизат Кралят, Розенкранц, Гилденстерн.

КРАЛЯТ

Не ми харесва и ще е опасно
за нас, ако оставим лудостта му
да си развява коня. Затова
гответе се за път! Ще ви подпишем
веднага пълномощните, така че
да тръгнете за Англия със него.
Престолът ни не бива да търпи
край себе си угрозите, които
умът му луд поражда всеки миг.

ГИЛДЕНСТЕРН

Ще се приготвим, господарю. Свята
е вашата боязън за онези
неизброими същества, които
живеят и се хранят покрай ваше
величество!

РОЗЕНКРАНЦ

И дребният живот
на всеки простосмъртен задължен е
да впряга всички сили на ума си,
за да се пази от вреда; но много
по-строг е този дълг за оня дух,
в зависимост от здравето на който
са хиляди. Когато крал почине,
въртопът на смъртта му всмуква всичко,
намиращо се в близост. Той е сякаш
грамадно колело, чиято ос

е закрепена върху стръмен връх
и от чиито зъбци са въртени
безчетни механизми; то щом рухне,
рой следствия сред грохот от съдби
с провала му надолу се търкалят.
Страната стене, щом въздъхва кралят!

КРАЛЯТ

Стегнете се без бавене за път —
налага се да спънеме нозете
на този страх, разхождащ се свободно
из двора ни.

РОЗЕНКРАНЦ

Ще бързаме, кралю.

Излиза заедно с Гилденстерн.

Влиза Полоний.

ПОЛОНИЙ

Кралю, принц Хамлет вече са запъти
към стаята на майка си. Сега
отивам да се скрия зад гоблена.
Аз знам, че тя ще му се скара строго,
но, както казахте — и то тъй мъдро! —
не ще е зле и някой безпристрастен —
понеже всяка майка си е майка —
да ги подслуша. Сбогом, господарю!
Преди да легнете, ще ви докладвам
за чутото.

КРАЛЯТ

Върви! Благодаря ти.

Полоний излиза.

Грехът ми гние и смърди до бога!
Най-първото проклятие господне

лежи отгоре му! Братоубийство!
Не мога да се моля! Страстно искам
и с ум желая го, но не, не мога!
Така е тежка моята вина,
че смазва волята ми и аз тъпча
на място като някой, пред когото
стоят две работи, а той бездейства
от колебания с коя да почне.
Ако съсирекът от кръв на братя
надебелил би двойно таз ръка —
проклета да е! — мигар на небето
не би достигнал дъжд да я измие
до снежна белота? И за какво
е милостта, щом не за да прощава
вините ни? Молитвата не е ли
от грях за да ни пази, но и също
да ни изпросва прошка, щом сгрешим
Небе, ще те погледна! Мойто дело
е зад гърба ми. Но какво да кажа?
„Прости ми, боже, гнъсното убийство
Но тъй не може. Аз владее още
онуй, зарад което съм убил;
престола си, съпругата си. Не!
Не може прошка да получи, който
задържа плячката от своя грях.
Тук долу, в този наш покварен свят
нерядко позлатената ръка
на престъплението отклонява
вървежа на законните; и даже
се случва някога да се откупи
с парите на откраднатото. Горе
е иначе. Извъртане там няма.
Деянieto там лежи открито
и ний, на очна ставка с него, трябва
да отговаряме. Тогава как?
Остава да опитам какво може
да стори разкаянието. О,

какво не може то! Ала какво
пък може то, щом грешният не може
да се разкае? О, борба! О, мъка!
О, дух мой, пърхаш, за да се откъснеш
от лепкавия клей, и все по-страшно
затъващ в плена му! О, херувими,
помагайте ми! Да, ще се опитам!
Превийте се, корави колене,
и ти стоманено сърце, смекчи се
като хрущялче на новородено!
Кой знае, може би...

Коленичи.

Влиза Хамлет.

ХАМЛЕТ

Сега бих могъл да го свърша! Раз!
Докато моли се! И ще го сторя!
И тъй ще иде той на небесата,
и тъй ще бъда отмъстен!... Но чакай,
това би трябвало да се обмисли.
Един негодник е убил баща ми,
а аз, едничък негов син, отправям
негодника във рая!
Че туй не е разплата, а заплата!
Възнаграждение! Баща ми той
убил е в плътска дрямка, сит до гърло,
сред грях, разцъфнал като цвят през май“
и как е сметката му, господ знай,
но според нашите представи тука
тя там не ще е лека. И нима
ще отмъстя за него, като пратя
убиеца му към небето, тъкмо
измил духа си, е готов, пречистен
да се яви пред господния съд?
Не!

Обратно шпага! Издебни за него
по-страшен миг, когато хърка грозно
в пиянски сън или беснее в гняв,
комар играе или пък ругае,
или кръвосмесителства, или
затънал е във грях, при който няма,
и привкус от спасение — тогава
спъни го ти, така че със пети
да ритне небесата и стремглаво
към пъклото да полети надолу,
по-чер от него!... Майка ми ме чака...
Лекарството ти днес те отърва,
но жалки дни печелиш със това!

Излиза.

КРАЛЯТ (*става*)

Със думи там съм, но със дух съм тук,
а бог не дава слух на празен звук!

Излиза

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Стаята на Кралицата.

Влизат Кралицата и Полоний.

ПОЛОНИЙ

Пристига. Посмърете го добре!
Кажете му, че става нетърпим
със своите прищевки и че би се
опърлил вече, ако вий не бяхте
застанали таз вечер между него
и огъня. Аз тук ще се стая.
По-твърдо, значи!...

ХАМЛЕТ (*отвън*)

Майко! Майко! Майко!

КРАЛИЦАТА

Бъдете сигурен! По-бързо! Иде!

Полоний се скрива зад един гоблен.

Влиза Хамлет.

ХАМЛЕТ

Е, майко, какво има?

КРАЛИЦАТА

Ти много оскърби баща си, Хамлет!

ХАМЛЕТ

Ти много оскърби баща ми, майко!

КРАЛИЦАТА

Не ми отвърщай с този див език!

ХАМЛЕТ

И ти не питай с тоз фалшив език!

КРАЛИЦАТА

Какво ти става, Хамлет?

ХАМЛЕТ

А на теб?

КРАЛИЦАТА

Нима си ме забравил?

ХАМЛЕТ

Не, напротив —
това сте вий, кралицата, жената
на своя мъжов брат и — ах, защо ли?
и моя майка!

КРАЛИЦАТА

С теб май ще трябва да говори друг!

ХАМЛЕТ

Седнете и не мърдайте оттук!
Ще ви държа така, додето сложа
пред вас едно такова огледало,
че да се видите каква сте вътре!

КРАЛИЦАТА

О, господи! Нима ще ме убиеш?
Какво ще правиш? Помощ!

ПОЛОНИЙ (*иззад гоблена*)

Помощ! Стражи!

ХАМЛЕТ (*измъква шпагата си*)

Какво? Ха! Плъх! На бас, че е нанизан!

Нанася удар през гоблена.

ПОЛОНИЙ (*иззад гоблена*)

Убиха ме!

Умира

КРАЛИЦАТА

Какво направи, Хамлет!

ХАМЛЕТ

Не знам! Кой беше? Кралят ли?

КРАЛИЦАТА

О, боже!

Какво безсмислено и страшно дело!

ХАМЛЕТ

Почти като мъж царствен да убиеш
и с брат му след това гнездо да свиеш!

КРАЛИЦАТА

„Убиеш“?

ХАМЛЕТ

Да, вий правилно сте чули!

Разгръща гоблена и открива трупа на Полоний

Прощавай, бедни многознаещ глупчо!

За по-висок те взех. Сега разбра,

че престараването е опасно...

Вий стига там сте чупили ръце!

Седнете тук! Аз вашето сърце

сега да поразчупя, ако то е

все още от чупливо същество
и сладните ви навици не са го
втвърдили чак дотам, че да е вече
непроницаемо за всяко чувство!

КРАЛИЦАТА

Какво съм сторила, та ми говориш
със толкоз груб език?

ХАМЛЕТ

Такова дело,
което черни румения чар
на скромността, преструвка назовава
девическия свян, венеца скъсва
от челото на чистата любов
и лепва ѝ клеймото на позора.
Със комарджийска клетва изравнява
годежния обет; такова дело,
което прави договора брачен
кух, без душа във него, и превръща
светата вяра във поток от думи!
Ликът небесен се черви, чертите
на плътната ни твърд мрачнейт, сякаш
при второто пришествие, пред туй
ужасно дело!

КРАЛИЦАТА

Дело много страшно,
щом обвинителят тъй гръмко почва!

ХАМЛЕТ

Сравнете тоз портрет със този тука!
На тях представени са двама братя.
Повгледайте се в този! Каква хубост!
Чело на Зевс и къдрици на Феб,
очи на Марс, внушаващи покорство,
изящна стойка — сякаш, че Меркурий

е кацнал току-що на росен връх,
целуващ небесата! Чуден сбор
от качества, под които всеки бог
печат е сложил, казвайки: „Човек е!“
И тоз човек преди бе ваш съпруг.
Сега се вгледайте във този тук!
Това е пък съпругът ви сега.
Разяден от главнята житен клас,
почернил с нея здравия си брат!
Нима сте сляпа! Подир туй чудесно
планинско пасбище да се гоите
в туй черно блато! А? Нима сте сляпа!
Не казвайте „любов“! На ваша възраст
разгонът на кръвта е мирен, кротък
и вслушва се във разума, а где
е този разум, който би сменил
това с това? Навярно сетива
вий имате — нали все пак сте жива, —
но сигурно сковал ги е паралич,
защото няма лудост на земята
и няма сетива, които тя
така да заблуди, че да не им
остави начин да направят избор
при тази разлика. Та що за дявол
играл си е със вас на сляпа баба!
Чрез поглед само, опипом, на слух,
със обоняние, с едно-едничко
от тези сетива, дори със болен
остатък от кое да е от тях
не би сгрешила друга! О, свенливост,
къде е твоята руменина?
Размирен ад, щом ти така бунтуваш
плътта на възрастни съпруги, нека
нравствеността на огнената младост
да бъде восък, който се разтапя
от пламъка и! Нека отсега
не бъде срамно туй, че жарка страст

повлича ни, щом сам студът пламти
и разумът му сводничи!

КРАЛИЦАТА

Спри, Хамлет!

Извърташ ти очите ми навътре,
към моята душа и аз във нея
чернилка виждам на петна, които
не ще излязат!

ХАМЛЕТ

И да се търкаляш
във мазното легло на похотта,
запарена от пот, порок, поквара,
сред дъх на кочина!

КРАЛИЦАТА

Не говори!

В ушите ми ножове ти забиваш
О, стига, Хамлет!

ХАМЛЕТ

Със един убиец,
подлец, неструващ даже десетинка
от двайстата на твоя бивш съпруг!
Мошеник-крал! Крадец на власт! Джебчия,
видял на рафта скъпа диадема
и мушнал я във джоба си!

КРАЛИЦАТА

О, стига!

Влиза Призракът.

ХАМЛЕТ

Крал в кръпки! Крал-парцал!...

Закрийте ме с крилете си, на помощ
небесни стражници! Какво желаеш,
възвишен образ?

КРАЛИЦАТА

Боже! Той е луд!

ХАМЛЕТ

Не искаш ли да смъмриш своя син,
че — въл и муден — твоята повеля
до днес не е превърнал в страшно дело?
Кажи!

ПРИЗРАКЪТ

Не ме забравяй! Дойдох да наточа
отново притъпената ти воля!
Но виж как майка ти се гърчи в ужас.
Спаси я от душевната борба!
Въображението действа мощно
на немошните. Говори й Хамлет!

ХАМЛЕТ

Какво ви е, мадам?

КРАЛИЦАТА

На тебе, синко,
какво ти е, та гледаш в празнотата
и разговаряш с въздуха безплътен?
През твоите очи надзъртат, сякаш
през бойници, налудничави мисли,
а на главата ти с прическа гладка
като бойци, наскочали от сън
при знака за тревога — всички косми
са щръкнали нагоре, сякаш живи!
О, синко, върху лудия си жар
пръсни спокойствие! В какво се взираш?

ХАМЛЕТ

О, в него! В него! Виж го как е блед!
Със този образ и със тази участ
той камъка би трогнал!... О, недей,
недей ме гледа с тъжния си взор!
Кроежите ми твърди ще размекнеш
и току-виж, пролял съм, без да искам,
сълзи наместо кръв!

КРАЛИЦАТА

С кого говориш?

ХАМЛЕТ

Не виждате ли нищо там?

КРАЛИЦАТА

Не, нищо,
макар че виждам туй, което има.

ХАМЛЕТ

И нещо ли не чухте?

КРАЛИЦАТА

Нищо друго
освен нас двамата!

ХАМЛЕТ

Но ей го! Тръгна!
Баща ми! Като приживе облечен!
Там! Гледате! Сега прекрачва прага!

Призракът излиза.

КРАЛИЦАТА

О, синко, туй е плод на твоя мозък.
Възбудата е майсторка да ражда

безплътни привидения.

ХАМЛЕТ

Възбуда?

На китката ми, майко, пулсът бие
тъй равно, както вашия, и точно
с тъй здрава музика. Това, което
ви казах, не е лудост. Ако щете,
ще го повторя пак, а лудостта
отскочила би от подобен изпит.
За своето спасение, о, майко,
не се церете с благия балсам
на туй, че лудостта ми — не грехът ви —
говори тук: той външно ще покрие
с коричка тънка язвата, но вътре
гнойта ще работи и ще разяжда
душата ви със своята зараза!
Признайте си вината пред небето,
разкайте се за миналия грях
и избегнете бъдния; недейте
на бурените хвърля тор, та двойно
да избуят! Простете ми туй слово —
нали в тез тлъсти времена доброто
е длъжно да се кланя на порока
за разрешение да го спаси!

КРАЛИЦАТА

Сърцето ми на две разкъса, Хамлет!

ХАМЛЕТ

О, захвърлете злата половина
и само със добрата заживейте!
Спокойна нощ! Спокойна! Не в леглото
на чичо ми! Недейте там отива!
Тоз дявол — навикът, за туй навикван,
че ни навлича дрехата на злото,
и като ангел може да помогне

във чистите одежди да се върнем.
Въздръжте се за тази нощ. А после
ще е по-лесно; после още по...
Привичката променя склонността
и с чудодейна сила ни спасява
от сатаната! Майко, лека нощ!
Ще ви поискам благослов, когото
и вий си го поискате от Горе...
За господина много съжалявам,
но, явно, бог ме е избрал за свой
слуга и бич, та тъй да ни накаже,
чрез мене него и чрез него мен.
Ще му подиря място и ще зная
за неговата смърт да отговарям,
където трябва. Майко, лека нощ!
Бях груб към вас, но от любов обзет,
а почна зле и злото е напред!
И още нещо...

КРАЛИЦАТА

Но какво да правя?

ХАМЛЕТ

Не туй, което казвам ви. Напротив,
легнете със шопара си и нека
той щипе ви и нарече „мишленце“
и срещу две целувки дебелашки
и малко сладен гъдел зад врата
издайте му, че аз не съм побъркан,
а само се преструвам! Нека знае!
Нима възможно е една кралица
да скрие от един подобен прилеп,
котак, жабок такава ценна тайна!
Напротив, вий напук на всеки разум
и предпазливост точно повторете
историята за оназ маймуна,
която с клетката се изкачила

на покрива. Пуснете, нека литнат
в небето птиците, а вие влезте
след туй във клетката и си строшете
гръбнака долу!

КРАЛИЦАТА

Повярвай, щом словата са от дъх,
а пък дъхът е от живот, аз няма
да ти издъхна тайната пред други,
дорде съм жива!

ХАМЛЕТ

Узнахте ли, че трябва да замина
за Англия?

КРАЛИЦАТА

Ах, вярно е, уви!
Аз бях забравила, това е тъй.

ХАМЛЕТ

С писма затворени двамина мои
съученици, на които вярвам
като на две усойници, усърдно
постилат ми пътечка към капана.
Така да бъде! Много е забавно
да гледаш как подривникът изхвърква
от своя собствен взрив. Аз втори ход
под техния ще прокопая тайно
и ще ги пратя с трясък до луната!
О, радост да надхитриш хитрината!
А този господин ще ускори
отплаването ми. Ще му замъкна
червата нейде. Майко, лека нощ!
Ей, честна дума, този царедворец,
така бърбров, докато беше жив,
сега и станал странно мълчалив...
Елате с мен, да отнесем въпроса

по принадлежност!... Майко, лека нощ!

Излиза, като извлича трупа на Полоний, докато Кралицата излиза от другата страна.

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Зала в замъка.

Влизат Кралят и Кралицата, следвани от Розенкранц и Гилденстерн.

КРАЛЯТ

Във тези стонове и тез въздишки
се крие нещо. Трябва да го знаем.
Разкрийте ни го с речник разбираем!
Къде е син ви?

КРАЛИЦАТА

За малко оставете ни сами!

Розенкранц и Гилденстерн излизат.

Съпруже мой, какво видях таз нощ!

КРАЛЯТ

Какво, какво, Гертруда? Как е Хамлет?

КРАЛИЦАТА

Беснее като буря сред морето,
когато две стихии водят спор
коя по-мощна е! В безумен пристъп
дочу, че нещо шавна зад гоблена,
измъкна шпага, „Плъх! — извика. — Плъх!“
и от представата си луда воден,
намушка слепешката и уби
добрия старец!

КРАЛЯТ

О, ужасно дело!
Това би станало и с нас, да бяхме
на неговото място! Лудостта му,

оставена на свобода, заплашва
и мен, и вас, и всички! Как сега
ще отговаряме за туй злодейство?
Вината ще се струпа върху краля.
Ще кажат: бил е длъжен предвидливо
да охранява и държи изкъсо
тоз луд младеж. Но ний от много обич
постъпихме със него, както прави
прихваналият лоша болест, който,
за да укрие своя срам, оставя
заразата да прояде живеца
на костите му. Где отиде той?

КРАЛИЦАТА

Да отнесе трупа, при чийто вид
у него като злато в груба руда
сред лудостта проблесна добрина:
когато осъзна какво е сторил,
той се разплака.

КРАЛЯТ

О, ела, Гертруда!
Преди да е докоснало туй слънце
върха отсреща, той ще е отплавал,
а ний ще трябва с власт и вещина
престъпното му дело да загладим
и някак извиним... Хей, Гилденстерн!

Влизат отново Розенкранц и Гилденстерн.

Приятели, вземете още хора!
В беса си Хамлет е убил Полоний
и тялото му някъде отвякъл
от стаята на майка си. Разумно
поговорете му и отнесете
мъртвеца във параклиса! И бързо!

Розенкранц и Гилденстерн излизат.

Ела, Гертруда! Ний ще съзовем

придворния съвет, за да изслуша
за станалото и за туй, което
се готвим да направим! Може би
тъй съсъкът клеветнически, който
пренася ядовития си изстрел
около земното кълбо със точност
на пушечен снаряд, ще ни отмине,
улучил въздуха неуязвим.
Смутен съм и объркан! Да вървим!

Излизат

ВТОРА СЦЕНА

Стая в замъка.

Влиза Хамлет.

ХАМЛЕТ

Отлично настанен!

РОЗЕНКРАНЦ и ГИЛДЕНСТЕРН (отвън)

Принц Хамлет! Принце!

ХАМЛЕТ

Но тихо! Чувам шум! Кой вика Хамлет?

Ха, ей ги, идат!

Влизат Розенкранц и Гилденстерн

РОЗЕНКРАНЦ

Какво направихте с трупа, принц Хамлет?

ХАМЛЕТ

Примесих го с пръстта, с която той
е в близко родство.

РОЗЕНКРАНЦ

Къде? Кажете ни, за да го вземем
и отнесем в параклиса.

ХАМЛЕТ

Това
недейте да го вярвате!

РОЗЕНКРАНЦ

Какво да не вярваме?

ХАМЛЕТ

Че ще пазя вашата тайна, а не своята. Освен това, как трябва да отговаря един кралски син на въпросите, които му задава една морска гъба?

РОЗЕНКРАНЦ

За гъба ли ме взимате, господарю!

ХАМЛЕТ

Да, господине. Която попива от краля милости, почести, власт. Но такива царедворци се оказват накрая най-полезни за него. Той си ги държи като ябълчица зад бузата, първа лапната, последна хапната. Щом му дотрябва онова, което си попила, ще те понатисне и ето те отново суха!

РОЗЕНКРАНЦ

Не ви разбирам, господарю.

ХАМЛЕТ

Толкова по-добре! „Реч на хитър дух дреме в глупав слух.“

РОЗЕНКРАНЦ

Господарю, трябва да ни кажете къде е трупът и да дойдете с нас при краля!

ХАМЛЕТ

Защо му е трупът, да му се трупат! Нашият крал има...

ГИЛДЕНСТЕРН

Какво има нашият крал?

ХАМЛЕТ

Каквото има, го е крал. Водете ме при него!
Круша — крий, ябълка — излизай!...

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

Зала в замъка.

Влиза Кралят със свитата си.

КРАЛЯТ

Изпратих да го дирят и открият
трупа на жертвата. Каква заплаха
за всички ни е тоз отвързан луд!
Но зле ще е към него да приложим
суровия закон. Любимец той е
на променливата тълпа, която
обиква със окото, не с ума,
а дето е така, върху везните
камшикът се претегля, а забравя
вината на наказания с него.
За да премине всичко гладко, трябва
внезапното отпращане на принца
да се представи като мярка.
Отчаяните болести церят се
с отчаяни лекарства. Или никак.

Влизат Розенкранц и Гилденстерн

Какво направихте?

РОЗЕНКРАНЦ

Кралю, принц Хамлет
не щя да каже де е скрил трупа!

КРАЛЯТ

А сам къде е?

РОЗЕНКРАНЦ

Пазен, господарю,

на ваше разпореждане.

КРАЛЯТ

Да бъде
доведен тук!

РОЗЕНКРАНЦ

Хей! Доведете принца!

Стражи довеждат Хамлет

КРАЛЯТ

Е, Хамлет, къде е Полоний?

ХАМЛЕТ

На вечеря.

КРАЛЯТ

На каква вечеря? Къде?

ХАМЛЕТ

Не където той яде, а дето него го ядат. Един комитет от извъртащи се политици се е заел с него. Червеят, уверявам ви, е император в стълбицата на ястията. Ние угояваме другите животни, за да гоим себе си, а гоим себе си заради червеите. Вземете един тлъст крал и един мършав просяк — и двамата са само две различни ястия, две блюда на една и съща трапеза. Всички там свършваме.

КРАЛЯТ

О, боже, боже!

ХАМЛЕТ

Може да се случи човек да постави на въдицата си червей, който е гризал крал, и после да яде от рибата, която е глътнала този червей.

КРАЛЯТ

Какво искаш да кажеш с това?

ХАМЛЕТ

Само да ви покажа как един крал може да извърши церемониално пътуване през червата на един бедняк.

КРАЛЯТ

Къде е Полоний?

ХАМЛЕТ

На небето. Пратете някого горе, да го подири. Ако пратеникът не го намери там, потърсете го сам в обратна посока. Но ако — наистина — не го откриете в срок от месец, носът ви ще го подуши, като се качвате по стълбите към галерията.

КРАЛЯТ (*към неколцина от свитата*)

Търсете го там!

ХАМЛЕТ

Ще изчака.

Неколцина от свитата излизат.

КРАЛЯТ

Принц Хамлет, обстоятелствата искат заради личната ти безопасност, която ний скъпим, тъй както жалим за туй, което сторил си, със скорост на мълния оттука да изчезнеш. Готви се бързо! Вятърът е сгоден моряците и свитата те чакат и корабът ти е готов за път към Англия.

ХАМЛЕТ

Към Англия?

КРАЛЯТ

Да, Хамлет.

ХАМЛЕТ

Добре.

КРАЛЯТ

Че е добре, ти би повярвал,
ако би знаел нашите подбуди.

ХАМЛЕТ

Виждам един херувим, който ги съзира. Но край, нека бъде Англия! Сбогом, скъпа майко!

КРАЛЯТ

„Скъпи татко“, Хамлет!

ХАМЛЕТ

Все едно. Щом са „татко и майка“, значи, са мъж и жена, а мъж и жена са една плът. Тъй че: „Сбогом, майко!“ Дадено, към Англия!

Излиза

КРАЛЯТ

Вървете по петите му! И бързо!
На кораба го искам час по-скоро
и тази нощ да е далеч оттук!
Каквото ви е нужно, е готово
и запечатано. Не се бавете!

Розенкранц, Гилденстерн и свитата излизат.

А ти, Британецо, ако държиш
на обичта ни, както те съветва
военната ни мощ — а твойт белег
от датски меч все още аленее,
и плаща ни страхът ти доброволно

редовна дан, — то, убеден съм, няма
да пренебрегнеш висшата ни воля,
изказана в писма, които искат
от тебе незабавна смърт за Хамлет.
Ти дай ми я, Британецо, защото
в кръвта ми той бесува като треска.
От тебе искам да ме изцериш!
И в радостта, щом знам, че жив е той,
за мене няма радост и покой!

Излиза.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Равнина в Дания.

Влизат Фортинбрас, Капитан и войници в поход.

ФОРТИНБРАС

Предай приветите ми, капитане,
на датския владетел и кажи му,
че Фортинбрас го моли да пропусне
войската му през своята земя
съгласно уговорката. Ти знаеш
къде е срещата ни. Ако кралят
желае нещо друго, ние лично
ще се явим пред него. Тъй кажи му.

КАПИТАНЪТ

Разбрано, господарю.

ФОРТИНБРАС

С бавен ход!

Излизат всички освен Капитана.

Влизат Хамлет, Розенкранц, Гилденстерн и други.

ХАМЛЕТ

Каква е, капитане, таз войска?

КАПИТАНЪТ

Норвежка.

ХАМЛЕТ

Где отправена?

КАПИТАНЪТ

Към Полша.

ХАМЛЕТ

А кой я води, мога ли да зная?

КАПИТАНЪТ

Принц Фортинбрас по висшата повеля
на чичо си, норвежкия владетел.

КАПИТАНЪТ

Война за цяла Полша или само
за някой спорен граничен участък?

КАПИТАНЪТ

Ако говорим честно, за едно
парче земя, което няма друго
освен едничко голото си име.
За него аз не давам пет дуката
и повече от толкова Полякът
или Норвежецът не биха взели,
ако рекат да го дадат на търг.

ХАМЛЕТ

Тогаз Полякът няма да го брани.

КАПИТАНЪТ

Напротив, то пращи от гарнизони!

ХАМЛЕТ

Две хиляди погубени живота
и двайсет хиляди дуката няма
да сложат край на този спор за сламка.
За кралствата излишък и покой
са таен гнойник, който своята гной
излива в тялото и носи смърт
без видими причини. Капитане,

благодаря ви.

КАПИТАНЪТ

Сбогом, господине.

Излиза.

РОЗЕНКРАНЦ

Ще продължим ли пътя, господарю?

ХАМЛЕТ

Вий тръгвайте! След малко ще ви стигна.

Излизат всички освен Хамлет.

Как всичко ме упреква и пришпорва
дръгливата ми мъст. Какво тогаз е
човек, ако за главно благо има
да хърка и да плюска? Скот и толкоз!
Той, който сътворил ни е със разум
тъй светъл, че да помни и предвижда,
едва ли ни е дал тоз дивен дар,
за да мухлясва, неизползван, в нас.
А ето аз — дали е скотска мудност,
или привичка сто пъти да мисля
при всяка стъпка (мислене, в което
разумността е всъщност само четвърт,
а другите три четвърти са страх!) —
не знам защо, но само мънкам. „Трябва
да се извърши туй!“, макар че имам
способност, воля, средства, всичко нужно,
да го извърша! Примери огромни
като земята тласкат ме към дело.
Да вземем само туй грамадно войнство,
предвождано от принц и млад, и крехък,
но чийто дух, издуван от прекрасна
честолюбивост, плези се на всички
превратности и своята тлен излага

на случай и на смърт заради празна
черупка от яйце. Да си велик
не значи безпричинно да се дърлиш,
но означава повод за разправа
да виждаш и във сламката, когато
на карта е честта ти. Но тогава
как аз, в чиято кръв и ум вопият
убит баща и развратена майка,
и все пак дремя, как издържам аз
да гледам тез две хиляди войници,
които зарад нечий блян суетен
отиват към гробовете си сякаш
към своите легла, във бой за дребно
парче земя, в която няма площ
да се разгърнат в бой и няма пръст
да си погребат мъртвите? О, срам!
От днеска, мисъл, в кръв бъди облята
или за никаква недей се смята!

Излиза

ПЕТА СЦЕНА

Стая в замъка.

Влизат Кралицата, Хорацио и един Благородник.

КРАЛИЦАТА

Не, не желая да говоря с нея.

БЛАГОРОДНИКЪТ

Но тя упорства! И не е с ума си!
Мадам, бедата ѝ извиква милост!

КРАЛИЦАТА

Какво желае?

БЛАГОРОДНИКЪТ

Плаче за баща си,
говори, че е чула за коварства,
без повод скача, бие се в гърдите
и бъбри смътни работи. Речта ѝ
не казва нищо, но неясността
във нея кара хората да търсят —
те зяпат я в устата и нагаждат
към своите мисли нейните слова,
които — подкрепени от неспирни
игри на образа и на ръцете —
на всекиго се струват пълни с нещо
неясно, но покъртващо все пак!

ХОРАЦИО

Поговорете с нея, ваша милост!
Тя може да посее зли догадки
сред някои размирни умове.

КРАЛИЦАТА

Пуснете я да влезе!

Благородникът излиза.

Настрани.

Порокът, който в съвестта си крия,
съзира зло във всяка дреболия
и с мнителност изпълнен е такава,
че сам от много скришност се издава!

Влиза Офелия, водена от Благородника.

ОФЕЛИЯ

Къде е несравнимата кралица
на Дания?

КРАЛИЦАТА

Офелия! Ела!

ОФЕЛИЯ (*nee*)

„— Как да разпозная, драга
кой е твой любим?

— Той във плащ е и с тояга
като пилигрим.“^[1]

КРАЛИЦАТА

Каква е тази песен, чедо мое?

ОФЕЛИЯ

Какво казахте? Не, чуйте само:

„— Моме, твойт мил красавец
спи под хладна пръст,
при нозе му — росен здравец,
при глава му — кръст.“

Ох, ох!

КРАЛИЦАТА

Офелия, какво ти е?

ОФЕЛИЯ

Не, чуйте:

Пее

„Във саван с цветя почива...“

Влиза Кралят.

КРАЛИЦАТА

О, гледайте, съпруже!

ОФЕЛИЯ (*пее*)

„... твоят млад герой.
Който мине, го облива...
без сълзи безброй.“

КРАЛЯТ

Как сте, мила девойко?

ОФЕЛИЯ

Благодаря, да ви го връща бог! А казват, че кукумявката била хлебарска дъщеря^[2]. Господи, ние знаем какво сме, но не знаем какво можем да станем! Да благослови бог трапезата ви!

КРАЛЯТ

Намек за баща й!

ОФЕЛИЯ

Моля ви да не говорим за това. Пък ако ви питат какво значи, казвайте така:

Пее.

„— На Валентиновден заран
вратата отлости
и валентинка ще ти стана^[3]“

ако ме искаш ти!

Тъй каза тя. И до зората
пристана му сама.
А след зората бе момата
не толкова мома.“

КРАЛЯТ

Нещастна Офелия!

ОФЕЛИЯ

Да, да. Ето, без да се заричам. Сега свършвам:

Пее

„Моми, любов недейте дава
без булчински венец!
Мъжът туй чака, не прощава,
подлеца му с подлец!“

Сега тя казва: — „Нали щеше
да се венчаеш с мен!...“

„— Щях, честен кръст, ако не беше
тоз Валентиновден!“

КРАЛЯТ

От колко време е така?

ОФЕЛИЯ

Надявам се, че всичко ще се оправи. Трябва да имаме търпение.
Но не мога да не плача, като си помисля, че са го сложили в хладната
пръст. Трябва да съобщим на брат ми. Благодаря ви за добрия съвет.
Каляската ми, моля! Лека нощ, госпожи! Лека нощ, мили госпожи,
лека нощ, лека нощ!

Излиза

КРАЛЯТ

След нея! И наглеждайте я, моля!

Хорацио излиза.

Така отравя само тежка скръб
и тя извира явно от смъртта
на нейния баща. Но чувай още!
Гертруда, о, Гертруда,
нещастията тръгнат ли, те идат
не поотделно като съгледвачи,
а в гъсти полкове. Смъртта най-първо
на нейния баща. След туй синът ви
в изгнание, наложено при туй
от неговата лудост. Към това,
народът в настроения нездрави,
подхранвани от слухове за края
на бедния Полоний. (И сглупихме,
че закопахме го надве-натри!)
Офелия, откъсната от своя
разсъдък — тази искра, без която
човек е само сянка или звяр.
И най-подир — беда по-зла от всички —
вестта, че брат ѝ тайно бил се върнал
от Франция и мрачен като облак
от лоши подозрения, допускал
дърдорковци различни да му тровят
слуха със злоумишлени брътвежи
за края на баща му, във които
необходимостта да се запълни
незнанието с нещо, току-виж,
не се поколебала да намеси
и нашата особа. О, Гертруда,
тоз залп от бедствия, летящ към мене,
убива ме с излишъци от смърт!

Шум отвън. Влиза Вестител.

КРАЛИЦАТА

Ах, господи! Какъв е този шум?

КРАЛЯТ

Швейцарската ми стража^[4]! Да застанат
на входа! Какво има?

ВЕСТИТЕЛ

Господарю,
спасявайте се, не губете време!
И океанът, насипи надхвърлил,
не гълта сушата с такава скорост,
с каквато младият Лаерт начело
на сбирщина метежници залива
пазачите ви! „Крал“ сганта му вика
и — сякаш този свят тепърва почва
и няма още нрави, обичаи,
върху които се крепи редът —
крещи неистово: „Да изберем
Лаерт за крал!“ И шапки, и ръце
приветстват този избор до небето:
„Лаерт да бъде крал! Лаерт — наш крал!“

Шум отвън.

КРАЛИЦАТА

Как бодро лаят в грешната следа!
На крив сте път, неверни датски псета!

КРАЛЯТ

Изкъртиха вратите!

Влиза Лаерт, следван от Датчани.

ЛАЕРТ

Къде е този крал? Вий стойте вън!

ДАТЧАНИ

Не, не, да влезем!

ЛАЕРТ

Моля ви да бъда
оставен тука сам!

ДАТЧАНИ

Добре, добре!

ЛАЕРТ

Благодаря ви. Стойте зад вратата!

Датчаните излизат.

Баща ми де е? Искам го от тебе,
подлецо коронован!

КРАЛИЦАТА

Успокой се,
добри Лаерте!

ЛАЕРТ

Едничка капка кръв спокойна в мен
ще нарече баща ми „рогоносец“
и ще жигоса лилийното чело
на майка ми със знак „мръсница“!

КРАЛЯТ

Казвай,
защо като Гигантите и ти
на бунт се вдигаш срещу своя Зевс?^[5]
Гертруда, остави го и не бой се:
ограда от божественост предпазва

кралете, тъй че подлата измяна
през нея само може да надзърта,
без нищо да ни стори. Е, Лаерте?
Да чуем от какво си разярен!
Недей го дръж, Гертруда! Казвай, хайде!

ЛАЕРТ

Где е баща ми?

КРАЛЯТ

Мъртъв.

КРАЛИЦАТА

Кралят няма
вина в това!

КРАЛЯТ

Не му пречи! Да пита!

ЛАЕРТ

От що умря? Усукване не искам!
По дяволите клетвите за вярност
в дън бездните обетите към трона,
във ада земен и божествен съд!
Изправен пред небето, заявявам,
че ни от тоя, ни от оня свят
не ме е страх! Каквото ще да става,

КРАЛЯТ

Че кой те спира?

ЛАЕРТ

Мен ли? Мен цял свят
не може да ме спре! Дълга си зная,
а средствата си ще пестя, така че
да стигнат при заплащането!

КРАЛЯТ

Момко,
като разпитваш от какво баща ти
напусна този свят, дали си вписал
във своята мѣст, че смяташ да съсипеш
като щастливец на комар — еднакво
и враг, и свой, и губещ, и печелещ?

ЛАЕРТ

Не, само неговите врагове!

КРАЛЯТ

Не искаш ли тогава да ги знаеш?

ЛАЕРТ

Приятелите на баща си в тези
обятия широки ще прегърна
и всеотдаен като пеликан,^[6]
с кръвта си ще ги храня!

КРАЛЯТ

Ето думи
на честен син и верен благородник!
Това, че прѣст аз нямам във смъртта
на татко ти и че скърбя за него,
ще видиш с разума си, както виждаш
деня с окото си...

Гласове отвън: „Пуснете я да влезе!“

ЛАЕРТ

Какво е туй?

Влиза отново Офелия.

О, жарка ярост, мозъка стопи ми!
Триж солени сълзи, изсушете мрака
на моите очи! За тази гледка,

кълна се, ще мъстя, дорде везната
се наклони към мен! О, майска роза,
Офелию, сестрице моя скъпа!
Възможно ли е младият й разум
невъзвратим да е като живота
на бедния ни старец? О, уви!
Кръвта е нежна в обичта и често
ни кара да изпращаме след своите
покойници обични ценна част
от себе си!

ОФЕЛИЯ (*nee*)

„В открит ковчег лежеше той.
Ой-ой-ой!
Окъпан от сълзи безброй...“
Сбогом, гълъбе мой!

ЛАЕРТ

Към мъст да ме зовеше с умни думи,
не би ме убедила тъй, сестрице!

ОФЕЛИЯ

Вие прощавайте: „Хопа-хей! Хопа-хей!“ Вижте как хубаво
излиза. А кой открадна дъщерята на господаря? Домоуправителят.
Голям хитрец е той!

ЛАЕРТ

В туй нищо има повече от нещо!

ОФЕЛИЯ

Ето незабравки — те са за спомен. Любов моя, не ме забравяй! А
това е теменуга — не мисли за друга!

ЛАЕРТ

Не, има разум в лудостта й! „Спомени“, „мисли“ — за нещо
намеква!

ОФЕЛИЯ

А това са кученца и камшиченца за вас. А момината сълза е за мен. За вас и за мен тези седефчета. В неделен ден може да им викаме „божа милост“. Но вие ще ги носите не затова... Ето една паричка. На вас исках да ви дам виолетки, но те увехнаха, като умря баща ми. Казват, че починал по християнски...

Пее.

„О, радост моя, Робин,
о, Робин, мили мой!...“

ЛАЕРТ

Дори печал, страдание, покруса
превръща тя във чар и мила прелест!

ОФЕЛИЯ (*nee*)

„Нима не ще си дойде той?
Сама ще ме остави той?
Далеч е, далеч,
няма връщане веч.
Своя раб, отче наш, упокой!

Брада той имаше от сняг!
Коса той имаше от сняг!
Със мене и ти
се моли да прости
греховете му господ всеблаг!“

И на нас всички ни! Господи, прости грешните ни души! Бог да ви закриля!

Излиза.

ЛАЕРТ

О, боже, виждаш ли това?

КРАЛЯТ

Лаерте,

аз трябва да участвувам в твойта скръб
или лишаваш ме от мое право.
Върви и подбери измежду своите
най-мъдрите и нека те ни чуят
и кажат кой от двама ни е прав:
ако намерят върху краля сянка
от пряка или косвена вина,
ний за възмездие ще ти дадем
престол, земи, живот и всяко нещо,
което имаме: ако обаче
ни оправдаят, довери се нам
и нека заедно подирим средство
да облекчим духа ти!

ЛАЕРТ

Тъй да бъде!
Безвестната му смърт и туй така
прибързано и скришно опело —
без меч, трофеи, почести и блясък —
о, всичко туй вопие до небето
за изясняване!

КРАЛЯТ

И ще го имаш.
А щом откриеш истината ти,
голямата секира ще свисти!...
Елате с мен!

Излизат

[1] Образът на пилигрима — поклонник, тръгнал към своята светиня — е традиционен за влюбения от Шекспирово време. ↑

[2] Според средновековната легенда една хлебарска дъщеря отказала да даде хляб на Христос и затова била превърната в кукумявка. ↑

[3] В Англия на деня на св. Валентин (14 февруари) първата девойка, която момъкът срещал, ставала негова избраница —

валентинка. ↑

[4] Личната охрана на мнозина владетели от Средновековието била съставена от швейцарски наемници. ↑

[5] Гигантите били митично великанско племе, което се разбунтувало срещу боговете и опитало да превземе Олимп, но било победено и изтребено. ↑

[6] Съществувало поверие, че пеликанът изхранва малките си със собственото си месо и кръв. ↑

ШЕСТА СЦЕНА

Друга стая в замъка.

Влизат Хорацио и Слуга.

ХОРАЦИО

Със мене лично? Що за хора са?

СЛУГАТА

Моряци. Носели писма за вас.

ХОРАЦИО

Добре, пусни ги!

Слугата излиза.

Не знам кой друг би могъл да ми прати
отнякъде привет освен принц Хамлет.

Влизат моряци.

МОРЯК

Да ви закриля бог, господине!

ХОРАЦИО

И теб също, драги!

МОРЯК

От вашите уста, господине, в неговите уши! Имам едно писмо,
господине, от посланика, дето беше на път за Англия. За вас е, ако се
казвате Хорацио, както ни рекоха тука вашите.

ХОРАЦИО (*чете*)

„Хорацио, когато прочетеш тези редове, помогни на двамината, които ги носят, да стигнат до краля. Те имат писма за него. С две думи: още на втория ден от плаването забелязахме, че ни преследва добре въоръжен пиратски кораб. Тъй като бяхме по-бавни, вдъхнахме си принудителна храброст и в схватката аз се оказах на вражеската палуба. В същия миг корабите се разделиха така, че останах пленник на разбойниците. Те се отнесоха с мен като великодушни грабителни, но си знаят работата, тъй че се наложи да им направя известна услуга. Съдействавай писмата ми да стигнат до краля и след това лети към мен, сякаш смъртта е по петите ти. Имам нещо да ти прошепна на ухото — ще онемеееш, като го чуеш! И все пак то е от дребен калибър в сравнение с главното. Двамината ще те доведат при мен. А Розенкранц и Гилденстерн продължиха към Англия. И за тях имам доста неща да ти разказвам. Поздрав.

Твой — както знаеш — *Хамлет*“

Елате с мене — ще проправа път
за вашите писма. И то най-бързо,
защото после ще ме отведете
при оня, който ви е пратил с тях!

Излизат

СЕДМА СЦЕНА

Друга стая в замъка.

Влизат Кралят и Лаерт.

КРАЛЯТ

Сега по съвест трябва да подпишеш
за мене оправдателна присъда
и във сърцето си да ме приемеш,
понеже сам узна, че този, който
погуби благородния ти татко,
е искал мойта смърт.

ЛАЕРТ

Така излиза.

Но обяснете ми: защо за тези
така престъпни действия вий сметка
не му подирихте, тъй както мъдрост,
достойнство, бдителност и безопасност
са искали от вас?

КРАЛЯТ

По две причини,
които може би за теб са крехки,
но не за мене: първата е в туй,
че майка му, кралицата, живее
от неговия поглед, а пък аз —
за зло или добро — съм свързан тялом
и духом с нея, както са звездите
със своите сфери; втората причина
да не желая явната разправа
е в туй, че простолюдието храни
към принца толкова дълбока обич,
че миейки недъзите му с нея,

могло би — както оня извор, който
превърщал клонките във ценен камък —
оковите му да превърне в чест,
пък аз не ща стрелите ми — уви,
за вятър като този твърде леки! —
наместо да улучат своята цел,
обратно да се върнат към лъка ми.

ЛАЕРТ

И тъй загубих аз един баща,
какъвто няма втори, и заварих
побъркана от скръб една сестра,
която беше — ако имат смисъл
похвалите, обърнати назад —
между девиците на този свят
нестигнат връх! Но моята мъст ще дойде!

КРАЛЯТ

За нея се не бой! Недей мисли,
че сме от толкоз меко вещество,
та да си казваме: „Каква забава!“,
когато непосредствена опасност
ни друса за брадата. Само чакай!
Баща ти ний обичахме, а също
обичаме и себе си, а туй
ти казва, вярвам...

Влиза Вестител.

Да? Какво ми носиш?

ВЕСТИТЕЛЯТ

Писма, кралю. От Хамлет. Туй за вас е,
а туй е за кралицата.

КРАЛЯТ

От Хамлет?

А кой ги е донесъл?

ВЕСТИТЕЛЯТ

Моряци, казват. Клавдио е взел
от тях писмата и ми ги предаде.

КРАЛЯТ

Изслушай ги, Лаерте!... Ти върви!

Вестителят излиза.

КРАЛЯТ (чете)

„Велики и всесилни, известявам ви, че бях изхвърлен гол на брега на вашето кралство. Утре ще попраша от вас разрешение да се явя пред царствения ви взор. Тогава — след като ви замоля да ми простите — ще ви изложат причината за моето ненадейно и свръхстранно завръщане.

Хамлет“

Недоумявам! Всички ли се връщат?

Или това е някаква измама?

ЛАЕРТ

А чий е почеркът?

КРАЛЯТ

На Хамлет. „Гол“?

А в послеписа казва „сам“. Ти как би обяснил това?

ЛАЕРТ

И аз в мъгла съм,
ваше величество, но нека дойде!
Съгрява скръбната ми гръд таз мисъл,
че жив съм да му кресна във лицето:
„Така ли го направи?“

КРАЛЯТ

Щом е тъй —
че как е станало? Но, явно, тъй е! —
Ще слушаш ли съвета ми, Лаерте?

ЛАЕРТ

Докрай, кралю, освен ако е той
съвет за мир!

КРАЛЯТ

За твоя собствен мир е.
Ако се върне, пътя си прекъснал,
и ми откаже да отплава пак,
намислих да го увлека към подвиг,
узряващ в моя ум, при който той
смъртта си ще намери непременно,
и то така, че върху нас и лъх
от подозрение не ще повее;
да, майка му дори ще вземе всичко
за злополука.

ЛАЕРТ

Ваш съм, господарю,
особено ако във този план
съм аз оръдието!

КРАЛЯТ

Ти ще бъдеш!
Докато бе в чужбина, така много —
и то пред Хамлет — хвалеха една
от твоите способности, с която
си бил блестял, говореше се. Сборът
от всичките ти дарби не пося
тъй много завист в него, както туй
едничко качество, и то от тези,
които не ценя.

ЛАЕРТ

Кое е то?

КРАЛЯТ

Перце за шапката на младостта!
Но някога от полза. На младежа
върви небрежно метнатият плащ,
тъй както тежкият самур приляга
на стареца. Тук, в двора, бе на гости
преди два месеца един нормандец.
Воювал съм с французите и знам ги —
добри ездаци. Ала този беше
магьосник, пуснал корени в седлото!
Такива чудеса направи с коня,
така се беше присадил и сраснал
със благородното четириногло
и тъй надхвърли моите представи,
че аз не можех да измисля всички
игри и фокуси, които стори
с ездата си!

ЛАЕРТ

Нормандец?

КРАЛЯТ

Да, нормандец.

ЛАЕРТ

Ламорд, базирам се!

КРАЛЯТ

Да, точно той!

ЛАЕРТ

Познавам го. най-светлият брилянт
на цяла Франция!

КРАЛЯТ

Та той похвали
високо твойта ловкост във игрите,
а за фехтовката ти заяви,
че щяло да е зрелище прекрасно,
ако се бил намерел някой, който
да ти е равен в нея. Според него
французките фехтовчици пред тебе
загубвали — разказваше — око,
кураж, подвижност. Тези му похвали
така отровиха със завист Хамлет,
че той жадува да те види тука,
за да кръстоса шпагата си с теб.
А туй за нас...

ЛАЕРТ

Какво „за нас“, кралю?

КРАЛЯТ

Баща ти, момко, беше ли ти скъп,
или ти само си портрет на скръб,
лик без душа?

ЛАЕРТ

Защо такъв въпрос?

КРАЛЯТ

Аз вярвам, че обичал си баща си,
но всяка обич с времето се ражда
и с времето мени се и отслабва.
Самият неин плам отлага пепел,
нагар, от който тя мъжди и гасне,
и няма вечност чувството, защото
от своето разпалване доброто,
подобно възпаление в гръдта,
само се задушава. Онова,
което някой „иска“ да направи,
той „трябва“ да го прави, без да бави,

защото това „искам“ има толкоз
обрати, смени, колкото езици,
ръце и случки има по света,
и току-виж, тез само „трябва“, „трябва“
останали на нашия болник
като въздишките, които уж
ни носят облекчение, но всъщност
ни изтощават само... Но да сложим
пръст в язвата. Принц Хамлет се завръща
Какво ще сториш ти, за да докажеш,
че не на думи син си на баща си?

ЛАЕРТ

Ще му прережа гърлото и в черква!

КРАЛЯТ

Наистина и тя дори не бива
да защити убиеца. Пред нищо
разплатата не трябва да се спира!
Но следното ще искаш ли да сториш?
Оставаш у дома си. Хамлет иде.
Узнава, че и ти си се завърнал.
Ний пращаме при него наши хора
да доизлъскат славата, с която
французкият ни гост те увенча,
да ви сберат и да се обзаложат
кой по-добър е. И понеже Хамлет —
какъвто доверчив е и небрежен —
оръжието няма да прегледа,
ти лесно или с хитрост ще успееш
да вземеш не рапира притъпена,
а шпага с връх. А после — нисък удар
и всичко свършено!

ЛАЕРТ

Ще го направя!
И шпагата си ще миропомажа

специално за мъстта. Един знахар
продаде ми тъй гибелна отрова,
че щом намажеш острието с нея
и драснеш някого, каквито ще
балсами да прилага или билки,
събирани среднощ по месечина,
отписан е! Във нея аз ще топна
върха на шпагата си, тъй че само
едно докосване да го изпрати
във пъкъла!

КРАЛЯТ

Но да помислим още
за времето и начина на всичко.
Защото, ако, зле осъществен,
изскочи замисълът ни наяве,
по-хубаво ще бъде да не сме се
залавяли изобщо. Затова
ще укрепим този първи план и с друг,
та ако нещо стане, то да хване
запасният. Стой малко!... Ще направим
облог тържествен върху теб и него...
Намислих! Ха!
В разгара на фехтовката, когато
се сгорещите — а за тази цел
ти трябва да нападаш постоянно! —
и Хамлет ожаднее и поиска
да пийне нещо, аз ще съм приготвил
такъв бокал за него, че дори
ако убегне той от твойта шпага,
от гибелта си пак да не избяга...
Но кой шуми?

Влиза Кралицата.

КРАЛИЦАТА

Бедите се настъпват по петите,
тъй бързо гонят се! Лаерт, сестра ви
се е удавила!

ЛАЕРТ

Какво? Къде?

КРАЛИЦАТА

Една върба расте край потока,
сребристите си вейки отразила
в кристалния му бързей. Тя със тях
венчета причудливи си плетеше
от маргаритки, макове, коприва
и от онези морави фунийки,
които грубият овчар нарича
с безсрамно име, а момите скромни
зоват „мъртвешки пръст“. И днеска тя
качила се по сведените клони,
със своите венци да ги накичи,
ала един от тях — проклет! — се скършил
и паднала тя в плаещите струи,
отрупана с цветя. Известно време
надутите ѝ дрехи я държали,
като русалка на повърхността
и бавно тя се носела надолу,
напявайки си тихо стари песни,
като че ли не схващала бедата,
или била родена от водата.
Но кратко това траяло и ето
след малко натежалите ѝ дрехи
повлекли плавно клетата девойка
от ложето ѝ песенно към мрака
на тинестата смърт.

ЛАЕРТ

О, боже! Значи,
се е удавила?

КРАЛИЦАТА

Уви, уви!

ЛАЕРТ

Офелия, и тъй около тебе
премного влага има и затуй
ще спра сълзите си! Но, ах, не мога!
Природата държи на своя навик,
по-силен от срама! Ала когато
тез сълзи секнат, ще съм изцедил
от себе си жената! Господарю,
прощавайте! За реч от плам се готвех,
но този плач го угаси!

Излизат

КРАЛЯТ

Гертруда,
да идем с него. Трудно укротих го
и се боя да не избухне пак.
Да го последваме!

Излизат

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Гробища.

Влизат двама Гробари.

ПЪРВИ ГРОБАР

А бива ли да бъде погребана по християнски, като желателно си е търсила смъртта?

ВТОРИ ГРОБАР

Казано е — значи, бива. Затова копай и много недей да знаеш! Кралски следовател е заседавал на нея и е заключил: християнско погребение.

ПЪРВИ ГРОБАР

Е, как може? Освен да се е удавила при самозащита.

ВТОРИ ГРОБАР

Сигур, щом е тъй наредено.

ПЪРВИ ГРОБАР

Трябва да е било „se offenendo“, не може иначе. Защото всичко е в туй: ако аз се удавя желателно, значи, съм извършил деянието, а пък всяко деяние има три аспекта: извършване, сторване и направляне. Сиреч удавила се е желателно.

ВТОРИ ГРОБАР

Ама чувай, приятелю гробарю...

ПЪРВИ ГРОБАР

Не ме прекъсвай! Тука е водата — така! Тука е човекът — а така! Сега ако този човек отиде към тая вода и се удави в нея, после — каквото ще да казва — това е, сам е отишъл. Запиши си го! Така. Но

ако водата тръгне към него и го удави, значи, не се е удавил сам. Сиреч, който не е виновен за смъртта си, той не си е съкратил живота.

ВТОРИ ГРОБАР

А по закона така ли е?

ПЪРВИ ГРОБАР

Така е я! По следователския закон.

ВТОРИ ГРОБАР

Искаш ли да ти кажа нещо? Ако тая не беше от благородниците, нямаше да я погребват по християнски.

ПЪРВИ ГРОБАР

Взе ми го от устата. Не е право, дето големците имат предимство да се давят или бесят, а пък техните братя-християни — не. Подай лопатата. А пък ако е въпрос за благородство, най-старият род е на градинарите, ковачите и гробарите. Ние водим занаята си от Адама.

ВТОРИ ГРОБАР

Че той благородник ли е бил?

ПЪРВИ ГРОБАР

Той е бил първият, който е имал родословно дърво.

ВТОРИ ГРОБАР

Ами, имал!

ПЪРВИ ГРОБАР

А бе ти езичник ли си? Светото писание не си ли чел? Онова дърво с ябълката ако го е нямало, какъв род щеше да се получи? Значи, е било родословно дърво. А пък Адам е работил земята като нас. И ще те питам още нещо. Ако не ми отговориш, казвай си молитвата!...

ВТОРИ ГРОБАР

Питай!

ПЪРВИ ГРОБАР

Кой строи по-здраво от зидаря, корабния майстор и дърводелеца?

ВТОРИ ГРОБАР

Тоя, дето дига бесилките, защото неговата постройка надживява хиляди наематели.

ПЪРВИ ГРОБАР

Добре го рече тоя път. Бесилката е добра. Но за кого е добра тя? За тези, дето вършат грях. А ти извърши грях, защото рече, че бесилката е по-здрава от черквата. Сиреч ти си добър за нея. Казвай друго!

ВТОРИ ГРОБАР

Кой строи по-здраво от зидаря, корабния майстор и дърводелеца?

ПЪРВИ ГРОБАР

Да, кажи ми това и разпрягай!

ВТОРИ ГРОБАР

Ще ти го кажа като нищо!

ПЪРВИ ГРОБАР

Е, хайде, казвай!

ВТОРИ ГРОБАР

Не мога, дявол да го вземе!

Влизат и се спират встрани Хамлет и Хорацио.

ПЪРВИ ГРОБАР

Хайде, стига си си напъвал мозъка! Бавно магаре и с бой не бърза. Друг път, ако някой те запита туй, дето аз те питам, ти му кажи: „Гробарят“. Защото къщите, дето той ги строи, траят до второто пришествие. Сега бягай до Йохен^[1] и ми донеси половница пиво.

Втори гробар излиза.

Пее.

„На младини с моми, с моми
си поживях добре
и казвах си: — «Ами! Ами!» —
щом чувах, че се мре.“

ХАМЛЕТ

Този приятел не си ли дава сметка за работата, която върши?
Гроб копае, а пее!

ХОРАЦИО

Навикът му е притъпил чувството.

ХАМЛЕТ

Така е. Ръката, която няма спинове, е най-чувствителна.

ПЪРВИ ГРОБАР (пее)

„Но Дъртата със стръв, със стръв
преряза моя дял
и сякаш че такъв, такъв
човек не е живял!“

Изхвърля череп.

ХАМЛЕТ

Този череп е имал някога език и също е можел да пее. А как само
го запокити, разбойникът му! Сякаш е челюстта на Каин —
първоубиеца. Това може да е тиквата на някой политик, който е
мислил, че ще надхитри бога, а сега, ей го, този простак е надхитрил
него. Не е ли тъй, Хорацио?

ХОРАЦИО

Тъй е, принце.

ХАМЛЕТ

Или на някой придворен, който е казвал: „Добро утро, ваша милост! Как се чувствувате, ваша светлост?“ Или на уважаемия едикой си, който е хвалил коня на още по-уважаемия едикого си, за да си го изпроси. Не е ли тъй?

ХОРАЦИО

Може да бъде тъй, принце.

ХАМЛЕТ

Може като нищо! А сега е под ведомството на негово благородие Червея, оголен и цапардосан от гробарската лопата. Това е превращение, в което си заслужава човек да вникне по-дълбоко. Нима отглеждането на този приятел е струвало толкоз малко, че сега да го бива само да играем на кегли с него? Моите собствени кости ме заболяват при тази мисъл.

ПЪРВИ ГРОБАР (nee)

„Гробарю стар, копай, копай
за чужд и за съсед
и бързай, че комай, комай
е близо твоя ред!“

Изхвърля още един череп.

ХАМЛЕТ

Още един. Защо да не е това пък черепът на някой правник? Къде са тогава неговите извъртания и отводи, неговите аргументи и прецеденти, неговите тълкувания и основания? Защо търпи този грубиян да го налага по темето с калната си лопата, а не го подведе под отговорност за нанасяне на телесна повреда? Хм. Или може би той е бил на времето си хищен закупвач на земи, който е трупал ипотеки, давности, изтекли срокове, гаранционни документи, изпълнителни актове. И какво? Това ли е срокът на сроковете му, това ли е изпълнението на всичките му изпълнителни, да види тиквата си

изпълнена със земята, за която толкоз е ламтял? Нищо повече ли не са могли да му гарантират всичките гаранции — двойни и тройни — освен тази нищожна площ колкото два разгърнати договора. Само крепостните му актове не могат да се поберат в такава тясна дупка, няма ли за самия владелец да има поне още малко земя, колкото да си завре кокалите в нея?

ХОРАЦИО

Нито педя повече, принце.

ХАМЛЕТ

Пергаментите не ги ли правеха от овча кожа?

ХОРАЦИО

Да, принце, или от телешка.

ХАМЛЕТ

Овци и телета са тези, които дирят сигурност в такива изписани кожи. Ще го запrikaзвам този веселяк... Чий е този гроб, драги?

ПЪРВИ ГРОБАР

Мой, господине.

Пее

„... и бързай, че комай, комай
е близо твоя ред!“

ХАМЛЕТ

Сигурно ще е твой, щом лежиш вече вътре в него.

ПЪРВИ ГРОБАР

Вие, господине, лъжете вън от него, че аз лежа вътре в него. Но макар да не лежа вътре в него, то й си е мой, защото аз съм го изкопал.

ХАМЛЕТ

Ти си изкопал тоя, защото не си се докопал до своя. Но гробовете са за мъртвите, не за живите. И затова жива лъжа е, че гробът е твой.

ПЪРВИ ГРОБАР

И тя живо ще отскочи от мен към теб, господине, защото...

ХАМЛЕТ

Добре, добре! За кого копая този гроб?

ПЪРВИ ГРОБАР

Не е „за кого“, господине.

ХАМЛЕТ

За коя тогава?

ПЪРВИ ГРОБАР

И „за коя“ не е.

ХАМЛЕТ

Че за какво го копая тогаз?

ПЪРВИ ГРОБАР

Виж „за какво“ е добре. Копая го за нещо, което е било преди жена, но е умряла, бог да я прости!

ХАМЛЕТ

Гледай го, хитреца, как държи на точността! Човек трябва да си мери думите с него, иначе ще ни съсипе от двусмислици. От три години, Хорацио, наблюдавам колко изтънчени са станали времената. Селякът вече така е застигнал придворния, че току му настъпва слиновете по петите... От колко време си гробар?

ПЪРВИ ГРОБАР

Ами че от оная година, господине, когато покойният ни крал Хамлет надви Фортинбрас, она норвежкия.

ХАМЛЕТ

А кога беше то?

ПЪРВИ ГРОБАР

Че как да не го знаете! Всеки глупак го знае. Това беше точно в деня, когато се роди младият Хамлет^[2], тоя, дето се побърка и го пратиха в Англия.

ХАМЛЕТ

А, да! А защо го пратиха в Англия.

ПЪРВИ ГРОБАР

Ами че защото му хлопаше дъската. Пратиха го да се оправи, ама и да не се оправи, там не е страшно.

ХАМЛЕТ

Че защо?

ПЪРВИ ГРОБАР

Ами защото няма да личи. Те в Англия всички са смахнати като него.

ХАМЛЕТ

А той защо се е смахнал?

ПЪРВИ ГРОБАР

Вследствие особена причина, казват.

ХАМЛЕТ

Каква особена?

ПЪРВИ ГРОБАР

Ами такава — че мръднал.

ХАМЛЕТ

Но на каква почва?

ПЪРВИ ГРОБАР

На датска, на каква! На тази, дето вече трийсет години я копая. Аз от ей толчав съм си гробар.

ХАМЛЕТ

Колко време трябва да пролежи човек в земята, докато изгние?

ПЪРВИ ГРОБАР

То ако не е загнил предсмъртно — че напоследък ни докарват едни само циреи от оная, едва изтрайват да ги заровим! — но иначе ако не е, може да ти изтрае едно осем-девет години. Кожар ако е, изтрайва и десет, че и отгоре!

ХАМЛЕТ

А защо той повече?

ПЪРВИ ГРОБАР

Защото кожата му на него е така оцавена от занаята му, че не пропуска водата, а — това да си го знаеш, господине — когато умреш, от тази пуста вода най-много ще ти се разложи кучето тяло!... Ето, тоя череп е лежал двацет и три години.

ХАМЛЕТ

Чий е бил?

ПЪРВИ ГРОБАР

На един кучи син, голям обесник беше! Познайте на кого е!

ХАМЛЕТ

Не мога.

ПЪРВИ ГРОБАР

Чумата да го тръшне, шегобиеца му смахнат! Веднъж ми изля цяла бутилка рейнско на главата. Този череп, дето го гледаш, ваша милост, беше на Йорик, кралския шут.

ХАМЛЕТ

Този?

ПЪРВИ ГРОБАР

Точно той.

ХАМЛЕТ

Дай да го видя. (*Взема черепа.*) Бедни ми, Йорик! Аз го познавах, Хорацио. Беше човек с неизчерпаема духовитост, с блестяща фантазия! Колко пъти ме е носил на гърба си! А сега какво отвращение извиква в мен! Чак ми се повдига! Тука са били устните, които съм целувал хиляди пъти. Къде са твоите шеги сега? Твоите премятания, твоите песни? Къде са твоите мълнии от остроумие, които караха цялата трапеза да избухва в смях? Не ти ли е останала нито една от тях, колкото да се ухилиш на това, как си се ухилил? Добре си увесил челюст, приятелю! Хайде, изтичай до спалнята на прекрасната дама и ѝ кажи, че ако ще да си слага и цял пръст белило, пак накрая ще стане като тебе. Разсмей я с това, ако можеш... Хорацио, кажи ми едно нещо.

ХОРАЦИО

Какво, принце?

ХАМЛЕТ

Как мислиш, дали Александър Велики е изглеждал така в пръстта?

ХОРАЦИО

Без разлика, принце.

ХАМЛЕТ

И така е смърдял? Пфу!

Оставя черепа на земята.

ХОРАЦИО

Точно така, принце.

ХАМЛЕТ

До каква долна служба можем да паднем, Хорацио! Защо да не проследим мислено царствения прах на Александър, докато го видим

как запушва дупката на някоя бъчва?

ХОРАЦИО

Би било малко изкуствено, принце.

ХАМЛЕТ

Никак, честна дума! Трябва само без предубеждения да се следва пътят на вероятностите. Ето така: Александър умира. Александър е погребан. Александър се превръща в прах. Прахът е земя. От земята правим замазка. Защо сега с тази замазка, в която Александър Велики се е превърнал, да не можем да затулим една бъчва с пиво. Или да замажем един зид.

„От вятър може би ни пази зиме
тоз, който нявга Цезар бе на име;
пред него в ужас тръпнеше земята —
сега затулва дупка във стената.“

Но тихо! Стой! Кой там пристига? Кралят.

Влизат носачи с ковчег, следван от Краля, Кралицата, Лаерт, свита и свещеник.

Кралицата. Придворните. Кого ли
погребват? С тъй сакато опело?
Това е знак, че клетникът, отчаян,
живота си самичък е отнел.
Изглежда, знатен. Скрий се да ги видим!

Двамата се отдръпват встрани.

ЛАЕРТ

А другите обреди?

ХАМЛЕТ

Този там
е младият Лаерт. Добро момче.

ЛАЕРТ

А другите обреди?

СВЕЩЕНИКЪТ

Опелото

бе разширено, докъдето можем.
При тъй неясна смърт, ако редът ни
не беше изменен от висша воля,
до праведния съд тя би лежала
в неосветена пръст и вместо химни
чирепи, камъни и тръне щяха
с проклятия към нея да хвърчат.
А ней бе разрешен венец девичи,
саван в цветя и погребален звън.

ЛАЕРТ

И толкоз?

СВЕЩЕНИКЪТ

Толкоз. Бихме осквернили
свещения обред, ако изпеем
за нея „Упокой“ като за всички,
починали във мир.

ЛАЕРТ

Тогава нека

лежи в пръстта и росни теменужки
от чистото ѝ тяло да поникнат!
Но знай от мен, духовнико бездушен,
че моята сестра ще стане ангел,
а ти ще виеш в пъкъла!

ХАМЛЕТ

Какво?

Красивата Офелия?

КРАЛИЦАТА *(хвърля цветя)*

Цветя за цветето! Прощавай, мила!
Аз виждах в теб жена за моя Хамлет
и готвех се с цветя да украся

леглото ви, не хладния ти гроб.

ЛАЕРТ

О, тройно зло, десетократно тройно
се струпай над проклетата глава
на оня, който със злодейско дело
лиши я от сияйния й разум!
Недейте я засипва! Още миг!
Да я прегърна за последен път!

Скача в гроба.

Сега затрупайте ни, жив и мъртва,
дорде пръстта надхвърли Пелион^[3]
и вдигне се над облачния лоб
на древния Олимп.

ХАМЛЕТ (*излиза напред*)

А кой е този,
чието отчаяние безмерно
достига светилата на небето
и те като слушатели се спират
омаяни? Туй аз съм — Хамлет Датски!

ЛАЕРТ

Душата ти да грабне сатаната!

Нахвърля се върху Хамлет.

ХАМЛЕТ

Не е добра молитвата ти! Махай
ръцете си от гърлото ми! Знай, че
макар и да не съм свадлив, във мене
тук вътре има нещичко опасно,
което те съветвам да избягваш!
Ръцете долу!

КРАЛЯТ

Да се разтърват!

КРАЛИЦАТА

О, Хамлет! Хамлет!

ВСИЧКИ

Господа!

ХОРАЦИО

Недейте!

Спокойно, принце!

Разделят борецките се.

ХАМЛЕТ

Аз по тоз въпрос
ще се разправам с него, докогато
склопя очи!

КРАЛИЦАТА

По кой въпрос, о, синко?

ХАМЛЕТ

Обичах аз Офелия. Ако
четирсет хиляди рождени братя
сберяха обичта си, пак не биха
я изравнили с моята! Кажи
какво ще сториш ти от скръб по нея?

КРАЛЯТ

Лаерте, той е луд!

КРАЛИЦАТА

Търпете го, за бога!

ХАМЛЕТ

По дявола, кажи, какво ще сториш?
Ще стенеш? Ще гладуваш? Ще се биеш?
Ще късаш дрехи и оцет ще пиеш?
Ще плачеш? Крокодили ще ядеш?
И аз ще го направя. Идваш тук
да цивриш! Да ме предизвикваш с туй,
че си готов да скачаш във гробове!
Ако заровят теб, и аз готов съм!
И щом със планини ще се хвалотрим,
то нека върху нас насилват пръст,
дорде могилата опърли теме
от огъня на пламенната зона^[4]
и стори планината Оса^[5] дребна
като брадавица! Щом искаш, можем
и ний да сме устати!

КРАЛИЦАТА

Туй е пристъп,
но той не трае дълго. Подир малко
мълчанието като гълъбица,
излюпила златистата си челяд,
над челото му ще сведе спокойно
крилата си.

ХАМЛЕТ

Лаерт, защо със мене
държиш се тъй? Аз винаги съм бил
приятел твой... Но карай да върви!
Каквото и да прави Херкулес,
котакът е котак, а песът — пес!

КРАЛЯТ

Хорацио, наглеждайте го, моля!

Хамлет и Хорацио излизат.

Към Лаерт.

От снощния ни разговор черпете

търпение! Ще ускорим нещата.
Гертруда, нека да следят за принца!
Жив паметник тоз гроб ще има скоро.
Да си отдъхнем наближава час —
спокойствие и разум дотогаз!

Излизат.

[1] Йохен — изглежда, това е било името на съдържателя на кръчмата в съседство с театър „Глобус“. ↑

[2] По-долу гробарят казва, че работи от 30 години; от това следва, че и Хамлет е тридесетгодишен. Но той е студент, а и Лаерт говори за неговата любов като за младежко увлечение. С противоречия от този вид нерядко се сблъскваме при Шекспир. ↑

[3] Пелион — планина в Тесалия, Гърция. ↑

[4] Тази зона е т.н. Емпирея — тази част на небето в старата космогония, в която се движат слънцето, луната и звездите. ↑

[5] Оса — планина в Тесалия, недалеч от Пелион. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Зала в замъка.

Влизат Хамлет и Хорацио.

ХАМЛЕТ

Но стига за това. Да продължим.
Запомни ли, додето ти разказвах?

ХОРАЦИО

Как бих могъл да го забравя, принце!

ХАМЛЕТ

Та във сърцето чувствах странна битка,
която не ми даваше да спя.
Усещах се в леглото, сякаш бях
бунтовник във окови. В миг ми хрумна.
И да живеят тез внезапни мисли,
защото често безразсъдността
помага ни, когато се провалят
дълбоки планове! И туй доказва,
че има висшо същество, което
доизработва замислите хорски,
надве-натри издялвани от нас.

ХОРАЦИО

Това е сигурно.

ХАМЛЕТ

Излязох, значи,
от своята каюта и прикрил се
с моряшкия си плащ, във тъмнината
налучках тяхната. Отварям, мушвам
пакета им под плаща си и пак,

незабелязан, връщам се и дръзвам —
страхът благоприличие не знае! —
да разпечатам кралското писмо,
в което — височайша мерзост! — виждам
изрична заповед, добре набита
със уверения, че съм заплашвал
и Дания, и Англия, изобщо,
че съм ужасен изверг, който трябва
след прочита на горното, веднага,
без време да се губи — хе! — дори
за точене на брадвата, да бъде
обезглавен!

ХОРАЦИО

Възможно ли е?

ХАМЛЕТ

Дръж го!

След туй ще го четеш. Сега изслушай
какво направих после.

ХОРАЦИО

Слушам, принце.

ХАМЛЕТ

Оплетен тъй във мрежа от коварства,
преди да имах пролог за ума си,
той беше вече почнал да играе
във новата пиеса. Седнах бързо
и нова заповед им съчиних
и извъртях на чисто. Дотогаз
като държавниците в нас и аз
презирах краснописа и бях вложил
не малко труд, дано да го забравя,
но той сега оказа ми услуга.
Да ти разкажа ли какво написах?

ХОРАЦИО

Да, принце.

ХАМЛЕТ

Най-настойчива молба
от името на краля ни, в която —
предвид на туй, че Англия му плаща
васална дан, предвид на туй, че обич
подобно палма трябва да цъфти
между двете страни, предвид на туй, че
е редно мир с венец от житен злак
да кичи връзките на двата трона
и да ги свързва като запетая,
предвид на сто „предвид“ от този вид —
английският владетел се приканва
да прати приносящите веднага
на оня свят, без време да им дава
за покаяние.

ХОРАЦИО

Ами печата?

ХАМЛЕТ

Хе, и в това небето ми помогна:
аз носех бащиния си печат,
от който снет е днешният държавен.
Подписах текста, сгънах пергамента,
натиснах восъка и всичко върнах
на старото му място, тъй че никой
не схвана смяната. На сутринта
бе битката с пиратите и всичко
подир това, което вече знаеш.

ХОРАЦИО

И, значи, Гилденстерн и Розенкранц
пътуват към смъртта си?

ХАМЛЕТ

Че какво?

Сами ламтели са за тази служба.
Не съм ги карал да се престарават
и никак не тежат на съвестта ми.
Не бива дребосъкът да се мушка
там, дето святкат шпагите на мощни
противници!

ХОРАЦИО

Но що за крал е този!

ХАМЛЕТ

И питам те сега, не съм ли прав
на този изверг, умъртвил баща ми,
покварил майка ми, наврял се подло
между надеждите ми и престола
и хвърлил мрежи към самия мен,
не съм ли длъжен да му заплатя
с ей таз ръка? Не е ли грях, ако
оставя тази язва да разнася
наоколо си зло?

ХОРАЦИО

От Англия той скоро ще получи
известие за станалото там.

ХАМЛЕТ

Но дотогава времето е мое,
а живият превръща се във труп,
дордето кажеш: „Раз!“. Тежи ми, вярвай,
кавгата със Лаерт, защото виждам
във неговия случай брат на своя.
Ще сторя всичко, за да се сдобрим.
Гръмливата му скръб подпали в мен
тоз взрив от чувства.

ХОРАЦИО

Тихо! Кой пристига?

Влиза Озрик.

ОЗРИК

Ваше височество, приветствувам завръщането ви в Дания!

ХАМЛЕТ

Благодаря смирено, господине.

Настрани, към Хорацио.

Познаваш ли това водно конче?

ХОРАЦИО (*настрани, към Хамлет*)

Не, принце.

ХАМЛЕТ (*настрани, към Хорацио*)

Тогава душата ти е по-близо до рая, защото само да се познаваш с него е вече грях. Притежател на обширни ниви и пасбища. А направи едно говедо крал на говеда и яслата му ще цъфне до кралската трапеза. Това е една бърлива сврака, но — както казах — надарена с внушителни пространства кал.

ОЗРИК

Драгоценни принце, ако ваше височество има капка свободно време, бих желал да ви възвестя нещо от страна на негово величество.

ХАМЛЕТ

Ще го изслушам, господине, с цялото търпение на волята си... Употребете, моля, шапката си според предназначението ѝ! Мястото ѝ е на главата ви.

ОЗРИК

Благодаря, ваше височество, много е горещо.

ХАМЛЕТ

Не, вярвайте ми, много е студено. Вятърът е северен.

ОЗРИК

Наистина, ваше височество, студеничко е.

ХАМЛЕТ

И все пак струва ми се, че е твърде задушно и горещо за моя темперамент.

ОЗРИК

Извънредно горещо, ваше височество! И ужасно душно, сякаш... не мога да изразя колко! Но, ваше височество, негово величество ми поръча да ви известя, че е поставил голям залог върху вас. Неотдавна, ваше височество...

ХАМЛЕТ

Все пак вие забравихте...

Прави му знак да си сложи шапката.

ОЗРИК

Не, ваше височество! Тъй ми е по-удобно, честна дума! Ваше височество, неотдавна в двора се възвърна благородният Лаерт — вярвайте ми, един съвършен дворянин с първокачествени отлики, чудесна външност и извънредно меки обноски. Ако трябва да говоря за него като изкусен хвалител на своята стока, бих казал, че той е истински алманах и подробна карта на всички изящности, защото в него ще намерите цял континент от дарби, в който всеки благородник ще открие златна област за себе си.

ХАМЛЕТ

Господине, наистина вашето описание не обезценява ни най-малко въпросния господин, макар добре да зная, че счетоводството на човешката памет би се объркало при инвентаризирането на такъв склад от дарби и напразно би се мятало напосоки в килватера на един кораб за далечно плаване като него. Но все пак заради точността на

оценките ни при възхвалата на всеки артикул от неговата личност ще кажа, че аз го смятам за дух от най-първо качество и намирам неговата квинтесенция тъй рядка и ценна, че прилично нему е единствено огледалото му, а го следва отблизо само неговата сянка.

ОЗРИК

Ваше височество благоволява да говори просто безпогрешно за него.

ХАМЛЕТ

Но целеустремът ви, господине? Защо всъщност обгръщамеказания благородник с грубото си дихание?

ОЗРИК

Моля?

ХОРАЦИО

Не можете ли да се разбирате на друг език? Опитайте, господине, ще успеете!

ХАМЛЕТ

Какво знаменува упоменаването на въпросния благородник?

ОЗРИК

На Лаерт?

ХОРАЦИО (*настрани, към Хамлет*)

Кесията му се е изпразнила вече. Похарчи си всичките златни думички.

ХАМЛЕТ

На него, господине.

ОЗРИК

Зная, че вам не липсва известна осведоменост...

ХАМЛЕТ

Много бих желал да го знаете. Макар че, искрено казано, това не би говорило особено добре за мен. Е, и?...

ОЗРИК

Казвам, осведоменост, що се отнася до съвършенството на Лаерт...

ХАМЛЕТ

Виж, това не мога да потвърдя, защото би значело да се сравнявам с него по съвършенство. Да познаваш някого, значи да познаваш себе си.

ОЗРИК

Исках да кажа за съвършенството му в боравенето с оръжие. Според преценька на хората от неговото обкръжение той в това нямал себравни.

ХАМЛЕТ

Кое оръжие владее?

ОЗРИК

Шпага и кинжал.^[1]

ХАМЛЕТ

Това са две оръжия, но от мен да мине!

ОЗРИК

Ваше височество, негово величество заложи шест берберийски жребеца^[2], срещу което Лаерт контрира с шест французки шпаги и кинжали, придружени от принадлежащите към тях ремъци, закопчалки и така нататък; три от калъфките са великолепно изработени и крайно издържани в стил с ръкохватките. Просто прелестни калъфки с невероятно причудлива украса!

ХАМЛЕТ

За какви калъфки говорите?

ХОРАЦИО (*настрани, към Хамлет*)

Знаех си, че ще ви дотрябва тълковен речник.

ОЗРИК

„Калъфки“, ваше височество, аз наричам ножниците.

ХАМЛЕТ

Думата би била по-уместна, ако носехме на хълбока си не шпаги, а възглавници. Междувременно нека си ги наричаме ножници. Но както и да е. Шест берберийски коня срещу шест французки шпаги и кинжали с принадлежностите им, между които три „калъфки“ с причудлива украса — нали такъв беше френският облог срещу датския? И за какво всичко това е — както се изразихте — „контрирано“?

ОЗРИК

Облогът на негово величество, ваше височество, е, че в състезание до дванайсет точки между Лаерт и вас той ще спечели с разлика не по-голяма от три. Най-много дванайсет на девет — за това залага негово величество. Решаването на спора може да се състои немедленно, стига ваше височество да се откликне на предизвикателството.

ХАМЛЕТ

А ако се откликна с „не“?

ОЗРИК

Исках да кажа, ако се отзовете утвърдително на облога.

ХАМЛЕТ

Господине, аз ще се разхождам в тази зала. Сега е тъкмо часът ми за отдих. Нека донесат рапирите и ако благородникът желае, а кралят поддържа облога си, аз ще спечеля за него, стига да мога. Ако не мога, ще спечеля много точки в по-малко и един срам в повече.

ОЗРИК

Мога ли да предам отговора ви точно така?

ХАМЛЕТ

В този смисъл, господине, а украсите могат да бъдат по ваш вкус.

ОЗРИК

Ваше височество, дръзвам да ви препоръчам своята искрена преданост!

ХАМЛЕТ

Моля, моля.

Озрик излиза.

Добре, че го прави сам — не виждам кой друг би дръзнал да ми го препоръча.

ХОРАЦИО

Как излетя като новоизлюпено синигерче, още с черупка на главата!

ХАМЛЕТ

Тоя и към майчината си бозка е отправял комплименти, преди да засуче! И той, и мнозина от същия полог, по които се захласва нищожният ни век, са усвоили от празни срещи и леки беседи стила на времето: някаква повърхностна пяна от външни ефекти, която с успех се носи насам-натам сред мъдрите и отсети мнения. Но духни за опит и — пук! — къде са мехурите? Няма ги.

Влиза Благородник

БЛАГОРОДНИКЪТ

Господарю, негово величество узна от младия Озрик, че вие го очаквате в тази зала. Той би желал да знае дали искате да премерите сега силите си с Лаерт, или предпочитате да отложите срещата.

ХАМЛЕТ

Аз съм човек, който държи на решенията си. Те следват желанията на краля. Щом неговата угода нареди, моята е на нейно

разположение. Сега или по всяко друго време, стига да бъде във форма като днес.

БЛАГОРОДНИКЪТ

Тогава кралят, кралицата и целият двор ще бъдат след малко тук.

ХАМЛЕТ

Да заповядат!

БЛАГОРОДНИКЪТ

Кралицата би желала да размените преди състезанието няколко любезни думи с Лаерт.

ХАМЛЕТ

Добър съвет.

Благородникът излиза.

ХОРАЦИО

Ще загубите състезанието, принце.

ХАМЛЕТ

Не мисля. Откак Лаерт замина за Франция, аз непрекъснато се упражнявах. При такива условия ще победя. Само че нямаш представа колко ми е тежко на сърцето. Но няма значение.

ХОРАЦИО

Но, скъпи принце!...

ХАМЛЕТ

Не, това са глупости... макар че някоя женичка би се стреснала от такова предчувствие.

ХОРАЦИО

Щом душата ви се противи на нещо, слушайте я! Аз ще ги изпреваря и ще им кажа, че не сте разположен.

ХАМЛЕТ

По никакъв начин! Предизвикваме всички знамения! Врабче не пада без волята на провидението. Което е за сега, няма да остане за после; което не е за после, ще стане сега. Което не стане сега, все пак ще стане после. Готовността е всичко. Щом не знаем какво би ни чакало, защо да скърбим, че го напускаме? Да става каквото ще!

Тръбен звук. Влизат Кралят, Кралицата, Лаерт, благородници, Озрик и други от свитата, внасят рапири, кинжали, маса с чаши вино.

КРАЛЯТ

Ела насам, ръка подай ми, Хамлет,
и таз ръка от мене приеме!

Влага ръката на Лаерт в ръката на Хамлет.

ХАМЛЕТ

Простете ми, Лаерте! Зло ви сторих,
но вий сте благородник и аз вярвам,
ще ми простите. Всички тука знаят —
вий също чули сте, — че съм наказан
със помрачения.
Това, с което възмутих във вас
приличие, роднински чувства, чест —
открито казвам ви, — бе лудост! Хамлет
злина да е извършил към Лаерт?
Отхвърлям го! Ако ужасна болест
изтръгнала е Хамлета от Хамлет
и той без себе си е сторил зло,
нима вината е у Хамлет? Не!
Къде тогава? В лудостта му! В нея!
Не Хамлет — лудостта му е злодея.
А Хамлет, вярвайте, е от страната
на пострадащите и лудостта му
е негов враг. Пред всички тук, Лаерте,

отказвам да съм действувал нарочно
и нека този отказ ме очисти
във вашата великодушна мисъл
дотам, додето бих бил чист, ако
с изстреляна над покрива стрела
ранил бих своя брат.

ЛАЕРТ

Задоволено
е родството ми, от което аз
би трябвало най-силно да съм тласкан,
но накърнената ми чест се дърпа
и аз не ща сдобряване, додето
по-стари познавачи на въпроса
със други случаи не ми докажат,
че тя не ще пострада. И все пак,
додето това стане, обичта ви
приемам като обич и на нея
със зло не ще отвърна.

ХАМЛЕТ

Слава богу!
И аз със ведър дух ще водя боя
в туй братско състезание!... Рапири!
Една за мене!

ЛАЕРТ

И една за мен!

ХАМЛЕТ

Не се съмнявам, че със своята ловкост
пред мойто неумение, Лаерте,
ще блеснете вий в миг като планета
сред мрачна нощ.

ЛАЕРТ

Шегувате се, принце.

ХАМЛЕТ

Кълна се във десницата си, не!

КРАЛЯТ

Рапирите им дайте, млади Озрик!
Наясно ли си, племеннико Хамлет,
по нашия облог?

ХАМЛЕТ

Съвсем наясно,
ваше величество: заложил сте
на слабия.

КРАЛЯТ

Не се боя. Видял съм
и двама ви. Авансът ни се дава,
защото той е понапреднал там.

ЛАЕРТ

По-лека искам. Я да видя тази!

ХАМЛЕТ

Ще взема таз. Еднакво ли са дълги?

Двамата се приготвят за състезанието.

ОЗРИК

Еднакво, ваша светлост.

КРАЛЯТ

Сложете тука чашите със вино!
Ако във двете първи схватки Хамлет
спечели точка или пък завърши
наравно третата, за него кралят
на Дания наздравица ще пие

и в чашата ще пусне рядък бисер,
по-чист от оня, който е красил
короната на вече четирима
предшественици негови. Подайте
тук чашите! И нека съобщят
литаврите на медните тръби,
тръбите на топовете отвънка,
топовете на облаците горе,
а облаците на земята вредом
тържествената вест, че кралят вдига
наздравница за Хамлет! Да започнат!

Тръбен звук.

А вие, съдии, следете зорко!

ХАМЛЕТ

Готов?

ЛАЕРТ

Готов!

Фехтуват

ХАМЛЕТ

Докоснат?

ЛАЕРТ

Не!

ХАМЛЕТ

Присъда?

ОЗРИК

Докоснат. Няма спор.

ЛАЕРТ

Добре, отново!

КРАЛЯТ

Да спрат! Подайте чашите! Принц Хамлет,
тоз бисер е за теб. За твое здраве!
Подайте му я!

Барабанен бой, тръбен звук, оръдеен залп.

ХАМЛЕТ

Първо тази схватка!
Сложете я на масата!... Готов?

Фехтуват

Докоснат! Или не?

ЛАЕРТ

Да, да! Докоснат!
Признавам си!

КРАЛЯТ

Синът ни ще надвие.

КРАЛИЦАТА

Но много изпотен е и задъхан.
Вземи таз кърпа, сине, и изтрий се!
За твоята победа пия, Хамлет!

ХАМЛЕТ

Добра ми майко!

КРАЛЯТ

Не! Не пий! Гертруда!

КРАЛИЦАТА

Простете, господарю, ще отпия.

Пие.

КРАЛЯТ (*настрани*)
Отровата! О, боже! Твърде късно!

КРАЛИЦАТА
Ела насам, челото ти е в пот!

ХАМЛЕТ
Не смея още. Подир малко, майко.

ЛАЕРТ
Сега ще го засегна, господарю.

КРАЛЯТ
Не вярвам във това.

ЛАЕРТ (*настрани*)
Все пак усещам,
че нещо ми тежи на съвестта!

ХАМЛЕТ
За трети път, Лаерте. Без шега!
Боя се, че играете си с мене
като с детенце.

ЛАЕРТ
А, така ли казваш?
Тогава да те видим!

Фехтуват и сплитат шпаги.

ОЗРИК
Шпаги горе!

ЛАЕРТ
На, дръж това!

Ранява Хамлет, но в схватката двамата разменят оръжието си и Хамлет ранява Лаерт.

КРАЛЯТ

Да бъдат разтървани!
Разпалиха се много...

ХАМЛЕТ

Хайде, идвай!

Кралицата пада.

ОЗРИК

Кралицата!

ХОРАЦИО

И двамата кървят!
Принц Хамлет, как сте?

ОЗРИК

Как сте вий, Лаерте?

ЛАЕРТ

Като бекас, попаднал в своята мрежа!
Убит от своето коварство, Озрик!

ХАМЛЕТ

Какво й е на майка ми?

КРАЛЯТ

Припадна,
като видя и двама ви във кръв.

КРАЛИЦАТА

Напитката! Напитката! О, Хамлет!
От чашата! Там! Чашата! Отрова!

Умира

ХАМЛЕТ

Злодейство! Ха! Вратите затворете!
Коварство! Ей сега ще го разкрием!

Лаерт пада.

ЛАЕРТ

То в мен е, Хамлет! Хамлет, ти си мъртъв!
За тебе няма лек на тоя свят —
след четвърт час ще бъдеш вече труп!
Ти сам държиш във своята ръка
оръжието — с връх, и то отровен —
на подлостта нечувана! Но тя
накрая срещу мен се извъртя!
Не ще се вдигна! Майка ти е също
отровена! За всичко е виновен...
не мога повече... той, краля, краля!

ХАМЛЕТ

Отровена и шпагата? Тогава
на работа, отрово!

Пробожда краля.

ВСИЧКИ

Предателство! Предателство!

КРАЛЯТ

На помощ! Аз съм само наранен!

ХАМЛЕТ

На, блуднико! Убиецо, лочи!

Смесителю на кръв и на отрови,
изгълтай своя лек! Пий своя бисер!
Пътувай подир майка ми?

Кралят умира.

ЛАЕРТ

Така!

Полагаше му се! Той сам приготви
отровата си! Благородни Хамлет,
да си простим взаимно: да не пада
проклятието страшно върху тебе —
за моята и татковата смърт —
и върху мен — за твоята! Прости!

Умира

ХАМЛЕТ

Да ти прости небето! Аз те следвам!
Хорацио, приятелю, умирам!
И ти прости, окаяна кралицо!
А пък на вас, които тук стоите
като статисти неми във финала
на страшна драма, ако имах време...
но този полицейски капитан
на име Смърт е, дявол, твърде бърз
при арестуването... бих ви казах...
Но и без туй ще мине! Аз съм мъртъв,
Хорацио!... Правдиво разкажи
за моята съдба на тез, които
поискат да я знаят!

ХОРАЦИО

Аз ли! Не!

Аз повече съм гражданин на Рим,^[3]
отколкото датчанин! И за мене

тук има капка!

ХАМЛЕТ

Ако си човек,
Хорацио! Дай чашата! Не пипай!
Не чувстваш ли какво ранено име
след мене ще остане, щом това,
което знаем с теб, потъне в тайна?
Ако съм бил макар за кратко време
във твоето сърце, поотложи
мига на щастieto, помъчи се
и дишай още мъничко сред този
жесток и горък свят, за да разправиш
историята ми...

Долитат отдалеч военни марш и залпове. Озрик излиза

Какъв е този
военен шум?

Влиза отново Озрик.

ОЗРИК

Подир победния си поход в Полша
принц Фортинбрас приветства със салюти
английските посланици.

ХАМЛЕТ

Умирам,
Хорацио! Могъщата отрова
тръби победата си над духа ми!
Не ще съм жив да чуя новините
от Англия, но знам, че за престола
избраният ще бъде Фортинбрас.
За него е и моят гаснещ глас.
Кажи му го и обясни му всички
причини — ти познаваш ги, — които
ме караха... останалото е

мълчание.

Умира

ХОРАЦИО

Какво сърце се пръсна! Лека нощ,
мой нежни принце! Рой от белокрили
да те приспи във вечния покой!

Маршът долита отблизо.

Но ей ги идат с барабанен бой!

Влизат Фортинбрас и Английските посланици с барабани, знамена и свита.

ФОРТИНБРАС

Къде е то? Къде?

ХОРАЦИО

Какво е туй,
което търсите? Ако е ужас,
намерили сте го.

ФОРТИНБРАС

Този куп от дивеч
говори за ужасен лов! О, смърт,
за пир ли в своя вечен дом се готвиш,
та безпощадно със едничък удар
избила си тъй много първенци?

ПОСЛАНИК

Зловеща гледка! Твърде късно идем
със своите вести. Глухи са ушите,
които трябваше от нас да чуят,
че Англия изпълнила и строго
повелята на датската корона
относно Розенкранц и Гилденстерн.

Отде за нас ще дойде благодарност?

ХОРАЦИО

От тез уста тя нямаше да дойде,
дори да можеха да я изкажат.
Не той смъртта им пожела от нас.
Но тъй като — от Полша вий, а вий пък
от Англия — пристигнали сте точно
след края на ужасната разправа,
издайте заповед, върху площадка
високо тез тела да се изложат,
а аз на всички сбрани ще разкажа
за станалото. Туй ще бъде повест
за плътски действия, злодейски страсти,
за противоестествени дела,
за злополуки и съдбовни грешки
и най-накрая за коварни козни,
обърнали се срещу тез, които
са ги замисляли. За всичко туй
аз вярно ще разкажа.

ФОРТИНБРАС

Незабавно

да бъдат съзовани първенците
на кралството! А колкото до мен,
аз тъжен свойто щастие прегръщам.
Над таз държава имам аз права
и случаят ми спомня за това.

ХОРАЦИО

За тях аз също имам да говоря,
и то от името на този, който
със своя глас ще поведе и други.
Но да побързаме да го извършим,
за да не би след грешки и интриги
от развилнелите се духове
за таз страна да се прибавят още

нещастия.

ФОРТИНБРАС

Четирма капитана
да изнесат на горната площадка
трупа на Хамлет като труп на воин,
защото той би бил достоен крал
на Дания! И нека го приветствуват
военен барабан и тръбен звук!
И да се вдигнат тез тела оттук!
Подобен изглед е добър за бой,
но за дворец не е уместен той.
Командвай залп!

Погребален марш. Всички излизат, изнасяйки телата. Оръдеен залп.

[1] По Шекспирово време една от формите на дуела е била с тези две оръжия едновременно. ↑

[2] Под Берберия са разбирали североизточните области на Африка; а арабските конски породи са били прочути. ↑

[3] В смисъл на човек доблестен, небоящ се от смъртта, готов да последва в гроба приятеля си. ↑

ОТЕЛО^[1]

[0] Оригина̀лното название на драмата е „The Tragedy of Othello, The Moor of Venice“ — „Трагедия за Отело, венецианския мавър“. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ОТЕЛО — мавър; военачалник на венецианска служба

БРАБАНЦИО — венециански сенатор; баща на Дездемона

КАСИО — лейтенант на Отело

ЯГО — адютант на Отело; злодей

РОДРИГО — венециански благородник

ДОЖЪТ на Венеция

МОНТАНО — управител на остров Кипър

ЛОДОВИКО — роднина на Брабанцио

ГРАЦИАНО — брат на Брабанцио

ШУТ на Дездемона

ДЕЗДЕМОНА — съпруга на Отело

ЕМИЛИЯ — съпруга на Яго

БИАНКА — лека жена

Сенатори, венециански граждани, кипърски благородници, моряци, вестители, свирачи, офицери, войници, свита.

Място на действието: Венеция и Кипър.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица във Венеция.

Влизат Родриго и Яго.

РОДРИГО

Какво говориш! Не! Не беше честно!
Ти, Яго, който бъркаше във мойта
кесия като в своя, си го знаел!

ЯГО

По дяволите, вий дори не щете
да ме изслушате! Презрян да бъда,
ако сънувал съм такова нещо!

РОДРИГО

И ми разправяше, че уж го мразиш!

ЯГО

Заплюйте ме, ако не е така!
Пред него трима градски първенци
свалиха шапки, за да ме направи
свой лейтенант — и аз за този пост
достоеен съм, кълна се във честта си!
Знам колко струвам! — А пък той им дръпнал
една цветиста реч с надути фрази
и чуващ само своя собствен глас,
отрязал ги: „Зает е — казал — постът!“
И от кого? От оня флорентинец
Микеле Касио! Едно женкарче,
барут непомирисало, което
от бой разбира, колкото разбират
и старите моми, освен ако
е бой на книга, както отдалеч

воюват и сенаторите. Просто
дърдорене без практика — това е
военният му стаж. Но него взима!
А мен, когото той е виждал в бой
на Родос, Кипър и в кои ли не
земи езически и християнски,
ме принуждава да отстъпвам своя
попътен вятър на това сметало,
на тоз тефтер с „да дава“ и „да взема“ —
заместник, лейтенант ще бъде той,
а аз ще бъда адютант, слуга
на негово арапство!

РОДРИГО

По-добре
палач да бе му станал!

ЯГО

Няма изход!
Днес чинове се получават само
с роднинства и протекции, а не
според заслугите, като преди,
когато младши идеше след старши.
Сега съдете сам: дали бих могъл
да имам основания за обич
към мавъра?

РОДРИГО

Но всетаки му служиш!

ЯГО

Не бойте се! Не служа нему аз,
а с него служа си за свои цели.
Не могат господари да са всички,
но и не могат всички господари
да имат все служители без корист.
На този свят се срещат, вярно, доста

нископоклонни и усърдни роби,
които, влюбени във дълг и служба,
отдават със магарешко покорство
години, сили за една кърма,
додето остареят и накрая
им духнат под опашките. Камшик
за всички тези „предани слуги“!
Но има и служители, които,
облечени в старателност и вяръност,
обслужват господаря си, но всъщност
си имат винаги едно на ум
за себе си, и щом се подплатят —
на добър час! Това са хора с пипе
и моя милост е от тях, защото,
бъди уверен, както си уверен,
че си Родриго — ако бях Отело,
не бих желал да се сменя със Яго!
Аз следвам своя цел, като го следвам —
Бог вижда: не от обич аз го правя,
а само правя се, че е от обич,
но гледам себе си. Ако започна
да разгласявам с туй, което върша,
онуй, което мисля, току-виж,
понесъл съм сърцето си на длан,
да го кълват и чавките! Не, драги,
не съм аз тоз, когото знаят всички.

РОДРИГО

Дебелобърнестият ще намаже,
ако успее!

ЯГО

Викайте баща й,
насъскайте по мавъра рода й,
гонете го, тровеите радостта му,
хулете го по улиците — нека,
макар и да се нежи в райски климат,

мухите да го хапят на рояци
и хиляди причини за досада
да му прекъсват всеки сладък миг,
когато най не чака!

РОДРИГО

Ето туй е
домът на нейния баща. Ще викна!

ЯГО

Викнете — не, а изревете! Хайде,
крещете в ужас, както се крещи,
когато посред нощ от немарливост
пожар избухне в многолюден град!

РОДРИГО

Синьор Брабанцио! Синьоре! Хей!

ЯГО

Хей, ставайте, Брабанцио! Крадци!
Пазете къщата си, дъщеря си,
сандъците си! Хей! Крадци! Крадци!

На един прозорец се появява Брабанцио.

БРАБАНЦИО

Каква е тази врява пред дома ми?
Кои сте вий?

РОДРИГО

Синьоре, проверете,
домашните ви вкъщи ли са всички?

ЯГО

Вратите си добре ли сте залостил?

БРАБАНЦИО

Какво ви влиза в работа?

ЯГО

Какво ли?

Това, че сте ограбен, дявол взел го!
Сърцето ви обрано е до шушка,
душата ви — опразнена! Позор!
Сега, сегинка, в този миг, един
дърт черен коч от африкански сой
покрива беличката ви овчица!
Обличайте си робата! Будете
със вик, с набат захъркалия град,
че инак този дявол след минутка
ще ви направи дядо! Бързо! Бързо!

БРАБАНЦИО

Вий луди ли сте! Кой говори там?

РОДРИГО

Не ми ли помните гласа, синьор?

БРАБАНЦИО

Не помня нищо! Кой сте вий?

РОДРИГО

Родриго.

БРАБАНЦИО

И двойно по-неканен си тогава!
Аз строго забраних ти да се мяркаш
пред този вход, в очите заявих ти,
че мойта дъщеря не е за теб,
а ето те, напълнил се до гърло
със гозби и възбуждащи напитки,
от зло упорство идеш да смущаваш
покоя ми!...

РОДРИГО

Синьор! Синьор!

БРАБАНЦИО

... Но вярвай, щом ти казвам,
че моите сан и нрав ще ти изкарат
таз дързост през носа!

РОДРИГО

Синьоре, чуйте!

БРАБАНЦИО

Ще дрънка за грабеж! Това е тука
Венеция и туй е моят дом,
не плевня сред полето!

БРАБАНЦИО

Ваша милост,
със честни помисли дошъл съм тук!

ЯГО

Ей Богу, синьоре, вие сте от тези, дето ще откажат да служат
Господу, ако им го поиска дяволът! Дойдохме да ви сторим добро, а
вие, понеже ни взимате за улични негодници, ще оставите един
арабски жребец да оплоди дъщеря ви и да ви подари сума ти цвилещи
кончета-внучета и цял табун кобили-роднини и атове-сватове!

БРАБАНЦИО

Ти кой си бе, негоднико разпуснат?

ЯГО

Аз, уважаеми, съм този, който иде да ви съобщи, че в този
момент вашата дъщеря и арапът правят онова, двугърбото животно!

БРАБАНЦИО

Ти, ти си негодяй!

ЯГО

А вий — сенатор!

БРАБАНЦИО

Родриго, ти ще ми платиш за туй!

Аз теб те зная!

РОДРИГО

Ще платя, синьор,
но първо обяснете ми дали
със вашето съгласие премъдро —
а май така е! — дивната ви щерка
в най-мрачната средина на нощта
пътува под опасната закрила
на някакъв нает гондолиер
към грубите прегръдки на един
разюздан мавър? Ако туй е тъй
и вам е то угодно, то тогава
ний двамата виновни сме пред вас
за глупава намеса в чуждо дело;
но ако всичко туй за вас е ново,
законът за обноските ми казва,
че вий несправедливо ни крещите.
Повярвайте, не съм дотам нахален,
че да си правя с вашата особа
тъй глупави забави. Дъщеря ви —
повтарям пак: ако не сте й дал
съгласието си — е нарушила
нравствеността, дарявайки със своите
богатства, разум, хубост, женска вярност
един безроден скитник — чужденец,
днес тука — утре там. Търсете сам!
Ако е вкъщи ви, тогаз по мене
държавните закони отвържете,
задето съм ви мамил!

БРАБАНЦИО

Свещ! Огниво!
Будете бърже цялата ми челяд!
Това напомня много моя сън
и страх ме е, че ще излезе вярно!
По-бързо! Свещи!

Изчезва от прозореца.

ЯГО

Сбогом! Мен ме няма!
Не ми изнася да ме призоват
свидетел срещу мавъра; а — зная —
остана ли, това ще ми се случи.
Сенатът ще го смъмри, но едва ли
ще се изсили да го уволни,
защото той бе спуснат във водата
на почващата се война за Кипър
със толкова похвали, че едва ли
републиката ще намери друг
с вместимост като неговата. Тъй че,
макар и да го мразя, се налага
да вдигам пред началството си флага
на дружбата, флаг само — нищо друго.
И тъй, води потерята направо
в странноприемницата „При стрелеца“.
Ще бъда с него там. Доскоро, значи!

Излиза.

Влиза Брабанцио по домашна роба, следван от слуги с факли.

БРАБАНЦИО

Бедата се оказа чиста правда!
Избягала е! О, от днес животът
ми обещава само срам и горест!
Родриго, казвай: де си я видял?...

Нещастница! И с мавъра? Това е
наградата да имаш дъщеря!...
А как позна я? Тъй да ме измами!
Невероятно! И какво ти каза?
Будете всички! Дайте светлина!...
Дали са се венчали, а? Как мислиш?

РОДРИГО

Навярно да.

БРАБАНЦИО

О, Боже мой! И как
се е измъкнала? Да предаде
кръвта си! О, бащи, недейте съди
за мислите на своите дъщери
по туй, което виждате, че вършат!
На този свят познати са магии,
които могат да опорочат
най-скромната невинност! Вий навярно
сте чели за тези работи, Родриго?

РОДРИГО

Да, чел съм неведнъж за тях, синьоре.

БРАБАНЦИО

Да бях я дал на вас!... Будете брат ми!
Пръснете се във всичките посоки!
Родриго, вий не знаете ли где са?

РОДРИГО

Синьоре, може би ще ги открия,
ако ме следвате с добра охрана.

БРАБАНЦИО

Тогаз водете ни! Тук всеки дом
пред мене длъжен е да се отвори!...
Въоръжавайте се!... И ще снемем

от постовете неколцина стражи.
Добри Родриго, вярвайте, ще зная
да наградя услуга като тая!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Друга улица.

Влизат Отело, Яго и слуги с факли.

ЯГО

Макар да съм проливал в битки кръв,
но съвестта ми се съпротивлява
срещу убийството във мирно време.
Таз моя липса на коварство често
ми е попречвала. Сто пъти с ножа
ми идеше да го подпра в ребрата!

ОТЕЛО

И по-добре е тъй.

ЯГО

Да бяхте чули
брътвежа му! С такива подли хули
петнеше името ви, че при мойта
не чак дотам безкрайна търпеливост
едва сдържах се! Но кажете, моля,
по всички правила ли се венчахте,
защото, имайте предвид — баща й
се ползва с обща обич и в Сената
гласът му има тежест не по-малка
от този на дожа^[1]. Той ще стори много,
за да разтрогне брака ви или
поне да ви измъчва, докъдето
законността, под неговия натиск,
му отдаде въже.

ОТЕЛО

Не се боя.

Услугите, които съм направил
на Синьорйята^[2], ще надговорят
оплакването му. Освен това,
макар до днес да съм го пазил в тайна,
узная ли, че тука да се хвалиш,
се счита за достойно, ще разкрия,
че съм от царски род и имам право
да разговарям, без да свалям шапка,
с богатството, което съм постигнал.
Защото, можеш да ми вярваш, Яго:
ако не бях обикнал Дездемона,
за всичките богатства на морето
не бих стеснил във граници и рамки
свободния си начин на живот!...
Но я, виж там! Какви са тези факли?

ЯГО

Баща й, вдигнал своите на крак.
Добре е да си влезете все пак.

ОТЕЛО

Не, нека ме намерят! Мойте титли,
достойнства и душа неопетнена
правдиво ще свидетелстват за мен.
Е, те ли са?

ЯГО

Кълна се в Янус^[3], не!

Влиза Касио, следван от военни с факли.

ОТЕЛО

Заместникът ми Касио със група
служители на дожа? Добър вечер,
добри приятели! Какво ви носи?

КАСИО

Мой генерале, дожът ви приветства
и моли ваша милост незабавно,
веднага да отидете при него!

ОТЕЛО

Да се досещате защо му трябвавам?

КАСИО

Отгатвам, че е свързано със Кипър.
Горещо става. Тази нощ от флота
пристигаха вестител след вестител.
Мнозина от сенаторите вече
са във двореца. Дожът чака вас.
Като не се оказахте във къщи,
той прати три патрула из града
да ви издирят под дърво и камък.

ОТЕЛО

Добре че ме открихте. Влизам само
да се обадя в този дом и ида.

Излиза.

КАСИО

Кажете, адютанте, какво дири
началникът ни тук?

ЯГО

 Хе, тази нощ
той взе на абордаж една галера^[4]
от сухоземните, със тежка плячка.
Признаят ли му я, блазя на него!

КАСИО

Не ви разбрах. Какво е сторил той?

ЯГО

Оженил се е.

КАСИО

И коя е взел?

ЯГО

Една...

Влиза Отело.

Вървим ли, генерале?

ОТЕЛО

Ида!

КАСИО

А ето го и втория патрул,
изпратен да ви търси!

Влизат Брабанцио, Родриго и стражи с факли.

ЯГО

Не, това са
Брабанцио и неговите хора!
Внимавайте! Не идват за добро!

ОТЕЛО

Хей, стойте!

РОДРИГО

Туй е мавърът, синьоре!

БРАБАНЦИО

Разбойник! Дръжте го!

Изваждат шпаги.

ЯГО

Вий тук, Родриго?
Стоманата вадете! Аз съм ваш!

ОТЕЛО

Блестящите си шпаги приберете,
че може да ръждясат от росата!...
Добри синьоре, с възрастта си вие
ще заповядвате далеч по-лесно,
отколкото с оръжие!

БРАБАНЦИО

Крадец!
Разбойник мръсен! Казвай: де си скрил
нещастното ми чедо? Нечестивец,
ти омагьосал си го! Аз ще викна
тук всеки здравомислещ — нека каже
дали, ако не е била подвластна
на гнусни чарове, една девойка
красива, скромна и дотам далечна
от мисълта за брак, че да откаже
на толкоз знатни, хубави момци
от нашата народност, би могла,
нехайна към позора си, да хукне
от своя дом към саждената гръд
на чудо като теб, което вдъхва
не страст, а страх! Светът да ме осъди,
ако не е за всички очевидно,
че ти си я оплел във чародейства
и си покварил крехката ѝ младост
с растения и прахове, които
разтапят волята! Но по това
съдът ще се изкаже; и затуй
аз арестувам те и обвинявам
във развратителство чрез тъмни сили
и упражняване на зли изкуства,

преследвани от нашите закони!
Задръжте го! Ако се противи,
да бъде обуздан на негов риск!

ОТЕЛО

Ръцете долу, вие, мои хора,
и вий, нападащите! Ако имах
във ролята си битка, бих започнал
и без подсказване! Къде ще трябва
да се представя, за да отговоря
на обвинението ви, синьор?

БРАБАНЦИО

В затвора първо! Там ще поседиш,
додето те извикат на редовно
съдебно заседание!

ОТЕЛО

Съгласен.

Но туй едва ли ще зарадва дожа,
чиито пратеници — ей ги тук —
нарочно са дошли да ме извикат
по спешност във двореца.

ОФИЦЕР

Ваша чест,
това е вярно. Дожът сбра Съвета.
И вас ви дирят също.

БРАБАНЦИО

Дожът сбрал
Съвета посред нощ? Добре тогава,
водете го в двореца! Таз обида,
нанесена на мен, не е шега
и моите събрата, пък и дожът,
ще я почувстват като лично своя,
защото в тези неща е нужна строгост.

Показваме ли мекост на ръката,
диваци утре ще държат Сената!

Излизат.

[1] *Дож* — държавен глава във Венецианската република. ↑

[2] *Синьория* — в случая равносилно на Сената — висшия орган на Венецианската република; съвет, председателстван от дожа. ↑

[3] *Янус* (мит.) — римски бог на входовете и изходите, изобразяван с две лица. Характерно е, че двуличният Яго се кълне в него. ↑

[4] *Галера* — старинен кораб, движещ се с гребла и платна. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Зала на Съвета.

Около маса, осветена от свещи, са насядали Дожът, сенатори, чиновници и военни, обслужвани от служители.

ДОЖЪТ

Противоречията в тези вести
пораждат недоверие към тях.

ПЪРВИ СЕНАТОР

Да, броят на галерите не схожда.
Във моето писмо са сто и седем.

ДОЖЪТ

А в мойто — сто и трийсет.

ВТОРИ СЕНАТОР

В мойто — двеста.
Но въпреки тези разлики във броя —
естествени, когато се докладва
със приблизителност — говори всичко
за турски флот със курс към остров Кипър.

ДОЖЪТ

Това изглежда сигурно, уви,
и несъвпадането на числата
не само че не ме успокоява,
но повече ме кара да се плаша
от главното.

МОРЯК (отвън)

Охо! Ехей! Охо!

ЧИНОВНИК

Вестител от галерите!

ДОЖЪТ

Разказвай!

Какви са новините?

МОРЯКЪТ

Ескадрата на турците взе курс
към Родос. Синьор Анджелио ме прати
да известя Сената за това.

ДОЖЪТ

Какво ще кажете за тоз обрат?

ПЪРВИ СЕНАТОР

От всяка гледна точка той изглежда
необясним. Аз мисля, че е само
маневра за заблуда. Щом си спомним
огромното значение на Кипър
за турците и си дадем отчет,
че той не само е далеч по-важен
за тях от Родос, но и би могъл
сравнително без мъка да се вземе,
защото е природно по-достъпен
и няма крепостите, със които
се отбранява Родос, щом си спомним —
повтарям — това всичко, ще заключим,
че турчинът не може да е толкоз
неопитен, та да остави туй,
което му е първо, за последно
и да пропусне питомната плячка,
за да преследва дивата опасност.

ДОЖЪТ

Да, явно той не се стреми към Родос.

ЧИНОВНИК

Нов пратеник!

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Почтени господа,
османската ескадра, взела курс
към остров Родос, се съедини
със друг, запасен флот.

ПЪРВИ СЕНАТОР

Така си мислех!
А колко единици има в него?

ПРАТЕНИКЪТ

Към тридесет. Ескадрата описва
широк завой и се отправя с явна
посока: Кипър. Вашият покорен
слуга, синьор Монтано, ви приветства
и моли за доверие.

ДОЖЪТ

Така.
Сега е всичко ясно. Значи, Кипър.
А Марко Лучио не е в града ни.

ПЪРВИ СЕНАТОР

Да, той е във Флоренция за жалост.

ДОЖЪТ

Пишете му веднага!

ПЪРВИ СЕНАТОР

Ето, идат
Брабанцио и доблестният мавър!

Влизат Брабанцио, Отело, Яго и Родриго, придружени от военни.

ДОЖЪТ

Безтрепетни Отело, стана нужда
да ви изпратим незабавно в бой
срещу всеобщия ни враг — султана.

Към Брабанцио.

Не ви видях, синьор. Добре дошли!
Съвет и помощ чакаме от вас!

БРАБАНЦИО

А аз — от вас. Простете, ваша светлост,
не санът ми и не вестта, която
обсъждате, ме вдигна от легло.
Обществените грижи са безсилни
да ме обхванат, тъй като във мене
като потоп бушува лична болка,
която всичко дави и поглъща,
оставайки си все една и съща!

ДОЖЪТ

Какво ви има?

БРАБАНЦИО

Дъщеря ми! О!
О! Дъщеря ми!

ВСИЧКИ

Мъртва?

БРАБАНЦИО

Да, за мен.
Откраднаха ми я! От моя дом!

Оплетоха ми я и развратиха
чрез билки и треви, с които разни
измамници търгуват! Да, защото
не може същество с очи и разум
в такава степен да се заблуди
без чародейства!

ДОЖЪТ

Който и да бъде
злосторникът, лишил със долни средства
нещастната ви дъщеря от разум
и вас — от нея, той ще отговаря
пред кървавата книга на закона
и вий самият ще му изберете
най-черните ѝ букви, та дори
да бъде той и роден син на дожа!

БРАБАНЦИО

Благодаря ви, ваша светлост! Ей го!
Злосторникът стои пред вас. Той точно!
Тоз мавър, който — виждам — призован е
по важно дело тука!

ВСИЧКИ

Как? Какво?

ДОЖЪТ (*към Отело*)

Какво ще отговорите на туй?

БРАБАНЦИО

Ще потвърди! Какво могъл би друго?

ОТЕЛО

Всевластни, уважаеми синьори,
сенатори и господари мои,
че взел съм дъщерята на тоз ваш
почтен събрат — е вярно. И е вярно,

че се венчах за нея. Но в това
се заключава целият обхват
на моята простъпка. Друго няма.
В речта си аз съм грапав, нямам опит
във мирновременното сладкодумство,
защото, откогато тез ръце
натрупах седемгодишна сила
до днес — като изключим деветте
последни месеца, — аз помня само
труда нелек на бранните полета
и малко знам от този свят, извън
което е за битки и за схватки,
така че мойто дело ще спечели
не много от защитното ми слово.
Но, с ваше разрешение, ще кажа
по простому, без всякакви украси,
за своята любов и за това —
защото в туй съм обвинен, — с какви
магии, заклинания, упойки
спечелих неговата дъщеря...

БРАБАНЦИО

Една девойка тиха и смирена,
която руменееше от свян
на всяка стъпка! Срещу своята младост,
характер, възпитание, народност
да пламне тя към нещо, от което
не е могла да не изпитва ужас?
Не, само хилав и несвършен
човешки ум могъл би да допусне,
че може съвършенството да тръгне
така срещу природния закон!
Лукави дяволщини тук са нужни
и аз твърдя, че с пъкдени отвари,
с магьосани напитки той е действал
върху детето ми!

ДОЖЪТ

И всетаки
твърдението нищо не доказва,
щом няма улики да го подкрепят,
по-сигурни от общите догадки,
които чухме досега от вас.

ПЪРВИ СЕНАТОР

Е, казвайте, Отело! Със какво
пленихте дъщеря му? С низки средства
или с беседа между две души,
тъй както редно е?

ОТЕЛО

Покорно моля,
пратете в „При стрелата“ да извикат
съпругата ми тука — тя сама
за мене да разкаже пред баща си.
Ако от думите ѝ вий решите,
че съм виновен, нека бъда снет,
разжалван и осъден да умра
в позор и срам!

ДОЖЪТ

Да дойде Дездемона!

ОТЕЛО

Ти, адютанте, знаеш де е тя.
Води ги!

Яго излиза, следван от неколцина служители.

А додето тя пристигне,
тъй честно, както Богу изповядвам
греховните дела на своята кръв,
пред строгия ви слух ще обясня
как нейната любов спечелих аз,
а тя пък — мойта.

ДОЖЪТ

Слушаме, Отело.

ОТЕЛО

Баща й ме обичаше и често
ме канеше във къщи си и все
ме питаше за моя жизнен път —
година по година — и за всички
сражения, превратности, обсади,
които преживял бях. Аз прелиствах
живота си от своите детски дни
до този час, във който той ме беше
помолил да разказвам. И разказвах
за гибелни беди и патила,
за страшни случки по море и суша,
за боеве на косъм от смъртта,
за как веднъж заловен бях във плен,
продаден в робство и след туй спасен
и за премеждията ми назад
през пущинаци, пещери огромни,
бездънни проломи и планини,
докосващи с главите си небето;
за всичко туй разказвах аз, и още
за людоедите антропофаги^[5],
които се изяждат помежду си,
и за човеците с глави, които
растат им под плещите. Всичко туй
обичаше да слуша Дездемона
и щом във друга стая къщни грижи
зовяха я, тя свършваше ги бърже
и връщаше се, жадно да дослуша
словата ми. Като видях това,
намерих сгода, смогнах да получа
молба от нея пак да й разкажа
скиталчествата си от край до край —
била ги слушала на части само,

а щяло ѝ се да узнае всичко
последователно. И аз приех
и неведнъж при разказа за някой
нешастен час от младостта ми смогвах
да ѝ изтръгна сълзи от очите;
а щом завърших, тя ме надари
със хиляди въздишки и закле се,
че туй било тъй странно, ах, как странно,
и колко тъжно, Боже, толкоз тъжно,
че би желала да не го е чула
и че желала би да бъде мъж,
за да е горда със подобна участ,
и тъй благодарейки ми, прибави,
че ако някой мой познат би искал
да я плени, то аз ще трябва само
да го науча как да ѝ разказва
живота ми! Тогаз ѝ заговорих.
И тъй обикнахме се ние двама,
тя — мен за туй, че мъки срещал бях;
аз — нея, че пожали ме за тях.
Това са моите билки и вълшебства.
Но ето я и нея. Тя да каже!

Влизат Дездемона, Яго и служители.

ДОЖЪТ

Добри Брабанцио, подобен разказ
би запленил и мойто чедо. Вижте
бедата от добрата ѝ страна!
Човек със счупен меч е по-добре,
отколкото без никакъв.

БРАБАНЦИО

Аз моля
да чуете и нея. Ако тя е
участвала в играта, гръм да падне

отгоре ми, подиря ли вина
от мавъра!... Ела насам, любезна!
Кажи, как чувстваш, на кого от туй
достопочтено общество най-много
дължиш покорство?

ДЕЗДЕМОНА

Благородни татко,
дълга си чувствам странно раздвоен.
Живот и възпитание от вас
получила съм и за тях дължа ви
покорството, което ми подсказват
и възпитанието, и животът.
Над моя дълг вий властвате, понеже
сте мой баща. Но тук е моят мъж
и почитта, която мойта майка
ви е показала, когато вас
поставила е пред баща си, аз
дължа като съпруга към съпруг
на мавъра, пред вас застанал тук!

БРАБАНЦИО

Да те закриля Господ!... Ваша светлост,
да минем към държавните дела!
Да бях приел подхвърлениче, щеше
да бъде по-добре... Ела тук, мавре!
От все сърце ти давам туй, което,
ако не ти принадлежеше вече,
до смърт от все сърце ти бих отказвал.
А покрай тебе, бисер мой, се радвам,
че нямам други дъщери, защото
след твоят бягство щях да ги държа
в железни клетки!... Свърших, ваша светлост.

ДОЖЪТ

Две-три пословици ще ви припомня —
дано за тези двама бъдат стълба

към вашето изстинало сърце:
„Преди бедата мъчи се човека —
когато тя се струпа, по е лека“...
„Щом старото нещастие те трови,
нещастия ти сякаш имаш нови“...
„За този, който да понася знае,
най-тежкото страдание шега е“...
„Грабителите пред смеха са слаби,
без смисъл който плаче, сам се граби.“

БРАБАНЦИО

Тогава дайте Кипър на исляма —
една усмивчица и — нищо няма!
Човек, когато му върви в живота,
пословиците слуша със охота,
но щом в беда е, иде му до гуша
отгоре и пословици да слуша.
За вас те захар са, за мене — жлъчка,
ала, и тъй и тъй, са празна глъчка —
между медиците не е прието
със ушни капки да церят сърцето!

Ваша светлост, смирено ви моля да минем към държавните
въпроси!

ДОЖЪТ

Турчинът с огромни сили се насочва към Кипър. Вие, Отело, по-
добре от всеки друг познавате укрепленията на острова и макар да
имаме там управител с всепризнати способности, общественото
мнение, което стои над всички нас, гласува вам като на по-сигурен
защитник своето доверие. Налага се, значи, да помрачите блясъка на
пряското си щастие с това бурно и сурово дело.

ОТЕЛО

Почтени господа, деспотът Навик
превърнал е за мене не от вчера
желязната постеля на войната
във пухено легло; сред изпитните

намирам аз природната си бодрост
и съм готов да възглавя веднага
войната срещу турския ни враг.
С поклон пред вашата върховна власт
ще моля само туй: да наредите
на моята съпруга да не липсват
удобства, жилище, прислуга, средства,
достойни за високия й род.

ДОЖЪТ

Тя може да живее при баща си.

БРАБАНЦИО

Не бих желал.

ОТЕЛО

И аз не бих го искал.

ДЕЗДЕМОНА

И аз не ща да дразня своя татко
с присъствието си. О, ваша светлост,
склонете слух към скромната ми просба
и нека мойта искреност намери
защита в отговора ви!

ДОЖЪТ

Добре!

Да чуем: какво искаш, Дездемона?

ДЕЗДЕМОНА

Че любя мавъра и че желая
да бъда негова — за туй тръби
предръзкият ми бунт срещу съдбата;
той покори сърцето ми изцяло
и то се сля със неговата същност.
Лицето на Отело аз видях
в душата му и цялата се слях

със неговата бойна чест и доблест;
и затова, почтени господа,
ако замине той на кървав бой,
пък аз остана тук — мушица мирна —
да го очаквам, всичко, със което
ме е привързал, ще ми е отнето
и тежка ще ми бъде самотата
без моя мъж. Пуснете ме със него!

ОТЕЛО

Склонете към молбата й, синьори!
Кълна се в небесата, че го искам
не своето небце за да услаждам
и не от похот — страстите младежки
утихнали са в мен, — а за да бъда
към нежния й дух великодушен.
Недейте се страхува, че дълга си
могъл бих да забравя, затова, че
ще бъде моята жена със мене.
Ако прищевките на Купидон^[6]
замрежат със мъглица сладострастна
ума и сетивата ми и с туй
на делото ми нанесат вреда,
готвачките за делва да използват
блестящия ми шлем и неизбройни
една от друга по-ужасни гаври
да атакуват бойната ми чест!

ДОЖЪТ

Дали да тръгне с вас, или остане,
вий двамата решавайте! Но Кипър
крещи за спешност, на която ние
сме длъжни да отвърнем с бързина!

ПЪРВИ СЕНАТОР

Ще трябва тази нощ да сте на път!

ОТЕЛО

Ще го направя от сърце, синьори!

ДОЖЪТ

Ний утре в девет пак ще се сберем.
Отело, оставете ни един
доверен офицер, за да ви пратим
по него пълномощното и всички
полагащи се знаци на властта.

ОТЕЛО

Ще ви оставя своя адютант,
човек напълно честен, ваша светлост.
Жена ми той ще придружи и вие
по него ще ми пратите, каквото
намерите за нужно.

ДОЖЪТ

Тъй да бъде!
На всички лека нощ!

Към Брабанцио.

А вам утеха:
щом „светла доблест“ казва се навред,
съвсем е светъл черният ви зет!

ПЪРВИ СЕНАТОР

На добър път! Желая ви успех!
Бъдете мил с жена си, храбри мавре!

БРАБАНЦИО

Но стегнато, арапино, я дръж:
баща излъга — ще излъже мъж!

Дожът, сенаторите и чиновниците излизат.

ОТЕЛО

Живота си готов съм да заложа
за верността й! Чуй ме, честни Яго,
на тебе поверявам Дездемона.
Жена си помоли да я наглежда
и с тях при първата добра възможност
вдигни платна към Кипър!... Дездемона,
да тръгваме! За ласки и поръчки
оставен ни е, мила, само час.
Не знае милост времето към нас!

Излиза заедно с Дездемона.

РОДРИГО

Ей, Яго!

ЯГО

Казвай, душо благородна!

РОДРИГО

Как мислиш, какво ще направя сега?

ЯГО

Ще легнеш и ще му откъртиш един сън.

РОДРИГО

Ще се удавя, и то веднага!

ЯГО

Само да си посмял! Няма да ти проговоря след това. И защо,
глупава главо?

РОДРИГО

Защото е глупаво да живееш, когато животът ти е мъчение! Щом
смъртта ни е лекар, може да ни предпише само да умрем!

ЯГО

Пфу! Гадост! Кажи-речи, три десетилетия наблюдавам този свят, но откак умея да правя разлика между облага и тояга, до днес, не съм срещнал ни един човек да обича себе си както трябва. Преди да изрека, че ще се давя заради някаква кудкудячка, трябва да се откажа от човешчината си и да се пиша песоглавец^[7].

РОДРИГО

А какво да правя? Срам ме е, че съм тъй хлътнал по нея, но нямам достатъчно добродетели, за да се боря.

ЯГО

Добродетели — краставици! От нас зависи да бъдем такива или онакива. Тялото на човека е градина и градинар в нея е нашата воля. Така че дали ще оставим да избуи копривата, или ще засеем марули; дали ще отглеждаме зелки, или ще плевим мащерка; дали ще сеем само един вид зеленчук, или от всеки вид по малко; ще се запуснем ли от мързел, или ще се обработим с усърдие — всичко зависи от нашата воля. Ако везните на живота ни нямаха блюдо на разума, което да уравнивесава блюдото на чувствеността, то кръвта и низките страсти щяха да ни довеждат до най-ужасни последствия. Но ние затуй имаме разсъдък, за да охлажда нашите бесуващи страсти, плътския сърбеж, необузданите ни нагони. А това, което ти наричаш „любов“, е просто един ластар, един израстък от тях.

РОДРИГО

Не е така!

ЯГО

То е само плод на бясна кръв и слаба воля. Хайде, бъди мъж! Щял да ми се дави! Дави мачки и слепи кутрета! Казах ти, че съм ти приятел и твърдя, че съм привързан към тебе с корабни въжета. А никога досега не ми се е удавал такъв случай да ти бъда полезен. Натъпчи си кесията и потегляй и ти на война! Промени образа си с фалшива брада. Натъпчи кесията си, казвам ти! Любовта на Дездемона към мавъра няма да трае дълго. Натъпчи си кесията! Пък и неговата любов — също. Те бързо пламнаха и ще видиш как също тъй бързо ще угаснат. Само натъпчи кесията си! Тия маври са непостоянни —

напълни я с парички! Храната, която днес му е сладка като фурми, утре ще му загорчи като пелин. А на нея ще ѝ се доиска нещо по-младичко. Щом му се насити, ще види, че е сбъркала в избора си и ще ѝ дотрябва промяна. Затова си натъпчи кесията! Като толкоз ти се ще да дадеш душата си дяволу, направи го по начин по-приятен от давенето. Сгреби парите си отвсякъде! Ако две свети души и една брачна клетва между див чергарин и префинена венецианка не се окажат непосилно здрави за Яговия ум и за всички сили на преизподнята, ти ще ѝ се насладиш! Затова натъпчи кесията си! Никакво даване! Избий си го от главата! По-добре да те обесят, защото си я имал, отколкото да се удавиш, задето си я нямал!

РОДРИГО

А ако те послушам, ще бъдеш ли верен на надеждите ми?

ЯГО

Разчитай на мене! Върви, понасъбери пари! Казвал съм ти сто пъти и пак ти го повтарям: мразя мавъра. Тази моя омраза е пуснала корен в сърцето ми. Твоята е също от сърдечен характер. Да се съюзим в жаждата си за разплата срещу него! Ако ти успееш да му посадиш рога, ще доставиш на себе си наслада, а на мен — радост. В утробата на времето растат събития, които тепърва ще видят бял свят! Ходом марш! Събери парите си отвсякъде! Утре ще говорим по-надълго. Пътувай!

РОДРИГО

Къде ще се видим?

ЯГО

У дома.

РОДРИГО

Ще дойда рано.

ЯГО

Добре. Довиждане! И чу ли ме, Родриго?

РОДРИГО

Кое? Какво?

ЯГО

Никакво даване, ясно?

РОДРИГО

Промених си решението.

ЯГО

Върви тогава. Сбогом! И натъпчи си кесията!

РОДРИГО

Да. Ще продам земите си!

Излиза.

ЯГО

А моята кесия са глупците,
защото бих посрамил своя трезв,
обогатен от дълъг опит разум,
ако си губех времето с такъв
папуняк, без от туй да имам полза
или забава. Мавъра аз мразя
и чувал съм, че носел мойта служба
в леглото ми. Не знам дали е вярно,
но в този случай, въпреки че всичко
е само подозрение, ще действам
като при сигурност. Цени ме той
и туй ще улесни играта с него.
Тоз Касио е хубав... Чакай малко!...
Да взема поста му и да ударя
с един куршум два заека... Така!...
Да видим!... Става май че... Ще пошушна
след някой ден в ушите на Отело,
че Касио е близък със жена му.

Той има външност и обноси точно
за изкусител. А пък моят мавър
е по природа толкоз доверчив,
че някой щом престори се на честен,
той тутакси го взима за такъв
и ще се води кротко за носа
като магаре!...
Заченато! Готово! Нощ и злоба,
блъвнете го от своята утроба!

Излиза.

[5] *Антропофаги* (гр.) — буквално: човекоядци. ↑

[6] *Купидон* (мит.) — римски бог на любовта. ↑

[7] „... да се пиша песоглавец!...“ — Павианите са били за Шекспировите съвременници пример за сладострастни животни. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Кипър — крайбрежна площадка.

Влизат Монтано и двама благородници.

МОНТАНО

Не се ли вижда нещо там отгоре?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Не, нищо. Само пенести вълни
и ни едно платно на хоризонта.

МОНТАНО

Ужасно време! Аз не помня вихър
така да е разтърсвал крепостта.
Ако е тъй бушувал и в морето,
не е възможно дъбово ребро
да е изтраяло във своите сглобки
при сблъсъка със водните грамади,
който той е вдигал! И какви ли
ще бъдат вестите след тази буря?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Че пръснала е турската ескадра.
Там долу на брега, залят във пяна,
ревящите талази стигат сякаш
до облаците. Бесният потоп,
разтърсил зверска грива, с рев залива
и Мечката, пламтяща на небето,
и двете светила, които пазят
Полярната звезда^[8]! За пръв път виждам
стихиите така освирепели!

МОНТАНО

Ако не са намерили приют
във някой залив, турците са всички
на дъното! Това не се издържа!

Влиза Благородник.

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Чудесни вести, драги господа!
Войната свърши! Бурята така е
очукала османците, че те
са се отказали от своя план.
Венециански кораб е видял
крушението на голяма част
от флота им!

МОНТАНО

Дали е вярно?

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Да!

„Веронец“ — тъй се казва този кораб —
е вече в пристана. От него слезе
Микеле Касио, пръв лейтенант
на генерал Отело, който плавал
след него с пълномощие над Кипър.

МОНТАНО

Прекрасен избор. От сърце се радвам.

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Но Касио, макар да е щастлив
от турския провал, изглежда мрачен,
защото същата ужасна буря
е разделила мавъра от него
и той загрижен е за участието му!

МОНТАНО

Небето да го пази! Аз съм служил
при него и го знам: отличен воин!
Но да вървим на кея. Там ще срещнем
пристигналите и със тях ще дирим
платното на безстрашния Отело,
додето морско и въздушно синьо
се слоят във очите ни!

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

По-бързо,
защото всеки миг ни готви ново
пристигане!

Влиза Касио.

КАСИО

Благодаря ви, жители достойни
на този войнствен остров, за това, че
тъй честувате мавъра! Дано
небето всемогъщо го закриля
срещу стихииите, защото аз
изгубих го от поглед в грозен миг!

МОНТАНО

Надежден ли е корабът му?

КАСИО

Да,
скован е той добре и управляван
от опитен кормчия; затова
и вярата ми, без да смее още
да става от леглото, бързо крепне.

Викове извън сцената: „Платно! Платно!“.

Какъв е този шум?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Градът е пуст,
народът се е струпал в троен ред
на вълнолома и крещи: „Платно!“

КАСИО

Надеждата ми иска да повярва,
че е Отело!

Оръдеен изстрел.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Салютира — значи,
приятелски!

КАСИО

Бъдете тъй добър
да проверите кой ще дойде с него!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Отивам!

Излиза.

МОНТАНО

Я, кажете, лейтенанте,
ожени ли се генералът?

КАСИО

Да,
и истински удачно: взе девица,
която надминава всяка слава
и превъзхожда тънката игра
на възхваляващите я пера —
дотолюк тя самата възхвалява
Създателя!...

Влиза отново Втори благородник.

Е, кой е?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Адютантът
на генерала ни. На име Яго.

КАСИО

Добре и бързо плавал е, защото
вълните, бурята и ветровете
и с тях ведно зъбатите скали
и пясъчните наноси, които,
стаени под водата, подло дебнат
неподозиращия нищо кил,
да, всички те, добили сякаш чувство
за красотата, злобния си нрав
забравили са и са дали път
на Дездемона!

МОНТАНО

А коя е тя?

КАСИО

Онази, за която преди малко
говорих ви — началничката нежна
на нашето началство. Поверена
на храбрия ни Яго, тя пристига,
преварила със цели седем дни
очакването ни. Могъщи Зевсе,
издуй със дъх платната на Отело,
та корабът му смел да украси
това пристанище и той да грабне
във тръпнещи прегръдки Дездемона
и вдъхне смелост в нашите бойци!...
Но вижте, вижте!

Влизат Дездемона, Яго, Родриго и Емилия.

Богатството си корабът е пръснал
на сушата ви! Жители на Кипър,
на колене!... Добре дошла, синьора!
Небето милостиво да ви ръси
отвсякъде със своята благодат!

ДЕЗДЕМОНА

Благодаря ви, Касио. Кажете:
какво сте чул за моя господар?

КАСИО

Не е пристигнал още, но безспорно
ще бъде скоро тука, здрав и читав.

ДЕЗДЕМОНА

О, страх ме е! Защо се разделихме!

КАСИО

Раздорът на небето и морето
разкъса връзките ви...
Викове извън сцената: „Платно! Платно!“
Чуйте, викат!
Видели са платно на хоризонта!

Оръдеен изстрел.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Приветства крепостта! Навярно свой!

КАСИО

Вървете и узнайте кой е в него!

Втори благородник излиза.

Към Яго.

Здравейте, адютант!

Към Емилия.

Привет, синьора.
Не се дразнете, благородни Яго,
от волния ми поздрав — той е признак
на възпитание и на галантност.

Целува Емилия.

ЯГО

Ако към вас със устните е щедра,
тъй както е към мене със език,
ще ви се втръсне!

ДЕЗДЕМОНА

Как? Тя все мълчи!

ЯГО

Кой, тя ли? Тя ме хока без почивка!
Дори когато спя. Пред вас навярно
тя крие си езика във сърцето
и мислено злослови!

ЕМИЛИЯ

Празни думи!

ЯГО

Познаваме се! Всичките сте същи:
навънка неми — кречетала вкъщи;
за друг щом става реч — светици живи,
когато вас одумват — котки диви,
в сърце лукави, на лице притворни,
лениви денем — нощем неуморни!

ДЕЗДЕМОНА

Фу, клевети!

ЯГО

Да мина към исляма,
ако съм казал капчица измама!
Съпругата дори и най-добра
за труд си ляга, става за игра!

ЕМИЛИЯ

Той мен ще възхвали!

ЯГО

Виж, тук си права!

ДЕЗДЕМОНА

А мене как би възхвалил тогава?

ЯГО

Не питайте, синьора милостива,
на мене дайте ми да критикувам.

ДЕЗДЕМОНА

Все пак опитай се!... Дали отиде
на пристана човек?

ЯГО

Да, да, отиде!

ДЕЗДЕМОНА (*настрани*)

Не ми е весело, но се старая
да скрия под веселие страха си...
Готова ли е твоята възхвала?

ЯГО

Почти готова, но излиза мъчно
от тиквата ми, както клей залепва
за шаячен ръкав. Ще ми изтръгне
и нишките на мозъка, ей Богу!
Но музата ми ражда и след малко
ще се освободи. Готово! Чуйте:

„Щом умна и красива е жената,
тя умно си използва красотата!“

ДЕЗДЕМОНА

Хитрец си ти! А грозната умница?

ЯГО

„Умницата, дори да е плашило,
ще оплете красавец за венчило!“

ДЕЗДЕМОНА

От трън на глог!

ЕМИЛИЯ

А щом е хубава, но глуповата?

ЯГО

„Добре е и глупачката красива:
сглупи и хоп, с наследник се сдобива!“

ДЕЗДЕМОНА

С такива изтъркани стихчета се разсмиват глупците в кръчмите.
Каква бездарна възхвала си приготвил за онази, която е и грозна, и
глупава?

ЯГО

„Глупачката, когато е и грозна,
във същност е най-малко вредоносна!“

ДЕЗДЕМОНА

О, какво невежество! Та ти отреждаш най-добра похвала на най-
лошата жена! С какви думи ще възхвалиш тогава съвършената, тази,
която кара самото злословие да гарантира за нейните качества?

ЯГО

„Една жена, която си я бива,
ала от туй не става горделива;

езиче има, но не ти догарча;
не е без зестра, но си знае харча;
и не троши чинии във гнева си,
макар да има повод да се въси;
която чувства, че «рече ли, може»,
но не наднича към съседско ложе,
защото във душицата си знае,
че — сом ли, паламуд ли — все това е;
жена такава — казвам — просто свята,
във случай, че я има по земята,
ще е достойна да...”

ДЕЗДЕМОНА

Какво да прави?

ЯГО

„... да готви и врескалчета да бави!“

ДЕЗДЕМОНА

О, какъв бездарен и куц завършек! Не го слушай, Емилия, макар да ти е мъж! Какво ще кажете, Касио? Чували ли сте по-разпуснат и безсрамен събеседник?

КАСИО

Той сече и с езика, синьора. Ценете в него по-скоро война, отколкото учения!

Взема ръката ѝ.

ЯГО (настрани)

Хваща я за ръката! Ха тъй, пошушни ѝ на ушенцето! В каква малка паяжина ще хванем такава голяма муха като този Касио! Ха така! Усмихни ѝ се! Още веднъж! Аз в тези твои галантности ще те омотая... Напълно вярно, нали? Точно така!... Ако тези превземки ще ти костват лейтенантския пост, по-добре би било да не си цункаш тъй често връхчетата на пръстите. И какво удоволствие ни прави да

минаваме за изискани! Много добре! Чудесна целувчица! Безупречно поклонче! И пак пръстчетата на устните! Да бяха цевии от клизма тези пръсти!...

Тръбен звук.

Мавърът! Познавам му сигнала!

КАСИО

Да, той е!

ДЕЗДЕМОНА

Да отидем да го срещнем!

КАСИО

Той иде сам!

Влиза Отело, следван от свита.

ОТЕЛО

О, мой прекрасен воин!

ДЕЗДЕМОНА

О, мой Отело!

ОТЕЛО

Еднакво съм учуден и зарадван
от туй, че виждам те, о, слънце мое!
Ако след всяка буря във морето
такъв покой настъпва, нека духат
тъй силно вихрите, че да събудят
самата смърт, и корабът ми нека
изкачва по-високи от Олимпа
пенливи планини и след това
отново да пропада в мрачни бездни
до ада чак! О, смърт, ако си близка,
сега е точно време да ме грабнеш!
Душата ми е стигнала такова

върховно щастие, че аз боя се:
друг миг тъй пълен тъмната съдба
не ще ми подари!

ДЕЗДЕМОНА

О, не, съдбата
ще стори любовта и радостта ни
да раснат с дните ни!

ОТЕЛО

Дочул те Бог!...
Не, нямам думи за това блаженство!...
Задъхвам се... от прекомерна радост!...
Да бъдат помежду ни туй... и туй...
най-злите разногласия!

Целуват се.

ЯГО (настрани)

Да, вие
сега сте като две съзвучни струни,
но аз ключовете ви ще повъртна,
кълна се в честността си!

ОТЕЛО

Е, да влезем!
Приятели, чудесни новини:
войната — незапочнала — завърши
със гибелта на вражеския флот!...
А как живеят старите познати?...
Със радост ще те срещне Кипър, мила —
аз бях обичан тук... О, ангел мой,
от щастие започвам да говоря
нескромни глупости!... Бъди добър,
мой драги Яго, и се погрижи
да разтоварят моите сандъци!

Докарай в крепостта и капитана —
моряк е той добър и заслужава
голяма почит... Хайде, Дездемона!
С „добре дошла“ те поздравява Кипър!

Излизат всички освен Яго и Родриго.

ЯГО (*към едного от свитата*)
Върви бързо на пристана и ме чакай там!

Към Родриго.

Ела насам! Ако имаш малко доблест — а чувал съм, че и най-нищожните мъже, щом се влюбели, проявявали благородство, дотогава чуждо на природата им, — та казвам, ако си мъж с доблест, слушай! Лейтенантът тази нощ е дежурен в караулното... Но преди това трябваше да ти кажа, че Дездемона е влюбена в него.

РОДРИГО
В него? Ами! Не може да бъде!

ЯГО (*слага пръст на устни*)
Сложи си пръста така и внимавай какво ще ти кажа! Спомни си, че тя хлътна по мавъра изведнъж, и то замаяна от хвалбите и измислиците му! Е, може ли да го обича вечно за празни брътвежи? Един тънък ум като твоя не би го допуснал, нали? Очите ѝ имат нужда от храна. А що за удоволствие е да гледаш по цял ден дявола! Когато кръвта се умори от любовни забави, трябва ѝ нещо свежичко, пресничко, за да я разпали отново, да ѝ събуди отново глада след преситата: външна привлекателност, близост на възрастта, изящност в обноските! А това са все неща, които липсват на мавъра. И поради гореказаната липса нейното повърхностно чувство ще се усети измамено, ще почне да ѝ се гади от мавъра, всичко мавърско ще ѝ стане противно. И тогава човешката природа сама ще ѝ даде ум и ще ѝ подшушне: „Помисли за нов избор!“ А щом всичко това е тъй — а че е тъй, е очевидно и безспорно за всекиго, — то кажи ми, синьоре, кой друг има в тази игра по-добри карти от Касио? От този опасен женкар, който си облича дрехата на учтивостта и доброто възпитание само за

да плаща по-лесно данъка на скритите си и не дотам чисти склонности? Кой друг? Никой! Никой друг! Това е един неவிждан мошеник, първокласен хитрец, който само дебне удобен случай за оная работа, а когато истинският случай не се явява, сам си сече и пуска в обращение фалшиви случаи, колкото му трябват! Един жив дявол, казвам ти! И който освен това е красив, млад и има всички качества, за да кара да лапат по него младите и зелени девички! Един опасен, стопроцентов негодник, казвам ти, и нашата хубавица си го е харесала вече!

РОДРИГО

Не мога да го повярвам. Тя е тъй ангелски чиста!

ЯГО

Ангелски краставици! Виното, което пие, да не би да не е от грозде? Ако беше толкова чиста, нямаше да се лепне за мавъра! Трици — чистота! Не я ли видя как му галеше ръката? Не я ли забеляза, а?

РОДРИГО

Забелязах я, но то беше само любезно ръкуване.

ЯГО

Мърсуване, искаш да кажеш! Кълна се, това беше предговор към романа на страстите и сладките! Хе! Устните им бяха така наблизно, че диханията им се прегръщаха. Мръсни помисли, Родриго! Когато тези взаимности са започнали авангардните си схватки, скоро ще се състои генералното сражение, плътският завършек... Млък, следвай съвета ми! За какво съм те довел от Венеция? Тази нощ оставаш караул. За наряда аз ще се погрижа. Касио не те познава, а пък аз ще бъда наблизно. Намери начин да го ядосаш, като говориш високо или се надсмиваш на дисциплината му, или с нещо друго, което моментът ти подсказе!

РОДРИГО

Добре!

ЯГО

Той е от сприхавите и бързо кипва. Не е изключено да вдигне жезъла си срещу теб. Ти го предизвикай да те удари, пък аз ще използвам това, за да насъскам кипърците към бунт, и то такъв, че за да се успокоят страстите, ще се наложи Касио да бъде свален. Така ще скъсим пътя към осъществяването на твоите желания, защото аз ще добия власт да го улеснявам! По този начин ще отстраним главната пречка, която иначе би ни отнела всяка надежда за успех.

РОДРИГО

Ще го направя, ако ми създадеш възможност!

ЯГО

Разчитай на мене! Чакай ме след малко в крепостта. Трябва да разтоваря вещите му. Довиждане!

РОДРИГО

Адио!

Излиза.

ЯГО

Че Касио я люби, убеден съм;
възможно е и тя да го обича;
а колкото до мавъра — макар че
не мога да го гледам, — той по нрав е
великодушен, честен, благороден
и мисля, че би бил направо рядък
съпруг на Дездемона. Но на нея
и аз самият хвърлил съм око,
и то подтикван не от чиста сласт —
макар че други път по тази част
съм имал греховце, — но и от жажда
да отмъстя на тоз чевръст арапин,
когото подозирам, че е рипал
на моето седло. Таз тайна мисъл
като отрова ме яде отвътре

и знам, не ще намеря миг покой,
дорде не станем равни двама с него,
рога срещу рога, или поне
не го надъхам с ревност, за която
да няма лек във разума. Затуй,
ако това нищожество, което
домъкнах от Венеция, не клекне
в гонитбата, ще пипна за крака
Микеле Касио, ще го наклепам,
тъй както знам си, по оная част
(защото и за Касио си мисля,
че е нахлупвал нощната ми шапка)
и мавърът ще ми благодари
и щедро ще ме награди дори,
задето тъй добре съм го направил
най-първото магаре на света
и, вмъкнал се под черната му кожа,
съм го накарал да реве и рита!
Това е! Тук-таме е още смътно,
но истинска интрига е оная,
която се избистря най-накрая!

Излиза.

[8] „... двете светила, които пазят Полярната звезда...“ — „Пазачи на Полярната звезда“ били наричани две звезди от съзвездие Малката мечка. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Улица в Кипър.

Влиза Глашатай.

ГЛАШАТАЙ (*чете*)

„Нашият благороден и доблестен генерал Отело нарежда, щото по случай пристигането на положителни новини за пълната гибел на турската флота, всички граждани на острова да участват в общото увеселение — кой чрез танцуване, кой посредством празнични огньове, всеки според своя вкус и наклонност! Тъй като — освен благоприятните новини — генералът празнува и своето бракосъчетание! За което пожела да бъде оповестено на всеослушание! Всички хранителни и питейни заведения са отворени! И гражданството има пълна свобода да пирува отсега, пет часът, до единадесет по градския часовник! Да благослови небето нашия остров Кипър и благородния ни генерал Отело!“

Излиза.

ТРЕТА СЦЕНА

Зала в крепостта.

Влизат Отело, Дездемона, Касио и свита.

ОТЕЛО

И проверете стражите, Микеле!
Веселието има своя мярка —
да не забравяме къде да спрем!

КАСИО

Аз дадох указания на Яго,
но ще им хвърля сам едно око.

ОТЕЛО

Да, Яго е добър и честен воин.
Е, лека нощ, Микеле! Утре рано
ви чакам на доклад... Ела, любима!
Платили сме плода и иде час
да вкусим сладостта му ти и аз...
Спокойна нощ!

Излиза заедно с Дездемона и свитата.

Влиза Яго.

КАСИО

Навреме идете, Яго. Трябва да проверим стражата.

ЯГО

Има време, лейтенант! Още не е ударило десет. Генералът ни освободи по-рано заради своята Дездемона. За което човек не може да му се сърди — той още не се е позабавлявал нито една нощ с нея, а тя е залъче, което и Зевс не би отминал^[9]!

КАСИО

Тя наистина е изящна дама.

ЯГО

И сигурен съм — с огънче вътре!

КАСИО

Наистина тя е прелестно и очарователно създание.

ЯГО

А какви очи, а? Сякаш тръбен зов за преговори!

КАСИО

Да, погледът ѝ е привлекателен, но все пак, струва ми се, скромен.

ЯГО

А щом проговори, сякаш дава сигнал „На оръжие“!

КАСИО

Тя е самото съвършенство.

ЯГО

Е, да им е сладко на двамата! Елате с мене, лейтенант! Скътал съм една кана с чудно вино, а във чакла компания кипърски благородници, която пей дава да се чукне за здравето на черния Отело!

КАСИО

Не, не тази вечер, Яго! Моята бедна глава никак не носи на пиене. Бих бил щастлив, ако учтивостта можеше да си намери някакъв друг начин за проява!

ЯГО

Наши приятели са! Само една чашка! После аз ще пия и за двамата!

КАСИО

Тази вечер изпих точно една чашка, и то разводнено, и виждаш как ми действа! Съжалявам за тази моя слабост, но не смея да я подлагам на нови изпитания.

ЯГО

Хайде, хайде! Тази нощ е за развлечения. Момчетата чакат!

КАСИО

Къде са?

ЯГО

Ей ги тук, зад вратата. Не бива тъй! Поканете ги, лейтенант!

КАСИО

Добре, но да знаеш, че насила го правя.

Излиза.

ЯГО

Да мога да му влея още чашка
към туй, което вече е изкъркал,
ще стане по-капризен и налитащ
от дамско кученце. А пък Родриго,
когото любовта към Дездемона
обърнала е като вехт ръкав
навън с хастара, в нейна чест опразни
дузина вече; и е караул.
На още трима — местни юначаги,
от най-честолюбивите, в които
кипи духът на този войнствен остров —
разпалих мозъците с винни пари;
а пък и те са караул. Сега
сред таз пияна пасм на ще бъзна
приятеля ни Касио, така че
да разбунтува острова! Ха, идат!

Влизат Касио, Монтано и неколцина благородници, следвани от слуги, носещи вино.

Ако мечтата ме се потвърди,
то мойта лодка е в добри води!

КАСИО

Ето, на бърза ръка вече ме накараха да изпия една!

МОНТАНО

Колко беше тя! Половин литър нямаше, войнишка дума!

ЯГО

Ей, вино!

Пее.

„Какво се там каните?
Дзън-дзън-дзън!
Да чукнем стаканите!
Дзън!
Войникът е мъж
и живее веднъж!
Наздраве! Животът е сън!“
Момчета, още вино!

КАСИО

Ей богу, чудесна песен!

ЯГО

Научих я в Англия. Там са едни! Фиркачи могъщи във кръчма и
вкъщи! Това датчани, това немци или даже торбестите холандци — ха
наздраве! — нищо не са пред англичаните!

КАСИО

Наистина ли са тъй непобедими в пиенето?

ЯГО

Казвам ви, англичанинът едва се разгрива, когато датчанинът
вече се търкаля под масата; той още не е почнал да се поти, когато

немеца го изнасят на тарга; а когато холандецът бълва, той пак си напълва!

КАСИО

За здравето на нашия генерал!

МОНТАНО

За него — винаги! И няма да остана назад от вас, лейтенант!

ЯГО

О, сладка Английо!

Пее.

„Крал Стефан — цар и господар —
уши си гащи за петак
и пак, задето бил скъпар,
нарече майстора «простак».
Нещастнико, вземи урок
от пестеливия си крал:
разкошеството е порок —
кърпи си стария парцал!“

Вино, хей!

КАСИО

Честна дума, тази песен е още по-хубава от първата!

ЯГО

Искате ли да я чуете още веднъж?

КАСИО

Не, защото смятам, че който върши такива работи, не е достоен за чина си! Но Господ вижда отгоре! За някои е рекъл: „Ще им спася душата“, а пък за някои — напротив!

ЯГО

Точно така, лейтенант!

КАСИО

Колкото до мене — без обида за генерала и другите началства, — аз се надявам, че душата ми ще иде в рая!

ЯГО

И моята също, лейтенант!

КАСИО

Може, само че моята първо, ако нямаш нещо против! Душата на лейтенанта трябва да се спаси преди душата на адютанта! Но да зарежем тези неща, че работата чака. Господи, прости ни! Службата, господи! И, господи, да не помислите, че съм пиан! Тази ми е дясната ръка, а тази ми е лявата! Значи, не съм пиан! Мога да се държа на краката си и мога свързано да говоря, не е ли така?

ВСИЧКИ

Разбира се, лейтенант!

КАСИО

Това е! Аз какво разправам? Никой не може да ми каже, че съм пиан!

Излиза.

МОНТАНО

Към постове! Време за развод е.

ЯГО

Видяхте ли го, нашия приятел?
Военни дарби има той за Цезар,
но пустият порок се балансира
с достойнствата му, както мрак със светло
при равноденствие. Печална гледка!
Отело много му се доверява,
но страх ме е, че някой негов пристъп
могъл би — знам ли — да докара смут

на острова ни.

МОНТАНО

Често ли е тъй?

ЯГО

Това е уводът му към съня.
Ще се търкаля буден, докато
стрелките дважди извъртят кадрана,
ако във своята люлчица виното
не го позалюлее!

МОНТАНО

Генералът
би трябвало да чуе за това.
Той или не го знае, или вижда
достойнствата на Касио, забравил
за слабостите му. Не е ли тъй?

Влиза Родриго.

ЯГО (настрани)

Родриго, тук! След лейтенанта! Бързо!

Родриго излиза.

МОНТАНО

И жалко, че Отело е рискувал
да назначи за първи свой заместник
човек с такъв закоравял порок!
Наш дълг е откровено да го кажем
на мавъра.

ЯГО

Без мен! Не бих го сторил,
дори и срещу целия ви остров!

Обичам Касио и ще направя
каквото мога, за да го спася
от слабостта му!

Викове: „Помощ! Помощ!“.

Но какво е туй?

Влиза отново Родриго, преследван от Касио.

КАСИО

Негодник! Триста дяволи! Хлапак!

МОНТАНО

Постойте! Какво има, лейтенант?

КАСИО

Той ще ме учи! Аз ще го натикам
във миша дупка!

РОДРИГО

В миша дупка мен?

КАСИО

И още дрънкаш? Чакай, негодяй!

Удря го.

МОНТАНО

Не, лейтенант! Бъдете тъй добър,
въздръжете се!

Възпира го.

КАСИО

Пуснете ме веднага! Ще ви друсна

един във зъбите!

МОНТАНО

Е, хайде, хайде!
Пиян сте и не бива...

КАСИО

Аз — пиян?

Бият се.

ЯГО (*настрани към Родриго*)

Измъквай се оттук и викай: „Бунт!“

Родриго излиза.

Не, лейтенант! За бога, господи!
На помощ! Лейтенант! Синьор Монтано!
На помощ! Караул! Отлична стража!

Камбанен звън.

Набат! Това ни липсваше! Ай, diablo^[10]!
Ще размирят народа! Лейтенант,
заклевам ви! Позорът ще ви стигне
за цял живот!

Влиза Отело, следван от свита.

ОТЕЛО

Каква е тази врява?

МОНТАНО

Ах, дявол, нарани ме! Но аз него
сега ще го...

Двамата се сбиват отново.

ОТЕЛО

Веднага престанете!

ЯГО

Стой! Спрете! Лейтенант! Синьор Монтано!
Спомнете си къде сте и кои сте!
Прекъсвай! Генералът заповядва!

ОТЕЛО

Какво е туй? И кой го предизвика?
Нима сме се превърнали на турци,
та правим си сами онуй, което
на отоманците попречи бог
да ни направят? Уж сте християни,
а се избивате като диваци!
Тоз, който във угода на гнева си
направи крачка, крачи към смъртта!...
Кажете да замлъкне таз камбана,
която пълни острова със страх!...
Е, казвайте да чуем! Честни Яго,
когото виждам явно огорчен,
ти предан си ми — казвай: кой започна?

ЯГО

Не зная, генерале, преди малко
любезни бяха като новобрачни,
вървящи към леглото, и във миг —
като че ли планета им отне
разсъдъка^[11], — додето разбере,
е вече ръгаха се помежду си!
Не знам как почна тази луда схватка,
но съжалявам, че не съм загубил
във славно дело тез нозе, които
докараха ме в нейния позор!

ОТЕЛО

Микеле, как сте се забравил тъй?

КАСИО

Простете ми! Не мога да говоря.

ОТЕЛО

А вий, Монтано, бяхте тъй възпитан.
Светът отдавна беше забелязал
спокойната и трезва ваша младост.
Тежеше името ви във устата
на съдници най-строги! Как можахте
да размените честната си слава
за славата на уличен побойник?
Отговорете ми на този въпрос!

МОНТАНО

Аз тежко наранен съм, генерале,
и ще помоля адютанта Яго
болезнената реч да ми спести,
като ви каже туй, което знам,
а аз не знам тази нощ да съм изрекъл
или извършил зло, освен във случай,
че грях е туй, да ти е мил живота
и грозно дело — да се отбраняваш
срещу насилието.

ОТЕЛО

Честна дума,
усещам как кръвта ми взима връх
над трезвите задръжки и страстта,
ума смрачила, почва да ме води!
Ако река да вдигна тази десница,
виновни и невинни ще пострадат!
Повтарям пак: аз искам да узная
как почна разпратата и кой я почна!
Виновникът, близък да ми е даже,
ще ме загуби! Как? Градът е в трепет!
Обсадно положение! Сърцата

на хората преливащи от ужас!
А те се впускат в лични крамоли!
Среднощ! На пост! В самото караулно!
Чудовищно! Кой почна? Казвай, Яго!

МОНТАНО

Ако от дружба или служба ти
прибавиш или премълчиш ей толкоз,
не си войник!

ЯГО

Недейте ме обижда!
Отрязал бих езика си, преди
на Касио той с реч да навреди,
но лейтенантът няма да пострада
от правдата за тази малка свада.
А тя е следната: с Монтано двама
говорехме си тука, генерале,
когато ненадейно с вик за помощ
дотича някакъв войник, преследван
от Касио, размахващ гола шпага
със намерение да го убие.
Монтано се опита да възпре
със думи лейтенанта, а пък аз
подгоних бягация, чийто вопъл
заплашваше да наруши покоя
на спящите — което и се случи,
но той, уви, оказа се по-бърз
от мойто намерение. Тогава
чух шпаги да звънтят във тъмнината
и Касио да сипе ругатни,
каквито не допусках, че могъл би
да изрече. Затичах се обратно,
но вече те се мушкаха тъй, както
в мига, когато вий ги разтървахте.
Това е всичко. Повече не зная.
Но хора сме. Със всекиго се случва.

Не е добре, че Касио е драснал
невинния Монтано, но така е:
във своя гняв човек напада често,
които са на негова страна,
а убеден съм — той е бил дълбоко
раздразнен от беглеца, за да стигне
до тези крайности.

ОТЕЛО

Разбирам, Яго,
ти гледаш някак да смекчиш вината
на Касио, от честност и от обич...
Обичам ви аз, Касио, но знайте,
че отсега не сте на моя служба!

Влиза Дездемона, следвана от свита.

На, вдигнахте от сън и любовта ми!

Към Касио.

Това е. Ще послужите за пример!

ДЕЗДЕМОНА

Какво е станало, любими мой?

ОТЕЛО

О, нищо, щастие! Върви да спиш!...
Монтано, аз ще бъда ваш хирург...
Внесете го във крепостта!

Монтано бива изнесен.

Ти, Яго,
обиколи града и успокой
смутените от тази дива дрязга!...
А ние да си легнем, Дездемона —
животът на войната е такъв:
от сладък сън — направо в бой и кръв!

Излизат всички освен Яго и Касио.

ЯГО

Ранен ли сте, лейтенант?

КАСИО

Да, и никакъв хирург не може да ми помогне!

ЯГО

Не думайте!

КАСИО

О, доброто ми име! Доброто ми име! Загубих си доброто име! Загубих онова, което беше безсмъртно в мене, и сега ми остана само животинското. Доброто ми име, Яго, доброто ми име!

ЯГО

А, това ли било! Пък аз, честна дума, помислих, че сте получили телесна рана. А тя е нещо по-сериозно от загубата на някакво си добро име. Какво е доброто име? Лъжа и измама! Празна дрънкулка, която често се добива без заслуга и загубва без вина. И после, нещо е загубено само когато притежателят му загуби надеждата да го намери. Слушайте мене, има толкоз начини да си възвърнете разположението на генерала. Той ви разжалва в гнева си и по-скоро по политически съображения, отколкото от неприязън към вас; като някой, който удря безобидното си куче, за да сплаши силния лъв. Помолете му се и той ще бъде отново ваш!

КАСИО

По-скоро ще гледам да ме отритне съвсем, отколкото да излъжа един тъй добър началник да приеме пак един такъв разпасан, пиян и безотговорен офицер! Пиян! И да говоря глупости! Да се перча, да налитам на бой, да дрънкам врели-некипели на сянката си! О, ти невидим дух на виното, ако нямаш име, да бъде името ти „дявол“!

ЯГО

А кого бяхте погнали с меча си? Какво ви беше направил?

КАСИО

Не знам.

ЯГО

Е, как може?

КАСИО

Спомням си много неща, но всичко ми е като в мъгла. Имаше някакво спречкване, но за какво беше, не помня. О, Господи, кой ни кара да пускаме през гърлото си този крадец, който ни задига ума! И как можем да изпитваме радост, веселие, доволство от това, че сами се преобразяваме в животни!

ЯГО

Но сега сте вече добре! Кат изтрезняхте тъй бързо?

КАСИО

Дяволът Пиянство пожела да отстъпи мястото си на дявола Гняв. Единият порок ми доведе другия, за да ме накара да се погнуся до дъно от себе си!

ЯГО

Хайде, хайде! Не прекалявайте с нравоученията. Наистина, като имам предвид часа, мястото и обстановката на острова, по-добре тази история да не беше се случвала; но тъй като се е случила, гледайте да я загладите някак си.

КАСИО

И като го помоля да ме върне на служба, той ще ми отвърне, че съм пияница! Да съм стоуста хидра, тази дума пак ще запуши всичките ми уста! О, Боже! Сега си здрав човек, след малко — безумец, а подир още миг — звяр! Проклятие! Всяка излишна чаша е от ада и дяволът танцува в нея!

ЯГО

Ами! Доброто винце е питомно духче, когато човек му знае мярката. Стига сте го нападали! Чувайте, лейтенант, вие вярвате в

приятелството ми, нали?

КАСИО

Не го ли доказах? Да се напия!

ЯГО

Със всекиго се случва веднъж да се насвятка. Защо да не се случи и с вас? Слушайте по-добре какво ще ви науча! Сега на нас жената на генерала ни е главен генерал. И смея да го твърдя, защото той се е отдал изцяло и напълно на това, да оценява, съзерцава и обожава нейните хубости и прелести. Разкайте се чистосърдечно пред нея и я помолете да съдейства за връщането ви на служба! Тя е по природа тъй мила, сърдечна, отзивчива, благословена от Бога с такъв характер, че чувства добротата си вече накърнена, когато не е сторила повече от онова, за което са я помолили. Помолете я да намести изкълчените отношения между вас и нейния съпруг и залагам, каквото имам срещу каквото щете, че скоро дружбата ви ще бъде по-здрава от преди!

КАСИО

Съветът ви е добър.

ЯГО

Той иде от искрено приятелство и най-честни чувства.

КАСИО

Вярвам ви! И още утре сутрин ще помоля добродетелната Дездемона да действа за мен. Ако щастието не ми се усмихне — край на всяка надежда!

ЯГО

Точно така! Лека нощ, лейтенант! Трябва да обходя часовите.

КАСИО

Лека нощ, честни Яго!

Излиза.

ЯГО

И кой сега ще може да ми каже,
че съм негодник, след като съм дал
на Касио съвет тъй прям и честен
и който — всеки вижда — води право
към милостта на мавъра; понеже,
щом делото е честно, твърде лесно
е да склониш за него Дездемона;
великодушна тя е по природа
като природата; а пък Отело
заради нея е способен даже
от купел и от кръст да се откаже —
така душата му е прикована
към любовта ѝ; той е раб пред нея
и всяко нейно хрумване е бог
за меката му мисъл. Е, тогава
защо да съм негодник, щом напътствам
нещастника за негово добро?
О, адско богословие! Когато
в най-черно дело дяволът ни тласка,
той слага си най-ангелската маска.
Тъй както правя аз сега. Защото,
додето този доблестен глупак
за помощ моли се пред Дездемона
и тя му ходатайства пред мъжа си,
в ухото на Отело аз ще влея
отровата, че тя от плътска жажда
застъпва се за Касио пред него;
и колкото тя повече го моли,
той толкоз повече ще се изпълва
със подозрения. И тъй полека
ще извлека от нейната невинност
леплив катран^[12] и мрежа ще сплета
от добротата ѝ, за да ги хвана
и тримата във нея!... Е, Родриго?

Влиза Родриго.

РОДРИГО

Ясно! В този лов аз не съм копой, който гони, а само пес, който джафка с хайката. Парите ми са на привършване, а тази нощ изядох и един великолепен бой. Но поне добивам поука срещу мъка, така че накрая ще се върна във Венеция, макар гол като сокол, но с малко повече ум в главата!

ЯГО

Ей, лошо нещо е, когато някой
не знае да търпи! Къде си виждал
така набързо да зараства рана?
Ний работим със ум, а не с магия,
а работата с ум изисква време
за зреене. Какво ти има толкоз?
Отнесе малко бой, но във замяна
направи Касио да изхвърчи.
Дървото има много цветове,
но който пръв е цъфнал, пръв завързва.
Търпение!... Я гледай, вече съмва!
Когато с удоволствие работиш,
минутите летят! Върви, пътувай!
Иди си, дете си разквартируван.
За другото по-късно ще узнаеш.
Върви, върви!

Родриго излиза.

Сега два хода: първо —
жена ми да подготви Дездемона
за Касио; веднага ще я пратя.
И второ — аз да заведа Отело
на мястото, отдето той ще види
жена си във беседа с лейтенанта.
Намислил съм го майсторски и нещо —
да го ковам, додето е горещо!

[9] „... и Зевс не би отминал!...“ (мит.) — Върховният бог на гърците влизал — според преданията — в любовни връзки със смъртни жени. ↑

[10] „... *diablo!*...“ (исп.) — Дявол! ↑

[11] „... *планета им отне разсъдъка!*...“ — Става дума за зловредното влияние на планетите върху хората. ↑

[12] „... *леплив катран!*...“ — с който птицеловите са намазвали клоните на дърветата. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица.

Влизат Касио и Свирачи.

КАСИО

Елате тук, свирачи! Нещо кратко!
Ще ви платя добре. И запомнете
да кажете: „Добрутро, генерале!“

Музика.

Влиза Шутът.

ШУТЪТ

Ей, свирачите, вашите инструменти да не са пътували до Неапол,
че така гъгнат?

СВИРАЧ

Защо до Неапол, господине?

ШУТЪТ

Защото сякаш са им окапали носовете от неаполската болест...
Вашата музика духовна ли е?

СВИРАЧ

Ясно, че е духовна, господине!

ШУТЪТ

И е ясно накъде духа... Я! Че къде им са опашките на
инструментите ви?

СВИРАЧ

Какви опашки, господине?

ШУТЪТ

Обикновени. Повечето духови инструменти, които съм чувал, са тръбели все изпод някоя опашка. Но да оставим! Музиканти, ето ви за свиренето. Вашата музика така се хареса на генерала, че той горещо ви моли да престанете да шумите с нея.

СВИРАЧ

Добре, господине. Както кажете.

ШУТЪТ

Виж, ако имате някоя музика, която да не се чува, тогава продължавайте! Но музика, която се чува, генералът не би желал да слуша от вас.

СВИРАЧ

Безшумна музика нямаме, господине.

ШУТЪТ

Тогава вдигайте си свирките оттук. Издухайте се, преди да са ви духнали под опашките!

Свирачите излизат.

КАСИО

Приятелю, за малко дай ми слух!

ШУТЪТ

Да ви го дам, та сам да стана глух?

МОНТАНО

Моля те, остави игрословиците си! Ето ти една скромна жълтичка. Ако госпожата, която придружава съпругата на генерала, се е надигнала, извести я, че един, на име Касио, моли да бъде удостоен от нея с кратка беседа. Ще го сториш ли?

ШУТЪТ

Тя вече се надигна, господине, и ако се надигне насам, аз ще доведа до нейното знание вестта за вашето присъствие.

КАСИО

Моля ти се, приятелю.

Шутът излиза.

Влиза Яго.

Навреме, Яго.

ЯГО

Вий не сте ли лягал?

КАСИО

Простихме се по съмнало със тебе —
кога да лягам? Сам си позволих
беседа да поискам от жена ви,
за да добия с нейна помощ достъп
до добродетелната Дездемона.

ЯГО

Ще ви я пратя и ще изведа
от къщи генерала, та спокойно
след туй да разговаряте с жена му.

КАСИО

Благодаря ви!

Яго излиза.

Тъй любезни хора
са рядкост във Флоренция дори!

Влиза Емилия.

ЕМИЛИЯ

Добрутро, лейтенанте! Съжалявам

за сполетялата ви неприятност.
Но тя ще се оправя. Току-що
пред мене генералът и жена му
говориха за случката; тя жарко
застъпи се за вас, а той й каза,
че бил раненият от знатен род
и ползващ се със обща обич в Кипър,
та затова видял се той принуден
да бъде строг; и след това прибави,
че ви обича и че обичта му
сама достатъчно му ходатайства
за връщането ви.

КАСИО

И все пак аз
ще ви помоля — ако е възможно —
да ми издействате една най-кратка
беседа с Дездемона насаме.

ЕМИЛИЯ

Елате с мене! Ще ви въведа,
където вий ще можете свободно
пред нея да излеете до края
душата си.

КАСИО

Благодаря ви много!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

В крепостта.

Влизат Отело, Яго и Благородници.

ОТЕЛО

Прати тоз плик по капитана, Яго,
със моите привети към Сената!
В туй време аз ще проверя строежа
на укрепленията. Като свършиш,
търси ме там!

ЯГО

Разбрано, генерале!

ОТЕЛО

Е, господа, да тръгваме ли вече?

БЛАГОРОДНИЦИТЕ

На ваште заповеди, генерале!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

Другаде в крепостта.

Влизат Дездемона, Касио и Емилия.

ДЕЗДЕМОНА

Не бой се, драги Касио, ще сторя
каквото мога, за да ти помогна!

ЕМИЛИЯ

Сторете го, госпожо! Моят мъж
е толкова разстроен, сякаш сам
пострадал е!

ДЕЗДЕМОНА

О, честният ни Яго!
Не се съмнявай, Касио, че скоро
ще бъдете с мъжа ми тъй сърдечни,
както преди.

КАСИО

Добра ни подарко,
каквото и със мене да се случи,
Микеле Касио е ваш слуга!

ДЕЗДЕМОНА

О, знам го, знам! Благодаря ти много.
Мъжа ми ти обичаш и го знаеш
от толкоз време. Сигурен бъди,
че хладината му ще трае само
додето политически причини
му я налагат.

КАСИО

Права сте, госпожо,
но тез причини могат да са здрави,
способни да живеят на диета
и тъй да крепнат от нищожни факти,
че — както мен не ще ме има тук
и друг ще ме замества — току-виж,
за моите преданост и вярна служба
забравил генералът!

ДЕЗДЕМОНА

Не, не бой се!

На, тука пред Емилия ти казвам,
че ти ще си получиш длъжността.
Щом нещо обеща на приятел,
аз изпълнявам го до сетна буква.
Съпругът ми не ще намери отдих,
ще го държа като сокол без сън,
ще му говоря вкъщи и навън,
училище ще има в своята спалня,
на обед ще яде в изповедалня,
по всеки повод и във всяко нещо
аз просбата ти ще втъквам нещо.
Затуй не бой се! Твоят адвокат
по-скоро ще умре зелен и млад,
но няма да...

Влизат в дъното Отело и Яго.

ЕМИЛИЯ

Синьора, господарят!

КАСИО

Напускам ви, госпожи!

ДЕЗДЕМОНА

Защо? Постой и слушай!

КАСИО

Не съм подготвен! Друг път!

ДЕЗДЕМОНА

Довиждане тогава!

Касио излиза.

ЯГО

Ха, туй не ми харесва!

ОТЕЛО

Какво каза?

ЯГО

Аз? Нищо... Или може би... Не зная...

ОТЕЛО

Не беше ли там Касио тоз, който
се раздели с жена ми?

ЯГО

Не, не вярвам.
Не може Касио да се измъкне
пред вас тъй гузно.

ОТЕЛО

Май че беше той.

ДЕЗДЕМОНА (*приближава се*)

Добре завърнал се, съпруже мой!
Говорих току-що с един просител,
когото мъчи твоята немилост.

ОТЕЛО

И кой е той?

ДЕЗДЕМОНА

Микеле Касио! О, мой съпруге,
ако над тебе имам чар и власт
ей толкова, ще му простиш веднага,
защото ако той не те обича
и неговият грях не е неволен,
то аз не знам кое лице е честно.
Повикай го обратно!

ОТЕЛО

Той ли беше
преди минутка с теб?

ДЕЗДЕМОНА

И тъй разкаян,
че ми остави част от своята мъка,
за да се мъча с него. О, викни го!

ОТЕЛО

По-късно, скъпа моя, не веднага.

ДЕЗДЕМОНА

Добре, но скоро!

ОТЕЛО

Скоро. Зарад теб.

ДЕЗДЕМОНА

Довечера?

ОТЕЛО

Не, по-нататък, сладка.

ДЕЗДЕМОНА

На обед утре?

ОТЕЛО

Утре ще обядвам
със офицерите от крепостта.

ДЕЗДЕМОНА

Тогава утре вечер?... Вторник сутрин?...
Или по пладне?... Или на вечеря?...
Добре, във сряда сутрин. Сам решавай,
но нека бъде в близките три дни.
Кълна ти се, той искрено се кае,
а заслужава (ако във войската
законът не наказваше по-строго
по-висшите, тъй чула съм) най-много
посмърряне на четири очи.
Кога да дойде? Питам се, какво ли
могъл би ти от мене да поискаш,
та аз тъй дълго да ти го отказвам
или да мънкам, както ти сега?
Микеле Касио! С когото ти
във къщи идваше да ме ухажваш,
и който, щом засегнех те, веднага
заставаше на твоята страна —
да трябва толкоз труд, за да го върнеш
на поста му? Кълна се, мога още...

ОТЕЛО

Добре, добре! Когато ще, да дойде.
На тебе няма да откажа нищо.

ДЕЗДЕМОНА

Защо да е на мен? Нима за мен е,
когато моля те да се обличаш,
да слагаш ръкавици, да се храниш,
неща да вършиш, от които сам
ти имаш нужда? Не, когато аз
поискам да изпитам любовта ти,

молбата ми ще бъде по-голяма,
по-трудна и по-тежка, скъпи мой!

ОТЕЛО

На тебе няма да откажа нищо.
Затуй и ти недей да ми отказваш
сега, като помоля те за малко
да ни оставиш!

ДЕЗДЕМОНА

Аз да ти откажа?
Не, никога! Довиждане, мой скъпи!

ОТЕЛО

Доскоро, моя скъпа Дездемона!

ДЕЗДЕМОНА

Емилия, ела!... Решете сам!
Каквото хрумне ви — покорна вам!

Излиза следвана от Емилия.

ОТЕЛО

Ах, миличката! Пъкъла да грабне
душата ми, ако не те обичам!
Престане ли таз обич, ще настъпи
отново хаос!

ЯГО

Драги генерале!...

ОТЕЛО

Прощавай, Яго! Май попита нещо?

ЯГО

Наистина ли Касио е знаел

преди венчавката за любовта ви?

ОТЕЛО

Разбира се. От край до край. Защо?

ЯГО

Тъй... Просто любопитство... Нищо лошо...

ОТЕЛО

Все пак какво е то.

ЯГО

Не предполагам,
че той я е познавал оттогава...

ОТЕЛО

Хе, даже ни помагаше!

ЯГО

Така ли?

ОТЕЛО

„Така ли?“ Да, така! Или не вярваш
на неговата честност?

ЯГО

Честност?

ОТЕЛО

„Честност?“
Да, честност!

ЯГО

Не, аз вярвам, че е честен.

ОТЕЛО

Какво си мислиш, а?

ЯГО

Какво си мисля?

ОТЕЛО

„Какво си мисля?“ Бога ми повтаря,
като че ли таи във мисълта си
чудовище, което го е страх
да ми покаже! Не, ти мислиш нещо!
Не ти харесвало — тъй каза, чух те,
като видяхме Касио одеде
да се разделя с моята жена.
Кое не ти харесваше? А после,
като узна, че бил е съучастник
в началото на нашата любов,
възкликна от учудване: „Така ли?“
и вежди сбърчи, сякаш че зад тях
залости в мозъка си страшна мисъл.
Ако обичаш ме, кажи веднага:
каква е тя?

ЯГО

Почтени генерале,
вий знаете добре, че ви обичам.

ОТЕЛО

Да, знам го. И защото знам, че ти си
препълнен от приятелство и честност
и че отмерваш своите слова,
преди да ги издъхнеш, затова
ти плашиш ме. Подобни недомлъвки
са хитрост у двуличния мошеник,
но у безкористния те са признак,
че той във своето сърце смирява
вълнуващи го чувства.

ЯГО

Убеден съм,
че Касио е честен!

ОТЕЛО

И аз също!

ЯГО

Човеците би трябвало да бъдат,
каквито са на вид. Ако са други,
по-хубаво изобщо да ги няма!

ОТЕЛО

Естествено, би трябвало да бъдат,
каквито са на вид.

ЯГО

Затуй ви казвам,
че смятам Касио за честен мъж.

ОТЕЛО

Ти влагаш нещо повече в това!
Заклевам те да ми говориш, както
говориш вътре в мозъка си! Дай
най-грозната от думите на най-
противната от мислите!

ЯГО

О, не!

Простете ми, почтени генерале,
аз подчинен съм вам, но не и там,
където даже робът е свободен.
Да ви разкрия мислите си? Как?
Ами ако са мръсни и лъжливи?
Видял ли сте дворец, във който нивга
не пропълзяват гадове? Кой има
тъй чиста гръд, та в мировия съд
на разума му да не заседават

наравно със законните въпроси
и мръсни размишленийца? А? Кой?

ОТЕЛО

Дори да подозираш само, Яго,
че на приятеля ти правят зло,
предателство е да държиш слуха му
далеч от мисълта си!

ЯГО

Аз ви моля...

защото може моята догадка
да е без почва (знаете, че съм
вроден търсач на чужди грехове,
и дете няма ги, си ги измислям)...
о, нека мъдростта ви пренебрегне
съмненията на един такъв
отчаян черногледец и откаже
внимание на неговите бегли
и смътни наблюдения! Не бива —
заради вашите покой и благо,
и зарад воинската чест на Яго! —
да ви разправам тайните си мисли.

ОТЕЛО

Какво намекваш?

ЯГО

Скъпи генерале,

добротото име е за всички нас —
мъже, жени — най-ценният елмаз
на нашите души. Ако ми дигнат
кесията, какво загубвам? Смет!
Уж нещо, а пък нищо! Вчера мое,
днес негово, преди това на други —
слугувало на хиляди! Но който
открадне ми доброто име, той,

макар и сам да не забогатява
от кражбата, оставя мен все пак
по-беден от последния бедняк!

ОТЕЛО

Кълна се в небесата, ще накарам
сърцето ти да ми изкаже всичко!

ЯГО

Не ще успеете дори да бъде
в ръката ви, а камо ли когато
е зад защитата на моята гръд!

ОТЕЛО

А-а-а-а!

ЯГО

Пазете се, мой скъпи генерале,
не се отдавайте на ревността —
това чудовище зеленооко,
което прави смешни тез, които
му служат за храна! Блазе на всеки
рогат съпруг, комуто не е мила
жената, дето го е насадила —
той знае, но нехае! Но какви
проклети мигове брой тоз, който
обича и ужасно подозира,
съмнява се и от любов умира!

ОТЕЛО

О, мъка!

ЯГО

Щастлив е и богат беднякът, който
доволен е от туй, което има;
но за богатия — във страх за своето —
богатството е бедно като зима.

Опазил Господ всичките ми близки
от ревността!

ОТЕЛО

Защо ми казваш туй?
Нима си мислиш, че аз мога дълго
във ревност да живея, да измислям
все нови подозрения при всяка
промяна на луната? Подозра ли,
аз своето решение съм взел!
И нека бъда похотлив козел,
ако допусна моята душа
да се разправя с някакви догадки,
измислени и празни като твоите!
Не можеш ме накара да ревнувам
с това, че тя е хубава и млада,
обича да е с хора, да се смее,
да хапва, да танцува и да пее.
Щом тя е чиста, всичко туй е чисто!
Несъвършенствата ми също няма
да ми дадат дори най-малък повод
за страх, че тя от мен ще се отвърне.
Не беше сляпа, като ме избра!
Не, Яго, трябва най-напред да видя,
за да се усъмня. А усъмнил се —
да го докажа. Щом си го докажа,
тогаз ще съм и рязък, и суров:
по дявола и ревност, и любов!

ЯГО

Това ме радва. Щом е тъй, ще мога
да засвидетелствувам обичта си
с по-леко чувство. Прочее, вземете
от мен съвета, който ви дължа:
за доказателства е рано още,
но понаглеждайте жена си! Главно
когато е със Касио. И нека

очите ви, без мнителни да бъдат,
да бъдат бдителни! Не бих желал
от своята доверчивост да пострада
широката ви и добра душа.
О, аз познавам нравите у нас.
Венецианките не се тревожат,
че Господ виждал, щом мъжът не знае;
открай моралът им на тях в това е
не как да се сдържат, а как да скрият!

ОТЕЛО

Така ли мислиш?

ЯГО

Вас взимайки, баща си тя измами.
Когато уж я плашеше видът ви,
тя любеше ви!

ОТЕЛО

Вярно!

ЯГО

Е, тогава?

Щом толкоз млада, нейните преструвки
затвориха със дъбови капаци
очите на един сенатор тъй, че
да почне той да дрънка за магии...
Не, аз съм за убиване! Простете,
ужасно прекалих във своята обич!

ОТЕЛО

Напротив, много ти благодаря!

ЯГО

О, виждам, че успях да ви разстроя!

ОТЕЛО

Не, ни най-малко!

ЯГО

Много ме е страх,
че точно тъй е. Вярвайте, че всичко,
което казал съм, е плод на обич!
Но аз ви виждам — вий сте развълнуван!
Недейте взима думите ми, моля,
за повече от туй, което са:
едно съмненийце.

ОТЕЛО

Добре, добре!

ЯГО

Защото инак, скъпи генерале,
ще има мойта реч такъв успех,
какъвто моят ум не е преследвал.
Микеле Касио ми е приятел...
Но вий сте развълнуван!

ОТЕЛО

Не! Не много!
Аз знам, че Дездемона ми е вярна.

ЯГО

Дано докрай тя бъде вярна вам,
и вий докрай да вярвате на туй!

ОТЕЛО

Макар че, щом човек се отклони...

ЯГО

Да, там е работата! Без обида,
но да отхвърли толкоз кандидати
от нейната родина, цвят, среда,
когато всеки дири нещо сродно...

Пфу, друг могъл би да подуши в туй
порочен вкус, болнаво любопитство,
наклонност малко странна... то се знае,
говоря общо, не за нея в частност;
макар да се боя, че щом страстта ѝ
се върне към естественото, може
да стане тъй, че тя да ви сравни
със своите сънародници и, знам ли,
да се разкае...

ОТЕЛО

Сбогом, сбогом, Яго!
И съобщи ми, ако видиш нещо!
Жена ти също нека наблюдава!
Отивай си!

ЯГО

Простете, генерале!

Тръгва си.

ОТЕЛО

Кой дявол ме накара да се женя!
Тоз честен мъж безспорно знае много
извън това, което ми разкри!

ЯГО (въръща се)

И още нещо, скъпи генерале:
не бързайте с разследването! Нека
оставим времето да поработи.
Макар да считам, че ще е уместно
да бъде върнат Касио на служба —
защото примерно се справи с нея, —
подръжте го висящ известно време,
за да го видите как той ще действа!
Внимавайте при туй дали жена ви

със жар ще ходатайствува за него!
Това ще значи много. Дотогаз
мен считайте за мнителен (какъвто,
боя се, съм!), а нея — за невинна,
сърдечно моля ви!

ОТЕЛО

Бъди спокоен,
ще знам да се владея.

ЯГО

Сбогом пак!

Излиза.

ОТЕЛО

Безспорно той е извънредно честен
и явно има дарба да прониква
в човешките дела. Ако излезе,
че соколицата ми е дивачка,
ще й отрежа ремъчето, даже
да бъде то изплетено от моите
сърдечни струни! Да, ще й изсвиря
и ще я пусна с вятъра! Наслука!
Да си ловува!... Може би защото
съм черен и е груба мойта реч
пред тази на цивилните контета
или защото вече превалил съм
в годините — макар не много! — ясно:
оставен съм! Оставен да живея
с една утеха — злобата към нея!
О, страшното проклятие на брака:
наричаме ги наши тези крехки
създания, но без да бъдат наши
желанията им! О, по-добре
да стана грозна жаба в смрадна яма,

отколкото да предоставя кътче
от своето любимо същество
за чуждо ползване! Но няма как!
Това е язва и за големците!
От нея простолюдието страда
дори по-малко! Участ неотменна
като смъртта! При раждането още
чаталестата сянка на рогата
виси над нас!... Но ето я, че иде!

Влизат Дездемона и Емилия.

Ако е тя лъжлива, то небето
със себе си се гаври! Не, не вярвам!

ДЕЗДЕМОНА

Къде си, мой Отело? Твоят обед
и кипърските гости те очакват!

ОТЕЛО

Виновен съм.

ДЕЗДЕМОНА

Защо е глух гласът ти?
Какво ти е?

ОТЕЛО

Боли ме... тук... челото.

ДЕЗДЕМОНА

Тоз, който през нощта не си доспива!...
Но нищо. Ще го стегнем и ще мине.

ОТЕЛО

Ще трябва много по-широка кърпа!

Блъсва ръката ѝ и тя изпуска кърпичката си.

Да влезем вътре! Остави това!

ДЕЗДЕМОНА

Тъй мъчно ми е, че не си добре!

Излиза заедно с Отело.

ЕМИЛИЯ (вдига кърпичката от земята)

Ах, кърпичката й! Каква случайност!

Ужасно радвам се, че я намерих!

Това е първият й дар от него.

Тоз моя шантав мъж стотина пъти

ме увещава да й я открадна,

но тя е дала клетва да я пази

и носеше я в пазва и през час

целуваше си я, шептейки нещо.

Ще избродирам втора като нея

и ще я дам на Яго. Господ знай го

защо му е притрябвала! Но млък!

Жената за това жена се ражда,

на мъжови прищевки да угажда!

Влиза Яго.

ЯГО

Защо си тука? При това сама.

ЕМИЛИЯ

Ако не викаш, нещо ще ти дам.

ЯГО

Какво ще ми дадеш — познато нещо!

ЕМИЛИЯ

Кое?!

ЯГО

Милувките на глупава жена!

ЕМИЛИЯ

А, тъй ли? А какво да ти поискам
за кърпичката?

ЯГО

Кърпичка? Каква?

ЕМИЛИЯ

Оназ, която мавърът е дал
на Дездемона и която ти
тъй често молеше ме да открадна.

ЯГО

Открадна ли я?

ЕМИЛИЯ

Не, тя, без да знае,
я изтърва и аз я поприбрах.
Виж, ето я!

ЯГО

Хитруша! Давай тук!

ЕМИЛИЯ

Какво ще правиш с нея, та чак толкоз
я искаше?

ЯГО

Защо ти е да знаеш?

Взима кърпичката.

ЕМИЛИЯ

Върни ми я, ако е само тъй...
Горкичката от скръб ще полудее,

когато забележи, че ѝ липсва!

ЯГО

А ти за нея забрави изобщо!
Потребна ми е. Къш!

Емилия излиза.

Ще я подхвърля
в квартирата на Касио и той
ще я намери. Щом човек ревнува,
едно перце, един мехур сапунен
за него са свидетелства по-тежки
от буквата евангелска. Това
ще свърши работа. На него вече
отровата му действа. Така е —
внушенията са отровни смеси,
които отначало не горчат,
но подир малко, плъпнат ли в кръвта ни,
горят като пожар във сярна мина.
Ала какво говоря? Ей го, на!

Влиза Отело.

Ни прах от мак, ни сок от мандрагора^[13],
ни всичките упойки на земята
не ще ти върнат вече оня сладък
естествен сън, със който спа до вчера!

ОТЕЛО

На мене да изменя? Ха-ха-ха!

ЯГО

Не бива, генерале! Стига толкоз!

ОТЕЛО

Пръждосвай се! Не искам да те виждам!
Ти върза ме на колело за мъки!
Бих предпочел изцяло да съм мамен,
отколкото да зная част от нещо!

ЯГО

Достатъчно! Пъдете тези мисли!

ОТЕЛО

Нима усещах някак часовете
на нейните откраднати наслади?
За тях не знаех и не се измъчвах,
добре се веселях, добре ядях,
сънят ми беше сън, смехът ми — смях,
по устните ѝ вечер не усещах
целувките на Касио. О, Боже!
Обраният щом липсата не чувства,
не му я казвай и не е обран!

ЯГО

Тежат ми много тези ваши думи!

ОТЕЛО

Бих бил щастлив, ако войската цяла,
до най-последния копач във нея,
бе вкусила от сладката ѝ плът —
но да не бях узнал! А тъй, прощавай,
спокойствие! Прощавай, ведър дух!
Прощавайте, вий, полкове пернати,
вий, грозни битки, дето смелостта
е първа добродетел и закон,
прощавай, цвилещ кон, тръба звънлива,
пискливи свирки, гръм на барабани,
плющящи знамена и вие всички,
великолепни, пищни, ярки знаци
на славата, вий, бронзови гърла,
наподобяващи със своя тътен
гнева на Юпитера гръмовержец,
прощавайте! Отело се сбогува
завинаги със вас!

ЯГО

Това не е възможно, генерале!

ОТЕЛО

Ти гледай, негодяй, да ми докажеш,
че тя е кучка! Гледай да докажеш!
Око да види! Иначе за тебе
ще бъде по-добре да си роден
бездомен пес, отколкото да срещнеш
кипящия ми гняв!

ЯГО

Дотам да стигнем?

ОТЕЛО

Да видя сам или поне да няма
във твоите доказателства ни клупче,
ни кукичка, да, нищо, за което
неверието да се хване някак,
че иначе тежко ти!

ЯГО

Генерале!

ОТЕЛО

Ако окаже се, че каляш нея
и мъчиш мене, то не се разкайвай,
спокойно трупай ужас върху ужас,
смрачи земята, разплачи небето,
защото, все едно, към свойто дело
не ще прибавиш нищо, със което
да си заслужиш ада по-добре!

ЯГО

О, небеса! О, Господи, помилуй!
Вий мъж ли сте? Разсъдъка ви де е?
Напускам ви! На добър час! Наивник,

дотам да се привържа, че да вземат
тъй честния ми порив за порок!
Чудовищно! Записвайте си, хора:
опасно е да бъдеш прям и честен!
Все пак поука взех: от днес сърцето
другари не желае и да види,
щом дружбата е майка на обиди!

ОТЕЛО

Не, стой при мене! Виждаш ми се честен.

ЯГО

Ум, ум ми трябва! Честният е луд
и сам разваля туй, което прави!

ОТЕЛО

Кълна се в небесата, нея виждам
ту чиста — ту нечиста; тебе чувам
ту честен — ту нечестен. Докажи ми!
До днес бе името на Дездемона
по-ясно от Дианиния образ^[14],
а днеска по е черно и от моя!
Додето има на света кинжали,
въжета, пламъци, реки, отрови,
без мъст не ще остана! О, да имах
увереност!

ЯГО

Гори ви ревност, виждам.
Разкайвам се, че я посях във вас.
Вий искате увереност?

ОТЕЛО

Не „искам“ —
изисквам я!

ЯГО

Добре, но как? Кога
ще бъдете уверен, генерале?
Нима като гледач развратен вие
ще искате да зяпате, когато
ще я такава?

ОТЕЛО

Смърт и пъкъл! О!

ЯГО

При туй, повярвайте, ще бъде трудно
дотам да ги докараме. Проклети
да бъдат те, ако око странично
ги гледа как го правят във леглото!
С какво тогава да ви убедя?
Със подписи? Със документи? Как?
А туй те няма да ни го покажат,
па ако ще да бъдат похотливи
като маймуни, бесни като вълци,
разгонени като коза и пръч,
безсрамни като пийнали простаци!
Но ако сбор от улики, които
засичат се пред входа на греха,
ще ви даде увереност, вий може
да ги получите.

ОТЕЛО

По-бързо дай ги!

ЯГО

Задачата не ми е по вкуса,
но щом, пришпорван от любов към вас
и смешна честност, хлътнал съм дотука,
ще продължа. Наскоро ни се случи
да спим със Касио в едно легло^[15].
От зъбобол не мигнах цяла нощ,
а Касио е от онези хора,

които са тъй хлабави душевно,
че, като спят, изказват своите тайни.
И аз го чух да шепне: „Дездемона,
да бъдем предпазливи!“ След това
за китката ме хвана и зашепна:
„О, сладка моя!“ и ме зацелува,
тъй жарко, сякаш скубеше цветя
от устните ми. После сложи крак
върз моя и целувайки ме пак,
простена страстно: „О, съдба проклета
да те дели със този чер арапин!“

ОТЕЛО

Чудовищно!

ЯГО

Все пак е само сън!

ОТЕЛО

Но свързан с нещо, станало наяве!

ЯГО

Да, туй е улика! И даже тежка!
Особено ако даде тегло
на други някои, привидно леки.

ОТЕЛО

Ще я разкъсам на парчета!

ЯГО

Не!

Не бързайте! Не сме видели нищо.
Не е изключено да ви е вярна.
Кажете, има ли жена ви кърпа,
извезана със ягодки?

ОТЕЛО

Как не!

Това ми беше първият подарък.

ЯГО

Не знаех. Но с една такава кърпа —
уверен съм, че беше точно тя! —
днес Касио си бършеше брадата.

ОТЕЛО

Ако била е тя!...

ЯГО

Или пък друга,
но също тъй на вашата съпруга,
това свидетелствува срещу нея.

ОТЕЛО

Защо негодникът не притежава
сто хиляди живота! Мойта мъст
не може да се утоли с един!
Така е! Истина е! Гледай, Яго,
как ще издухам любовта си! фу!
Къде е? Няма я!
Изниквай, Мъст, из адски кухни!
Любов, отстъпвай своята корона
и трона си във моето сърце
на властната ненавист! Гръд, издуй се,
разпъвана от зъби и езици
на пепелянки!

ЯГО

Скъпи генерале!
Поуспокойте се!

ОТЕЛО

О, кръв! Кръв! Кръв!

ЯГО

Възможно е след ден да промените
решението си. Недейте бърза!

ОТЕЛО

Не, Яго, както Черното море
влече стремглаво ледните си струи
към Мраморното и към Хелеспонта^[16],
не знаейки течения възвратни,
така и кръвожадните ми мисли
не ще се върнат ни за миг назад,
подтиквани от прилив на любов,
дордето в себе си не ги погълне
вместителна и всеобемна мъст!

Коленичи.

Обвързвам се пред туй небе от мрамор
с велика клетва да осъществя,
което казах!

ЯГО

Не, недейте става!

Коленичи до него.

Свидетелствайте вий, огнъове звездни,
и вий, навред присъстващи стихии,
че Яговите ум, ръка, сърце
ще служат на мъстия Отело!
Дори да е най-кървавото дело,
той нека заповяда и за Яго
едничък вик на съвестта ще бъде:
да го извърши!

Двамата стават.

ОТЕЛО

Срещам твойта обич

с готовността тозчас да я използвам.
Три дни ти давам да ми съобщиш,
че Касио е мъртъв!

ЯГО

С него бяхме
приятели, но той е вече труп.
Изпълнено. Но нека тя живее!

ОТЕЛО

Ах, кучката със кучка! Ах, мръсница!
Проклетата да е! Тръгвай с мен! Отивам
да се снабдя със смъртоносно средство
за тази дивна дяволка. От днеска
ти мой си лейтенант!

ЯГО

И ваша сянка!

Излизат.

[13] *Мандрагора* — сокът на това екзотично растение (бил използван като силно сънотворно). ↑

[14] „... *Дианиния образ*...“ — т.е. образът на луната. ↑

[15] „... *в едно легло*...“ — В Англия от Шекспирово време индивидуалните кревати са били рядкост. Обичаят да се спи с приятели или със съвсем чужди лица в едно легло се запазил до средата на XVII в. и сред висшите класи на обществото. ↑

[16] *Хелеспонт* — древно име на Дарданелите. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Улица.

Влизат Дездемона, Емилия и Шутът.

ДЕЗДЕМОНА

Чувай, глупчо, знаеш ли къде е отседнал лейтенант Касио?

ШУТЪТ

Той не може да е отседнал никъде.

ДЕЗДЕМОНА

Защо?

ШУТЪТ

Защото в устава им няма седнала стойка. Военният трябва да стои изправен.

ДЕЗДЕМОНА

Питам те: къде пребивава?

ШУТЪТ

Пак никъде, госпожо, защото сме в мир. Виж, когато е война, военните се пребивават здравата.

ДЕЗДЕМОНА

С теб не се излиза наглава. Питам те: къде живее?

ШУТЪТ

Не смея да кажа, защото, ако река, че живее на едно място, ще излезе, че навсякъде другаде е умрял.

ДЕЗДЕМОНА

Тогава можеш ли да узнаеш къде се намира?...

ШУТЪТ

Няма да оставя града на мира, додето не го узная!

ДЕЗДЕМОНА

И го замоли да дойде веднага! Кажи му, че съм говорила със съпруга си по неговия въпрос и че се надявам той да се уреди.

ШУТЪТ

Да сторя това, е в границите на човешките възможности и затова ще направя опит за неговото извършване.

Излиза.

ДЕЗДЕМОНА

Къде ли съм могла да я загубя
таз моя кърпичка?

ЕМИЛИЯ

Не знам, госпожо.

ДЕЗДЕМОНА

Бих предпочела — истина ти казвам —
да съм загубила кесия злато!
Добре, че моят благороден мавър
е тъй далеч от низките догадки,
присъщи на ревнивците, че инак
могъл би да помисли нещо лошо.

ЕМИЛИЯ

Не е ли от ревнивите?

ДЕЗДЕМОНА

Отело?
Бих казала, че палещото слънце
на родния му край е изпарило

във него тези сокове.

ЕМИЛИЯ

Той иде!

Влиза Отело.

ДЕЗДЕМОНА

Ще сторя всичко да го задържа,
додето дойде Касио... Любими,
добре ли си?

ОТЕЛО

Добре, любима моя...

Настрани.

О, колко тежко е да се преструваш!...
А как си ти?

ДЕЗДЕМОНА

Добре и аз, мой скъпи.

ОТЕЛО

Подай ми таз ръчица!... Доста влажна!

ДЕЗДЕМОНА

Не са я изсушили скръб и старост.

ОТЕЛО

Това говори за любвеобилност
и волност на сърцето. Влажна. Жарка.
Ръка такава иска пост, молитва,
живот набожен, отказ от света,
сурови упражнения; защото
зад нея чувствам малък потен бяс,
готов за палавства. Ръка добричка,
раздаваща охотно...

ДЕЗДЕМОНА

Тук си прав —
тя даде ти сърцето ми, нали?

ОТЕЛО

Преди сърцата сплитаха ръце —
сега ръце се сплитат без сърце!

ДЕЗДЕМОНА

При други може. Хайде, изпълнявай!

ОТЕЛО

Какво да изпълнявам, гълъбице?

ДЕЗДЕМОНА

Каквото обещал си. Вече пратих
да викнат Касио.

ОТЕЛО

Настинах снощи.
Подай ми своята кърпа!

ДЕЗДЕМОНА

Заповядай!

ОТЕЛО

Не, моята си!

ДЕЗДЕМОНА

Тя не е у мен.

ОТЕЛО

Не е у теб?

ДЕЗДЕМОНА

Не е.

ОТЕЛО

Голяма грешка!

Таз кърпа една циганка-баячка,
способна да разчита чужди мисли,
е дала нявга в дар на мойта майка,
откривайки й, че дорде я пази,
баща ми щял под чара й да бъде,
но подари ли я, или загуби,
той щял от нея да отвърне поглед
към чужди прелести. На мене тя,
умирайки, я завеща с молбата,
да я даря като венчален дар
на своята жена. И аз го сторих.
Затуй пази я, скъпа, както пазиш
зениците на своите очи!
Загубиш ли я, или подариш,
това ще бъде загуба, която
не би могла да се сравни със нищо!

ДЕЗДЕМОНА

Не е възможно!

ОТЕЛО

Истина е. В нея
втъкана е особена магия:
пророчица прастара, двеста пъти
видяла слънчевия кръговрат,
в прокобен бяс е везала ръба й;
свещен е бил и свиленият червей,
източил нишката; а за боя
е служил извлек от сърца, получен
при балсамирането на девици!

ДЕЗДЕМОНА

Наистина ли?

ОТЕЛО

Да. Затуй пази я!

ДЕЗДЕМОНА

О, да не бях я виждала!

ОТЕЛО

Защо?

ДЕЗДЕМОНА

Какво ти стана? Ти си тъй възбуден!

ОТЕЛО

Загубила си я? Така ли? Казвай!

Изчезнала ли е?

ДЕЗДЕМОНА

О, Боже!

ОТЕЛО

Чакам!

ДЕЗДЕМОНА

Не е загубена. Но и да беше,
какво от туй?

ОТЕЛО

Какво ли?

ДЕЗДЕМОНА

Аз ти казвам,
във къщи е!

ОТЕЛО

Донес я, да я видя!

ДЕЗДЕМОНА

Сега не ща, макар да мога. Виждам,
ти дириш повод, за да се измъкнеш.
Върни отново Касио на служба!
Какво ти струва?

ОТЕЛО

Кърпата, ти казвам!
Предчувствам нещо лошо!

ДЕЗДЕМОНА

Хайде! Хайде!
Не ще намериш по-добър от него
за тази длъжност!

ОТЕЛО

Кърпата!

ДЕЗДЕМОНА

Човек,
със тебе свързал своята съдба,
делил със тебе...

ОТЕЛО

Кърпата!

ДЕЗДЕМОНА

О, Боже!
Отело мой, какво ти е?

ОТЕЛО

Махни се!

Излиза.

ЕМИЛИЯ

И според вас тоз мъж не е ревнив?

ДЕЗДЕМОНА

За пръв път е такъв. Ах, в тази кърпа
наистина е имало вълшебство.
Горко ми! Как можах да я загубя!

ЕМИЛИЯ

Не се узнава мъж за две години.
Мъжете са стомах, жените — гозба.
Ядат ни лакомо, но щом са сити,
оригват се...

Влизат Яго и Касио.

Я, Касио с мъжа ми!

ЯГО

Не, друг път няма. Само с нейна помощ...
Ха, ето я! Вървете и молете!

ДЕЗДЕМОНА

Мой драги Касио! Какво ще кажеш?

КАСИО

Госпожо, ще повторя своята просба
да ми помогнете да заживея
отново на света, възвърнат пак
във милостта на този, към когото
сърцето ми питае свята почит.
Не мога да вися във неизвестност!
Ако вината ми е тъй дълбока,
че минали заслуги, днешни мъки
и бъдещи отплати не успяват
да я запълнят в неговата обич,
печалбата поне да ми е тая,
печалната си участ да узная!
Облечен в принудително доволство,
тогава аз по други друм ще тръгна

да прося милостиня от съдбата!

ДЕЗДЕМОНА

О, благородни Касио, за жалост
опря о камък мойто адвокатство.
Съпругът ми е станал сякаш друг!
Ако в лицето беше променен,
тъй както е в обноските си, аз
навярно нямаше да го позная.
Повярвай ми, тъй дръзко се застъпвах
за тебе, че и аз накрая станах
мишена за гнева му! Но търпи!
За тебе ще направя всичко. Даже
което и за себе си, ей Богу,
не бих направила. Бъди спокоен!

ЯГО

Нима е гневен нашият началник?

ЕМИЛИЯ

Да, той преди минута ни напусна
в особена възбуда.

ЯГО

Гневен — той?

Видял съм го да гледа, без да трепне,
когато вражият снаряд косеше
войниците му и подобно дявол
в небето духна родния му брат!
Той — гневен? Значи, има нещо важно.
Отивам да го видя.

ДЕЗДЕМОНА

Да, върви!

Яго излиза.

Без друго мъчат го държавни грижи.

Я новост от Венеция, я тука
известие за заговор на Кипър,
но нещо мъти бистрия му дух.
В тез случаи мъжете имат навик
на дребни работи да си изкарват
яда от едрите. Така, когато
прищипнем пръст, боли ни вред. Мъжете
не са безгрешни богове. Не бива
да искаме от тях по всяко време
учтивостта на сватбения ден.
Признавам си, Емилия, че тайно,
забравяйки за устава войнишки,
срещу началството си възроптах
за грубостта му, но сега разбирам,
че моят съд е бил несправедлив!

ЕМИЛИЯ

Дано окажат се държавни грижи,
тъй както предполагате, а не
съмнения засягащи ви!

ДЕЗДЕМОНА

Боже!

Не съм му дала повод ни веднъж!

ЕМИЛИЯ

Не затова, че му е даден повод,
ревнивецът ревнува; а ревнува,
защото е ревнивец. Ревността
е грозна твар, която се зачева
от само себе си, без външна помощ!

ДЕЗДЕМОНА

Да пази Бог душата на Отело
от туй чудовище!

ЕМИЛИЯ

Амин, госпожо!

ДЕЗДЕМОНА

Ще го подиря. Касио, стой тука!
Ако добре настроен е, отново
ще се застъпя да ти върне поста.

КАСИО

Безкрайно благодарен вам, госпожо!

Дездемона и Емилия излизат.

Влиза Бианка.

БИАНКА

Ха, Касио, здравей!

КАСИО

Къде тъй, Бианка?
Заклевам ти се, хубавице моя,
че тъкмо се запътвах за към теб.

БИАНКА

Пък аз към теб! Една неделя цяла
те няма! Седем дни и седем нощи!
Това са сто шейсет и осем часа,
а всеки час в разлъка е сто пъти
по-дълъг от часа според стрелките!
О, тежко смятане!

КАСИО

Прости ми, Бианка!
Гнетят ме тези дни оловни мисли,
но скоро тъй ще зачестя при теб,
че целия си дълг ще ти платя
със лихва даже!

Дава ѝ кърпичката на Дездемона.

Миличка, дали
би избродирала за мен една
такава кърпа?

БИАНКА

А отде я имаш?
От нова някоя! Добре те знам!
Усетих, че се губиш, а сега
усещам и къде си се намирал!
Добре, добре!

КАСИО

Е, хайде! Женски ум!
Хвърли съмненията си в устата
на дявола, отдето са дошли!
Кълна ти се, че няма за какво!

БИАНКА

Това тогаз чие е?

КАСИО

Сам не зная.
Намерих я във своята квартира.
Харесва ми. Вземи я превади,
преди да са дошли да си я искат!
Сега върви и остави ме сам!

БИАНКА

Да те оставя? А защо?

КАСИО

Защото
очаквам генерала, а не е
за препоръчване да ме съгледа,
че съм със тебе.

БИАНКА

А защо например?

КАСИО

Не за това, че малко те обичам!

БИАНКА

А само че не ме обичаш много!

Добре, поизпрати ме и кажи:
ще дойдеш ли по-ранко тази вечер?

КАСИО

Ще те изпратя само две-три крачки,
защото чакам, казах ти. Но скоро
ще бъдем заедно.

БИАНКА

Добре тогава.

Условностите трябва да се спазват —
любовници навън не се показват!

Излизат.

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица.

Влизат Отело и Яго.

ЯГО

Не бива, мислите?

ОТЕЛО

„Да мисля“, Яго?

ЯГО

Една целувчица на скрито?

ОТЕЛО

Не!

ЯГО

А с него да лежи в леглото гола,
без грях да върши, някой час и друг?

ОТЕЛО

В леглото гола с часове без грях?
Туй значи да надлъгва сатаната!
Безгрешнички такива, честна дума,
омразни са и дяволу, и Богу!

ЯГО

Простимо е, ако не правят нищо!
Виж, ако дал съм кърпичка във дар
на своята жена...

ОТЕЛО

Какво тогава?

ЯГО

Тогава, значи, кърпата е нейна,
а щом е нейна, може да я дава,
комуто иска.

ОТЕЛО

Женската ѝ чест
е също нейна. Може ли и нея
да дава тъй?

ЯГО

Честта е друго нещо.
Невидима е тя и сред жените
най-честните са често не тъй честни.
А, виж, за кърпичката...

ОТЕЛО

О, небе!
Да можех някак си да я забравя!
Та казваш?... О, тя плава в паметта ми —
подобно гарван чер над чумав дом...
Та казваш, че видял си я у него?

ЯГО

Е, да, но туй не значи...

ОТЕЛО

Всичко значи!

ЯГО

Чак всичко пък! Ами да бях ви казал,
че съм видял как тя ви позори,
или че чул съм него... има доста
такива самохвалковци, които
усетят ли — подир натраплив натиск
или защото тя самата иска —

да обладаят някоя жена,
след туй не могат да не го раздрънкат
по кръчмите...

ОТЕЛО

Той нещо ти е казал?

ЯГО

Ех, каза, но не повече от туй,
което сам ще отрече след клетва.

ОТЕЛО

Какво ти каза?

ЯГО

Каза, че... че бил...

ОТЕЛО

Какво, че бил?

ЯГО

Че бил... лежал...

ОТЕЛО

Със нея?

ЯГО

Със нея — върху нея. Както щете.

ОТЕЛО

Със нея!... Върху нея!... Лъже, мръсникът! Но ако... Ах, мръсна гадост!... Кърпата!... Признание!... Кърпата!... Да признае и ще го обеса за подвига му! Не, първо ще го обеса, а после ще признава!... Цял треперя!... Не може да съм тъй помрачен от гнева, без да има нещо на дъното! От празни думи не се раздрусвам така! Пфу! Носове, уши, устни! Възможно ли е?... Да признае!... Кърпата!... О, сатана!

Припада.

ЯГО

Ох, действа, действа! Работи, лекарство!
Тъй ловят се глупаци лековерни
и тъй се хвърлят във срама не малко
девици най-достойни и невинни!...
Ей, генерале! Чувайте! Отело!
Свестете се!

Влиза Касио.

А, Касио! Елате!

КАСИО

Какво е станало със генерала?

ЯГО

Пак епилепсия. За втори път.
Веднъж припадна вчера, днес отново!

КАСИО

Разтрий му слепите очи!

ЯГО

Не, не!

Не бива да се бута, щом припадне,
защото инак му излиза пяна
и почва да бесува. Ха, помръдна!
Не стойте тук — свестява се! Вървете!
Когато си отиде, много искам
да поговоря с вас за нещо важно.

Касио излиза.

Е, как е, генерале? Ха, така!
Не сте ли си ударили челото?

ОТЕЛО

Ти гавриш ли се с мене!^[17]

ЯГО

Не, кълна се!

Бих искал да търпите като мъж
нещастieto си.

ОТЕЛО

Какъв ти мъж!

Измаменият мъж е скот рогат!

ЯГО

Тогаз е говедарник всеки град!

ОТЕЛО

Похвали ли ти се?

ЯГО

Голямо чудо!

Вий само представете си, че всеки
брадат мъжага, който е зажеглен,
навярно тегли същия товар!

Милиони спят в чаршафи, за които
те биха дали клетва, че са лични,
а пък са общи. Вий сте по-добре.

Повярвайте ми, генерале, туй е
ужасна подлост, дяволска свръхгавра —
да лижеш вкъщи си една пачавра
и да я смяташ чиста! Не! Да знаем!
Щом знам какво съм аз, ще знам и нея
какво да я направя!

ОТЕЛО

Умни думи!

ЯГО

Въоръжен с търпение, тогава
идете там встрани! Додето бяхте

в несвяст от мъка — слабост недостойна
за мъж от ранга ви! — оттук случайно
премина Касио. Пообясних му
припадъка ви със каквото можех
и го отпратих. Той ще дойде пак
да си побъбрим. Вий се скрийте там
и зорко проследете как ликът му
ще цъфне в присмех, похот и доволство,
когато го накарам да повтори
къде, кога, за колко време, как
е вършил досега и мисли пак
да върши работата на жена ви.
Повтарям, наблюдавайте! Но само
владейте се, че иначе не сте мъж,
а роб на своите страсти!

ОТЕЛО

Чувай, Яго,
ще видиш, че аз мога да съм хитър,
ала — помни! — и кървав!

ЯГО

Туй не пречи.
Но всяко нещо има своето време.
Вървете да се скриете.

Отело се скрива встрани.

Сега
ще заговоря Касио за Бианка —
една от тез, които си купуват
храна и дрешки, като си продават
милувките. Тя луда е по него —
такъв е жребият на тез мадами:
те мамят всички, тях един ги мами!
Той, само щом му спомена за нея,
ще си умре от смях... Ха, ей го, иде!

Влиза отново Касио.

И този смях ще подлуди Отело.
Излъган и ревнуващ, той ще вложи
във всеки жест, движение, усмивка
на бедния ни Касио съвсем
превратен смисъл... Как сме, лейтенант?

КАСИО

По-зле — щом чуя да ме назовават
с туй звание, което не е мое!

ЯГО

Молете настойчиво Дездемона
и пак ще си го върнете, кълна се!
Ако зависеше от Бианка, вече
да сте направил бляскава кариера!

КАСИО

Оная ли?

ОТЕЛО

Ха, вече се надсвива!

ЯГО

Тя май е лапнала съвсем по вас!

КАСИО

Горкичката, какво да я направя!

ОТЕЛО

Отрича с думи, а със смях признава!

ЯГО

Я, чуйте, Касио!

ОТЕЛО

Сега го кара
да му разправи за жена ми. Хайде!

Добре върви!

ЯГО

Тя казвала, че вие
сте щял да се ожените за нея.
Наистина ли е така?

КАСИО

Ха-ха!

ОТЕЛО

А, триумфираш, цезарю! Не бързай!

КАСИО

Аз да се ожения за нея? За една от занаята? Имай малко вяра в ума
ми! Да не ми е изпила чавка мозъка! Ха-ха!

ОТЕЛО

Така, така! Смее се добре, който се смее последен!

ЯГО

Но слухът е плъзнал из целия град!

КАСИО

Хайде бе!

ЯГО

Негодник да съм, ако не е така!

ОТЕЛО

Лепнал си ми клеймото, а? Добре, добре!

КАСИО

Сама го е измислила, маймуната му с маймуна! Нейно си
желание — не мое обещание! Ще ѝ се и ги пуска!

ОТЕЛО

Яго ми прави знак! Почва да разказва!

КАСИО

Ей сега пак беше тука. Преследва ме навсякъде. Оня ден, както си приказваме край брега с едни венецианци, и ето ти я и нея! Като цъфна, куклата, като ми се хвърли на врата!

ОТЕЛО

„Скъпи Касио“! Ясно! Показва как го е прегръщала!

КАСИО

Като пусна едни сълзи! Виси ми на шията, разтърсва ме целия, дърпа ме! Ха-ха!

ОТЕЛО

Описва как го е влачила към спалнята ми! О, носа ти го виждам, но къде е кучето, на което ще го хвърля!

КАСИО

Ще трябва да се отърва от нея.

ЯГО

Ето я собственолично!

Влиза Бианка.

КАСИО

Пак завоня на невестулка! Колко шишета парфюм си си лиснала! И докога ще ме гониш по петите!

БИАНКА

Дяволът и майка му те гонят по петите! Ти какво си представяш с тази кърпичка, дето ми я даде? И аз, със целия си, да се съглася! Намерил я в стаята си и не знаел на кого е! Как не! Някоя хубостница му я подарила, а аз трябва да й преваждам дрипите! Дръж си я! (*Хвърля кърпичката на земята.*) Откъдето И да си я взел, няма да я пипна!

КАСИО

Бианка! Миличка! Какво ти става?

ОТЕЛО

Господи, моята кърпа!

БИАНКА

Ако дойдеш вкъщи тази вечер — добре; ако не — хич да не си ми се мяркал!

Излиза.

ЯГО

По нея! По нея!

КАСИО

Няма как! Инак ще проглуши целия град!

ЯГО

При нея ли ще вечеряте?

КАСИО

Сигурно.

ЯГО

Тогава може да намина и аз. Иска ми се да поговорим.

КАСИО

Заповядай! Ще те чакам, значи!

ЯГО

Добре, добре! Побързайте!

Касио излиза.

ОТЕЛО (*излиза напред*)

По кой начин да го убия, Яго?

ЯГО

Забелязахте ли как се кикотеше от доволство?

ОТЕЛО

О! Яго!

ЯГО

А кърпичката видяхте ли?

ОТЕЛО

Моята беше, нали?

ЯГО

Вашата, ръката си отрязвам! Колко цени само безразсъдната ви жена! Тя му прави подаръци, а той ги дава на флърцата си!

ОТЕЛО

Да можех да го умъртвявам девет години подред!... А тя? Такава красива, мила, нежна!

ЯГО

Не, трябва да забравите за това!

ОТЕЛО

Да! Да загине, да се сплуге и да иде в пъкъла още тази нощ! Не бива да живее повече! Не, сърцето ми е станало на камък! На, като го ударя, ръката ме заболява!... О, светът не знае по-сладко създание! Тя би могла да бъде жена на император и да властва над него и империята му!

ЯГО

Не, по този път никъде няма да стигнете!

ОТЕЛО

Да се обеси! Само казвам каква е. Такава майсторка на иглата! Така изкусна в музиката! Тя би размекнала със звуци най-свирепата мечка! И колко е остроумна, какво въображение има!...

ЯГО

Толкоз по-виновна е!

ОТЕЛО

Да, хиляди, хиляди пъти по-виновна!... А колко ласкава!...

ЯГО

Дори прекалено.

ОТЕЛО

Да, прав си! И все пак жалко за нея, Яго! О, Яго, колко жалко за нея! Яго!

ЯГО

Щом толкоз се разнежвате над нейната порочност, издайте й разрешително да си шава! Ако вас не ви засяга, другите — още по-малко.

ОТЕЛО

Ще я накълцам на мръвки! Да ми слага рога!

ЯГО

Да, това е гнусно.

ОТЕЛО

И с мой офицер!

ЯГО

Още по-гнусно!

ОТЕЛО

Намери ми отрова, Яго! За тази нощ! Няма да я обвинявам, за да не би това нейно лице, това нейно тяло пак да размекнат волята ми! За

тази нощ, Яго!

ЯГО

Не с отрова. Удушете я в леглото! В същото, което е омърсила!

ОТЕЛО

Да! Добре! Съответствието ми харесва! Много добре!

ЯГО

А Касио оставете на мене! До полунощ ще чуете нещо за него.

ОТЕЛО

Отлично!

Тръбен звук.

Ха! Каква е таз тръба?

ЯГО

Вестител от Венеция навярно.

Влизат Лодовико, Дездемона и свита.

Посланикът на дожа, Лодовико.

И вашата жена, и тя е с него.

ЛОДОВИКО

Да ви закриля Господ, генерале!

ОТЕЛО

Благодаря ви от сърце, синьоре!

ЛОДОВИКО

Приветствия от дожа и Сената!

Предава му писмо.

ОТЕЛО

Целувам с почит знака на властта им!

Отваря писмото и чете.

ДЕЗДЕМОНА

Какви са новините, братовчеде?

ЯГО

Добре дошли! Щастлив съм да ви видя
на острова, синьор!

ЛОДОВИКО

Благодаря ви.
А как е Касио?

ЯГО

Ами... живее.

ДЕЗДЕМОНА

Между съпруга ми и лейтенанта
се появи дълбока пукнатина.
Но вий ще ги сдобрите, братовчеде!

ОТЕЛО

Премного сигурност!

ДЕЗДЕМОНА

Какво, съпруже?

ОТЕЛО (*чете*)

„... Да се изпълни. Във противен случай...“

ЛОДОВИКО

Той не на нас. Зает е със писмото.
Та, значи, има дразга между тях?

ДЕЗДЕМОНА

О, да. И аз направила бих много,

да я загладя някак си, защото
обичам Касио от все сърце!

ОТЕЛО

О, плам и сяр!

ДЕЗДЕМОНА

Господарю мой!

ОТЕЛО

Ум имате ли?

ДЕЗДЕМОНА

От какво е гневен?

ЛОДОВИКО

Навярно от писмото. Подразбрах,
че то го отзовава и поставя
на мястото му Касио.

ДЕЗДЕМОНА

Ей Богу,
това ме радва!

ОТЕЛО

Тъй ли?

ДЕЗДЕМОНА

Но, съпруже!...

ОТЕЛО

А мен ме радва, че сте полудяла!

ДЕЗДЕМОНА

Отело!

ОТЕЛО

Дявол!

Удря ѝ плесница.

ДЕЗДЕМОНА

Господарю мой,
това не съм заслужила!

ЛОДОВИКО

Отело,
Венеция не ще повярва в туй,
дори под клетва да ѝ го разкажа!
Разплакахте я. Искайте ѝ прошка!

ОТЕЛО

О, дявол, дявол! Ако би могла
земята да зачева от сълзи,
от всяка капка тук се би излюпил
ридаещ крокодил! Марш, марш оттука!

ДЕЗДЕМОНА

Отивам си, за да не ви раздразвам.

Тръгва си.

ЛОДОВИКО

Каква безропотност, какво покорство!
Върнете я обратно, генерале!

ОТЕЛО

Госпожо!

ДЕЗДЕМОНА

Господарю?

ОТЕЛО

Аз я върнах.
Защо ви трябваше?

ЛОДОВИКО

Кому? На мене?

ОТЕЛО

Не вий ли пожелайте да я върна?
Тя може да се връща, пак да тръгва,
да се завъртва, вас да завърти!
А също и да плаче, да, да плаче!
И е покорна, както вий твърдите,
покорна много... Пускай, пускай сълзи!...
А със това писмо... Двучична кукла!...
Сенатът отзовава ме... Пътувай!...
И аз се подчинявам и ще тръгна
веднага за Венеция!... Ти, марш!...

Дездемона излиза.

Ще ме замести Касио!... Синьоре,
довечера ще бъдете мой гост.
Добре дошъл при нас!... Кози! Маймуни!

Излиза.

ЛОДОВИКО

Това ли е достойният Отело,
когото венецианският Сенат
единогласно счита най-пригоден
за делото си; този, чийто дух
безсилна бе страстта да развълнува;
чийто твърдост изстрелът залутан
на случая не можел да одраска?

ЯГО

Той много измени се напоследък.

ЛОДОВИКО

Опасност няма ли? С ума си как е?

ЯГО

Тъй, както го видяхте. Не на мен
се пада да го съдя. Ако той
не е какъвто би могъл да бъде,
аз пръв скърбя!

ЛОДОВИКО

Да зашлеви жена си!

ЯГО

Туй беше лошо. Но дано остане
най-лошото от всичко!

ЛОДОВИКО

Не разбирам.

Такъв ли е изобщо, или само
писмото е разпалило кръвта му
до тази грубост?

ЯГО

О, уви, уви!...

Но честността ми пречи да разказвам
онуй, което съм видял и зная.
Добре го наблюдавайте и той
със своите постъпки ще направи
излишна мойта реч. Следете сам
и ще ви стане ясно.

ЛОДОВИКО

Съжалявам,
че тъй дълбоко съм се мамил в него!

Излизат.

[17] „... *Ти гавриш ли се с мене?*...“ — Отело вижда в думите на Яго намек за рогата на мамения съпруг. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В крепостта.

Влизат Отело и Емилия.

ОТЕЛО

И казвате, не сте видяла нищо?

ЕМИЛИЯ

Не съм видяла! Нито пък съм чула!
През ум не ми е минало дори!

ОТЕЛО

Все пак сте ги видяла да се срещат.

ЕМИЛИЯ

Но нищо лошо не видях в това
и чувах помежду им всяка дума!

ОТЕЛО

Не си ли шепнеха?

ЕМИЛИЯ

Не, ни веднъж!

ОТЕЛО

Не ви ли е отпращала за нещо?

ЕМИЛИЯ

Не, ни веднъж!

ОТЕЛО

За маска, за ветрило,
за ръкавици?

ЕМИЛИЯ

Ни веднъж!

ОТЕЛО

Хм, чудно!

ЕМИЛИЯ

Душата си залагам, господарю,
че тя е честна! Ако през ума ви
минава друга мисъл, незабавно
пъдете я, за да не ви отрови!
А ако някой ви я е втълпил,
дано го стигне клетвата, с която
създателят прокле змията в рая!
Защото, ако вашата жена
не е безгрешна, значи, че мъжете
на този свят са до един нещастни:
от техните съпруги най-добрата
ще бъде мръсна като клеветата!

ОТЕЛО

Извикайте я!

Емилия излиза.

Бива я да дрънка,
но всяка сводница умее толкоз,
а тази тук е рядко хитра стърва!
Килерче, пълно със безсрамни тайни
и със уста под ключ!... А съм я виждал
да коленичи, да се моли Богу!

Влиза отново Дездемона, следвана от Емилия.

ДЕЗДЕМОНА

Повикал сте ме, господарю мой?

ОТЕЛО

Ела ми, пиленце!

ДЕЗДЕМОНА

Защо ви трябвавам?

ОТЕЛО

За да те видя малко във очите.

Вдигни, вдигни лице!

ДЕЗДЕМОНА

Какво е туй
ужасно хрумване?

ОТЕЛО

А вий, мадам,
недейте си забравя занаята!
Любовниците — вътре, вий — отвънка.
Щом някой иде, викайте „хъм-хъм“ —
не ви е чак първица! Хайде, марш!

Емилия излиза.

ДЕЗДЕМОНА

На колене ви моля, обяснете:
какво се крие в думите ви? Чувствам,
че те са пълни с гняв, но не разбирам
какъв е смисълът им!

ОТЕЛО

Ти коя си?

ДЕЗДЕМОНА

Жена ви, господарю. Вашта вярна
и предана съпруга.

ОТЕЛО

Закълни се!

Осигури си мястото във ада,
че, току-виж, пред твоя лик на ангел
бесът се стреснал и те изтървал!
Дай клетва пред небето, че си вярна!

ДЕЗДЕМОНА

То знае, че съм вярна!

ОТЕЛО

Не, то знае,
че си невярна повече от ада!

ДЕЗДЕМОНА

Как, господарю? Към кого? С кого?

ОТЕЛО

Ах, Дездемона, махай се оттука!
Върви си! Махай се!

ДЕЗДЕМОНА

О, черна напаст!
Ти плачеш, господарю! Обясни ми,
нима съм аз виновна за плача ти?
Ако си мислиш, че баща ми бил е
причината да бъдеш отзован,
не ме вини: ако за тебе той е
загубен, и за мене е загубен,
съпруге мой!

ОТЕЛО

Да беше на небето
угодно със беди да ме изпита,
да ме засипе със позор и срам,
до ноздрите да ме завре във бедност,
в затвор да хвърли мен и всички мои

надежди, до последната, аз пак
в душата си открил бих една капка
търпение. Но да ме стори цифра
в часовника на присмеха, та дълго
стрелката му да сочи в мене с пръст,
уж движещ се, а сякаш спрял! Не мисля,
че бих изтраял и срама. Да бих!
Но как от туй, в което аз съм скрил
сърцето си; от туй, което прави
живота ми и без което няма
живот за мен; от извора на мойто
съществуване, което съхне,
откъснато от него — от туй всичко
лишен да бъда или да го пазя,
но като тинест водоем, във който
да се заплождат жаби? Пред това
дори Търпението — туй небесно
розовоусто ангелче — смрачава
лице на адска фурия^[18]!

ДЕЗДЕМОНА

Аз вярвам,
че моят господар ме счита чиста!

ОТЕЛО

Да, чиста като летните мухи
във кланицата, дето недоснесли
яйцата си и вече блудстват пак!
Защо си цъфнал, плевел тъй прекрасен,
че сетивата ме болят от теб?

ДЕЗДЕМОНА

О, Боже мой, каква неосъзната
простъпка съм допуснала, съпруже?

ОТЕЛО

Нима тоз снежен лист, таз бяла книга

създадени са, за да се напише
на тях „Развратница“? О, мръсна кучка!
Какво си сторила? Река ли само
да го разкажа, тези свои бузи
ще трябва да превърна в пещи, жарки
от изгорелия до пепел свян!
Какво си сторила? Небето горе
затиска нос; луната зажумява;
дори и вятърът — тоз блудник, който
целува де що срещне — се спотайва
вдън земни кухни, за да не чуе
какво си сторила!

ДЕЗДЕМОНА

Кълна се, вие
без право ме обиждате!

ОТЕЛО

Защо?
Не си ли кучка?

ДЕЗДЕМОНА

Не, кълна се в Бога!
Ако това, съсъда си да пазиш
за своя господар, далеч от чуждо
докосване, не значи да си кучка,
то аз не съм заслужила туй име!

ОТЕЛО

Та, казваш, не си кучка, а?

ДЕЗДЕМОНА

Не съм,
кълна се в християнската си вяра!

ОТЕЛО

Не е възможно!

ДЕЗДЕМОНА

Господи, прости ми!

ОТЕЛО

Тогава извинете! Аз ви сбърках
със хитрата венецианска курва,
която се омъжи за Отело!...
Ей вий...

Влиза Емилия.

... чиято длъжност е обратна
на свети Петровата! Вий, ключарко
на пъкъла! Да, вие! Вие! Вие!
Ний свършихме! Вземете за труда!

Хвърля ѝ монети.

Ключа след мен и никому ни дума!

Излиза.

ЕМИЛИЯ

О, Господи! Защо така говори?
Какво ви каза? Как сте?

ДЕЗДЕМОНА

Още в шемет!...

ЕМИЛИЯ

Какво е станало със господаря?

ДЕЗДЕМОНА

С кого?

ЕМИЛИЯ

Със господаря ни, с кого!

ДЕЗДЕМОНА

Ах, кой е твоят господар?

ЕМИЛИЯ

Как кой?

Тоз, който е и ваш!

ДЕЗДЕМОНА

Аз нямам вече
свой господар. Недей да ме разпитваш.
Аз нямам сълзи, драга, а пък само
със плач могла бих да ти отговоря.
Леглото ми таз вечер постели
с постелките от сватбената нощ...
И моля те, кажи на своя мъж
да дойде тук!

ЕМИЛИЯ

Каква промяна, Боже!

Излиза.

ДЕЗДЕМОНА

Заслужила съм го! Кога ли лошо
съм се държала, та да будя в него
тъй страшни подозрения за нищо?

Влизат Яго и Емилия.

ЯГО

На вашите услуги съм, госпожо.
Какво ви е?

ДЕЗДЕМОНА

Сама не знам. Децата
се възпитават с ласка. Той могъл би

с любов да ме сгълчи. Защото аз съм
наистина дете за грубостта:
не съм навикнала да ми крещят!

ЯГО

Какво е станало?

ЕМИЛИЯ

Какво ли, питаш?

Това, че господарят я нарече
мръсница, кучка и каква ли не —
все думи, дето мъчно ги изтрайват
жените с чест!

ДЕЗДЕМОНА

Такава ли съм, Яго?

ЯГО

Каква, мадам?

ДЕЗДЕМОНА

Каквато тя ви каза,
че той ми каза, че била съм.

ЕМИЛИЯ

„Курва“ —

това й каза! И натряскан просяк
такива грозни думи не говори
на дриплата си!

ЯГО

А защо го стори?

ДЕЗДЕМОНА

Не знам, но знам си, че не съм такава!

ЯГО

Недейте! Не плачете!... Дявол взел го!

ЕМИЛИЯ

Затуй ли се отказа тя от дом,
баща, родина, тежки кандидати,
за да ѝ вика тъй? И да не плаче!

ДЕЗДЕМОНА

Такъв ми е бил жребият!

ЯГО

Хай, дявол!
Отде му е дошло?

ДЕЗДЕМОНА

Небето знае!

ЕМИЛИЯ

Да пукна, ако някой гаден изрод,
мошеник ловък, подъл интригант,
мръсник и негодяй за лична полза
не е измислил тази мръсотия!

ЯГО

Не, няма на света такива хора!

ДЕЗДЕМОНА

А ако има, Бог да им прости!

ЕМИЛИЯ

Да им прости бесилото! И ада
да им изгложга космите дано!
Ще я нарича „курва“! Отде знае?
С кого я е видял? Где? Как? Кога?
С какво е дала толковичък повод?
Под кожата му се е вмъкнал някой
злодей, разбойник, пакостник презрян!

Да ще небето да разголи тези
безбожни сплетници и бич да вложи
във всяка честна длан, че да ги гоним
пред хората от изток чак до запад!

ЯГО

Не викай толкоз!

ЕМИЛИЯ

Пфу, не ги е грях!
Един от тях нали преди обърна
ума ти откъм опакото, уж че
аз имала съм нещо с генерала...

ЯГО

Мълчи, глупачко!

ДЕЗДЕМОНА

Помогни ми, Яго,
отново да спечеля своя мъж!
Иди, приятелю! Поговори му!
Защото аз не знам с какво могла съм
да го загубя. Ей ме, коленича:
ако сгрешила съм най-малко даже
на дело или в мисъл; ако тези
очи, уши и други сетива
са се зарадвали от чужда хубост;
ако не го обичам, както вчера
съм го обичала и както утре
ще го обичам (даже да рече
да ме напъди боса по света),
бял ден да не дочакам! Много може
да стори грубостта и той със грубост
живота ми могъл би да разсипе,
но не да драсне моята любов!
Аз тази дума, със която той
ме назова, не смея да я кажа,

а камо ли да сторя туй, с което
се тя заслужва! Не, не бих могла
за всички суети на този свят!

ЯГО

Госпожо, успокойте се! Това е
нетрайно кипване. Държавни грижи
разсърдили са го.

ДЕЗДЕМОНА

Дано е тъй!

ЯГО

Повярвайте ми, тъй е!

Тръбен звук.

Таз тръба
ви кани за вечерята. Вървете!
Венецианските ви гости чакат.
И без сълзи! Ще се оправи всичко!

Дездемона и Емилия излизат.

Влиза Родриго.

Какво има, Родриго?

РОДРИГО

Ти, Яго, не играеш честно с мен!

ЯГО

Какво нечестно съм ти направил?

РОДРИГО

Всеки ден ме залъгваш с нова измислица! И забелязвам
напоследък, че по-скоро отдалечаваш от мен сгодните случаи,
отколкото да ми създаваш причини за надежди. Но това, да знаеш, вече
няма да го търпя! И още не съм убеден, че трябва да ти се размине
всичко, което аз, глупакът, изпатих досега заради тебе!

ЯГО

А искаш ли да ме изслушаш, Родриго?

РОДРИГО

Доста съм те слушал! У тебе думи и дела не са в родство помежду си!

ЯГО

Несправедливо ме обвиняваш!

РОДРИГО

Истината те обвинява! Разорен съм до дъно! Скъпоценностите, които измъкна от мене, уж за да ги дадеш на Дездемона, досега да са покварили монахиня! Ти ми каза, че ги била приела с думи, обещаващи благосклонност в близко бъдеще. А нищо такова не виждам!

ЯГО

Добре, добре! Карай!

РОДРИГО

Добре? И да карам? Не мога да карам! И това никак не е добре! Дори ми се вижда, че има нещо нечисто тук и почвам да се чувствам изигран!

ЯГО

Много добре!

РОДРИГО

Казах ти, че никак не е добре! Сам ще подиря среща с Дездемона! Ако ми върне скъпоценностите, ще престана да я ухажвам и ще ѝ се извиня за незаконното си домогване. Ако не ми ги върне, бъди уверен, че ще подиря удовлетворение от тебе!

ЯГО

Каза ли си всичко?

РОДРИГО

Да. И всичко, което казах, ще го извърша!

ЯГО

И хубаво! Сега виждам, че си имал дух, и започвам да си съставям по-добро мнение за тебе! Дай си ръката, Родриго! Твоето недоволство беше основателно и все пак аз те уверявам, че съм действал безукорно в твоя полза.

РОДРИГО

Нещо не се забелязваше!

ЯГО

Разбира се, че не се е забелязвало и твоето съмнение не е лишено от разумност. Но, Родриго, ако ти си наистина такъв, какъвто сега повече от всякога имам основание да те считам — искам да кажа: смел, храбър и безстрашен, — покажи го тази нощ! И ако следващата нощ не се насладиш на Дездемона, избирай сам начина, по който ще ми вземеш живота!

РОДРИГО

Каква е работата? Стига да е в кръга на разумното и възможното!...

ЯГО

Драги мой, от Венеция е пристигнала заповед, която назначава Касио на мястото на Отело.

РОДРИГО

Вярно ли? Че тогава Отело и Дездемона ще се върнат във Венеция!

ЯГО

О, не. Той си заминава за Мавритания и ще отмъкне със себе си прекрасната Дездемона. Освен ако не го задържи тук някоя случайност. А каква по-добра случайност от отстраняването на Касио?

РОДРИГО

Какво разбираш под „отстраняването“ му?

ЯГО

Ами това, да стане непригоден да замести Отело, като му бъде светено маслото.

РОДРИГО

И това трябва аз да го направя?

ЯГО

Да, ако имаш дързостта да се бориш за своето право и изгода. Днес той ще остане на вечеря у една фльорца и аз ще го подиря там. Той не знае още за честта, която го е постигнала. Ако го изчакаш нейде наблизо, ще уредя да излезе оттам между дванайсет и един — и тогава е твой! Аз ще бъда зад него за всеки случай и двама ще си го обработим както трябва. Хайде, не стой като треснат, а тръгвай с мене! Ще ти докажа така убедително необходимостта от неговата смърт, че ще се почувстваш задължен да го очистиш. Хайде, крайно време е за вечеря! Нощта ей сега ще превали. На работа!

РОДРИГО

Трябват ми още доводи.

ЯГО

Ще ги имаш, не бой се!

Излизат.

[18] Фурия — фуриите били римски божества на отмъщението. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Другаде в крепостта.

Влизат Отело, Лодовико, Дездемона, Емилия и свита.

ЛОДОВИКО

Не, моля ви! Недейте си създава
излишен труд!

ОТЕЛО

Защо? Ще ви изпратя.
Разходка след вечеря не вреди.

ЛОДОВИКО

Спокойна нощ, мадам! Благодаря ви.

ДЕЗДЕМОНА

И аз благодаря ви за честта.

ОТЕЛО

Да тръгваме!... Дездемона!

ДЕЗДЕМОНА

Да, господарю?

ОТЕЛО

Ти си легни веднага. Ще се върна след малко. И освободи тази
своя прислужница!

ДЕЗДЕМОНА

Ще бъде сторено, съпруже мой.

Отело, Лодовико и свитата излизат.

ЕМИЛИЯ

Изглежда по-учтив. Какво ви каза?

ДЕЗДЕМОНА

Че щял да се завърне подир малко
и нареди веднага да си легна,
а тебе, каза, да освободя.

ЕМИЛИЯ

Да ме освободите?

ДЕЗДЕМОНА

Да, тъй каза.

Затуй донес ми нощницата, драга,
и си върви — не бива да го дразним.

ЕМИЛИЯ

О, да не бяхте се видели с него!

ДЕЗДЕМОНА

Какво говориш! Толкоз го обичам,
че и упорствата му, и сръдните,
и укорите му — я, откопчай ме! —
за мен са прелестни!

ЕМИЛИЯ

Застлах леглото
тъй, както наредихте.

ДЕЗДЕМОНА

Все едно.

О, Боже какви глупости ни идат!
Ако от двете ни умра аз първа,
покрий ме във ковчега със една
от тези постелки!...

ЕМИЛИЯ

Врели-некипели!

ДЕЗДЕМОНА

Във къщи имахме една слугиня
на име Барбара. Обикна тя,
но нейният пройдоха я заряза.
Тя пееше една такава песен
за ивата — наивна, ала сякаш
разказваща съдбата ѝ; и с нея
издъхна тя. Сега все тоз напев
върти ми се и току-виж, склонила
глава встрани, запея, както нявга
горката Барбара... Но бързай, бързай!

ЕМИЛИЯ

Да донеса ли нощницата?

ДЕЗДЕМОНА

Не,
бъди добра и откопчай ме тука!...
Тоз Лодовико е приятен мъж.

ЕМИЛИЯ

Красавец!

ДЕЗДЕМОНА

И забавен събеседник.

ЕМИЛИЯ

Зная във Венеция една дама, която би пропътувала боса до
Палестина за едно докосване на брадичката му!

ДЕЗДЕМОНА (*nee*)

„Девойка печална под ива седи
Венче увий ми, иво, иво —
с глава на колене, с ръка на гърди.

И с мен плачи ми, иво, иво,
че той красиво
кле ми се, иво,
но бе лъжливо,
лъжливо, иво!

По камъка хладен сълзи й текат
Венче увий ми, иво, иво —
и жална й песен струите влекат...“

Подава дреха.

Сложи и таз при другите!

Пее.

„— И с мен плачи ми, иво, иво...“
Побързай, моля те! Сега ще дойде.

Пее.

„Недейте го съди! Прощавам му аз!“...
Не, туй бе после... Чувай! Някой чука!

ЕМИЛИЯ

Това е вятърът...

ДЕЗДЕМОНА (*пее*)

„— Измамник!“ — му рекох, но каза ми той:
Венче увий ми, иво, иво —
Жените безчет са, мъжете — безброй
Тъй! Лека нощ! Очите ми смъдят —
на плач ще е.

ЕМИЛИЯ

Ами!

ДЕЗДЕМОНА

Така разправят.
О, тез мъже! Емилия, кажи ми,
ти мислиш ли наистина, че има
жени да мамят своите съпрузи

така безсъвестно?

ЕМИЛИЯ

Че как да няма!

ДЕЗДЕМОНА

Ти би ли го направила, да кажем,
че ти предложат този свят в замяна?

ЕМИЛИЯ

А вий не бихте ли?

ДЕЗДЕМОНА

Не бих, кълна се
пред божията светлина!

ЕМИЛИЯ

И аз
не бих пред светлината. Но не знам
дали на тъмничко...

ДЕЗДЕМОНА

Ще го направиш,
ако дадат ти този свят?

ЕМИЛИЯ

Госпожо,
светът е нещо едро, не е брошка,
а пък грехът е нищо: грешка-прошка!

ДЕЗДЕМОНА

Така говориш, но не ще го сториш!

ЕМИЛИЯ

Ще го сторя и ще се престоря, че не е било. Казвам ви: за някое пръстенче няма да го направя; и за метър батиста — няма; нито за фусти, блузки и шапчици. Но за целия свят... Защо да не сложа на

съпруга си едни малки рогца, ако ще ги скрия веднага под голямата корона на света? За такава печалби отивам в чистилището!

ДЕЗДЕМОНА

Проклетата нека бъда, ако сторя
подобен срам за целия тоз свят!

ЕМИЛИЯ

Защо? Срамът е срам пред света, а щом получите света срещу труда си, срамът ви ще бъде срам пред вашия си свят и вие можете да си го заличите, ако искате.

ДЕЗДЕМОНА

Не вярвам, че жени такива има!

ЕМИЛИЯ

Аз знам дузина, а към тях сложете
и всички тез, които би побрал
светът, за който те са съгрешили.
Но мисля, че вината е в мъжете,
ако жените бъркат. Те защо,
забравили дълга семеен, пръскат,
което нам се пада, в чужди скути?
Защо от ревност постоянно стягат
юздите ни? И бият ни нередко
и ни орязват къщните разходи,
ей тъй, напук! Та да не би жените
да сме без злъчки? Може да сме нежни,
но кипнем ли, ний знаем да мъстим.
Та нека благоверните ни помнят,
че и съпругите им имат чувства,
око, небце за сладко и горчиво!
Какво ги кара да търчат по други?
Желание да се позабавляват?
Възможно. Или страст? И страст навярно.
А може би и слаба воля? Да.
А ние според тези господа

без страст ли сме? Не щеме ли забава?
Или у нас е волята по-здрава,
отколкото у тях? Тогаз да знаят,
че те започват, но у нас е краят
и ако тук-таме рога получат,
то те самите на това ни учат!

ДЕЗДЕМОНА

Върви, върви! По бих желала аз
да ражда злото в тях добро у нас!

Излизат.

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица.

Влизат Яго и Родриго.

ЯГО

Измъквай шпагата си! Той излиза!
Стой тук, зад ъгъла, и като мине,
муши, не бой се! Аз ще ти помогна.
Помни, че от това зависи всичко!
Или — или! Стегни се! И без страх!

РОДРИГО

Бъди наблизо! Ако нещо стане...

ЯГО

До тебе съм! Бъди готов за удар!

Отива встрани.

РОДРИГО

Не ме влече таз работа, но той
ми даде убедителни причини.
Един човек по-малко! Действай, шпаго!

ЯГО

Аз тази пришка я раз чесах тъй, че
чак мен ме засърбя! Дали Родриго
ще прати Касио на оня свят,
или обратното, или взаимно
ще се изтрепят — аз печеля всякак.
Остане ли Родриго, ще си иска
онуй, което изцедих му, уж

за съблазняване на Дездемона.
Това не ми се ще. Ако, обратно,
остане Касио — със всичко свое
той пръска чар, пред който аз съм урод!
А може мавърът да му разкрие
играта ми и всичко да пропадне.
Не, трябва да умре!... Излиза! Той е!

Влиза Касио.

РОДРИГО

Познах му стъпките!... Умри, подлец!

Нанася удар.

КАСИО

Тоз удар би бил смъртен, ако нямах
под блузата си сигурна защита!
Сега да видим своята!

Изважда шпага. Двамата си нанасят удари.

РОДРИГО

Умирам!

КАСИО

Осакатиха ме! На помощ! Хора!

Яго излиза.

Влиза — встрани — Отело.

ОТЕЛО

Гласът на Касио! Добрият Яго
е изпълнителен!

РОДРИГО

О, аз — негодник!

ОТЕЛО

Да, точно тъй е!

КАСИО

Помощ! Факли! Лекар!

ОТЕЛО

Да, той е, той! О, честни, верни Яго,
бедата на приятеля си взел
тъй присърце, ти даваш ми урок!
Мръснице, твойт мил е мъртъв! Скоро
и ти ще срещнеш черния си край!
Готви се във леглото си, защото
очите ти не ще смекчат мъстта ми,
а нейният закон е — знай — такъв:
върху петно от сласт — петно от кръв!

Излиза.

Влизат Лодовико и Грациано.

КАСИО

Убийство! Стража! Хора! Помощ! Помощ!

ГРАЦИАНО

Кой вика тъй? Тук става нещо страшно!

КАСИО

На помощ!

ЛОДОВИКО

Чуйте! Чуйте!

РОДРИГО

О, горко ми!

ЛОДОВИКО

Аз чувам неколцина! Тук е тъмно
и може би е клопка! По-разумно
ще бъде да изчакаме подкрепа!

РОДРИГО

На помощ! Губя кръв!

ЛОДОВИКО

Там някой иде!

Влиза отново Яго в домашна роба.

ГРАЦИАНО

Един по риза, с меч в ръка и с факла!

ЯГО

Кои сте вий? Кой викаше за помощ?

ЛОДОВИКО

Не знаем!

ЯГО

А не чухте ли да викат?

КАСИО

За Бога!

ЯГО

Ето пак! Сега ще видим!

ГРАЦИАНО

Това е адютантът на Отело!

ЛОДОВИКО

Да, той е! Много доблестен човек!

ЯГО

Ти кой си, дето стенеш тъй?

КАСИО

Ах, Яго!

Нападнат съм! Промушен от убийци!

ЯГО

Вий, лейтенанте! Де са подлещите?

КАСИО

Единият от тях е тук наблизо
и няма да избяга!

ЯГО

Ах, мерзавци!

Към Лодовико и Грациано.

А вий защо стоите безучастни?

Елате да помогнете!

РОДРИГО

На помощ!

КАСИО

Това е той, единият!

ЯГО

Така ли?

Ах ти, негодник! Ах, проклет злодей!

Нamuшква Родриго.

РОДРИГО

О, подли Яго! О, жестоко куче!

ЯГО

Ще ми нападаш в тъмно, от засада!...

А другите разбойници къде са?

Защо мълчи градът?... Убийство! Помощ!

А вие тук какви сте — честни хора
или негодници?

ЛОДОВИКО

Сами решете,
когато се погледате във нас!

ЯГО

Това сте вий, почтени Лодовико?

ЛОДОВИКО

Улучихте.

ЯГО

Простете ми, синьоре,
но Касио е зле ранен и аз...

ГРАЦИАНО

Как? Касио?

ЯГО

Какво се случи, братко?

КАСИО

Кракът ми е пронизан! Губя кръв!

ЯГО

О, Господи! Светнете! Ей сега
ще го превържа с ризата си! Ето!

БИАНКА

Какво е станало? Кой вика тук?

ЯГО

Кой вика ли?

БИАНКА

О, Касио! О, мили!

О, сладки Касио! О, скъпи мой!

ЯГО

Марш, уличнице!... Касио, кажете,
не предполагате ли кой могъл би
да ви нападне?

КАСИО

Не.

ГРАЦИАНО

Вас дирих точно
и съжалявам, че ви сварвам тъй!

ЯГО

Една жартiera, за да спрем кръвта!
И нещо, със което да го вдигнем!

БИАНКА

Загуби свят! О, Касио! О, мили!

ЯГО

Аз мисля, господа, че тази дрипа
навярно има пръст във всичко туй...
Търпете, Касио!... Я, чакай, чакай!
Да видим тоя тук не го ли знаем?
О, ужас! Туй е моят сънародник

и стар познат Родриго!... Не!... Да, той е!

ГРАЦИАНО

Родриго от Венеция?

ЯГО

Той точно!

И вий ли го познавате?

ГРАЦИАНО

Как? Аз ли?

ЯГО

О, извинете ме, синьор Грациано!
Сред тез кръвопролития объркан,
не ви познах веднага.

ГРАЦИАНО

Моля, моля!

ЯГО

Спокойно, Касио!... Донесте стол!

ГРАЦИАНО

Родриго?

ЯГО

Той е! Той! Ха, ей го стола!
Сега го отнесете предпазливо,
пък аз ще викна главния хирург!...
А вие му спестете своите грижи,
госпожо драга!... Касио, тоз, който
лежи убит, ми беше скъп приятел —
защо се спречкахте?

КАСИО

Кой? Аз със него?

Та аз не го познавам!

ЯГО

Вий сте бледа!...
Носете го!

Касио и трупът на Родриго биват изнесени.

Вий стойте, господа!...
Бледнеем, а?... Не, вижте колко ужас
личи в очите й! Постойте малко
и много работи ще станат ясни!
Не, гледайте я! Вижте! Гузността
самичка проговаря без уста!

Влиза Емилия.

ЕМИЛИЯ

Какво е станало? Съпруже, казвай!

ЯГО

Във мрака Касио е бил нападнат
от нашия Родриго и от други,
избягали след туй. Родриго свърши,
а Касио отнесохме ранен.

ЕМИЛИЯ

О, бедният! И Касио — горкият!

ЯГО

Това са плодовете на разврата!
Емилия, иди и разбери
от Касио къде е бил таз вечер!...
Защо се разтреперахте, госпоице?

БИАНКА

Той беше у дома, но аз треперя
от друго!

ЯГО

А, от друго? Тръгвай с мен!

ЕМИЛИЯ

Пачавра!

БИАНКА

Аз — пачавра? Аз, госпожо,
съм честна като тебе, дето смееш
да ме обиждаш тъй!

ЕМИЛИЯ

Кой? Ти ли? Пфу!

ЯГО

Да идем при ранения, синьори...
Ти, тръгвай с нас! След малко ще запееш
по-иначе!... Емилия, изтичай
във крепостта и съобщи за всичко
на генерала и жена му!...

Емилия излиза.

Моля,
минавайте пред мен!

Излизат всички освен Яго.

През тази нощ съдбата ще покаже
дали ще ме издигне, или смаже!

Излиза.

ВТОРА СЦЕНА

В спалнята на Дездемона.

Дездемона спи. Влиза Отело със светилник.

ОТЕЛО

Причина имам, да, причина имам —
не питайте каква, звезди невинни! —
причина имам. Няма да пролея
кръвта й, не, и няма да разкъсам
таз кожа с белота на девствен сняг
и гладкост на полиран алабастр!
Но трябва да умре, за да не мами
и други подир мен. Ще угася
тоз пламък тук, а подир него — тоя.
Но ако духна теб, горящ прислужник,
и се разкая, пак ще те запалю,
а угася ли твоя плам, о тънко
произведение на естеството,
кой огън Прометеев^[19] ще ти върне
прекрасния светлик? Веднъж откъснат,
цветът на розата, той вече вехне,
и свеж растеж със нищо ний не можем
да му дадем. На храста ще те вдъхна!

Целува Дездемона.

О, чист балсам, почти размекнал меча
на правосъдието!... Още само
единствен път!... И тоз път само още!...
Ако останеш, както си сега,
ще те убия и ще те обичам
и след смъртта ти!... За последен път!...
О, никога така върховна сладост
не е била тъй пагубна! Аз плача,

но със жестоки сълзи. Мойта жал е
небесна — тя убива, дето люби...
Събужда се!

ДЕЗДЕМОНА

А, ти ли си, Отело?

ОТЕЛО

Аз, Дездемона.

ДЕЗДЕМОНА

Няма ли да легнеш?

ОТЕЛО

Помоли ли се Богу, Дездемона?

ДЕЗДЕМОНА

Да, господарю.

ОТЕЛО

Ако имаш някой
неизповядан пред небето грях,
моли за него прошка. И по-бързо!

ДЕЗДЕМОНА

О, Господи, защо говориш тъй?

ОТЕЛО

Върши без приказки! Ще чакам тука.
И се покай добре! Опазил Господ —
душата ти не искам да убивам!

ДЕЗДЕМОНА

Говориш за убийство?

ОТЕЛО

Да.

ДЕЗДЕМОНА

Тогава
да се смилят над мене небесата!

ОТЕЛО

От все сърце го искам.

ДЕЗДЕМОНА

Щом тъй казваш,
ти няма да го сториш, вярвам.

ОТЕЛО

Хм!

ДЕЗДЕМОНА

Но все пак страх ме е! Ти зло вещаеш,
когато тъй въртиш очи! Не зная
защо би трябвало да се страхувам,
но чувствам: страх ме е!

ОТЕЛО

Мисли, мисли
за греховете си!

ДЕЗДЕМОНА

Каквито имам,
били са плод на нашата любов!

ОТЕЛО

И неин плод ще бъде и смъртта ти!

ДЕЗДЕМОНА

Против природата е за любов
да носиш смърт!... Защо тъй хапеш устна?
И що за бяс разтърсва те издъно?
Това са лоши признаци! Но вярвам,

че те не са насочени към мен!

ОТЕЛО

Мълчи! Кротувай!

ДЕЗДЕМОНА

Ето ме: мълча.

Кажки какво ти е?

ОТЕЛО

Онази кърпа,
най-скъпата ми, дето ти я дадох,
ти си посмяла да я подариш
на Касио!

ДЕЗДЕМОНА

Заклевам се, не съм!

Викни го! Питай го!

ОТЕЛО

Душице моя,
пази се от лъжливи клетви! Знай, че
в тоз миг лежиш на смъртния си одър!

ДЕЗДЕМОНА

Но не за да умра сега на него?

ОТЕЛО

След мъничко. Затуй признай греха си!
Да го отхвърлиш сто пъти под клетва,
пак, все едно, не можеш да поклатиш
ужасната увереност, която
реве във мен! Готви се да умреш!

ДЕЗДЕМОНА

Смили се, Господи!

ОТЕЛО

Дано те чуе!

ДЕЗДЕМОНА

И ти смили се! Вярвай ми, съпруге,
не съм ти изменила ни веднъж
и Касио обичала съм само,
тъй както Бог желае всички хора
да се обичат! Никога не съм му
дарявала каквото и да е!

ОТЕЛО

Видях си кърпата — кълна се, мойта! —
в ръката му! Лъжкиньо, ти превръщаш
сърцето ми на камък и ме караш
да свърша в гневен пристъп онова,
което искам да не е убийство,
а жертвоприношение! Видях я
със тези очи!

ДЕЗДЕМОНА

Тогаз я е намерил!
Не съм я давала! Прати за него
и той ще си признае!

ОТЕЛО

Той призна!

ДЕЗДЕМОНА

Какво?

ОТЕЛО

Че те е имал!

ДЕЗДЕМОНА

Мене?

ОТЕЛО

Да!

ДЕЗДЕМОНА

Не е възможно! Няма да го каже!

ОТЕЛО

Да, вече няма. Моят честен Яго
погрижи се за туй!

ДЕЗДЕМОНА

О, Боже мой,
страхът подсказва ми! Нима е мъртъв?

ОТЕЛО

Да беше имал хиляди живота,
мъстта ми би намерила за тях
местенце във стомаха си!

ДЕЗДЕМОНА

О, Боже!
Погубен е! И свършено е с мен!

ОТЕЛО

Развратнице, пред мен ще го оплакваш

ДЕЗДЕМОНА

О, прогони ме, но не ме убивай!

ОТЕЛО

Млък, блуднице!

ДЕЗДЕМОНА

Убий ме утре! Дай ми тази нощ!

ОТЕЛО

А, ще се бориш?

ДЕЗДЕМОНА

Само четвърт час!

ОТЕЛО

Започнах — няма връщане!

ДЕЗДЕМОНА

Минутка!

Да се помоля само!

ОТЕЛО

Твърде късно!

Души я.

ЕМИЛИЯ (отвън)

Синьор Отело! Ей, синьор Отело!

ОТЕЛО

Какъв е този шум?... Тя още диша!

Жесток съм аз, но не и безсърдечен.

Не искам да се мъчиш!... Ето!... Тъй!...

ЕМИЛИЯ (отвън)

Синьор Отело! Господарю!

ОТЕЛО

Кой е?

ЕМИЛИЯ (отвън)

Добри ми господарю, за минутка!

Изпратена съм да ви кажа нещо!

ОТЕЛО

Емилия!... Сега!... Не диша вече...

Навярно иде да ми съобщи
смъртта на Касио... Дали не мръдна?
Не, нищо! Мълчалива като гроб...
Ще ѝ отворя... Ха, помръдна сякаш!
Не, не! Какво да сторя? Щом я пусна,
ще иска да говори със жена ми!
„Жена ми“, ха! „Жена ми“! Как го казах!
Каква жена? Жена аз вече нямам!
Непоносимо! Струва ми се, сякаш
би трябвало и слънце, и луна
да се смрачат; земята, ужасена,
пред мен да зейне!

ЕМИЛИЯ (*отвън*)

Отворете, моля!

Аз имам да ви кажа важна вест!

ОТЕЛО

Забравих ви, Емилия! Простете!
Минутка само!... Първо да придръпна
завесата... Къде сте?

Закрива леглото със завесата и отваря.

Влиза Емилия.

Какво има?

ЕМИЛИЯ

Убийства, господарю! Кръв и ужас!

ОТЕЛО

Къде? Кога?

ЕМИЛИЯ

Току-що, господарю!

ОТЕЛО

Това е от луната. Вероятно

дошла е твърде близко до земята
и подлудява хората. Е, казвай!

ЕМИЛИЯ

Микеле Касио уби един
млад венецианец. Казва се Родриго.

ОТЕЛО

Родриго — мъртъв? Касио — и той?

ЕМИЛИЯ

Не, Касио е жив!

ОТЕЛО

Как жив? Тогава
едната смърт е във неверен ключ
и сладката ми мъст звучи фалшиво!

ДЕЗДЕМОНА (*зад завесата*)

Умирам без вина!

ЕМИЛИЯ

Кой стене там?

ОТЕЛО

Кога? Къде?

ЕМИЛИЯ

О, Господи, помилуй!
Туй бе гласът на мойта господарка!
На помощ! Хора! Сладка Дездемона!
Продумайте, о, мила, скъпа моя!

ДЕЗДЕМОНА

Напускам ви безгрешна!

ЕМИЛИЯ

Кой го стори?

ДЕЗДЕМОНА

Самичка! Сбогом! И предай от мене
привет на моя господар! Прощавай!

Умира.

ОТЕЛО

Как би могло да стане туй убийство?

ЕМИЛИЯ

О, Господи, отде да знам!

ОТЕЛО

Вий чухте,
самичка каза, че не съм бил аз!

ЕМИЛИЯ

Да, каза. Нямам как да отрека!

ОТЕЛО

Тя с таз лъжа запъти се към ада!...
Аз, аз убих я!

ЕМИЛИЯ

Толкова по ангел
тя става от това, а ти — по дявол!

ОТЕЛО

Тя беше лъжла и прелюбодейка!

ЕМИЛИЯ

Не, ти клеветник си и злобен дявол!

ОТЕЛО

Тя беше по-невярна от водата!

ЕМИЛИЯ

Не, ти от огъня си по-прибързан,
щом тъй я хулиш! Тя бе райски чиста!

ОТЕЛО

Мръсникът Касио й се е качвал!
Мъжа си питай! Щях да се осъдя
за дъното на ада, ако бях
дошъл до тази крайност, без да имам
добри причини. Твоят мъж ги знае
подробно!

ЕМИЛИЯ

Моят мъж?

ОТЕЛО

Да, твоят мъж!

ЕМИЛИЯ

Че тя ви е изменяла, така ли?

ОТЕЛО

Да, с Касио! Ако ми беше вярна,
и Бог ми би предложил във замяна
втор свят от безупречен хризолит^[20],
не бих я дал за него!

ЕМИЛИЯ

Моят мъж?

ОТЕЛО

Да, той ми съобщи за нея пръв,
защото е човек със чест и мрази
калта и гадостите!

ЕМИЛИЯ

Моят мъж?

ОТЕЛО

Да, твоят мъж! Сто пъти вече питаш!

ЕМИЛИЯ

О, бедна Дездемона! Подлостта
се е погаврила със твойта обич!...

И моят мъж ти каза, че жена ти
те мами, тъй ли?

ОТЕЛО

Твоят мъж, да, жено!

Или забравила си тази дума?

Съпругът твой и моят пръв приятел,
добрият, честният и верен Яго!

ЕМИЛИЯ

Ако е тъй, душицата му гадна
по грам на ден да гние! Той е лъгал!
Тя беше толкоз влюбена във теб,
ужасен неин избор!

ОТЕЛО

Повтори го!

ЕМИЛИЯ

Не ме е страх от теб! Това, което
си сторил, е достойно за небето
не повече, отколкото ти сам
достоеен бе за нея!

ОТЕЛО

Млък — ти казвам!

ЕМИЛИЯ

Ти нямаш сила да ми сториш зло
дори наполовина от онази,
която имам аз — да го изтрая!
О, чер глупец! О, глупав лековерник!
Безумец! Луд! Какво, какво направи!...
Не давам пет пари за твоя меч!
Ще те обадя, ако ще дори
да ме убиеш двайсет пъти! Помощ!
Убийство! Помощ! Идвайте! Насам!
Арапинът уби жена си! Помощ!

Влизат Монтано, Грациано, Яго и други.

ЯГО

Простете, генерале! Какво има?

ЕМИЛИЯ

А, ето те! Добри си ги забъркал,
щом върху теб убийците стоварват
делата си!

ЯГО

Какво говориш, жено?

ЕМИЛИЯ

Ако си мъж, изобличи го! Лъже!
От тебе бил узнал, че Дездемона
го мамела! Аз знам, не си го сторил!
Не си такъв злодей! Опровергай го!
Не мога да понасям всичко туй!

ЯГО

Аз казах му, каквото мислех само,
и нищо повече от туй, което
той сам след туй с очите си видя.

ЕМИЛИЯ

Но казал ли си му, че тя го мами?

ЯГО

Да, казах му.

ЕМИЛИЯ

Ти казал си лъжа! Противна, долна,
отблъскваща лъжа! Небето вижда,
каква лъжа! Тя с Касио? Нима
за Касио пак ти си му го казал?

ЯГО

Пак аз, глупачко! И си спри езика!

ЕМИЛИЯ

Аз няма да си спра езика, няма!
Аз трябва да говоря! Там, в леглото,
лежи убитата ми господарка!

ВСИЧКИ

Какво говори тя? Опазил Господ!

ЕМИЛИЯ

И всичко туй е плод на твоите думи!

ОТЕЛО

Тя казва истината, господа!

ГРАЦИАНО

Ужасна истина!

МОНТАНО

Престъпно дело!

ЕМИЛИЯ

Злодей! Злодей! Злодей! О, аз си знаех!

Усещах го! Умишлено убийство!
О, подлост! Низост! О, ще се убия!
Злодей! Злодей!

ЯГО

Ти луда ли си? Марш във къщи бързо!

ЕМИЛИЯ

Изслушайте ме, мили господа!
Дължа му — знам — покорство, но сега
аз трябва да говоря!... А във къщи
изобщо май не ще ме видиш, Яго!

ОТЕЛО

О-о-о!

Пада върху леглото.

ЕМИЛИЯ

Реви, гърчи се, звяр! Ти умъртви
най-чистата невинност на земята!

ОТЕЛО

Тя беше гнила в костите си!

Става от леглото.

Чичо,

едва сега ви виждам. Там, в леглото,
е вашта племенница, чийто дъх
аз сам току-що спрях с тез две ръце.
Туй дело, знам, ще ви се види странно.

ГРАЦИАНО

О, бедна Дездемона! Аз щастлив съм,
че старият ти татко е във гроба.
Със своята женитба ти, момиче,
прекъсна изтънялата му нишка,

но ако беше доживял смъртта ти,
уверен съм, той щеше да напъди
със хули ангела си покровител
и да погуби своята душа!

ОТЕЛО

Прискърбно е, но Яго ще ви каже,
че тя със Касио стотици пъти
е сливала плътта си. Той самият
призна си го. И за труда си той
от нея е получил във подарък
подаръка, със който аз ѝ бях
изказал най-дълбоката си обич —
една старинна кърпичка, скъп спомен
от майка ми.

ЕМИЛИЯ

О, Господи всевишни!

ЯГО

Млък, дявол взел те!

ЕМИЛИЯ

То напирва в мене!
Не мога да мълча! Ще го изкажа
свободно като северния вятър!
Небе, човеци, дяволи да гракнат
и срещу мен самата — ще говоря!

ЯГО

Бъди разумна и си тръгвай!

ЕМИЛИЯ

Няма!

Яго измъква нож и заплашва с него Емилия.

ГРАЦИАНО

Позор и срам, със нож против жена!

ЕМИЛИЯ

О, глупав мавре, тази твоя кърпа
аз, аз намерих я и я предадох
на своя мъж, понеже неведнъж —
и то със настойчивост неуместна
за толкоз дребно нещо — бе ме молил
да я открадна и да му я дам!

ЯГО

Проклетата курва!

ЕМИЛИЯ

Тя била я дала
на Касио! Лъжа! Аз, аз я дадох
на Яго, нека каже!

ЯГО

Лъжеш, мършо!

ЕМИЛИЯ

Кълна се, че не лъжа! Не, не лъжа!
Не лъжа, господа! О, кървав глупчо!
Какво си търсил при такова чудо,
щурako малоумен!

ОТЕЛО

О, небе,
защо гърмиш напразно и оставяш
такива да живеят!... Гнусен изверг!

Нахвърля се срещу Яго, но бива обезоръжен от Монтано. Яго промушва Емилия.

ГРАЦИАНО

Жена му пада. Той я е убил!

ЕМИЛИЯ

Сложете ме до мойта господарка!

Яго избягва.

ГРАЦИАНО

Уби жена си и ни се изплъзна!

МОНТАНО

Какъв негодник! Дръжте тази шпага,
която взех от мавъра, и стойте
на стража вън! Убийте го при нужда,
но да не чуя, че се е измъкнал!
Аз бързам, за да хвана онова
чудовище!

Излиза, следван от всички освен Отело и Емилия.

ОТЕЛО

И храброст вече нямам.
Дори и някой сополанко може
да ми отнеме меча! Но защо
честта да надживява честността?
По дявола и двете!

ЕМИЛИЯ

Господарко,
това ли ни предсказа твойта песен?
Дали ме чуваш? Ето, аз умирам
със нея, като лебед^[21].

Напява.

„Иво, иво!...“

Тя беше чиста, мавре! Чиста беше
и любеше те, кръвожадни мавре!
Ако те лъжа, нека ме отхвърли
небето горе, и това ти казвам,
умирайки...

Умира.

ОТЕЛО

Аз имам в тази стая втора шпага,
и то испанска, тройно закалена!...
Да, ей я!... Чичо, бягайте от входа!
Аз трябва да изляза!

ГРАЦИАНО (отвън)

Безоръжен
ще си пострадаш само! Не опитвай!

ОТЕЛО

Тогава влезте да говорим. Инак
и без оръжие ще ви нападна!

Влиза отново Грациано.

ГРАЦИАНО

Защо ти трябвавам?

ОТЕЛО

Вижте, имам шпага!
По-сигурна от нея досега
не е подпирала войнишки хълбок.
Бе време, с таз ръка и с тази шпага
аз път съм си проправял през прегради,
сто пъти по-надеждни и опасни
от вашата! Но празно самохвалство!
Кой може да командва на съдбата?

Сега е иначе. Аз стигнах края
на плаването си; това е моят
последен бряг, прикътаният залив
за морното ми жизнено платно...
Защо бледнеете? Напразен страх!
В гърдите на Отело насочете
цеплива тръст и той ще се отдръпне!...
И где ще ида?... О, каква промяна!
По-бял си ти от нощната си дреха,
о, ангел мой, роден под зла звезда!
Там горе, пред съда, тоз образ твой
ще ме низвергне от небето в ада,
където бесовете ще ме сграбчат!...
Момичето ми, колко си студена!
Като снега на своята невинност...
О, долен раб! Вий, демони, с камшици
погнете ме далече от небето
на този лик! Обгаряйте ме с вихри!
Пържете ме във сяра и смола!
Топете ме във бездни с течен огън!
О, Дездемона!... Мъртва!... Дездемона!...

Влизат Лодовико, Касио, заловеният Яго и други.

ЛОДОВИКО

Къде е този клет припрян съпруг?

ОТЕЛО

Предишният Отело? Ей го тук!

ЛОДОВИКО

Змията във човешки образ де е?
Докарайте го!

ОТЕЛО

Гледам го в краката.

Копита няма! Трябва да е басня.
Ако си дявол, няма да умреш!

Ранява Яго.

ЛОДОВИКО

Вземи му шпагата!

Отело бива обезоръжен.

ЯГО

Кървя, но жив съм!

ОТЕЛО

Не съжалявам. По-добре е жив.
За мен умиращият е щастлив!

ЛОДОВИКО

О, ти, Отело, нявга тъй добър,
а паднал в мрежите на долен раб,
какъв да те зовем?

ОТЕЛО

Какъвто щете.
Например може „доблестен убиец“,
понеже, вярвайте, не съм направил
от злоба нищо, всичко все за чест!

ЛОДОВИКО

Таз гад разкри донейде своя план.
Замислихте ли заедно със него
убийството на Касио?

ОТЕЛО

Замислих.

КАСИО

Не съм ви давал повод, генерале!

ОТЕЛО

Знам, Касио, и моля те за прошка!
Но нека каже тоз човекодемон
защо оплете моите дух и тяло!

ЯГО

Каквото чухте — чухте. Отсега
аз няма да пророня нито дума!

ЛОДОВИКО

Дори и за молитва?

ГРАЦИАНО

Малко мъки
ще му развържат змийския език!

ОТЕЛО

Това е най-доброто.

ЛОДОВИКО

Генерале,
тук има някои неща, които
ще ви учудят. У Родриго бяха
открити две писма. Едното казва,
че Яго е възложил на Родриго
убийството на Касио.

ОТЕЛО

Негодник!

КАСИО

Безбожна твар!

ЛОДОВИКО

Във второто обаче
Родриго се разкайва и навярно
е щял да го изпрати на тогова,
но междувременно са се видели
и той го е надъхал пак.

ОТЕЛО

Мерзавец!...
Но кърпичката на жена ми как
е стигнала до твоите ръце?

КАСИО

Намерих я във своята квартира.
Той ей сега призна, че я е пуснал
нарочно в нея, за да му помогне
в кроежите.

ОТЕЛО

Глупец! Глупец! Глупец!

КАСИО

В писмото си Родриго освен туй
упреква Яго, че го бил подсторил
да предизвика глупавата свада
във караулното, зарад която
ме уволнихте. А и сам сега,
след дълги часове привидна смърт,
успя да каже: „Яго ме подстори
и Яго ме намуши след това!“

ЛОДОВИКО

Вий трябва да напуснете таз стая
и да ни следвате. От този миг
разжалван сте. Властта над остров Кипър
поема Касио. За тоз разбойник,
ако намерим средство, от което
най-страшно и най-дълго да се мъчи,

то негово ще е! А вий, Отело,
ще бъдете под строг арест, додето
по вашата безпримерна простъпка
отсъди Венецианският сенат.
Водете го!

ОТЕЛО

Постойте! Две-три думи!
Услуги съм оказвал на Сената
и там ги помнят. Толкова по туй.
Едно ще моля: в своите писма,
когато ще докладвате за тези
злочестини, такъв ме опишете,
какъвто съм. Недейте ни смекчава,
ни отегчава моята вина.
Той бе човек — кажете — неразумен
във любовта си, но дълбоко любещ!
И не ревнив, но който, хитро мамен,
изпадна в заслепление и хвърли
в калта, като невежествен дивак,
брилянта, който струваше земите
на целия му род! Човек, чиито
очи, несвикнали на лесен плач,
сега обилно ронят светли сълзи,
тъй както аравийските дървета
изцеждат лековития си клей.
Кажете туй. И още: че веднъж
в Алепо, като зърнах един турчин
във мръсна гъжва да налага с бой
един венецианец и да псува
републиката, аз веднага сграбчих
обрязаното куче за гръкляна
и го заклах... ей тъй!

Убива се.

ЛОДОВИКО

О, грозен край!...

ГРАЦИАНО

О, реч във пръски кръв!

ОТЕЛО

С целувки те убих, звездице ясна —
и върху теб, целувайки те, гасна!

Пада върху Дездемона и умира.

КАСИО

Боях се от това, ала не мислех,
че носи нож — той беше силен духом!

ЛОДОВИКО (към Яго)

Спартански пес^[22], по-злобен от глада,
морето или чумата, погледай
зловещия товар на туй легло!
Това е твоя работа! Но стига
е тровила очите ни таз гледка!

Изтегля завесата пред леглото.

Вий останете тука, Грациано,
и влезте в собственост на този дом,
защото вам се падат по наследство
богатствата на мавъра. На вас,
управителю, се вменява в дълг
да съдите това отровно псе.
Определете мястото, деня
и мъките. А с тях бъдете щедър!
Самият аз отплавам незабавно,
да съобщя на дожа и Сената
таз тежка вест със тежест на душата!

[19] „... огън *Прометеев*...“ — титан, който откраднал от Олимп огъня и го дал на хората, за което бил наказан от Зевс: на Кавказката скала, към която той бил прикован с вериги, всяка сутрин долитал огромен орел и кълвял черния му дроб, който през следващата нощ се възстановявал. ↑

[20] *Хризолит* — вид гранат — златист на цвят, — ценен много широко по Шекспирово време. ↑

[21] „... като лебед...“ — Според поверието лебедът, умирайки, пеел. Оттук изразът „лебедова песен“. ↑

[22] „... *спартански пес*...“ — спартанските кучета били познати в античността със своята свирепост. ↑

Издание:

Уилям Шекспир

Събрани съчинения в осем тома

Том 3

Трагедии

Превел от английски: Валери Петров

Редактор на изданието: Бояна Петрова

Редактор на издателството: Иван Гранитски

Художник: Петър Добрев

Коректори: Евгения Владинова, Таня Демирова

Издателство „Захарий Стоянов“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.